432 1

James Joyce

Portret al ARTISTULUI în tinerețe

Nu cred, în fond, că Joyce a fost primordial vorbind un romancier. Joyce este în primul rînd un poet al limbajului, un spirit de prim ordin, viguros, necruțător și lucid, înzestrat, ca puțini alții, cu o uriașă putere de introspecțiune. PORTRETUL ARTISTULUI este fără nici o îndoială una din cele mai lucide autobiografii din cîte s-au scris vreodată.

ROBERT MERLE, 1966

GLOBUS

EDITURA UNIVERS

Lei 13,50

James Joyce

Portret al artistului în tinerețe

1987

James Joyce

Portret al ARTISTULUI în tinerețe

EDIȚIA a II-a

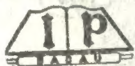

Colecția GLOBUS · Editura Univers

COPERTA COLECȚIEI DE ION STATE
Grafica : Nicolae Sârbu
Ilustrația : *Theseus și Minotaurul*, Pompei

JAMES JOYCE
A PORTRAIT OF THE ARTIST AS A YOUNG MAN
Penguin Books

Lector : LIVIA CÂMPEANU
Tehnoredactor : ELENA DINULESCU
Bun de tipar : 18-III-1987
Coli de tipar : 11
Întreprinderea Poligrafică BACĂU
Str. Mioriței nr. 27
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

GLOBUS

James Joyce

Portret al ARTISTULUI în tinerețe

În românește
de
FRIDA PAPADACHE

EDITURA UNIVERS
București
1987

Teucci, 25.5.1987

ET IGNOTAS ANIMUM DIMITTIT IN ARTES

(OVIDIU, *Metamorfoze*, VIII, 188) [1]

[1] Şi se dedă unui meşteşug pînă aci necunoscut — fragment din mitul lui Dedal povestit de Ovidiu în *Metamorfoze* (n. tr.).

1

A FOST ODATĂ pe timpuri și ce timpuri frumoase o vacă mu-muu care venea pe drum și vaca aceasta mu-uu care venea pe drum s-a-n-tîlnit c-un băiețel drăgălaș pe care-l chema băiețelu' tu-tu.

Povestea asta i-o spunea tata ; tata se uita la el printr-o bucată de sticlă ; avea o față păroasă.

El era băiețelu' tu-tu. Vaca mu-uu venea pe drumul unde locuia Betty Poyrne : care vindea pistil de lămîie.

O, măceșu-i plin de floare
In poiana mică, verde.

El cînta cîntecul ăsta. Era cîntecul lui.

O, mățesu mică verde

Cînd faci pipi în pat, întîi e cald și apoi se face rece. Mama punea mușamaua. Care mirosea așa ciudat.

Mama mirosea mai frumos decît tata. Ea-i cînta la pian dansul marinarilor și el dansa. Așa dansa :

Tralala lala,
Tralala tralalila,
Tralala lala,
Tralala lala.

Unchiul Charles și cu Dante băteau din palme. Ei erau mai bătrîni ca tata și mama, dar unchiul Charles era mai bătrîn ca Dante.

Dante avea două perii în dulapul ei. Peria îmbrăcată pe dos cu catifea castanie era pentru Michael Davitt[1] și peria îmbrăcată în catifea verde era pentru Parnell[2]. Dante îi dădea o pastilă de mentă ori de cîte ori îi aducea un șervețel de hîrtie.

Copiii Vance locuiau la numărul șapte. Dînșii aveau alt tată și altă mamă. Erau tata și mama lui Eileen.

Se ascundea sub masă. Mama spunea :

— O, Stephen are să ceară iertare.

Dante spunea :

— Sigur, dacă nu, vine vulturul mare și-i scoate ochii.

Iți scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare,
Cere repede iertare,
Iți scoate ochii vulturul mare,

Cere repede iertare,
Iți scoate ochii vulturul mare,
Iți scoate ochii vulturul mare,
Cere repede iertare.

---

[1] *Michael Davitt* (1846—1906), revoluționar irlandez, conducător, alături de Parnell, al mișcării de eliberare națională din Irlanda (n.tr.).

[2] *Charles Stewart Parnell* (1846—1891), conducător de seamă al mișcării naționale din Irlanda. Învinuit de preoții catolici de adulter, Parnell și-a ruinat cariera politică (n.tr.).

Terenurile mari de joc roiau de băieți. Toți țipau și prefecții[1] îi îndemnau cu strigăte puternice. Amurgea și aerul era palid și răcoros și, după fiecare atac și bufnitură de-a jucătorilor, balonul unsuros, de piele, zbura ca o pasăre grea prin lumina cenușie. El se ținea la marginea terenului, ferindu-se să nu-l vadă prefectul, ferindu-se din calea picioarelor brutale, prefăcîndu-se din cînd în cînd că aleargă. Își simțea trupul mic și neputincios în îmbulzeala jucătorilor și ochii îi erau neputincioși și-i lăcrimau. Rody Kickham nu era așa : el avea să conducă echipa secțiunii a treia, toți băieții spuneau asta.

Rody Kickham era băiat de treabă, dar Nasty Roche era un scîrbos. Rody Kickham avea în dulăpiorul lui moletiere și, la refectoriu, își păstra alimentele într-un paneraș. Nasty Roche avea niște mîini mari. Budincii de pîine de vineri îi zicea budincă de cîine. Și într-o zi îl întrebase pe Stephen :

— Cum te cheamă ?

Stephen răspunsese :

— Stephen Dedalus.

Și Nasty Roche atuncea zisese :

— Ce nume mai e și ăsta ?

Și cum Stephen nu știuse ce să-i răspundă, Nasty Roche îl întrebase :

— Ce e tatăl tău ?

---

[1] In faimoasele institute pedagogice ale iezuiților așa-zisul *prefect* este un preot sau călugăr care conduce și supraveghează cîte un sector al activității elevilor : învățătura, disciplina, practicile religioase etc. (n. tr.).

Stephen răspunsese :
— Un domn.
Atunci Nasty Roche întrebase :
— E magistrat ?
Se tîra din loc în loc pe la marginea terenului zbughind-o din cînd în cînd la fugă. Dar i se învinețiseră mîinile de frig. Le băga în buzunarele vestonului cenușiu, încins cu o curea. Purta o curea peste buzunare. Cureaua se mai folosește și pentru a trage o bătaie cuiva. Într-o zi, un băiat îi spusese lui Cantwell :
— Îți trag o curea cît ai zice pîs.
Cantwell răspunsese :
— Du-te și joacă-ți meciu'. Trage-i o curea lui Cecil Thunder. Aș vrea să te văd. Îți dă el ție un șut în fund să-l ții minte.
Nu era frumos să vorbești așa. Mama îi spusese să nu stea de vorbă la școală cu băieții care vorbesc urît. Drăguță, mama ! În ziua întîi în holul castelului, cînd își luase rămas bun, își ridicase voaleta pe nas ca să-l sărute : și nasul și ochii îi erau roșii. Dar el se făcuse că nu vede că-i venea să plîngă. Era drăguță mama, dar cînd plîngea nu mai era așa drăguță. Și tata îi dăduse două monede de cîte cinci șilingi bani de buzunar. Și tata îi spusese că, orice i-ar mai trebui, să-i scrie lui, acasă, și, fie ce-o fi, niciodată să nu pîrască pe vreun camarad. Apoi, în poarta castelului, rectorul dăduse mîna cu tata și cu mama și sutana îi fluturase în vînt, și apoi trăsura pornise luîndu-i pe tata și pe mama. Strigaseră către el din trăsură, fluturînd mîinile :
— Rămîi cu bine, Stephen, rămîi cu bine !

Fu prins în iureșul unei învălmășeli și, temîndu-se de ochii scînteietori și de ghetele noroioase, se chinci și privi printre picioare. Băieții se luptau și icneau, iar picioarele lor frecau, izbeau, tropăiau. Apoi ghetele galbene ale lui Jack Lawton scoaseră cu dibăcie balonul, și toate celelalte ghete și picioare se repeziră pe urma lui. Alergă și el pe urma lor puțintel și-apoi se opri. În curînd venea vacanța și-aveau să plece acasă. După cină, în sala de studiu, avea să schimbe numărul șaptezeci și șapte, lipit înăuntrul pupitrului lui, cu numărul șaptezeci și șase.

Are să fie mai plăcut în sala de studiu decît aici afară, în frig. Cerul era palid și rece, dar la castel se vedeau cîteva ferestre luminate. Se întrebă de la ce fereastră își va fi zvîrlit Hamilton Rowan pălăria în șanțul de gardă al parcului și dacă-n vremea aceea or fi fost straturi de flori sub ferestre. Într-o zi cînd fusese chemat la castel, portarul îi arătase urmele lăsate de gloanțele soldaților în lemnul porții și-i dăduse o bucată de pesmet de care mîncau la masa comunității. Luminile din castel erau plăcute și calde. Parcă erau dintr-o carte. Poate cam așa o fi Leicester Abbey [1]. Ce propozițiuni nostime erau în cartea de citire scrisă de doctor Cornwell ! Parc-ar fi fost poezii, dar nu erau decît propozițiuni ca să înveți să scrii corect :

Wolsey a murit la Schitul Leicester ;
Acolo îl îngropară schivnicii.
Tăciunele este o boală a plantelor,
De cancer suferă animalele.

[1] Schitul Leicester (n. tr.).

Ar fi plăcut să stai întins pe covorul din fața căminului, cu capul proptit în mîini, și să te gîndești la propozițiunile astea. Se cutremură de parcă ar fi simțit pe piele o apă rece și lipicioasă. Era o ticăloșie din partea lui Wells să-l îmbrîncească în groapa cu lături fiindcă nu vrusese să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, cîștigătorul la patruzeci de seturi. Ce rece și lipicioasă fusese apa ! Un băiat văzuse într-o zi un șobolan mare sărind în spumele băltoacei. Mama ședea acum cu Dante în fața focului și aștepta să vină Brigid cu ceaiul. Își ținea picioarele pe apărătoarea din fața căminului și papucii ei cu pietricele sclipitoare erau atît de fierbinți și aveau un miros atît de bun și cald ! Dante știa o mulțime de lucruri. Ea îl învățase unde era Canalul Mozambic și care era cel mai lung rîu din America și cum se chema cel mai înalt munte din lună. Părintele Arnall știa și mai multe decît Dante, fiindcă dînsul era preot, dar și tata și unchiu' Charles ziceau că Dante e o femeie deșteaptă și o femeie citită. Și cînd scotea Dante zgomotul ăla după masă și pe urmă își punea mîna la gură, se chema că are arsură la stomac.

O voce strigă de se auzea pe toate terenurile de joc :

— Toată lumea în clasă !

Apoi alte voci strigară dinspre celelalte echipe :

— Toată lumea în clasă ! Toată lumea în clasă !

Jucătorii se adunară la un loc, înfierbîntați și plini de noroi, și el se duse printre dînșii, bucuros că intrau. Rocy Kickham ținea mingea de șiretul unsuros. Un băiat îi spuse să-i mai tragă un șut, dar el merse înainte fără măcar să-i răspundă. Simon Moonan îi spuse să nu dea că se uită prefectul. Băiatul se întoarse către Simon Moonan și zise :

— Știm toți de ce te-ai găsit tu să vorbești. Fiindcă-i ești giugiuc lu' McGlade.

Giugiuc era o vorbă ciudată. Băiatul îi zicea așa lui Simon Moonan fiindcă avea obicei să-i lege prefectului mînecile sutanei la spate și prefectul se făcea că se supără. Dar vorba asta avea un sunet urît. Odată se spălase pe mîini la toaletă la hotelul Wicklow și după aia tata scosese dopul cu lanț și apa murdară se scursese prin gaura chiuvetei. Și cînd se scursese toată încet, gaura chiuvetei făcuse un zgomot ca ăsta: giu-giuc. Da' mai tare.

Amintindu-și asta, și ce albă era toaleta, i se făcu frig și apoi foarte cald. Erau două robinete — le învîrteai și ieșea apa rece și cea caldă. Simți o răceală și apoi o fierbințeală : și parcă vedea numele robinetelor scrise pe ele. Era foarte ciudat.

Și aerul din coridor îi dădea fiori reci. Era ciudat și jilav. Dar curînd o să se aprindă gazul și cînd ardea făcea un zgomot micuț, ca un cîntecel, mereu același : și cînd tăceau pentru o clipă băieții în sala de joc, auzeai cîntecul.

Era ora de aritmetică. Părintele Arnall scrise pe tablă o problemă grea și apoi spuse :

— Ei, ia să vedem, care cîştigă ? Înainte, York ! Înainte, Lancaster !

Stephen se căznea cît putea, dar problema prea era grea — şi se zăpăci. Micuţa emblemă de mătase, cu trandafirul alb pe ea, prinsă cu un ac de pieptul vestonului, începu să tremure. El nu era tare la aritmetică, dar se căznea cît putea, ca să nu piardă York. Faţa Părintelui Arnall arăta foarte întunecată, dar nu era supărat : rîdea. Pe urmă Jack Lawton a pornit din degete şi Părintele Arnall s-a uitat în caietul lui şi-a zis :

— Bine. Bravo, Lancaster ! Trandafirul roşu cîştigă. Acu' hai 'nainte, York ! Sileşte-te !

Jack Lawton îi aruncă o privire de unde şedea. Mica emblemă de mătase, cu trandafirul roşu pe ea, se vedea foarte frumos fiindcă Lawton purta un tricou albastru. Stephen simţi că şi el roşeşte la faţă cînd se gîndi ce de mai prinsori or să se pună care va fi primul din clasa întîi elementară, Jack Lawton sau el. În unele săptămîni lua Jack Lawton premiul întîi şi într-altele îl lua el. Fîşiuţa de mătase albă a emblemei tremura, tremura, pe cînd el se căznea cu problema următoare şi asculta glasul Părintelui Arnall. Apoi i se stinse toată ardoarea şi-şi simţi faţa rece de tot. Îşi închipui că faţa trebuie să-i fie albă, fiincă şi-o simţea aşa rece. Nu izbutea să rezolve problema, dar nu-i mai păsa. Trandafiri albi şi trandafiri roşii : ce culori frumoase ! Era plăcut să ţi le închipui. Şi diplomele pentru premiul întîi şi al doilea şi al treilea aveau culori frumoase : roz şi gălbui şi liliachiu. Era frumos să-ţi închipui trandafiri liliachii şi gălbui şi roz. Poate că un trandafir sălbatic cum era măceşul ar putea avea o culoare din asta — şi îşi aminti de cîntecul cu floarea de măceş în poiana mică, verde. Dar un trandafir verde nu puteai găsi nicăieri. Dar poate că undeva în lume se găsea.

Suna clopotul şi elevii din toate clasele începeau să iasă încolonaţi şi s-o ia de-a lungul coridoarelor înspre refectoriu. Şedea şi se uita la cele două scoicuţe de unt din farfuria lui, dar nu putea mînca pîinea cea jilavă. Şi faţa de masă era jilavă şi fleşcăită. Dar bău tot ceaiul slab şi fierbinte pe care i-l turnase în cană rîndaşul cel greoi de la bucătărie, încins cu şorţ alb. Se întrebă dacă şorţul rîndaşului era şi el jilav sau dacă toate lucrurile albe erau reci şi jilave.

Nasty Roche şi Laurin beau cacao — le-o trimiteau de-acasă în cutii de cositor. Spuneau că ei nu pot bea ceaiul — că e ca lăturile pentru porci. Taţii lor erau magistraţi, aşa spuneau băieţii.

Toţi băieţii îi păreau foarte ciudaţi. Toţi aveau taţi şi mame, şi fiecare avea alte haine şi alt glas. Îi era dor să fie acasă şi să-şi pună capul în poala mamei. Dar nu se putea, aşa că i se făcu dor să se termine cu jocul şi cu învăţatul şi cu rugăciunile şi să fie în pat.

Mai bău o cană cu ceai fierbinte şi Fleming îl întrebă :

— Ce ţi-e ? Te doare ceva ori ce ţi-e ?

— Nu ştiu, făcu Shephen.

— Te doare la lingurică, spuse Fleming, ţi-e faţa albă.

— Da, sigur, făcu Stephen.

Dar nu-l durea acolo. Gîndea că-l doare inima, dacă poate să te doară într-un asemenea loc. Fleming era foarte de treabă că-l întrebase. Îi venea să plîngă. Își propti coatele pe masă și-și astupă și-și destupă urechile. Și acum auzea zgomotul din refectoriu de îndată ce-și destupa urechile. Se auzea un muget ca de tren noaptea. Și cînd își astupa urechile, mugetul pierea ca trenul cînd intră într-un tunel. În noaptea aceea la Dalke așa mugea trenul, și cînd a intrat în tunel a încetat de a mugi. Închise ochii și trenul urui înainte, mugind și apoi oprindu-se, iar mugind, iar oprindu-se. Era nostim să-l auzi mugind și oprindu-se, și apoi iar țîșnind din tunel cu muget și apoi iar oprindu-se.

Începură să vină de-a lungul preșului de iută din mijlocul refectoriului băieții din cursul superior, Paddy Rath și Jimmy Magee și Spaniolul, care avea voie să fumeze, și Portughezul cel mic, care purta o beretă de lînă scămoasă. Și apoi cei de la mesele secției medii și cei de la mesele secției a treia. Și fiecare în parte avea alt fel de mers.

Ședea într-un colț al sălii de joc, făcîndu-se că se uită la o partidă de domino, și o dată sau de două ori putu auzi cîte o clipă cîntecul micuț al gazului. Prefectul sta în ușă cu cîțiva băieți și Simon Moonan îi lega pe la spate mînecile sutanei. Le spunea ceva despre Tullabeg.

Apoi plecă din ușă și Wells veni înspre Stephen și întrebă :

— Ia spune-ne, Dedalus, tu o săruți pe maică-ta cînd mergi la culcare ?

Stephen răspunse :

— O sărut.

Wells se întoarse către ceilalți băieți, spunînd :

— O, i-auziți ce zice ăsta, c-o sărută pe maică-sa în fiecare seară cînd merge la culcare.

Băieții se opriră din joc și se întoarseră către cei doi, rîzînd. Stephen roși sub privirile lor și spuse :

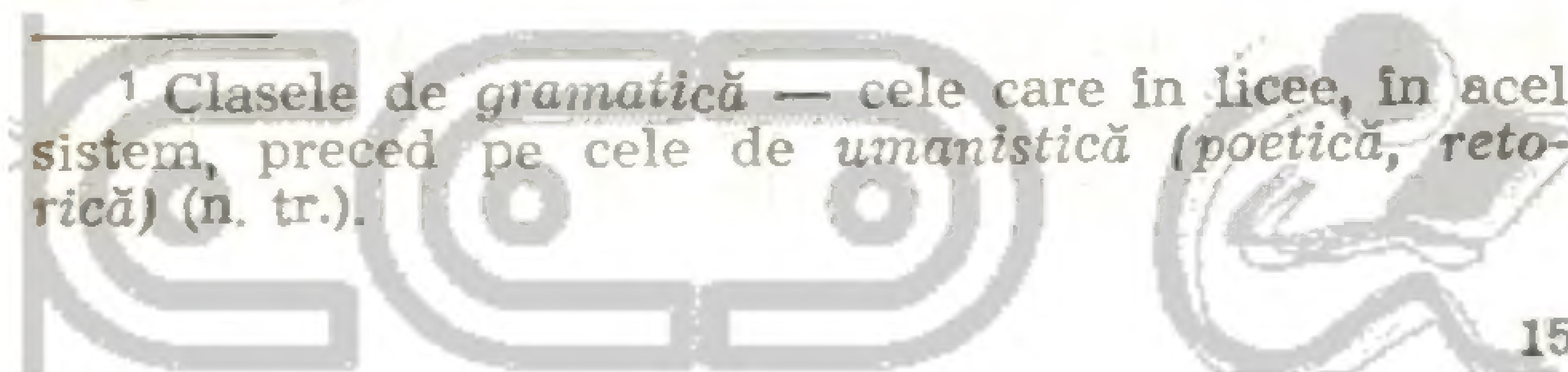
— Ba n-o sărut.

Wells spuse :

— O, i-auziți ce zice, că n-o sărută pe maică-sa cînd merge la culcare.

Iar rîseră toți. Stephen încercă să rîdă și el. Într-o clipă își simți tot trupul dogorind, tulburat. Care era răspunsul corect la întrebarea asta ? Dăduse două răspunsuri și Wells tot rîdea. Dar Wells trebuie să știe răspunsul corect, că el e în a treia de gramatică [1]. Încercă să se gîndească la mama lui Wells, dar nu îndrăznea să ridice ochii spre fața lui Wells. Nu-i plăcea fața lui Wells. El îl îmbrîncise cu o zi mai înainte în groapa cu lături fiindcă nu vrusese să schimbe tabachera lui mititică pe castana aromată, de tuse, a lui Wells, învingătorul la patruzeci de seturi. Era o ticăloșie ; toți băieții spuneau așa. Și ce rece și lipicioasă fusese apa ! Și-un băiat văzuse într-o zi un șobolan mare sărind pleosc drept în spuma lăturilor.

[1] Clasele de *gramatică* — cele care în licee, în acel sistem, preced pe cele de *umanistică* (*poetică, retorică*) (n. tr.).

Spumele reci din groapa cu lături îi învăluiră tot trupul ; iar cînd sună clopotul pentru intrarea în sala de studiu și băieții ieșiră încolonați din sălile de joc, simți înăuntrul hainelor aerul rece din coridor și din casa scării. Tot mai încerca să găsească răspunsul corect. Cum era bine : s-o săruți pe mama sau să n-o săruți ? Ce era aia, să săruți ? Tu ridicai fața, așa, ca să spui noapte bună și atunci mama își apleca fața. Asta era sărutul. Mama își punea buzele pe obrazul tău ; buzele ei erau moi și-ți umezeau obrazul, și făceau un zgomot micuț : țoc. De ce or fi făcînd oamenii așa cu fețele lor ?

Cît șezu în sala de studiu deschise capacul pupitrului lui și schimbă numărul lipit înăuntru din șaptezeci și șapte în șaptezeci și șase. Dar vacanța de Crăciun era încă foarte departe : însă odată și odată tot o să vină, fiindcă pămîntul se învîrtește mereu.

Era o poză cu pămîntul pe pagina întîi a cărții de geografie : o minge mare în mijlocul norilor. Fleming avea o cutie cu creioane colorate și într-o seară de studiu liber colorase pămîntul cu verde și norii cu cafeniu. Ca cele două perii din dulapul lui Dante, peria cu îmbrăcăminte de catifea verde pentru Parnell și peria cu îmbrăcăminte castanie pentru Michael Davitt. Dar nu-i spusese el lui Fleming să le coloreze așa. Așa vrusese Fleming să le coloreze.

Deschise cartea de geografie ca să-și învețe lecția ; dar nu putea ține minte numele locurilor ălora din America. Și doar erau locuri deosebite cu nume deosebite. Erau toate în țări

deosebite și țările erau în continente și continentele erau în lume și lumea era în univers.

Deschise cartea la pagina albă de după copertă și citi ce scrisese el acolo : se scrisese pe el, numele lui și unde se găsea.

Stephen Dedalus
Clasa întîi elementară
Colegiul Clongowes Wood
Sallins
Comitatul Kildare
Irlanda
Europa
Lumea
În Univers

Asta era scris de el, iar Fleming, într-o seară, scrisese în joacă pe pagina de-alături :

Stephen Dedalus mă cheamă,
Și Irlanda-i țara mea,
Stau la Clongowes deocamdată
Sper să merg în cer cîndva.

Citi versurile de-a-ndăratelea, dar așa nu mai erau poezie. Apoi citi pagina netipărită de jos în sus pînă ajunse la numele lui. El era ăsta : și citi iar pagina de sus în jos. După univers ce era ? Nimic. Dar oare era ceva împrejurul universului care să arate unde se isprăvea înainte să înceapă nimicul ? Un zid nu putea să fie, dar se putea să fie o linie subțire, subțire, care înconjura jur-împrejur tot. Ce gînd mare, să te gîndești la tot și la peste tot ! Numai Dumnezeu putea face asta. Încercă să-și închipuie cît de mare trebuie să fie gîndul acela, dar se putea

gîndi doar la Dumnezeu. Dumnezeu era numele lui Dumnezeu întocmai cum al lui era Stephen. *Dieu* era Dumnezeu pe franțuzește și tot numele lui Dumnezeu era ; și de cîte ori se ruga cineva la Dumnezeu și spunea *Dieu*, Dumnezeu numaidecît știa că se roagă un francez. Dar cu toate că existau nume diferite pentru Dumnezeu în toate limbile diferite din lume, și că Dumnezeu înțelegea ce spuneau toți cei care se rugau în limbile lor diferite, Dumnezeu tot rămînea totdeauna același Dumnezeu și numele adevărat al lui Dumnezeu era Dumnezeu.

Cînd se gîndea așa obosea foarte tare. I se părea că i-a crecut capul mare de tot. Întoarse pagina netipărită și privi obosit pămîntul verde, rotund, în mijlocul norilor cafenii. Se întreba ce era bine, să fii de partea culorii verzi sau a culorii cafenii, fiindcă Dante într-o zi tăiase cu foarfeca îmbrăcămintea de catifea verde de pe peria care era pentru Parnell și o aruncase și-i spusese lui că Parnell era un om rău. Oare acasă tot se mai certau în privința asta ? Asta se chema politică. Erau două tabere care nu se înțelegeau : Dante era de o parte și tata și domnul Casey de cealaltă parte, dar mama și cu unchiul Charles nu erau de nici o parte. În fiecare zi era ceva în jurnal despre asta.

Se necăjea că nu știa bine ce înseamnă politica și că nu știa unde se isprăvește universul. Se simțea mic și neputincios. Cînd o să fie și el ca băieții din clasele de poetică și retorică ? Ei aveau glasuri groase și ghete mari și învățau trigonometria. Mai era foarte departe pînă acolo.

Întîi venea vacanța și pe urmă trimestrul următor și pe urmă iar vacanța și pe urmă iar alt trimestru și pe urmă iar vacanța. Era ca un tren care intră în tunele și iese din tunele și trenul era ca zgomotul băieților cînd stăteau la masă în refectoriu, pe care-l auzeai dacă-ți destupai și-ți astupai urechile. Trimestru, vacanță ; tunel, ieșire, zgomot, oprire. Ce departe era ! E mai bine să meargă să se culce. Doar rugăciunile în capelă și apoi patul. Se înfioră și căscă. Ce minunat o să fie în pat după ce se încălzeau puțin cearceafurile. La început erau așa reci cînd te băgai în pat. Se înfioră cînd se gîndi ce reci erau la început. Dar pe urmă se încălzeau și atunci putea să adoarmă. Era minunat să fii obosit. Căscă iar. Rugăciunile de seară și apoi patul : se înfioră și-i veni să caște. O să fie minunat peste cîteva minute. Simțea un val de căldură invadîndu-i trupul din cearceafurile reci, care-l făceau să tremure, — cald, tot mai cald — pînă simți că-i era cald din cap pînă-n picioare — cald de tot — și cu toate astea, tot mai tremura puțin și tot îi mai venea să caște.

Suna clopotul pentru rugăciunile de seară ; ieși din sala de studiu încolonat printre ceilalți, coborî prin casa scării și merse de-a lungul coridoarelor spre capelă. Coridoarele erau slab luminate, întunecate, și capela era întunecată. Curînd totul are să fie cufundat în întuneric și în somn. În capelă aerul era rece ca noaptea și marmurile erau de culoarea mării noaptea. Marea era rece și ziua și noaptea : dar mai rece era noaptea. Era rece și întunecată sub cheiul de

piatră de lîngă casa tatei. Dar desigur că în nișa căminului sfîrîia ceainicul cu apă fierbinte pentru punci.

Prefectul capelei se ruga cu mîinile deasupra capului lui Stephen și memoria lui cunoștea răspunsurile :

O Doamne, deschide-ne buzele
Și gurile noastre vor vesti slava Ta.
Apleacă-te întru ajutorul nostru, o Dumnezeule !
O Doamne, grăbește-te a ne ajuta !

Mirosea a noapte rece în capelă. Dar era un miros sfînt. Nu era ca mirosul țăranilor bătrîni care îngenuncheau în fundul capelei la slujba de duminică. Acolo era un miros de aer și de ploaie și de turtă și de catifea groasă dungată. Dar erau niște țărani foarte cucernici. Îi suflau în ceafă cînd stau îndărătul lui și oftau pe cînd se rugau. Locuiau la Clane, așa spunea un băiat ; acolo erau niște colibe mici și el văzuse o femeie stînd în deschizătura mică a ușii unei colibe, cu un copil în brațe, pe cînd treceau trăsurile venind de la Sallins. Ce minunat ar fi să dormi o noapte în coliba aceea, în fața focului de turbă fumegîndă, în întunericul luminat de foc, în întunericul cald, respirînd mirosul țăranilor, de aer și ploaie și turbă și catifea groasă dungată. Dar, vai, era un întuneric pe drumul acela printre copaci ! Puteai să te rătăcești în întuneric ! I se făcu frică gîndindu-se cum era pe-acolo.

Auzi glasul prefectului capelei spunînd ultima rugăciune. O spuse și el împotriva întunericului acela de afară, de sub copaci.

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă și gonește din ea toate vicleșugurile vrăjmașului. Sălășluiască într-însa sfinții Tăi îngeri pentru a ne ține pe noi în pace și fie binecuvîntarea Ta pururi asupră-ne, prin Isus Cristos, Domnul nostru, Amin.

Îi tremurau degetele pe cînd se dezbrăca în dormitor. Le spuse degetelor să se grăbească. Trebuia să se dezbrace și apoi să îngenuncheze și să-și spună rugăciunile și să fie în pat mai înainte de a se micșora lumina gazului, ca să nu meargă în iad cînd avea să moară. Își răsfrînse ciorapii, și-i scoase și-și puse repede cămașa de noapte și îngenunche tremurînd lîngă patul lui și spuse repede rugăciunile, temîndu-se să nu se stingă arzătorul de gaz. Își simțea umerii tremurînd pe cînd murmura :

Doamne, binecuvîntează
pe tatăl și pe mama mea
și ține-mi-i !
Doamne, binecuvîntează
pe frățiorii mei și pe surioarele mele
și ține-mi-i !
Doamne, binecuvîntează-i
pe Dante și pe unchiul Charles
și ține-mi-i !

Își făcu cruce și se cățără iute în pat și, trăgîndu-și poala cămășii de noapte sub labele picioarelor, se ghemui sub cearceafurile reci, înfiorîndu-se și tremurînd. Dar n-avea să meargă în iad cînd o să moară, și tremuratul o să-nceteze. Un glas le spuse noapte bună băieților din dormitor. Scoase o clipă capul de după

pled și privi perdelele galbene din fața și de jur-împrejurul patului, care-l închideau din toate părțile. Lumina scăzu domol.

Ghetele prefectului se îndepărtară. Coborau treptele de-a lungul coridoarelor sau înspre camera lui din capăt ? Se uita în întuneric. Oare era adevărat ce se spunea despre cîinele negru care umbla pe-acolo noaptea cu ochi mari cît niște felinare de trăsură ? Ziceau că ar fi stafia unui ucigaș. Un fior lung de groază i se revărsă prin tot trupul. Vedea întunecata sală de intrare a castelului. Servitori bătrîni în veșminte de pe vremuri se aflau în odaia de călcat de deasupra casei scării. Era cu multă vreme în urmă. În odaie ardea un foc, dar în sală tot întuneric era. Cineva suia scara venind din sală. Purta mantie albă de mareșal ; chipul îi era palid și straniu, își apăsa coastele cu mîna. Se uita cu ochi stranii la bătrînii servitori. Și ei se uitară la el și văzură chipul stăpînului lor și mantia lui și știură că fusese rănit de moarte. Dar numai întuneric era unde priveau ei ; numai aer întunecos și mort. Stăpînul lor fusese rănit de moarte pe cîmpul de bătălie de la Praga, departe peste mare. El sta pe cîmpul de bătălie, își apăsa coastele cu mîna ; chipul îi era palid și straniu ; purta mantie albă de mareșal.

O, ce rece și straniu era să te gîndești la asta ! Tot întunericul era rece și straniu. Erau prin preajmă chipuri palide, stranii, ochi mari cît niște felinare de trăsură. Erau strigoi de ucigași, fețe de mareșali răniți de moarte pe cîmpuri de bătaie departe peste mare. Ce voiau să spună de le erau atît de stranii fețele ?

O Doamne, Te rugăm fierbinte, coboară în această casă și gonește din ea toate...

Plecarea acasă în vacanță ! Ce minunat o să fie : îi spuseseră băieții. Se urcau în trăsuri devreme, într-o dimineață de iarnă, în fața porții castelului. Trăsurile treceau scrîșnind peste pietriș. Urale pentru rector !

Hurraa ! Hurraa ! Hurraa !

Trăsurile treceau prin fața capelei și toți își descopereau capetele. Treceau voioși de-a lungul drumurilor de țară. Vizitiii arătau cu bicele către Bodenstown. Băieții strigau : Hurraa ! Treceau pe lîngă curțile Veselului Fermier. Urale, urale și iar urale. Treceau prin satul Clane, strigînd : urra ! și răspunzîndu-li-se urraa ! Femeile țăranilor ieșeau toate în ușile scunde, bărbații stăteau ici și colo în drum. Mirosul cel plăcut stăruia în aerul iernatic : mirosul satului Clane : de ploaie și de aer iernatic și de turbă arzînd mocnit și de catifea groasă dungată.

Trenul era plin de băieți : un tren lung, lung, de culoarea ciocolății cu garnituri de frișcă. Conductorii trec de colo pînă colo, deschid, închid, încuie, descuie ușile. Sînt niște oameni îmbrăcați în albastru închis și în argint, au niște fluierașe argintii și cheile lor cîntă zglobiu și zic : clic, clic ; clic, clic.

Și trenul gonea înainte peste cîmpii și trecea de Măgura Allen. Stîlpii de telegraf treceau, treceau pe lîngă tren. Și trenul alerga înainte, înainte. Trenul știa. Și-n holul casei erau lampioane luminoase și ghirlande de ramuri verzi, ramuri cu boabe roșii de ilice și vrejuri de iederă

verde încununau oglinda cea mare, ilice și iederă, verde și roșu, împletite în jurul candelabrelor. Ilice roșii și iederă verde încadrau portretele vechi de pe pereți. Boabe roșii de ilice și frunze verzi de iederă pentru el și pentru sărbătoarea Crăciunului.

Ce frumos...

Toți erau acasă. Bine-ai venit, Stephen ! Zgomote de bun-venit. Mama îl sărută. Oare e bine că-l sărută ? Tata acum e mareșal : mai mare ca magistrat. Bine-ai venit acasă, Stephen !

Zgomote...

Zgomotul inelelor de perdea trase de-o parte pe bare, zgomotul apei plescăind în lighene. Zgomotul sculatului și îmbrăcatului și spălatului în dormitor ; zgomotul bătăii din palme în timp ce prefectul umblă în lung și în lat și le spune băieților să dea zor. O lumină palidă de soare cade asupra perdelelor galbene trase în lături și-a paturilor răvășite. Patul lui dogorește și fața și trupul îi dogoresc.

Se scoală și șade pe marginea patului. Simte o slăbiciune. Încearcă să-și tragă ciorapul. Ce urîcios e de aspru ! Și lumina soarelui e stranie și rece.

Fleming îl întrebă :

— Nu ți-e bine ?

Nu știa ; și Fleming zise :

— Bagă-te înapoi în pat. Îi spun lui McGlade că nu ți-e bine.

— E bolnav.

— Cine-i bolnav ?

— Spune-i lu' McGlade.

— Bagă-te înapoi în pat.

— E bolnav ?

Un băiat îl sprijinea de brațe pe cînd lepăda ciorapul ce-i rămăsese spînzurat de picior și se cățăra înapoi în patul încins.

Se ghemui printre cearceafuri, bucuros de căldura lor învăluitoare. Îi auzea pe băieți stînd de vorbă pe cînd se îmbrăcau pentru liturghie. Era o ticăloșie să-l îmbrîncească în groapa cu lături, așa ziceau.

Apoi glasurile lor pieriră ; plecaseră. Un glas lîngă patul lui spuse :

— Dedalus, să nu mă dai de gol, nu-i așa că nu ?

Era fața lui Wells lîngă el. Se uită la ea și văzu că lui Wells îi era frică.

— N-am vrut. Nu mă spui, nu-i așa ?

Tata îi spusese că, fie ce-o fi, niciodată să nu pîrască pe-un camarad. Dădu din cap, răspunse nu și-i păru bine.

Wells mai zise o dată :

— N-am vrut, pe onoarea mea. Am glumit. Îmi pare rău.

Fața și glasul plecară. Îi părea rău fiindcă-i era frică. Frică să nu fie vreo boală. Tăciunele e o boală a plantelor, de cancer suferă animalele ; sau de altceva. Era mult de atunci, atunci cînd amurgea afară pe terenurile de joc și el se tîra de colo pînă colo de-a lungul liniei demarcatoare și o pasăre grea zbura jos prin lumina cenușie. La Schitul Leicester se aprindeau luminile. Acolo a murit Wolsey. Schivnicii l-au îngropat chiar ei.

Nu era fața lui Wells, era a prefectului. Nu se prefăcea. Nu, nu : era bolnav de-ade-

vărat. Nu se prefăcea. Simți pe frunte mîna prefectului și își simți fruntea caldă și umedă sub mîna rece și umedă a prefectului. Așa e cînd te-atingi de-un șobolan, e lipicios și umed și rece. Orice șobolan are doi ochi cu care se uită la tine. Are o blană linsă și lucioasă, picioruşe mici mici și le ține strînse gata să sară și se uită la tine cu ochi mici, negri și umezi. Șobolanii se pricep cum să sară. Dar trigonometrie nu pot pricepe cu capetele lor. Cînd mor, zac pe-o rînă. Atunci se usucă. Nu mai sînt decît niște făpturi moarte.

Prefectul era iar lîngă el și al lui era glasul care zicea că trebuie să se scoale, că Părintele Superior a spus că trebuie să se scoale și să se îmbrace și să meargă la infirmerie. Și în timp ce se îmbrăca pe cît putea de repede, prefectul spunea :

— Trebuie să ne mutăm la Fratele Michael, pînă ne trece dîrdîliciul !

Era foarte de treabă că vorbea așa cu el. Ca să-l facă să rîdă. Dar el nu putea să rîdă, fiindcă-i tremurau fălcile și buzele, și prefectul trebuia să rîdă numai el singur.

Prefectul striga :

— Înainte marș ! Piciorul cu fîn ! Piciorul cu paie !

Coborîră împreună scările și merseră de-a lungul coridorului și pe lîngă baie. Cînd trecu prin fața ușii, își aminti cu o vagă teamă apa mîloasă de culoarea turbei, aerul cald și jilav, zgomotul de sărituri în apă, mirosul prosoapelor, ca de doctorie.

Fratele Michael sta în ușa infirmeriei și din ușa cabinetului întunecos din dreapta lui venea un miros ca de doctorie. De la sticlele de pe rafturi venea. Părintele Prefect îi vorbea Fratelui Michael și Fratele Michael răspundea și-i spunea *sir* prefectului. Avea păr roșcat amestecat cu păr cărunt, și arăta ciudat. Era ciudat că el avea să fie totdeauna frate călugăr. Era ciudat și că lui nu-i puteai spune *sir* pentru că era frate călugăr și arăta altfel. Oare nu era destul de sfînt ori de ce nu-i putea ajunge pe ceilalți ?

Erau două paturi în odaie și într-unul sta culcat un băiat și, cînd intrară, băiatul strigă :

— Hello ! Micul Dedalus ! Ce mai e pe sus ?

— Cerul e pe sus, făcu Fratele Michael.

Era un băiat dintr-a treia de gramatică cel care întrebase și, pe cînd se dezbrăca Stephen, el îi ceru Fratelui Michael să-i aducă o felie de pîine prăjită, cu unt.

— Hai, te rog ! zicea.

— Îți dau eu unt ! îi răspunse Fratele Michael. Mîine dimineață o să-ți aducă doctorul hîrtia de ieșire, cînd are să vină.

— Nu zău ? zicea băiatul. Da' încă nu m-am făcut bine.

Fratele Michael repetă :

— O să-ți aducă hîrtia de ieșire. Îți spun eu.

Se apleacă să zgîndăre focul cu vătraiul. Avea o spinare lungă, neagră, ca spinarea lungă a unui cal de tramvai. Clătină grav din vătrai și dădu din cap către băiatul dintr-a treia de gramatică.

Apoi Fratele Michael plecă și după cîtăva vreme băiatul dintr-a treia de gramatică se întoarse înspre perete și adormi.

Asta era infirmeria. Va să zică era bolnav. Oare scriseseră acasă, ca să știe mama și tata? Dar mai repede era să meargă vreunul dintre preoți să le spună. Sau are să scrie el o scrisoare ca s-o ducă preotul.

Dragă mamă,

Sînt bolnav. Vreau să vin acasă. Te rog, vino și ia-mă acasă. Sînt la infirmerie.

Băiatul tău
care te iubește,
Stephen

Ce departe erau! Dincolo de fereastră lucea o lumină de soare rece. Se întreba de va muri oare. Puteai să mori și pe-o zi cu soare. Putea să moară înainte de-a veni mama. Atunci or să-i facă o slujbă a morților în capelă, așa cum i-au spus băieții c-a fost cînd a murit Little. Toți băieții or să fie la slujbă, îmbrăcați în negru, toți cu fețe triste. Și Wells are să fie, da' n-o să se uite nici un băiat la el. Rectorul o să vină îmbrăcat într-o capă neagră cu aur și au să fie luminări înalte, galbene, pe altar și împrejurul catafalcului. Și-au să poarte încet coșciugul afară din capelă și-au să-l îngroape în cimitirul cel mic al comunității, dincolo de aleea mare cu tei. Și atuncea o să-i pară rău lui Wells de ce făcuse. Și o să dăngănească rar clopotul.

Parcă auzea dangătul. Își spuse singur de la început pînă la sfîrșit cîntecul pe care-l învățase de la Brigid.

Ding-dong! Clopote sună!
Maică bună, mă duc —
Îngroapă-mă-n țintirimu' vechi
Lîngă frate-miu-ăl mare, sub nuc.
Coșciugu' negru îmi va fi,
Îngeri șase m-or păzi,
Doi cu cîntările, doi în rugă
Doi la ceruri să mă ducă.

Ce frumos și trist era! Ce frumoase erau cuvintele alea unde spunea *Îngroapă-mă-n țintirimu' vechi!* Îi trecu un fior prin tot corpul. Ce trist și ce frumos! Îi venea să plîngă încet, da' nu de mila lui, ci din pricina cuvintelor ăstora așa frumoase și triste, ca o muzică. Clopote sună! Clopote sună! Maică bună! O, Maică bună!

Lumina rece de soare pălise și Fratele Michael sta la căpătîiul lui cu un castronaș cu supă. Îi păru bine fiindcă-i era gura încinsă și uscată. Îi auzea pe băieți jucîndu-se afară pe terenurile de joc. Și ziua mergea înainte la colegiu de parcă el nici n-ar fi lipsit.

Apoi Fratele Michael se pregăti să plece și băiatul dintr-a treia de gramatică îi spuse că să vină neapărat înapoi și să-i spună toate noutățile din gazetă. Îi spuse lui Stephen că pe el îl cheamă Athy și că tatăl lui ținea o groază de cai de curse care săreau obstacole formidabil și că tatăl lui are să-i dea un bacșiș bun Fratelui Michael dacă-i spune el — fiindcă Fra-

tele Michael era foarte de treabă și-i spunea totdeauna noutățile din gazeta pe care-o primeau zilnic la castel. Erau noutăți de tot felul în gazetă : accidente, scufundări de vapoare, sport și politică.

— Acuma mereu scrie de politică și iar de politică în gazetă. Și ai tăi vorbesc despre asta ?

— Da, îi răspunse Stephen.

— Ai mei tot așa, făcu băiatul.

Apoi se gîndi o clipă și zise :

— Ai un nume curios, Dedalus, și eu am un nume curios, Athy. Numele meu e un nume de oraș. Al tău parcă-i pe latinește.

Apoi întrebă :

— Te pricepi la ghicitori ?

Stephen răspunse :

— Nu prea bine.

Apoi îl întrebă :

— Poți să dezlegi asta ? De ce seamănă comitatul Kildare cu o jumătate de nădrag ?

Stephen se gîndi care să fie răspunsul și apoi zise :

— Nu știu.

— Fiindcă are în el o coapsă [1]. Pricepi gluma ? O coapsă este Athy, oraș în comitatul Kildare, și cealaltă coapsă este a doua.

— Aha, înțeleg, făcu Stephen.

— Asta-i o ghicitoare veche, zise celălalt.

După o pauză adăugă :

— Auzi ?

— Ce ? întrebă Stephen.

---

[1] Joc de cuvinte intraductibil, bazat pe omofonia dintre substantivul *a thigh* (coapsă) și numele de oraș Athy (n. tr.).

— Știi că ghicitoarea asta poți s-o mai spui și în alt fel ?

— Da ?

— Aceeași ghicitoare, da. Știi cum poți s-o mai spui ?

— Nu știu, făcu Stephen.

— Nu-ți dă-n gînd cum se mai poate spune ?

Se uita la Stephen pe deasupra așternuturilor paturilor, în timp ce vorbea. Apoi se rezemă iar de pernă și zise :

— Se mai poate spune într-un fel, da' nu-ți spun cum.

De ce nu-i spunea ? Taică-său, care ținea cai de curse, trebuie să fie și el magistrat ca tatăl lui Saurin și ca tatăl lui Nasty Roche. Se gîndi la tatăl lui, cum cînta din gură, cu maică-sa la pian, și cum îi dădeau totdeauna un șiling cînd îi cerea șase peni, și-i păru rău că nu era și el magistrat ca tații altor băieți. Atunci de ce-l trimiseseră la școala asta, cu așa băieți ? Doar taică-său îi spusese că nu va fi printre străini acolo, că va fi bine văzut, fiindcă acolo moșu-său, cu cincizeci de ani în urmă, îi înmînase o jalbă eliberatorului. Pe oamenii de pe vremea aceea îi cunoșteai după îmbrăcăminte. I se părea o vreme foarte solemnă, cînd stai să te gîndești. Se întreba dacă aceea era vremea cînd școlarii de la Clongowes purtau tunici albastre cu nasturi de alamă și tichii de blană de iepure și beau bere ca oamenii mari și țineau ogari, cu care mergeau să vîneze iepuri.

Se uită spre fereastră și văzu că lumina scăzuse. Trebuie să fie acum o lumină cenușie, noroasă, deasupra terenurilor de joc. Nu mai auzea

nici un zgomot dintr-acolo. Colegii lui probabil că-și făceau lecțiile sau poate că Părintele Arnall le citea din vreo carte.

Ce ciudat că nu-i dăduseră nici o doctorie. Poate c-o să-i aducă Fratele Michael cînd mai vine. Băieții ziceau că la infirmerie îți dădeau să bei niște chestii care put. Dar acum se simțea mai bine. Ar fi plăcut dacă s-ar însănătoși încetul cu încetul. Ar putea atunci să ceară o carte. Era o carte, la bibliotecă, despre Olanda. Avea în ea nume frumoase, străine, și poze de orașe și de corăbii ciudate. Cînd te uitai la ele erai fericit.

Ce palidă se făcuse lumina de afară ! Dar era frumos. Umbra focului suia și cobora pe perete. Parcă erau valuri. Cineva pusese cărbuni pe foc și se auzeau glasuri. Vorbeau. Era ca zgomotul valurilor. Sau poate că valurile vorbeau între ele pe cînd suiau și coborau.

Văzu marea de valuri, lungi și întunecate valuri, suind și coborînd, întunecate sub noaptea fără lună. O luminiță clipea la capătul digului, pe unde intra vaporul ; și văzu o mulțime mare adunată la marginea apei ca să vadă vaporul care intra în port. Un bărbat înalt sta pe punte, scrutînd cu privirea uscatul întins și întunecat ; și la lumina din capătul digului îi văzu fața, fața îndurerată a Fratelui Michael.

Îl văzu ridicînd mîna către oamenii adunați și-l auzi strigînd peste ape cu glas plin de mîhnire :

— E mort. L-am văzut pe catafalc.

Un geamăt de durere se ridică din mulțime.

— Parnell ! Parnell ! E mort !

Căzură toți în genunchi, gemînd de durere.

Și o văzu pe Dante, într-o rochie de catifea castanie și cu o mantie de catifea verde atîrnîndu-i pe umeri, cum trecea mîndră și tăcută pe lîngă mulțimea îngenuncheată la marginea apei.

Un foc mare ardea în cămin. Din maldărul de lemne stivuite pe grătar se înălțau flăcări înalte și roșii, iar sub brațele împletite cu iederă ale candelabrului era așternută masa de Crăciun. Sosiseră acasă destul de tîrziu și, totuși, masa încă nu era gata : dar va fi gata acușica, spusese mama. Așteptau să se deschidă ușa și să intre slujnicele ținînd în mîini tăvile mari, acoperite cu capace grele de metal.

Cu toții așteptau : unchiul Charles, care stătea deoparte, în umbra ferestrei, Dante și domnul Casey, odihnindu-se în jilțurile din fața căminului, Stephen, așezat pe un scaun între ei doi, odihnindu-și picioarele pe floarea de fier dintre zăbrele, rumenită de flăcări. Domnul Dedalus se privi în oglinda ovală de deasupra căminului, își răsuci vîrfurile mustăților pomădate și apoi, desfăcîndu-și cozile redingotei, se așeză cu spatele la focul vesel : iar în răstimpuri mai scotea o mînă de după coada redingotei, ca să-și răsucească un vîrf de mustață. Domnul Casey pleca capul într-o parte și, zîmbind, se bătea ușurel cu degetele sub bărbie. Iar Stephen zîmbea și el, fiindcă acum știa că nu era adevărat că domnul Casey are o pungă de arginți în gușă. Zîmbea cînd se gîndea cum îl amăgise clinchetul argintiu pe care obișnuia să-l scoată domnul Casey. Iar cînd încercase să-i

descleșteze mîna ca să vadă dacă nu cumva ascunsese acolo punga cu argint, văzuse că degetele nu se lăsau întinse ; iar domnul Casey i-a spus că se alesese cu astea trei degete înțepenite de cînd i-a făcut reginei Victoria un dar de ziua ei.

Domnul Casey își lovea ușurel gîtul și-i zîmbea lui Stephen cu ochi somnoroși ; iar domnul Dedalus spuse :

— Daa, asta e, e-n regulă. Da' ce plimbare bună am făcut, nu-i așa, John ?... Stau și mă-ntreb dacă pîn' la urmă o să fie rost de cină în seara asta sau nu. Hm... da' azi știu c-am înghițit o porție bună de ozon, afară, pe la Promontoriu. Da, zău.

Se întoarse spre Dante și o întrebă :

— Dumneavoastră n-ați ieșit de loc, doamnă Riordan ?

Dante își încreți fruntea și răspunse scurt :

— Nu.

Domnul Dedalus dădu drumul cozilor redingotei și se duse la bufet. Scoase din bufet un ulcior mare de piatră, plin cu whisky, și umplu încet carafa, aplecîndu-se în răstimpuri ca să vadă cît turnase. Apoi, după ce puse ulciorul la loc, turnă puțin whisky în două pahare, adăugă cîte puțină apă și se întoarse cu paharele la cămin.

— Uite-aici un degetar de whisky, John, zise el, cît să-ți ascută puțin pofta de mîncare.

Domnul Casey luă paharul, sorbi, și-l așeză lîngă el pe cămin. Apoi spuse :

— Hm — nu pot să-l uit pe amicul nostru Cristopher fabricînd...

Izbucni într-un acces de rîs și de tuse și adăugă :

— ...fabricînd șampania pentru tipii ăia.

Domnul Dedalus rîse zgomotos.

— De Christy vorbești ? zise. Are mai multă șiretenie într-un neg din ăla de pe chelia lui, decît o haită întreagă de vulpoi.

Lăsă capul în jos, închise ochii și, lingîndu-și abundent buzele, începu să vorbească cu glasul hotelierului :

— Și ce mai limbă dulce cînd îți vorbește, îl știi. Îl trec nădușelile pe la gușă, nu alta — binecuvînteze-l cerul.

Domnul Casey tot se mai lupta să-și potolească tusea și rîsul. Stephen, văzîndu-l și auzindu-l pe hotelier în figura și glasul tatălui său, rîdea și el.

— Da' tu de ce rîzi, cățelușule ?

Intrară slujnicele și puseră tăvile pe masă. În urma lor veni și doamna Dedalus și pofti lumea să se așeze.

— Luați loc, zise.

Domnul Dedalus se duse la capul mesei și spuse :

— Haideți, doamnă Riordan, luați loc. John, dragule, șezi și tu.

Se uită să vadă unde era unchiul Charles și-l chemă :

— Hai, domnule, că te așteaptă aici o pasăre.

După ce luară loc toți, puse mîna pe capac și-apoi, retrăgînd-o, zise repede :

— Haide, Stephen.

De la locul lui, Stephen se ridică în picioare ca să spună rugăciunea dinainte de masă :

— Binecuvîntează-ne, Doamne, pe noi și aceste ale Tale daruri, ce din bunătatea Ta sîntem pe cale a primi prin Domnul nostru Isus Hristos, Amin.

Toți se închinară, iar domnul Dedalus, oftînd de plăcere, ridică de pe tavă capacul greu, căruia aburii îi aninaseră mărgelușe sclipitoare de jur împrejur.

Stephen se uita la curcanul rotofei care stătuse pe masa din bucătărie priponit și cu aripile răsucite spre spate, gata de fript. Știa că taică-său plătise pentru el o guinee la magazinul Dunn din D'Olier Street și că negustorul îl tot împunsese în furca pieptului ca să arate cît era de bun : și-și aminti glasul negustorului cînd spusese :

— Luați-l pe ăsta, domnule ! Ăsta zic și eu curcan de sărbători ! Bun de plocon, nu alta !

De ce-și numea oare domnul Barrett de la Clongowes „curcan" bățul cu care le trăgea la palmă băieților ? Dar Clongowes era departe ; și mireasma caldă și sățioasă de curcan, și de șuncă, și de țelină se ridica din farfurii și din tăvi, iar pe grătarul căminului se înălțau dintr-un maldăr de lemne flăcări înalte și roșii, și iedera verde și boabele roșii de ilice te făceau să te simți atît de bine, și cînd s-o termina cina, o să fie adusă acea mare budincă cu stafide, garnisită cu migdale cojite și cu rămurele de ilice, cu limbi de flăcări albăstrui jucînd împrejuru-i și cu un steguleț mic, verde, înfipt în vîrf.

Era prima lui cină de Crăciun și se gîndea la frații și surorile lui mai mici care așteptau în

odaia copiilor, cum așteptase și el adesea, să vină budinca. Gulerul răsfrînt și tunica de licean de la Eton îl făceau să se simtă ciudat, bătrînicios, și în dimineața aceea, cînd îl adusese maică-sa jos, în hol, îmbrăcat pentru liturghie, lui taică-său îi dăduseră lacrimile. Asta fiindcă-și adusese aminte de tatăl lui. Și unchiul Charles spusese așa.

Domnul Dedalus acoperi tava și începu să mănînce cu poftă. Apoi zise :

— Bietul Christy, nu mai are mult și-o să se dea peste cap de escroc ce e.

— Simon, îi aminti doamna Dedalus, n-ai servit-o cu sos pe doamna Riordan.

Domnul Dedalus apucă sosiera.

— Într-adevăr ? exclamă. Doamnă Riordan, fie-vă milă de-un biet orb.

Dante își acoperi farfuria cu mîinile și zise :

— Nu, mulțumesc.

Domnul Dedalus se întoarse spre unchiul Charles.

— Dumneata cum stai, domnule ?

— Cum nu se poate mai bine, Simon.

— Și tu, John ?

— Eu am tot ce-mi trebuie. Ai grijă și de tine.

— Mary ?... Ia, Stephen, uite ceva care-o să-ți placă la nebunie.

Turnă sos din belșug în farfuria lui Stephen și puse iar sosiera pe masă. Apoi îl întrebă pe unchiul Charles dacă era fraged curcanul. Unchiul Charles nu putea vorbi fiindcă avea gura plină ; dar dădu din cap că da, era fraged.

— Bine i-a răspuns amicul nostru canonicului. Nu-i așa ? zise domnul Dedalus.

— Nu l-aş fi crezut în stare, spuse domnul Casey.

— *O să plătesc ce se cuvine bisericii, părinte, cînd o să-ncetați să faceți din casa lui Dumnezeu local de vot.*

— Frumos răspuns de dat preotului său de către un om care se pretinde catolic — spuse Dante.

— Vina-i numai a lor, zise cu glas suav domnul Dedalus. Şi un prost ar putea să-i învețe să se țină numai de religie.

— Şi asta-i religie, zise Dante. Îşi fac datoria cînd îi previn pe oameni.

— Noi ne ducem în casa Domnului să ne rugăm Creatorului cu toată smerenia, şi nu să auzim cuvîntări electorale, spuse domnul Casey.

— Şi asta e religie, spuse iar Dante. Au dreptate. Trebuie să arate enoriaşilor drumul.

— Şi să predice politică de la altar, da ? întrebă domnul Dedalus.

— Desigur, zise Dante. E o chestiune de moralitate publică. Un preot n-ar mai fi preot dacă n-ar spune enoriaşilor săi ce e bine şi ce e rău.

Doamna Dedalus puse jos cuțitul şi furculița, zicînd :

— Vă rog şi vă implor, să nu mai discutăm politică într-o zi ca asta.

— Chiar aşa, doamnă, întări unchiul Charles. Haide, Simon, e de-ajuns. Nici o vorbă mai mult.

— Da, da, încuviință domnul Dedalus grăbit.

Descoperi cu un gest larg tava şi întrebă :

— Ei, cine mai doreşte curcan ?

Nu răspunse nimeni. Dante zise :

— Frumos fel de a vorbi din partea unui catolic !

— Doamnă Riordan, *vă rog,* spuse doamna Dedalus, să încetăm acum discuția asta !

Dante se întoarse supărată către ea :

— Şi vreți să stau s-ascult nepăsătoare cum sînt batjocoriți preoții bisericii mele ?

— Nu spune nimeni nici o vorbă împotriva lor cît timp nu se amestecă în politică.

— Episcopii şi preoții Irlandei şi-au spus cuvîntul, zise Dante, şi trebuie ascultați.

— Să se lase de politică, repetă domnul Casey, căci altfel s-ar putea să se lase oamenii de biserică.

— Auziți ? spuse Dante, întorcîndu-se spre doamna Dedalus.

— Domnule Casey ! Simon ! se rugă doamna Dedalus, terminați odată !

— Vai ! Vai ! făcu unchiul Charles.

— Cum ? strigă domnul Dedalus. Trebuia să-l părăsim la porunca englezilor ?

— Nu mai era vrednic să conducă, zise Dante. Era un păcătos în ochii oamenilor.

— Cu toții sîntem păcătoşi, păcătoşi înrăiți, răspunse domnul Casey cu răceală.

— *Vai de acela a cărui fărădelege îi scîrbeşte pe oameni!* cită doamna Riordan. *Ar fi mai bine să i se lege o piatră de moară de grumaz şi să fie lepădat în adîncurile mării, decît să fie prilej de scîrbă pentru copiii mei.* Aşa vorbeşte Duhul Sfînt.

— Şi foarte prost vorbeşte, dacă mă-ntrebaţi pe mine, zise cu răceală domnul Dedalus.

— Simon ! Simon ! interveni unchiul Charles. Băiatul !

— Da, da..., bîigui domnul Dedalus. Mă gîndeam la... Mi-am adus aminte ce urît vorbea hamalul acela de la gară. Ei, hai acu' las'... e-n regulă. Ia, Stephen, ia să văd farfuria ta ! Hai şi mănîncă acu' ! Uite-aici.

Mai îngrămădi mîncare pe farfuria lui Stephen şi-i servi pe unchiul Charles şi pe domnul Casey cu bucăţi mari de curcan, stropite din belşug cu sos. Doamna Dedalus mînca puţin, iar Dante şedea cu mîinile în poală. Se roşise la faţă. Domnul Dedalus înfipse furculiţa şi cuţitul de tranşat la un capăt al tăvii şi vesti :

— Uite aici o bucăţică gustoasă căreia îi zicem „nasul papei". Dacă vreo doamnă sau vreun domn doreşte...

Ţinea o bucată de carne în vîrful furculiţei de servit. Nimeni nu spuse nimic. Atunci o puse în farfuria sa, zicînd :

— Bine, să nu spuneţi că nu v-am întrebat. Gîndesc c-aş face mai bine s-o mănînc eu, fiindcă tot nu prea mă simt bine de cîtva timp.

Făcu cu ochiul către Stephen, apoi aşezînd la loc capacul începu iar să mănînce.

Cît timp mîncă, tăcură cu toţii. Apoi tot el spuse :

— Ei, pîn' la urmă a fost frumos toată ziua. Au venit şi-o mulţime de străini.

Nu vorbi nimeni. Spuse iar :

— Cred că acum au venit mai mulţi străini în oraş decît de Crăciunul trecut.

Îi privi pe toţi, de jur împrejur ; şedeau uitîndu-se în farfuriile din faţa lor. Neprimind nici un răspuns, mai aşteptă o clipă, apoi spuse cu amărăciune :

— Ei... va să zică n-am noroc de-o masă de Crăciun ca lumea.

— Nici noroc, nici mila lui Dumnezeu, spuse Dante, nu poate fi într-o casă unde nu există respect pentru păstorii bisericii.

Domnul Dedalus îşi zvîrli zgomotos cuţitul şi furculiţa peste farfurie.

— Respect ! strigă. Poate pentru Billy buzatul, sau pentru hîrdăul acela cu maţe, de sus, din Armagh ? Respect !

— Prinţi ai bisericii ! zise domnul Casey, cu domol dispreţ.

— Da, vizitiul lordului Leitrim, adăugă domnul Dedalus.

— Sînt unşi cu harul Domnului, zise Dante. Fac cinste ţării lor.

— Hîrdău cu maţe, repetă aspru domnul Dedalus. Frumoasă mutră cînd doarme, auziţi ? Ar trebui să-l vedeţi cum îşi înfulecă afumătura cu varză, pe-o zi geroasă de iarnă. Mamă !

Îşi schimonosi trăsăturile într-o grimasă animalică şi plescăi din buze.

— Zău, Simon, n-ar trebui să vorbeşti aşa de faţă cu Stephen. Nu se cade.

— Vai, are să ţină minte toate astea, cînd o să fie mare, spuse Dante înfierbîntată, vorbele pe care le-a auzit în casa părintească împotriva lui Dumnezeu şi împotriva religiei şi a preoţilor ei.

— Să țină minte de asemenea, îi strigă domnul Casey de-a curmezișul mesei, și vorbele cu care preoții și cei în puterea lor i-au zdrobit inima lui Parnell și l-au gonit în mormînt. Să țină minte și asta cînd o să fie mare.

— Pramatiile ! strigă domnul Dedalus. Cînd era la pămînt, s-au năpustit asupra lui, să-l trădeze și să-l sfîșie, ca șobolanii în șanțurile cu lături. Cîini mîrșavi ! Așa și arată ! Pe Hristosul meu, așa și arată !

— S-au purtat după dreptate, strigă Dante. Au ascultat de episcopi și de preoți. Cinste lor !

— Ah, e îngrozitor că nici o singură zi pe an nu putem scăpa de certurile astea oribile ! zise doamna Dedalus.

Unchiul Charles înălță cu blîndețe mîinile și spuse :

— Lăsați, lăsați acuma, lăsați ! Nu putem s-avem părerile noastre, oricare ar fi ele, fără nervi și fără să vorbim urît ? O, Doamne, Doamne !

Doamna Dedalus îi spuse ceva cu glas scăzut lui Dante, dar aceasta ripostă tare :

— Nu vreau să tac ! Vreau să-mi apăr biserica și religia cînd e insultată și scuipată de catolici renegați.

Domnul Casey își împinse cu bruschețe farfuria către mijlocul mesei și, proptindu-și coatele de masă, își întrebă cu glas răgușit gazda :

— Ascultă, ți-am istorisit vreodată povestea cu scuipatul ăla faimos ?

— Nu, John, nu mi-ai istorisit-o, zise domnul Dedalus.

— Păi, începu domnul Casey, e o poveste bună de știut. S-a întîmplat nu de mult, în comitatul Wicklow unde sîntem acum.

Se întrerupse și, întorcîndu-se către Dante, zise cu indignare calmă :

— Și dumneavoastră vă pot spune, doamnă, dacă la mine v-ați referit, că eu nu sînt un catolic renegat. Sînt catolic, precum a fost și tatăl meu și, înaintea lui, tatăl său și, înaintea lui, tatăl aceluia, pe cînd mai bine ne dădeam viețile decît să ne vindem credința.

— Cu atît mai rușinos, zise Dante, că vorbiți acum așa cum vorbiți.

— Povestea, John ! interveni domnul Dedalus zîmbind. Spune-ne, oricum, povestea.

— Catolic, nu zău ! repetă Dante ironică. Cel mai ticălos protestant din țară n-ar rosti ce-am auzit aici în seara asta.

Domnul Dedalus începu să-și legene capul încoace și încolo, îngînînd încet, asemenea unui cîntăreț de la țară.

— Eu nu-s protestant, vă spun încă o dată, zise domnul Casey roșindu-se la față.

Domnul Dedalus, care tot mai fredona și-și legăna capul încoace și încolo, începu să cînte mormăit și pe nas :

Veniți, voi, Catolici întru Roma,
Ce nicicînd la slujbă n-ați mers.

Apoi, bine dispus, își luă iar cuțitul și furculița și se apucă să mănînce, îmbiindu-l pe domnul Casey :

— Spune-ne povestea, John. O să ne ajute la digestie.

Stephen se uita cu afecțiune spre fața domnului Casey, care, cu mîinile împreunate, își pironise privirea dincolo de masă. Îi plăcea să stea cu el lîngă foc și să-și ridice ochii către fața lui oacheșă și pătimașă. Dar ochii lui negri nu erau niciodată pătimași, iar glasul lui domol suna plăcut. Dar atunci de ce era oare împotriva preoților ? Fiindcă dacă-i așa, Dante avea dreptate. Îl auzise însă pe tatăl său spunînd că ea fusese călugăriță, dar că plecase de la mănăstirea ei din Allegheny, după ce fratele ei se căpătuise de pe urma sălbaticilor, vînzîndu-le brelocuri și lănțișoare. Poate că de asta era atît de aspră cu Parnell. Și nu-i plăcea să-l vadă pe el că se joacă cu Eileen, fiindcă Eileen era protestantă. Și cînd fusese dînsa tînără, cunoscuse copii care se jucaseră cu protestanți și protestanții aveau obiceiul să rîdă de litania Prea Fericitei Fecioare. *Turn de Ivoriu !* ziceau ei. *Zidire de Aur !* Cum putea o femeie să fie turn de ivoriu sau zidire de aur ? Atunci cine avea dreptate ? Și-și aminti seara în infirmeria de la Clongowes, apele întunecate, lumina de la capătul digului și geamătul de durere al oamenilor cînd aflaseră.

Eileen avea mîini lungi, albe. Într-o seară cînd se jucau, ea-i acoperise ochii cu mîinile ei : mîini lungi și albe, subțiri și reci și moi. Asta era ivoriu : ceva rece și alb. Asta însemna *Turn de Ivoriu*.

— Povestea e foarte scurtă și drăguță, spuse domnul Casey. Era într-o zi, jos, la Arklow, nu cu mult înainte să moară șeful. Dumnezeu să-l ierte !

Închise ochii obosit și tăcu. Domnul Dedalus luă din farfuria lui un os și smulse de pe el cu dinții puțină carne, zicînd :

— Înainte să fie ucis, vrei să zici.

Domnul Casey deschise ochii, oftă și continuă :

— Era într-o zi, jos, la Arklow. Fusesem acolo la o întrunire și după ce s-a terminat întrunirea a trebuit să ne croim drum prin mulțime pînă la gară. Atîta „huo“ și „huo“, dom'le, mai rar. Ne ocărau cum le venea la gură. Ei, și era pe-acolo o cucoană — o scorpie și-o bețivă se vedea a fi — care mă onora pe mine c-o deosebită atenție. Tot tropăia în jurul meu prin noroi și-mi urla și-mi zbiera în față *Hăituitor de preoți ! Fonduri de la Paris ! Mister Fox ! Kitty O'Shea !*

— Și tu ce-ai făcut, John ? întrebă domnul Dedalus.

— Am lăsat-o să zbiere 'nainte, zise domnul Casey. Era o zi friguroasă și ca să mai prind putere țineam în gură — nu vă fie cu supărare, doamnă, — niște tutun de mestecat, din cel de Tullamore, și firește că tot n-aș fi putut scoate o vorbă, fiindcă mi-era gura plină de zeamă de tutun.

— Și-apoi, John ?

— Așa. Am lăsat-o să zbiere după pofta inimii, Kitty O'Shea și toate celelalte, pînă cînd la urmă a rostit un cuvînt de ocară la adresa acelei doamne, pe care n-am să-l repet, ca să nu pîngăresc acest ospăț de Crăciun, nici auzul dumneavoastră, doamnă, și nici buzele mele.

Se opri. Domnul Dedalus, ridicîndu-și privirile de pe os, întrebă :

— Şi ce-ai făcut, John ?

— Ce-am făcut ? ! Cînd a spus vorba aia, şi-a împins către mine faţa ei hîdă de zgripţuroaică ; iar eu aveam gura plină cu zeamă de tutun. M-am aplecat spre dînsa. *Ptiu !* i-am făcut, uite-aşa.

Întoarse faţa în lături şi se făcu că scuipă.

— *Ptiu !* i-am zis, uite-aşa, drept în ochi.

Se pocni cu mîna peste ochi şi scoase un vaiet de durere răguşit.

— O, Isuse, Maria şi Iosif ! ea de colo. M-a orbit ! M-a orbit ! *m-a-necat !*

Se opri, copleşit de un acces de tuse şi de rîs, şi-apoi iar repetă : *M-a orbit de tot !*

Domnul Dedalus rîdea zgomotos, lăsîndu-se înapoi în scaun, iar unchiul Charles îşi legăna capul încoace şi încolo.

Dante arăta grozav de supărată şi spunea într-una pe cînd ei rîdeau :

— Foarte frumos ! Ha ! Foarte frumos !

Nu prea era frumos s-o scuipe în ochi pe femeie. Dar oare ce vorbă spusese dînsa despre Kitty O'Shea de nu voia domnul Casey s-o repete ? Şi-l închipui pe domnul Casey umblînd printre mulţimi de oameni şi ţinîndu-le cuvîntări de pe un vagonet. Pentru asta stătuse la închisoare ; îşi aminti cum într-o seară venise sergentul O'Neill la ei acasă şi stătuse jos, în hol, vorbind cu glas scăzut tatei şi muşcîndu-şi nervos cureluşa chipiului. Şi în seara aceea domnul Casey nu plecase cu trenul la Dublin, ci venise o trăsură pînă la uşa lor şi-l auzise pe taică-său spunînd ceva despre Calea Cabinteely.

El era pentru Irlanda şi Parnell, şi taică-său de asemenea ; la fel şi Dante, căci într-o seară cînd ascultau fanfara pe esplanadă, pocnise un domn cu umbrela în cap fiindcă-şi scosese pălăria cînd muzica intonase la urmă *God Save the Queen* [1].

Domnul Dedalus pufni cu dispreţ :

— Ah, John, zise. Adevărul e de partea lor. Sîntem un neam nenorocit, dominat de preoţi, asta am fost totdeauna şi vom fi mereu, pînă s-o sfîrşi povestea.

Unchiul Charles clătină din cap, spunînd :

— Proastă treabă ! Proastă treabă !

Domnul Dedalus repetă :

— Un neam dominat de preoţi şi uitat de Dumnezeu !

Arătă cu degetul spre portretul bunicului său, pe peretele din dreapta :

— Îl vezi pe dumnealui de colo, John ? zise. A fost un bun irlandez, pe cînd nu erau bani de cîştigat în afacerea asta. A fost condamnat la moarte ca *whiteboy* [2]. Dar avea el o vorbă cu privire la amicii noştri, clericii ; zicea că nicicînd n-ar lăsa el pe vreunul dintr-înşii să-şi vîre picioarele sub masa lui.

Dante îl întrerupse mînioasă :

— Dacă sîntem un neam dominat de preoţi, ar trebui să ne mîndrim cu asta ! Ei sînt lumina

---

[1] „Dumnezeu s-o apere pe Regină" — imnul regal englez (n. tr.).

[2] *Whiteboys* — membrii ai asociaţiei agrare ilegale, din Irlanda secolului al XVIII-lea, care purtau veşminte albe la întîlnirile nocturne şi la manifestările rebele (n. tr.).

ochilor lui Dumnezeu. *Nu te atinge de vreunul din ei* — a spus Isus — *căci ei sînt lumina ochilor mei.*

— Şi atunci nu ne e îngăduit să ne iubim ţara ? întrebă domnul Casey. Nu trebuie să-l urmăm pe cel care era născut pentru a ne călăuzi ?

— Un trădător al ţării lui ! răspunse Dante. Un trădător, un vinovat de adulter ! Preoţii au avut dreptate să-l părăsească. Preoţii au fost întotdeauna adevăraţii prieteni ai Irlandei.

— Nu zău, nu mai spuneţi ! făcu domnul Casey.

Bătu cu pumnul în masă, apoi, încruntîndu-se mînios, îşi desfăcu degetele unul cîte unul.

— Oare nu ne-au trădat episcopii Irlandei pe timpul uniunii, cînd episcopul Lanigan a prezentat Marchizului de Cornwall un mesaj de supunere ? Oare n-au vîndut episcopii şi preoţii aspiraţiile ţării lor, la 1829, în schimbul emancipării catolice ? N-au denunţat ei mişcarea feniană [1] de la amvon şi din confesional ? Şi n-au necinstit cenuşa lui Terence Bellew MacManus ?

Faţa i se aprinsese de mînie, iar Stephen simţea şi el o văpaie urcîndu-i-se în obraz pe cînd asculta înfiorat vorbele rostite.

---

[1] *Fenieni* — membrii al unei ligi întemeiate printre emigranţii irlandezi din Statele Unite ale Americii în 1857, militînd pentru revoluţia în Irlanda şi răsturnarea cîrmuirii engleze. Originea cuvîntului derivă din limba veche irlandeză : *féné* (numele străvechiului popor irlandez) contopit cu : *fiane* (strajă a regilor irlandezi legendari) (n. tr.).

Domnul Dedalus izbucni într-un hohot aspru de rîs dispreţuitor.

— Doamne, — strigă el — l-am uitat pe micuţul, pe tăicuţul Paul Cullen ! Altă lumină a ochilor lui Dumnezeu !

Dante se aplecă peste masă şi-i strigă domnului Casey :

— Au avut dreptate ! Au avut dreptate ! Totdeauna au avut dreptate ! Dumnezeu şi morala şi religia înainte de toate !

Doamna Dedalus, văzînd-o atît de aţîţată, îi spuse :

— Doamnă Riordan, nu te mai enerva răspunzîndu-le.

— Dumnezeu şi religia înainte de orice ! strigă Dante. Dumnezeu şi religia înaintea lumii !

Domnul Casey îşi ridică pumnul încleştat şi-l prăvăli peste masă de se auzi un trosnet.

— Foarte bine, — strigă răguşit — dacă-i vorba pe aşa, atunci Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu !

— John, John, strigă domnul Dedalus, înşfăcîndu-şi oaspetele de mînecă.

Dante rămase cu ochii holbaţi dincolo de masă, iar obrajii îi tremurau. Domnul Casey se luptă să se scoale de pe scaun şi se aplecă peste masă către ea, agitînd o mînă în faţa ochilor ei, de parcă a fi sfîşiat un păienjeniş.

— Irlanda n-are nevoie de Dumnezeu ! striga. Ne-ajunge cît am avut parte de Dumnezeu în Irlanda. Să se termine cu Dumnezeu !

— Hulitorule ! Diavole ! ţipa Dante, stînd în picioare şi aproape scuipîndu-l în faţă.

Unchiul Charles și domnul Dedalus îl traseră pe domnul Casey înapoi pe scaunul lui, vorbindu-i din amîndouă părțile ca să-l liniștească. Iar el, ațintindu-și în gol ochii întunecați care scoteau văpăi, repeta :

— Să se termine cu Dumnezeu, vă spun !

Dante își împinse cu violență scaunul în lături și plecă de la masă, dînd pe jos inelul șervetului, care se rostogoli domol pe covor și se opri în cele din urmă de piciorul unui jilț. Domnul Dedalus se sculă repede și o urmă pînă la ușă. Ajunsă acolo, Dante se întoarse aprigă și strigă spre odaie, cu ochii învăpăiați și tremurînd de furie :

— Diavol din iad ! Noi am cîștigat ! L-am zdrobit și l-am ucis pe ticălos !

Ușa se trînti îndărătul ei.

Domnul Casey, eliberîndu-și brațele din strînsoare, își cufundă brusc capul în mîini, într-un hohot de plîns.

— Parnell, sărmanul de tine ! strigă tare. Regele meu mort !

Plîngea cu hohote, amarnic.

Stephen, ridicîndu-și fața înspăimîntată, văzu că ochii tatei erau plini de lacrimi.

Băieții stăteau de vorbă în mici grupuri. Un băiat zise :

— I-a prins lîngă Măgura Lyons.

— Cine i-a prins ?

— Domnul Gleeson și cu vice-rectorul. S-au dus c-o trăsură.

Același băiat adăugă :

— Mi-a spus un băiat din cursu' superior.

Fleming întrebă :

— Da' de ce-au fugit, spune-ne ?

— Eu știu de ce, spuse Cecil Thunder. Fiindcă șterpeliseră bani din camera rectorului.

— Cine i-a șterpelit ?

— Fratele lui Kickham. Și i-au împărțit cu toții.

Dar asta însemna că furaseră. Cum au putut face așa ceva ?

— A, știi *tu* mai mult de-o groază, Thunder ! zise Wells. *Eu* știu de ce s-au cărăbănit.

— Spune-ne și nouă, de ce ?

— Mi-au zis să nu spun.

— Hai, Wells ! se rugară toți. Nouă poți să ne spui. N-ai grijă, că nu suflăm.

Stephen întinse capul să audă și el.

— Știți de vinul pentru altar care se păstrează în dulapul din sacristie ?

— Da.

— Ei, au băut vinul ăla și i-a dibuit după miros. Și de asta au tulit-o, dacă vreți să știți.

Și băiatul care vorbise întîi spuse :

— Da, așa mi-a spus și mie băiatul din cursul superior.

Băieții tăceau, toți. Stephen sta printre ei, temîndu-se să vorbească, ascultînd. De spaimă nelămurită, parcă i se făcuse rău, îl apucase un fel de slăbiciune.

Cum putuseră face una ca asta ? Se gîndea la sacristia întunecoasă, cufundată în tăcere. Acolo erau dulapuri întunecoase, de lemn, în care stăteau pașnic împăturite stiharele crețe. Nu era capela și totuși vorbeai în șoaptă. Era un loc sfînt. Își aminti seara de vară în care fusese acolo ca să-l îmbrace în purtător de

cățuie, seara procesiunii la altarul cel mic din pădure. Un loc straniu și sfînt. Băiatul care ținea cădelnița o legănase săltînd-o de lanțul din mijloc, ca să nu se stingă cărbunii. Cărbunii aceia se chemau mangal, arseseră domol, scoțînd un miros acrișor, în timp ce băiatul făcea ușurel vînt cădelniței. Și apoi, cînd fuseseră cu toții înveșmîntați, el stătuse cu cățuia întinsă înspre rector și rectorul pusese înăuntru o lingură de tămîie și tămîia sfîrîise pe cărbunii înroșiți.

Băieții stăteau de vorbă în mici grupuri, ici și colo, pe terenurile de joc. Lui i se părea că băieții se făcuseră mai mărunți, asta fiindcă dăduse peste el în ajun unul care venea în viteză pe bicicletă, un băiat dintr-a doua de gramatică. Bicicleta băiatului îl trîntise ușor pe aleea cu zgură și ochelarii i se spărseseră în trei și-i intrase praf de zgură printre dinți.

De asta îi păreau acum băieții mai mărunți și mai îndepărtați, și stîlpii porților atît de subțiri și atît de departe, și cerul blînd, cenușiu, atît de înalt. Dar pe terenurile de fotbal nu se juca nimic, fiindcă se făceau pregătiri pentru cricket, și unii spuneau că monitor va fi Barnes, alții ziceau c-o să fie Flowers. Și pe toate terenurile se antrenau la servitul și bătaia mingii și aruncau mingi cu efect și mingi încete, înalte. Și de ici și de colo veneau zgomotele bastoanelor de cricket prin aerul blînd, cenușiu. Făceau pic, păc, poc, pîc: stropi de apă, mici, într-o fîntînă, picînd domol în cupa plină ochi.

Athy, care tăcuse pînă acum, spuse liniștit:

— N-aveți nici unul dreptate.

Toți se întoarseră spre el, cu aprindere:

— De ce?

— Tu știi?

— Cine ți-a spus ție?

— Spune-ne, Athy!

Athy întinse pieziș degetul arătător spre largul terenului, unde umbla singur Simon Moonan dînd cu piciorul într-o piatră.

— Întrebați-l pe el, zise.

Băieții se uitară într-acolo și apoi spuseră:

— De ce pe el?

— E amestecat și el?

Athy coborî glasul și zise:

— Știți de ce au șters-o ăia? O să vă spun, dar trebuie să vă faceți că nu știți.

— Spune-ne, Athy. Haide. Dacă știi, poți să ne spui.

Athy tăcu o clipă, apoi rosti misterios:

— Au fost prinși într-o seară în curtea din dos cu Simon Moonan și cu Boyle-Colțuri.

Băieții se uitară la el și întrebară:

— Prinși?

— Ce făceau?

— Păcătoșenii.

Toți băieții tăcură și Athy încheie:

— D-aia.

Stephen se uita la fețele băieților, dar toți priveau spre partea cealaltă a terenului. Ar fi vrut să întrebe pe cineva ce-i cu asta. Ce voise să spună cu păcătoșeniile în curtea din dos? De ce-au fugit pentru asta cei cinci băieți din cursul superior? Probabil că era o glumă. Simon Moonan purta haine frumoase și într-o seară îi arătase o minge plină cu bomboane

fondante — i-o trimiseseră de-a rostogolul pe covorul din mijlocul refectoriului băieţii din echipa lui de fotbal, cînd intrase pe uşă. Era în seara meciului cu echipa celor de la Bective Rangers şi mingea era aidoma unui măr roşu şi verde, atîta că se deschidea şi înăuntru era plină cu bomboane fondante. Şi Boyle spusese într-o zi că un elefant are două colţuri, în loc să zică doi colţi, şi de aia îi ziceau Boyle-Colţuri, dar unii băieţi îi ziceau „Domnişoara Boyle" fiindcă toată ziua îşi curăţa şi-şi pilea unghiile.

Şi Eileen avea mîini lungi şi subţiri, răcoroase şi albe, fiindcă ea era fată. Parcă erau de fildeş, dar moi. Asta însemna *Turn de Ivoriu,* dar protestanţii nu puteau înţelege şi rîdeau de vorbele astea. Într-o zi stătuseră amîndoi alături uitîndu-se în curtea hotelului. Un chelner înălţa un steag pe băţul de pe acoperiş şi un foxterier se zbenguia pe pajiştea însorită. Ea-şi pusese mîna în buzunarul lui, unde-şi ţinea şi el mîna, şi el simţise ce răcoroasă şi subţire şi moale era mîna ei. Eileen zisese că ce nostim e să ai buzunare, şi apoi dintr-o dată o zbughise de lîngă el şi rîzînd fugise la vale pe serpentina drumului. Părul ei blond şiroia fluturînd în urmă-i ca aurul în soare. *Turn de Ivoriu, Zidire de Aur.* Dacă te gîndeai la unele lucruri le înţelegeai.

Dar de ce în curtea din dos? Acolo te duceai ca să-ţi faci nevoile. Era toată pavată cu plăci groase de argilă şi toată ziua picura acolo apă prin nişte găurele mici cît gămălia acului şi mocnea un miros ciudat de apă trezită. Şi îndă-

rătul uşii uneia dintre despărţituri era un desen în creion roşu care înfăţişa un bărbat bărbos, îmbrăcat în haine de roman, cu cîte o cărămidă în fiecare mînă şi dedesubt era scris titlul desenului :

Balbus a clădit un zid

Îl desenase careva acolo în glumă. Avea o faţă caraghioasă, dar semăna foarte bine cu un om bărbos. Şi pe peretele altei despărţituri scria frumos cu litere înclinate spre stînga :

Iuliu Cezar a scris de Belu Caliciu.

Poate că de asta s-or fi dus ei acolo, fiindcă era un loc unde băieţii zmîngăleau glume. Dar tot era ciudat ce spunea Athy şi felul cum o spunea. N-a fost glumă dac-au fugit. Se uita şi el, ca şi ceilalţi, spre partea îndepărtată a terenului şi începea să se teamă.

În cele din urmă Fleming spuse :

— Şi-acum o să ne pedepsească pe toţi pentru ce-au făcut alţii ?

— Eu nu mă mai întorc după vacanţă, o să vedeţi voi, spuse Cecil Thunder. Trei zile de tăcere la refectoriu şi una-două te trimite sus să iei cîte şase şi opt la palmă.

— Da, zise Wells. Şi moş Barrett are acuma un fel nou de-a împături însemnarea de pedeapsă de nu mai poţi s-o deschizi şi s-o mpătureşti la loc ca să vezi cîte o să iei la palmă. Nici eu nu mă mai întorc.

— Da, zise Cecil Thunder. Şi prefectul de studii a fost într-a doua de gramatică azi-dimineaţă.

— Hai să facem o rebeliune ! propuse Fleming. Ce ziceţi ?

Toţi băieţii tăceau. În aer era o tăcere adîncă şi se auzeau bastoanele de cricket, dar mai rar ca adineauri : pic, poc.

Wells întrebă :

— Şi ce-o să le facă ?

— Simon Moonan şi Colţuri or să fie biciuiţi, spuse Athy, iar celor din cursul superior li s-a dat să aleagă : ori biciuire, ori eliminare.

— Şi ce aleg ? întrebă cel care vorbise întîi.

— Toţi aleg eliminarea, afară de Corrigan, răspunse Athy. El o să fie biciuit de domnul Gleeson.

— Eu ştiu de ce, spuse Cecil Thunder. El are dreptate şi băieţii ăilalţi n-au, fiindcă o bătaie se uită după cîtva timp, dar unui băiat care a fost eliminat din colegiu îi merge vestea pentru asta toată viaţa. Şi-apoi Gleeson n-o să-l biciuiască rău.

— Nu i-ar prinde bine, zise Fleming.

— N-aş vrea să fiu în locul lui Simon Moonan şi al lui Colţuri, spuse Cecil Thunder. Da' eu nu cred c-au să fie biciuiţi. Poate le trage de două ori cîte nouă la palmă.

— Ba nu, nu, zise Athy. O să-i atingă pe-amîndoi la partea simţitoare. Wells se frecă undeva şi spuse cu o voce plîngăcioasă :

— Vă rog, domnule, iertaţi-mă !

Athy rînji şi-şi suflecă mînecile tunicii zicînd :

Nu-i chip să te iert !
E musai, vezi bine.
Jos nădragii
Şi fundu' la mine.

Băieţii rîseră ; dar el simţea că-s cam speriaţi. În tăcerea aerului blînd, cenuşiu, auzea

de ici, de colo, bastoanele de cricket : poc. Asta era un zgomot pe care-l auzeai, dar dacă te-ar lovi, ai simţi o durere. Şi „biciuşca" scotea un zgomot, dar nu ca ăsta. Băieţii ziceau c-ar fi făcută din os de balenă şi piele, cu plumb pe dinăuntru. Oare cum o fi durerea aceea ? Existau feluri diferite de durere pentru fiecare fel de sunet. O nuia lungă, subţire are să facă un zgomot ascuţit, şuierător. Oare cum o fi durerea aceea ? Îi venea să tremure şi i se făcea frig cînd se gîndea la asta ; la fel şi cînd îl auzise pe Athy. Ce-o fi fost de rîs aicea ? Pe el îl apuca tremuriciul, dar asta fiindcă totdeauna te trecea un fior de frig cînd îţi lăsai jos pantalonii. Şi la baie la fel cînd te dezbrăcai. Se întreba cine i-o fi dînd jos pantalonii băiatului care trebuia pedepsit, profesorul sau băiatul singur ? O, cum puteau să rîdă aşa, despre una ca asta.

Privi mînecile suflecate ale lui Athy şi mîinile lui noduroase, mînjite cu cerneală. Îşi suflecase mînecile ca să arate cum şi le va sufleca domnul Gleeson. Dar domnul Gleeson avea manşete rotunde, lucioase şi încheieturile îi erau curate şi albe, iar mîinile grăsulii şi albe, cu unghii lungi şi ascuţite. Poate că şi le potrivea cu pila şi el, ca „Domnişoara Boyle". Dar erau nişte unghii grozav de lungi şi de ascuţite. Într-atît de lungi şi sălbatice erau unghiile, deşi mîinile albe, grăsulii, nu erau sălbatice, ci blînde. Şi cu toate că tremura de frig şi de spaimă gîndindu-se la unghiile lungi, sălbatice şi la zgomotul ascuţit, şuierat, al nuielii şi la fiorul de răcoare ce te trecea pe la poalele

cămășii cînd te dezbrăcai, simțea totuși înlăuntrul lui o senzație de ciudată, calmă plăcere cînd se gîndea la mîinile grăsulii, curate și puternice și blînde. Își aduse aminte de ce spusese Cecil Thunder : că domnul Gleeson n-are să-l biciuiască rău pe Corrigan. Și Fleming spusese că n-are s-o facă fiindcă nu i-ar prinde bine. Da' nu era adevărat, nu de asta.

O voce de departe, de pe terenul de joc, strigă :

— Toată lumea în clasă !

Strigară și alte voci :

— Toată lumea în clasă ! Toată lumea în clasă !

În timpul orei de scris șezu cu brațele încrucișate, ascultînd scîrțîitul domol al penițelor. Domnul Harford umbla încoace și încolo făcînd semne mici cu creionul roșu și uneori șezînd alături de cîte-un băiat ca să-i arate cum să țină penița. El încercase să descifreze titlul lecției, deși îl știa pe dinafară, fiindcă era ultima pagină din carte. Zelul fără chibzuială este ca o corabie în voia valurilor. Dar șirurile de litere erau ca niște firișoare subțiri, de nevăzut, și numai dacă închidea strîns ochiul drept și-și încorda ochiul stîng, putea să lămurească curbele pline ale literei mari.

Dar domnul Harford era foarte de treabă și nu se înfuria niciodată. Toți ceilalți profesori se înfuriau grozav. Dar de ce oare trebuiau să sufere cei din clasa lor pentru ceea ce făcuseră băieții cei mari ? Wells spusese că băuseră din vinul pentru altar care se păstra în dulapul

din sacristie și că făptașii fuseseră descoperiți după miros. Poate că or fi furat vreun potir de împărtășanie, cu gîndul să fugă cu el și să-l vîndă pe undeva. Trebuie să fie un păcat cumplit ăsta, să intri acolo noaptea, fără să-ți pese, să deschizi dulapul întunecat și să furi lucrul acela de aur scînteietor în care e așezat pe altar Dumnezeu, printre flori și lumînări, la benedicțiune, pe cînd de amîndouă părțile se înalță nouri de tămîie, cînd băiatul care ajută preotului leagănă cădelnița și de la balconul corului Dominic Kelly cîntă de unul singur prima parte. Dar cînd l-au furat, Dumnezeu n-a fost în potir, de bună seamă. Dar tot era straniu și mare păcat, măcar și s-atingi potirul. Se gîndea la asta cu adîncă și înfricoșată sfială ; un păcat îngrozitor și straniu ; se înfiora gîndindu-se la asta în tăcerea pătrunsă de scîrțîitul ușor al penițelor. Să bei vinul pentru altar, din dulap, și să te cunoască după miros, și asta era un păcat ; dar nu era îngrozitor, nici straniu. Doar că gîndul la mirosul de vin îți dădea o ușoară greață și amețeală. Fiindcă în ziua cînd luase el prima împărtășanie în capelă, închisese ochii și deschisese gura și împinsese un pic înainte vîrful limbii — și cînd se aplecase rectorul spre el ca să-i dea sfînta împărtășanie, el adulmecase o boare de miros de vin în răsuflarea rectorului, din vinul sorbit la slujbă. Frumos cuvînt : vinul. Te gîndești la purpuriu închis, fiindcă purpuriu închis erau ciorchinii ce creșteau în Grecia pe lîngă casele ca niște temple albe. Dar boarea de vin din răsuflarea rectorului îi dăduse o ușoară greață în dimineața

primei lui împărtăşanii. Ziua primei împărtăşanii e cea mai fericită zi din viaţa ta. Şi odată nişte generali îl întrebaseră pe Napoleon care a fost ziua cea mai fericită din viaţa lui. Ei credeau c-o să spună ziua cînd cîştigase vreo bătălie mare ori ziua cînd îl făcuseră împărat. Dar el a spus :

— Domnilor, cea mai fericită zi din viaţa mea a fost ziua cînd mi s-a dat pentru prima oară sfînta împărtăşanie.

Intră părintele Arnall şi începu lecţia de latină, iar el sta liniştit, rezemat de pupitru, cu braţele încrucişate. Părintele Arnall împărţi caietele cu teme şi spuse că era o ruşine şi că trebuiau refăcute toate, pe loc, şi îndreptate. Dar mai proastă ca toate era tema lui Fleming, fiindcă paginile erau lipite între ele, din cauza unei pete mari de cerneală ; şi Părintele Arnall, ţinînd caietul de-un colţ, zise că era o ofensă adusă profesorului să i se înfăţişeze o asemenea temă. Apoi îl puse pe Jack Lawton să decline substantivul *mare* şi Jack Lawton se opri la ablativul singular şi nu putu să meargă înainte cu pluralul.

— Ar trebui să-ţi fie ruşine, spuse cu severitate Părintele Arnall. Tu, fruntaşul clasei !

Apoi îl întrebă pe următorul şi iarăşi pe următorul. Nici unul nu ştia. Părintele Arnall părea tot mai liniştit, din ce în ce mai liniştit, pe cînd fiecare dintre băieţi încerca să răspundă şi nu izbutea. Dar faţa îi era întunecată şi ochii priveau fix, cu toate că glasul îi era atît de liniştit. Apoi îl întrebă pe Fleming, şi Fleming

spuse că acest cuvînt n-are plural. Părintele Arnall închise brusc cartea şi strigă la el :

— În genunchi, colo în mijlocul clasei. Eşti dintre cei mai leneşi băieţi pe care i-am întîlnit vreodată. Ceilalţi copiaţi din nou temele.

Fleming se urni greoi de la locul lui şi îngenunche între ultimele două bănci. Ceilalţi băieţi se plecară asupra caietelor şi începură a scrie. În clasă se răspîndise tăcere. Stephen aruncă o privire sfioasă spre faţa întunecată a Părintelui Arnall şi văzu că se roşise puţin din pricina mîniei care-l stăpînea.

Oare Părintele Arnall păcătuia mîniindu-se sau lui îi era îngăduit să se mînie ca să-i facă pe băieţii leneşi să înveţe mai bine, ori poate că doar se prefăcea mînios ? Sigur că lui îi era îngăduit, că doar un preot ştie ce e păcat şi ce nu, şi n-are să păcătuiască tocmai el. Dar dacă odată tot păcătuieşte din greşeală, cum face el ca să se spovedească ? Poate că se spovedeşte vicerectorului. Şi dacă păcătuieşte vicerectorul, se vede că se duce la rector ; şi rectorul la capul provinciei ; şi capul provinciei la comandantul suprem al iezuiţilor, „generalul". Asta se chema „Ordinul". Şi el auzise pe taică-său spunînd că erau toţi nişte oameni isteţi. Cu toţii ar fi putut ajunge oameni mari în lume dacă n-ar fi devenit iezuiţi. Se întreba ce s-ar fi făcut oare Părintele Arnall şi Paddy Barrett şi ce-ar fi devenit domnul McGlade şi domnul Gleeson, dacă nu s-ar fi făcut iezuiţi. Era anevoie să-ţi închipui ce anume, fiindcă trebuia să te gîndeşti la ei cu haine şi cu panta-

loni de altă culoare, cu bărbi și mustăți, și cu alt fel de pălării.

Ușa se deschise binișor și se închise iar. Un șopot iute se răspîndi prin clasă : prefectul de studii. Fu o clipă de tăcere adîncă, urmată de șfichiuitura puternică a „biciuștii" pe ultimul pupitru. Inima lui Stephen se zbătu înspăimîntată.

— E pe aci vreun băiat care trebuie biciuit, Părinte Arnall ? strigă prefectul de studii. Niscaiva trîntori codași și pierde-vară prin clasa asta, care trebuie biciuiți ?

Veni pînă în mijlocul clasei și-l văzu pe Fleming în genunchi.

— Hoho ! strigă. Cine-i băiatul ăsta ? De ce-a fost pus în genunchi ? Cum te cheamă, băiete ?

— Fleming, domnule.

— Hoho, Fleming ! Un codaș, firește. Te văd după ochi. De ce-a fost pus în genunchi, Părinte Arnall ?

— A scris o temă proastă la latină, spuse Părintele Arnall, și a răspuns greșit la toate întrebările de gramatică.

— Firește ! strigă prefectul de studii, firește ! Un codaș în toată regula ! Îl văd eu după ochi.

Plesni cu biciușca pupitrul și strigă :

— Sus, Fleming ! Sus, băiețașul meu !

Fleming se ridică încet.

— Mîna ! strigă prefectul de studii.

Fleming întinse mîna. Biciușca se abătu asupră-i, plesnind zgomotos : una, două, trei, patru, cinci, șase.

— Cealaltă mînă !

Biciușca se abătu iarăși, cu șase plesnituri iuți și zgomotoase.

— În genunchi ! strigă prefectul de studii.

Fleming îngenunche, chircindu-și mîinile la subțiori, cu fața schimonosită de durere — și doar Stephen știa ce mîini tari avea Fleming, fiindcă și le freca regulat cu rășină. Dar poate că-l usturau totuși rău, căci biciușca făcuse un zgomot grozav. Inima lui Stephen zvîcnea și se zbătea.

— Vedeți-vă de treabă, toți ! strigă prefectul de studii. N-avem nevoie aici de trîntori, codași și pierde-vară — mici codași și pierde-vară care pun la cale răutăți. La lucru, m-auziți ? Părintele Dolan are să vină la voi în clasă în fiecare zi să vadă ce faceți. Părintele Dolan are să vină și mîine.

Împunse pe unul dintre băieți cu biciușca în coaste, zicînd :

— Tu, de colo ! Cînd are să vină iar Părintele Dolan ?

— Mîine, domnule, se auzi glasul lui Tom Furlong.

— Mîine, și iar mîine, și în fiecare zi, spuse prefectul de studii. Să fiți pregătiți. În fiecare zi. Părintele Dolan. Scrieți înainte. Tu, băiete, tu cine ești ?

Lui Stephen îi zvîcni inima, brusc.

— Dedalus, domnule.

— De ce nu scrii, ca și ceilalți ?

— Eu... mi-am...

Nu putea vorbi de spaimă.

— El de ce nu scrie, Părinte Arnall ?

— Şi-a spart ochelarii, spuse părintele Arnall, şi l-am scutit de lecţii.

— I-a spart ? Ce-aud ? Cum ai zis că te cheamă ? spuse prefectul de studii.

— Dedalus, domnule.

— Ieşi încoace, Dedalus. Scorneşti blestemăţii, trîntor mic ce eşti. Te văd eu după ochi că le scorneşti. Unde ţi-ai spart ochelarii ?

Stephen se împletici pînă în mijlocul clasei, orbit de spaimă şi grabă.

— Unde ţi-ai spart ochelarii ? repetă prefectul de studii.

— Aleea cu zgură, domnule.

— Hoho ! Aleea cu zgură ! strigă prefectul de studii. Cunosc eu şiretlicul ăsta.

Stephen ridică ochii mirat şi văzu o clipă faţa alb-cenuşie, deloc tînără, a Părintelui Dolan şi capul lui chel, alb-cenuşiu, cu puf în părţi, rama de oţel a ochelarilor şi ochii spălăciţi care priveau prin ei. De ce zicea că el cunoaşte şiretlicul ăsta ?

— Trîntor mic, codaş lenevos ! strigă prefectul de studii. Mi-am spart ochelarii ! Ăsta-i un vechi şiretlic de-al elevilor ! Dă mîna încoace imediat !

Stephen închise ochii şi-şi duse înainte mîna tremurîndă, cu palma în sus. Simţi cum prefectul de studii o atinge o clipă în dreptul degetelor, ca să i-o întindă bine, apoi auzi foşnind mîneca sutanei pe cînd biciuşca se ridica să lovească. O plesnitură fierbinte, arzînd, usturînd, furnicînd, trosni zgomotos şi-i făcu mîna tremurîndă să se zgîrcească asemenea unei frunze zvîrlite în foc ; iar zgomotul şi durerea

îi umplură ochii de lacrimi fierbinţi. Tot trupul îi era zgîlţîit de spaimă, braţul îi tremura, iar mîna chircită, lividă şi încinsă tremura cum tremură în aer o frunză desprinsă. Un ţipăt îi zvîcni spre buze, rugămintea să fie iertat. Dar, deşi lacrimile îi frigeau ochii şi prin toate mădularele îi treceau fiori de durere şi spaimă, îşi ţinu în frîu lacrimile fierbinţi şi ţipătul ce-i frigea gîtlejul.

— Cealaltă mînă ! răcni prefectul de studii.

Stephen îşi trase îndărăt braţul drept, zvîcnind în chinuri, şi întinse mîna stîngă. Iarăşi foşni mîneca sutanei pe cînd se înălţa biciuşca ; o plesnitură zgomotoasă şi o durere aprigă, înnebunitoare, arzînd şi furnicînd, îi făcu mîna să se chircească, palma cu degete cu tot, într-un boţ livid, zvîcnind. Şiroaie fierbinţi i se revărsară din ochi şi, arzînd de ruşine, de chin şi de spaimă, îşi trase îngrozit înapoi braţul ce dîrdîia şi izbucni într-un geamăt de durere. Trupul îi era zgîlţîit de spaimă, ca lovit de epilepsie ; cu ruşine şi mînie aprinsă simţi strigătul fierbinte zvîcnindu-i din gîtlej şi lacrimile fierbinţi picîndu-i din ochi şi prelingîndu-i-se pe obrajii învăpăiaţi.

— În genunchi ! strigă prefectul de studii.

Stephen îngenunche iute, apăsîndu-şi de coaste mîinile biciuite. Cînd se gîndi cum fuseseră biciuite şi cum se umflaseră într-o clipă, îi fu atît de milă de ele, de parcă n-ar fi fost ale lui, ci ale altuia, de care-i era milă. Şi pe cînd stătea în genunchi, potolindu-şi ultimele sughiţuri ce-i zvîcneau din gîtlej şi simţind în coaste apăsarea durerii arzătoare, furnicătoare,

se gîndea la mîinile ce le întinsese în aer, cu palmele în sus, și la atingerea hotărîtă a prefectului de studii cînd îi îndreptase degetele tremurătoare și la mîna biciuită, ce se prefăcuse într-un boț de palmă și degete, roșu și umflat, dîrdîind neputincios în aer.

— Vedeți-vă de treabă, toți ! strigă din ușă prefectul de studii. Părintele Dolan are să vină în clasă în fiecare zi, să vadă dacă e vreun băiat, vreun mic trîntor codaș și pierde-vară, care trebuie biciuit. În fiecare zi. În fiecare zi.

Ușa se închise în urma lui.

Elevii înmărmuriți în tăcere continuau să copieze lecția. Părintele Arnall se sculă de la locul lui și se duse printre ei, ajutînd băieților, cu vorbe blînde, și spunîndu-le unde greșiseră. Glasul îi era foarte blînd și moale. Apoi se întoarse la scaunul lui și zise către Fleming și Stephen :

— Puteți veni înapoi la locurile voastre, voi doi.

Fleming și Stephen se ridicară, se duseră la locurile lor și se așezară. Stephen, stacojiu de rușine, deschise repede cartea, cu o mînă neputincioasă, și se aplecă asupră-i, vîrîndu-și fața aproape de pagină.

Era o nedreptate și o cruzime, fiindcă doctorul îi spusese să nu citească fără ochelari și el îi scrisese tatei chiar în dimineața aceea să-i trimită altă pereche de ochelari. Și părintele Arnall spusese că nu-i nevoie să învețe pînă soseau ochelarii cei noi. Și-apoi să fie făcut mincinos în fața clasei și să fie biciuit, cînd el luase totdeauna premiul întîi ori al doilea și era fruntașul Yorkiștilor ! De unde știa

prefectul de studii că era o scorneală ? Simțea atingerea degetelor prefectului cînd îi îndreptase mîna — întîi crezuse că vrea să dea mîna cu el, așa-i fuseseră degetele de moi și hotărîte — dar o clipă după aceea auzise foșnind mîneca sutanei și trosnind biciușca. Era o cruzime și o nedreptate să-l pună pe urmă să îngenuncheze în mijlocul clasei ; și Părintele Arnall le spusese la amîndoi că pot merge la loc, fără să facă nici o deosebire între dînșii. Asculta glasul încet și blînd al Părintelui Arnall corectînd temele. Poate că-i părea rău acum și voia să fie de treabă. Dar nedreptate și cruzime fusese. Prefectul de studii era preot, dar asta fusese nedreptate și cruzime. Și fața lui alb-cenușie și ochii incolori dindărătul ochelarilor cu rame de metal arătau plini de cruzime — și, vezi, mai întîi îi îndreptase mîna cu degetele lui moi și hotărîte ca să lovească mai bine și mai cu zgomot.

— E-o ticăloșie număru unu și-o măgărie, asta-i — zicea Fleming pe coridor, în timp ce elevii din toate clasele treceau în șir spre refectoriu — să biciuiască un băiat pentru ceva de care nu e vinovat.

— Nu-i așa că ți-ai spart ochelarii din întîmplare ? întrebă Nasty Roche.

Stephen, care simțise crescîndu-i inima la vorbele lui Fleming, nu răspunse.

— Sigur că da ! zise Fleming. Eu n-aș răbda una ca asta. M-aș duce și l-aș pîrî rectorului.

— Da, zise iute și Cecil Thunder, l-am văzut cum a ridicat biciușca pînă peste umăr și n-are voie să facă așa.

— Te-a durut tare? întrebă Nasty Roche.
— Foarte tare, făcu Stephen.
— Eu n-aş răbda una ca asta, repetă Fleming, nici de la Cap-chel şi nici de la vreo altă Căpăţînă-cheală. E-o ticăloşie şi-o păcătoşenie şi-o mîrşăvie, asta-i. Eu m-aş duce întins la rector după prînz şi i-aş spune tot.
— Da, aşa să faci, aşa să faci, spuse şi Cecil Thunder.
— Da, aşa să faci. Da, du-te sus şi spune-i rectorului ce ţi-a făcut — zise Nasty Roche — fiindc-ai auzit ce-a spus, c-are să vină iar mîine, să te biciuiască iar.
— Da, da. Spune-l rectorului, ziseră toţi.
Şi cîţiva băieţi dintr-a doua de gramatică erau şi ei pe-acolo şi ascultau, şi unul din ei spuse:
— Senatul şi poporul roman au declarat că Dedalus a fost pe nedrept pedepsit.
Era nedrept; nedreptate şi cruzime era; şi pe cînd şedea în refectoriu, suferea iarăşi şi iarăşi în gînd aceeaşi umilinţă, pînă începu să se întrebe dacă nu cumva avea el într-adevăr ceva pe chipul lui care-l făcea să pară mincinos, în stare să scornească blestemăţii, şi-ar fi dorit să aibă o oglinjoară ca să vadă. Dar asta nu era cu putinţă — fusese un lucru nedrept şi crud şi incorect.
Nu putea să mănînce crochetele de peşte negricioase ce li se dădeau miercurea în postul mare, iar unul din cartofii din farfuria lui avea urma unde fusese crestat de hîrleţ. Da, o să facă aşa cum spuseseră băieţii. O să urce la rector şi-o să-i spună că fusese pedepsit pe nedrept. Mai

făcuse careva aşa ceva pe timpuri, un bărbat de vază, şi poza lui era în cartea de istorie. Şi rectorul are să spună sus şi tare că el fusese pedepsit pe nedrept, fiindcă senatul şi poporul roman totdeauna îl declarau pedepsit pe nedrept pe cel ce făcea aşa. Aşa făcuseră marii bărbaţi ale căror nume erau trecute în *Cartea cu întrebări* de Richmal Magnall. Toată istoria scria numai despre asemenea bărbaţi şi ce-au făcut dînşii, şi numai cu astfel de lucruri erau pline *Povestirile despre Grecia şi Roma* de Peter Parley. Pe pagina întîi era şi poza lui Peter Parley. Înainta grăbit pe o cărare, printr-un cîmp cu buruieni şi la marginea drumului se vedeau iarbă şi tufişuri mici; iar el purta în cap o pălărie mare, ca de pastor protestant, şi-n mîini ţinea un toiag gros; se ducea către Grecia şi Roma.
Era lesne ce-avea de făcut. N-avea decît, atunci cînd s-o termina prînzul şi i-o veni rîndul să iasă, să meargă înainte, dar în loc să iasă afară pe coridor să cotească la dreapta şi să suie scările care duceau la castel. Doar atît avea de făcut: s-o ia la dreapta şi să suie iute scările — şi-n jumătate de minut avea să fie în coridorul cel scund, întunecos şi strîmt, care ducea prin castel pînă la camera rectorului. Toţi băieţii spuseseră c-a fost o nedreptate, pînă şi băiatul dintr-a doua de gramatică, acela care vorbise de senat şi de poporul roman.
— Ce-o să se întîmple?
Îi auzi pe cei din cursul superior sculîndu-se la capătul de sus al refectoriului şi le auzi paşii pe cînd se apropiau de-a lungul preşului de

iută. Paddy Rath și Jimmy Magee, și Spaniolul, și Portughezul, iar al cincilea era Corrigan cel gros, care avea să fie biciuit de domnul Gleeson. Uite pentru ce spusese prefectul de studii că el scornea blestemății și pentru ce-l pedepsise degeaba ; și încordîndu-și vederea slabă, istovită de plîns, îl privea pe Corrigan cel gros cum trecea în coloană, cu umerii lui lați și cu capul lui mare și negru lăsat în jos. Dar acesta făcuse într-adevăr ceva, și-apoi domnul Gleeson n-avea să-l biciuiască rău ; și își aminti cum arăta Corrigan cel gros cînd se scăldau. Pielea îi era de culoarea apei nămoloase și mocirloase din capătul, cu apă scăzută, al bazinului scăldătoarei, și cînd umbla, picioarele îi pleoscăiau tare pe lespezile ude și la fiece pas i se scuturau nițel pulpele, fiindcă era gras.

Refectoriul se golise pe jumătate și băieții tot mai ieșeau, încolonați. Putea să urce scările, fiindcă nu era niciodată vreun preot sau vreun prefect la ușa refectoriului. Dar tot nu putea să se ducă. Rectorul are să ia partea prefectului de studii și are să creadă că fusese o scorneală de școlar — și-atunci prefectul de studii tot are să vină în fiecare zi — atîta c-o să fie și mai rău, fiindcă o să fie grozav de mînios pe-un băiat care s-a dus să-l pîrască rectorului. Îi spuseseră lui băieții să se ducă, dar ei singuri nu s-ar fi dus. Uitaseră toată chestia. Nu, mai bine era să uite și el toată chestia — și poate că prefectul de studii doar spusese el așa, c-are să vină. Nu, cel mai bun lucru era să te pitești, să stai mai deoparte ca

să nu dea peste tine, fiindcă dacă ești mărunt și mic de ani, se-ntîmplă să scapi așa.

Băieții de la masa lui se ridicară. Se ridică și el și ieși o dată cu ei, încolonîndu-se. Trebuia să se hotărască. Se apropie de ușă. Dacă mergea înainte cu băieții n-are să poată nicicînd să suie la rector, fiindcă nu putea să plece de pe terenul de joc pentru asta. Și dacă pleacă și tot mai e biciuit, toți băieții or să-și bată joc și-or să vorbească de micul Dedalus, care-a urcat sus la rector să-l pîrască pe prefectul de studii.

Înainta pe preșul de iută și se văzu în fața ușii. Era imposibil : nu putea. Se gîndi la capul chel al prefectului de studii privindu-l cu ochii lui răi, incolori, auzi glasul prefectului de studii întrebîndu-l în două rînduri cum îl cheamă. De ce n-a ținut minte cînd i-a spus întîia oară ? Nu fusese atent întîia oară sau a mai întrebat o dată ca să rîdă de nume ? De numele lui să fi rîs, dacă avea chef să rîdă. Dolan — un nume ca de spălătoreasă.

Ajunsese la ușă și, cotind repede sus, spre dreapta, urcă treptele și, mai înainte de a se putea hotărî să se întoarcă, intrase în coridorul cel scund, întunecos și strîmt, care ducea la castel. Și cum trecea pragul ușii coridorului văzu, fără să fi întors capul să se uite, că toți băieții priveau după el pe cînd treceau încolonați.

Trecu de-a lungul coridorului strîmt și întunecos, pe lîngă uși mici, care erau ușile obștii Părinților. Își încordă ochii în penumbra coridorului și gîndi că ce zărea mijind înaintea-i

și-n dreapta și-n stînga trebuie să fie portrete. Era întuneric și tăcere, și ochii îi erau obosiți și slăbiți de lacrimi, încît nu vedea. Dar gîndea că trebuie să fie portretele sfinților și marilor bărbați ai ordinului, care-și coborau privirile asupră-i pe cînd trecea : sfîntul Ignațiu de Loyola ținînd o carte deschisă, cu degetul îndreptat spre cuvintele : Ad Majorem Dei Gloriam ![1] ; sfîntul Francisc Xavier, cu degetele îndreptate spre piept ; Lorenzo Ricci, cu bereta pe cap, de parcă era vreunul din prefecții de studii, cei trei patroni ai sfintei juneți — sfîntul Stanislaus Kostka, sfîntul Aloysius Gonzaga și binecuvîntatul John Berchmans — toți cu fețe tinere, fiindcă muriseră tineri, și Părintele Peter Kenny șezînd într-un jilț și înfășurat într-o mantie mare.

Ieși pe palierul de deasupra holului de intrare și privi în juru-i. Pe aici trecuse Hamilton Rowan ; se vedeau semnele glonțelor soldaților. Și tot aici văzuseră servitorii cei bătrîni stafia în mantie albă de mareșal.

Un servitor bătrîn mătura la capătul coridorului. Îl întrebă unde era camera rectorului și bătrînul întinse mîna spre cea mai îndepărtată ușă a coridorului și privi după dînsul pe cînd se duse pînă acolo și bătu.

Nu se auzi răspuns. Bătu iar, mai tare, și-i sări inima cînd auzi un glas înăbușit : „Intră !"

Suci mînerul, deschise și bîjbîi după mînerul ușii interioare, de postav verde. Îl găsi, împinse și ușa se deschise ; intră.

[1] Deviza, în limba latină, a iezuiților : „Spre mai marea glorie a lui Dumnezeu" (n. tr.).

Îl văzu pe rector șezînd la un birou și scriind. Pe birou era un craniu și-n odaie un miros straniu, solemn, ca mirosul scaunelor vechi, de piele.

Îi bătea inima tare din pricina locului solemn în care se găsea și-a tăcerii din această odaie : se uita la craniu și la fața rectorului, ce-l privea cu bunătate.

— Ei, băiețas, zise rectorul, ce s-a întîmplat ?

Stephen înghiți ceva ce-i sta în gîtlej și spuse :

— Mi-am spart ochelarii, *sir*.

Rectorul deschise gura : „O !"

Apoi zîmbi și spuse :

— De, dacă ne-am spart ochelarii trebuie să scriem acasă să ne trimită alții.

— Am scris acasă, *sir*, zise Stephen, și Părintele Arnall a spus că pînă vin ochelarii nu trebuie să învăț.

— Sigur c-așa ! zise rectorul.

Stephen iar înghiți nodul din gît și încercă să-și stăpînească tremurul picioarelor și-al glasului.

— Dar..., *sir*.

— Da ?

— Părintele Dolan a intrat azi în clasă și m-a bătut cu biciușca fiindcă nu scriam tema.

Rectorul îl privi în tăcere, pe cînd el își simțea sîngele năvălindu-i în obraz și lacrimile gata să-l podidească.

Rectorul zise :

— Te cheamă Dedalus, nu-i așa ?

— Da, *sir*.

— Și unde ți-ai spart ochelarii ?

— Pe aleea cu zgură, *sir*. Ieșea un băiat din garajul bicicletelor și-am căzut și s-au spart. Nu știu cum îl cheamă pe băiat.

Rectorul îl privi iar în tăcere. Apoi zîmbi și spuse :

— A, a fost o greșeală, sînt sigur că părintele Dolan nu știa.

— Da' i-am spus că-i spărsesem, *sir*, și el m-a bătut cu biciușca.

— I-ai spus c-ai scris acasă să-ți trimită alți ochelari ? întrebă rectorul.

— Nu, *sir*.

— Păi, vezi, făcu rectorul ; Părintele Dolan n-a înțeles. Poți să spui că te scutesc eu de lecții pentru cîteva zile.

Stephen se grăbi, temîndu-se că n-are să mai poată vorbi de tare ce tremura :

— Da, *sir*, da' Părintele Dolan a zis că mîine vine iar să mă bată cu biciușca fiindcă nu-mi fac lecțiile.

— Foarte bine, spuse rectorul, e o neînțelegere și voi vorbi eu însumi cu părintele Dolan. Așa e bine ?

Stephen își simți ochii umezi și murmură :

— O — da, *sir*, vă mulțumesc.

Rectorul își întinse mîna peste birou, de partea unde sta craniul, și Stephen, punîndu-și o clipă mîna în mîna lui, simți o palmă răcoroasă și umedă.

— Așa, acum bună ziua, spuse rectorul, trăgîndu-și mîna înapoi și înclinîndu-se.

— Bună ziua, *sir*, spuse Stephen.

Făcu o plecăciune și ieși binișor din cameră, închizînd ușile cu grijă, încet.

Dar după ce trecu de servitorul cel bătrîn de pe palier și se văzu iarăși în coridorul scund și strîmt și întunecos, începu să meargă mai repede, tot mai repede. Mai repede, tot mai repede, zorea agitat prin întunecime. Se pocni cu cotul de ușă, în capăt, și, coborînd iute scările, străbătu apoi repede cele două coridoare și ieși la aer.

Auzea de acolo strigătele băieților pe terenurile de joc. O luă la fugă și, fugind din ce în ce mai tare, străbătu alergînd aleea cu zgură și ajunse la terenul de joc al echipei a treia, gîfîind.

Băieții îl văzuseră alergînd. Îl înconjurară în cerc, împingîndu-se unul pe altul ca să audă.

— Spune-ne ! Spune-ne !

— Ce-a zis ?

— Ai intrat la el ?

— Ce-a zis ?

— Spune-ne ! Spune-ne !

Le spuse ce zisese el și ce zisese rectorul și cînd auziră, toți băieții își zvîrliră beretele în sus de-a-nvîrtitelea și strigară :

— Urra !

Își prinseră beretele și iar le zvîrliră pînă-n înaltul cerului de-a-nvîrtitelea, strigînd iar :

— Urra ! Urra !

Făcură un leagăn din mîinile lor împreunate și-l ridicară pe brațe, și-l purtară așa, pînă ce se zbătu să scape.

Și după ce scăpă din mîinile lor, băieții o zbughiră în toate părțile, zvîrlindu-și iar în aer beretele, fluierînd, pe cînd ele se roteau pe sus ca niște sfîrleze, și strigînd :

— Urra !

Și strigară de trei ori : „Huo !“ pentru Capchel Dolan și de trei ori : „Trăiască !“ pentru Conmee și spuseră că era cel mai de treabă rector care-a fost cîndva la Clongowes.

Chiotele se stinseră în aerul blînd, cenușiu. Era singur. Era liber și fericit. Dar el n-o să fie mîndru cu Părintele Dolan. Are să fie foarte tăcut și ascultător ; i-ar fi plăcut să-i poată face un mic bine ca să-i arate că nu e mîndru.

Aerul era blînd și cenușiu și molcom, și se lăsa seara. Mirosea a seară în aer, mirosea ca țarinile din care scurmau gulii ca să le curețe apoi de coajă și să le mănînce, cînd se duceau în plimbare pînă la ferma Maiorului Barton, mirosea ca-n păduricea dinăuntrul pavilionului unde erau gogoșile de ristic.

Băieții se antrenau servind, făcînd pase lungi și fente joase. În tăcerea blîndă, cenușie, auzea bufniturile mingilor : de colo și de colo prin aerul molcom auzea zgomotul bastoanelor de cricket : pic, pac, poc, pîc : ca niște stropi de apă-ntr-o fîntînă, domol picînd în cupa plină ochi.

2

UNCHIUL CHARLES fuma o mahorcă atît de neagră, încît în cele din urmă nepotul său îi dădu ideea să se delecteze cu pipa de dimineață în magazioara din capătul grădinii.

— Foarte bine, Simon. E foarte frumos acolo, Simon, zise bătrînul liniștit. Unde vrei tu. Magazioara îmi convine de minune : are să fie mai salubru.

— Afurisit să fiu, făcu domnul Dedalus cu sinceritate, dacă înțeleg cum poți fuma un asemenea tutun groaznic, dezgustător. Parcă-i praf de pușcă, zău așa !

— E foarte plăcut, Simon, răspunse bătrînul. E foarte răcoros și nu e aspru.

În fiece dimineață, așadar, unchiul Charles se îndrepta spre magazioara lui, dar nu mai înainte de a-și fi uns și periat cu scrupulozitate părul de pe ceafă și de a-și fi periat și pus pe cap jobenul. În timp ce fuma și nu i se zăreau printre tocurile ușii magazioarei decît marginea jobenului și butoiașul pipei. Pavilionul lui, cum numea el magazia duhnitoare ce-o împărțea cu pisica și cu uneltele de grădinărie, îi slujea și de cutie de rezonanță : în fiece dimineață fredona mulțumit cîte unul din cîntecele lui favorite : *Împletește-mi un chioșc din verdeață* sau *Ochi albaștri, păr de aur* sau *Crîngul din Blarney*, pe cînd spiralele de fum cenușii și albastre se înălțau domol din pipă și se mistuiau în văzduhul pur.

În prima parte a verii de la Balckrock, mai mult în tovărășia unchiului Charles își petrecea timpul Stephen. Unchiul Charles era un bătrîn robust, cu pielea foarte bronzată și cu fața cioplită gros, încadrată de favoriți albi. În zilele săptămînii, făcea pe mesagerul între casa din Aleea Carysfort și prăvăliile de pe Strada Mare, de la care se aproviziona familia. Stephen

era bucuros să-l însoţească în aceste drumuri, fiindcă unchiul Charles îi oferea cu multă liberalitate pumni întregi din orişice bunătăţi s-ar fi aflat expuse în lădiţe sau putini, dincoace de tejghea. Înşfăca de pildă un pumn plin de struguri amestecaţi cu talaj sau trei-patru mere de soi şi le vîra generos în mîna micului său nepot, pe cînd negustorul zîmbea stînjenit ; şi cînd Stephen se prefăcea că pregetă să le ia, dînsul se încrunta stăruind :

— Ia-le, domnule. N-auzi ce-ţi spun, domnule ? Sînt sănătoase pentru stomacul tău.

După ce era predată lista de comenzi, cei doi se duceau în parc, unde un bătrîn prieten de-al tatălui lui Stephen, Mike Flynn, îi aştepta şezînd pe-o bancă. Apoi începea alergarea lui Stephen de jur împrejurul parcului. Mike Flynn se posta la poarta din dreptul gării, cu ceasornicul în mînă, în timp ce Stephen parcurgea traseul alergînd în stilul preferat al lui Mike Flynn, cu capul foarte sus, cu genunchii destul de sus şi cu mîinile întinse bine pe lîngă corp. După terminarea exerciţiului matinal, antrenorul îşi făcea comentariile şi le ilustra uneori tîrîndu-şi în chip comic, pe o distanţă de vreun metru, picioarele sale încălţate cu o pereche de pantofi vechi, de pînză albastră. Se aduna un mic cerc de copii şi dădace, care-l urmăreau cu priviri uluite şi zăboveau şi după ce el şi unchiul Charles se aşezau iarăşi pe bancă şi conversau despre atletism şi politică. Deşi îl auzise pe taică-său spunînd că prin mîinile lui Mike Flynn trecuseră cîţiva dintre cei mai buni alergători ai epocii moderne, Stephen strecura adesea cîte o privire spre faţa fleşcăită, cotropită de ţepi, a antrenorului său, cînd se pleca asupra degetelor sale lungi şi gălbejite, răsucind o ţigară, şi se uita cu milă la ochii albaştri, blînzi şi stinşi, care se ridicau pe neaşteptate de la îndeletnicirea lor pentru a se pierde în depărtarea albastră, pe cînd degetele lungi, umflate, îşi încetau răsucitul, şi bobiţe şi firicele cădeau înapoi în săculeţul de tutun.

În drum spre casă, unchiul Charles se oprea adeseori la capelă şi cum Stephen nu ajungea pînă la vasul cu agheazmă, bătrînul îşi muia degetele înăuntru pentru a stropi energic hainele lui Stephen şi pardoseala porticului. Cît se ruga, îngenunchea pe batista lui roşie şi citea în şoaptă dintr-o carte de rugăciuni înnegrită de pecetea degetului mare şi cu vorbe de referinţă tipărite în josul fiecărei pagini. Stephen sta îngenuncheat lîngă el, respectîndu-i pietatea fără s-o împărtăşească. Adesea se întreba cu mirare ce îi cerea oare cerului cu atîta gravitate bătrînul său unchi. Poate se ruga pentru sufletele din purgatoriu sau pentru harul unei morţi uşoare sau poate se ruga lui Dumnezeu să se îndure a-i da înapoi o parte din averea cea mare pe care o risipise la Cork.

Duminicile, Stephen îi însoţea pe taică-său şi pe unchiul Charles într-o plimbare lungă „pentru întreţinerea sănătăţii". Bătrînul era sprinten la mers, în ciuda bătăturilor, şi adesea străbăteau zece pînă la douăsprezece mile de drum. La sătuleţul Stillorgan se afla răscrucea. Ori o luau către stînga înspre munţii Dublinului, ori de-a lungul şoselei Goatstown şi

pe-acolo spre Dundrum, înapoindu-se acasă prin Sandyford. Tîrîndu-și picioarele de-a lungul șoselei sau zăbovind în cîte o cîrciumă murdară de la marginea drumului, cei vîrstnici dezbăteau necontenit subiectele cele mai apropiate inimii lor, vorbeau de politica irlandeză, de Munster și de legendele din familia lor, iar Stephen asculta avid toate astea. Cuvinte pe care nu le pricepea și le repeta, și iar le repeta într-una, pînă le învăța pe dinafară ; și prin ele întrezărea realitățile lumii din jurul lui. Ceasul cînd și el avea să ia parte la viața acestei lumi părea să se apropie și, în taină, începea a se pregăti pentru rolul cel mare ce simțea că-l așteaptă, a cărui natură n-o intuia decît în chip tulbure.

După-amiezele erau ale lui, și atunci se cufunda în cititul unei traduceri neglijente din *Contele de Monte Cristo*. Figura acestui sumbru răzbunător întrupa în mintea lui tot straniul și groaznicul ce-l auzise sau îl ghicise în copilărie. Seara construia pe masa din salon o imagine a minunatei peșteri din insulă, folosind ca recuzită abțibilduri, flori de hîrtie, foiță colorată și fîșiuțe de poleială argintie sau aurie din ambalajele de ciocolată. Cînd dărîma decorul, sătul de acele zorzoane, îi apărea în închipuire imaginea vie a Marsiliei, a unor chioșcuri îmbrăcate în verdeață și scăldate de soare, și a lui Mercedes.

Dincolo de Blackrock, pe șoseaua care ducea spre munți, se găsea o căsuță spoită în alb, a cărei grădină era plină cu tufișuri de trandafiri, și acolo, își spunea el, trăia o altă Mercedes. Și

cînd pleca într-acolo și cînd se înapoia, măsura distanța după acel punct de reper ; și trăia în închipuire un lung șir de aventuri, minunate ca și cele din carte, spre sfîrșitul cărora apărea o imagine a lui însuși, mai vîrstnic și mai trist, stînd într-o grădină luminată de lună alături de Mercedes, care cu atîția și atîția ani în urmă îi disprețuise dragostea, și, cu un trist și orgolios gest de refuz, spunînd :

— Doamnă, eu nu mănînc niciodată struguri tămîioși.

Se întovărăși cu un băiat pe care-l chema Aubrey Mills și întemeie cu el o bandă de aventurieri de stradă. Aubrey purta o fluierătoare atîrnîndu-i de butonieră și o lanternă de bicicletă la cingătoare, iar ceilalți purtau în cingători bețe scurte înfipte în chip de pumnale. Stephen, care citise despre simplitatea cu care se îmbrăca Napoleon, preferă să rămînă neîmpodobit, și astfel își spori plăcerea de a ține sfat cu locotenentul lui înainte de a da ordine. Banda făcea incursiuni în grădinile unor domnișoare bătrîne sau cobora pînă la castel și dădea cîte-o bătălie printre stîncile cotropite de bălării pletoase, înapoindu-se acasă — rătăcitori istoviți — cu miresmele iuți ale plăjii în nări și cu esențele rîncede ale algelor pe mîini și în păr.

Aubrey și Stephen aveau același lăptar, care adesea îi lua în căruța lui pînă la Carrickmines, unde-i pășteau vacile. Cît mulgeau oamenii vacile, băieții călăreau prin islaz iapa cea blîndă. Dar cînd veni toamna, vacile fură aduse acasă de la pășune, și cînd văzu Stephen prima oară

curtea murdară a vacilor, cu băltoacele ei verzi, puturoase și cu turtele de bălegar ud și troacele de tărîțe aburinde, îl năpădi greața. Vitele, ce-i păruseră atît de frumoase pe cîmp în zilele însorite, îl dezgustau și nici nu se mai putea uita la laptele lor.

Sosirea lui septembrie nu-l tulbură în anul acesta, căci n-avea să mai fie trimis înapoi la Clongowes. Antrenamentul din parc luă sfîrșit la intrarea în spital a lui Mike Flynn. Aubrey era la școală și n-avea răgaz decît o oră, două, înspre seară. Banda se destrămă ; încetară expedițiile în fapt de seară și bătăliile printre stînci. Uneori Stephen însoțea căruța care ducea laptele de seară și aceste plimbări friguroase îi șterseră din amintire murdăria din curtea vacilor ; nu-l mai scîrbea să vadă peri de vacă și firicele de paie pe hainele lăptarului. De cîte ori se oprea căruța în fața unei case, sta și aștepta să arunce o privire în cîte o bucătărie cu dușumelele bine frecate sau într-un vestibul plăcut luminat, și să vadă cum întindea servitoarea cana cu toartă și apoi închidea ușa. Se gîndea că ar fi o viață destul de amuzantă să străbată în fiecare seară, în căruță, drumurile ca să ducă lapte, dacă ar avea mănuși călduroase și în buzunar o pungă plină cu pesmeți de turtă dulce, din care să tot ronțăie. Dar aceeași presimțire care-i îngreuna inima și-i muia brusc picioarele pe cînd alerga în jurul parcului, aceeași intuiție ce-l făcuse să privească cu neîncredere spre fața fleșcăită, cotropită de țepi, a antrenorului său cînd se pleca greoi peste degtele lungi și gălbejite îi risipea

orice viziune a viitorului. Într-un chip nedeslușit, înțelegea că taică-său avea necazuri și că acesta era motivul pentru care el nu mai fusese trimis înapoi la Clongowes. De cîtăva vreme simțea o mică schimbare în casă ; și acele schimbări în ceea ce el crezuse că nu se va schimba niciodată îi zguduiau, fiecare cîte puțin, concepția copilărească despre lume. Ambiția ce-o simțea zvîcnind uneori în întunericul sufletului său nu căuta să răzbească în afară. O amurgire, precum cea care se lăsa pe lumea din juru-i, îi umbrea gîndurile, pe cînd asculta copitele iepei pocnind de-a lungul liniei de tramvai de pe Rock Road și bidonul cel mare bălăngănindu-se și zdrăngănind înapoia lui.

Se înapoia la Mercedes și, pe cînd zăbovea în această închipuire, o ciudată neliniște i se strecură în sînge. Uneori se aduna în el o febră care-l făcea să rătăcească singur seara, prin aleea liniștită. Calmul grădinilor și luminile prietenoase de la ferestre revărsau în inima lui neliniștită o înrîurire duioasă. Zgomotul copiilor ce se jucau îl supăra și glasurile lor neroade îl făceau să simtă și mai ascuțit decît la Clongowes că el era altfel decît ceilalți. El nu dorea să se joace. Dorea să întîlnească în lumea de toate zilele imaginea imaterială pe care sufletul său o vedea cu atîta stăruință. Nu știa unde sau cum s-o caute, dar o presimțire ce-l tot mîna îi spunea că acel chip îi va ieși înainte, fără vreo faptă fățișă de-a lui. Aveau să se întîlnească în liniște, de parcă s-ar fi cunoscut de mai înainte și și-ar fi fost dat întîlnire, poate că în fața vreunei porți sau în

vreun loc mai tainic. Aveau să fie singuri, împresurați de întuneric și tăcere, și în acea clipă de supremă duioșie el se va transfigura. Sub ochii ei se va mistui în ceva impalpabil, iar apoi, într-o clipă, se va transfigura. Slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să se desprindă de el în acea clipă magică.

Două camioane mari, galbene opriseră într-o dimineață în fața porții și un cîrd de bărbați intrase tropăind prin odăi, golindu-le. Mobilele fuseseră îmbrîncite prin grădina din față, presărată cu smocuri de paie și cu bucăți de sfoară, și înghesuite în furgoanele uriașe de la poartă. Cînd totul fusese bine așezat, furgoanele porniseră zgomotoase în josul aleii ; și din fereastra compartimentului de tren, unde ședea cu maică-sa, care avea ochii roșii, Stephen le văzuse înaintînd greoaie de-a lungul șoselei Merrion.

Focul din salon nu voia să ardă în acea seară și domnul Dedalus vîra vătraiul printre gratiile grătarului ca să ațîțe flacăra. Unchiul Charles moțăia într-un colț al odăii pe jumătate mobilate și lipsite de covor și aproape de dînsul stăteau rezemate de perete portretele de familie. Lampa de pe masă arunca o lumină firavă asupra dușumelii de scînduri, mînjită de încălțările noroiase ale camionagiilor. Stephen ședea pe un scăunaș lîngă taică-său, ascultînd un lung și incoerent monolog. La început pricepuse prea puțin sau nimic, dar cu încetul își dădea seama că tata are dușmani și că o oarecare luptă urma să aibă loc. Mai simțea că el însuși e înrolat în această luptă, că i se punea pe umeri o anumită

sarcină. Înțelegea și de ce șoptiseră adesea servitorii prin hol și de ce tata stătuse adesea cu spatele la foc, pe covorul din fața căminului, vorbindu-i cu glas tare unchiului Charles, care-l îndemna stăruitor să se așeze și să-și termine masa.

— Nu m-am dat încă bătut, Stephen, băiatule, zicea domnul Dedalus, izbind cu aprigă energie în focul cel leneș. Încă nu ne-a pierit suflul, băiatul tatii. Nuu, Dumnezeu să mă ierte, mai e pînă atunci.

Dublinul îi dădea senzații noi și felurite. Unchiul Charles ajunsese atît de slab de minte, încît nu i se mai puteau încredința însărcinări, și neorînduiala așezării în casa cea nouă îl lăsa pe Stephen mai liber decît fusese la Blackrock. La început, se mulțumi să dea ocoluri timide pieței din apropiere sau, cel mult, să coboare pînă la jumătate cîte una din străzile laterale, dar după ce-și întocmi în minte o hartă schematică a orașului, urmă cutezător una din direcțiile lui principale, pînă ce ajunse la clădirea vămii. Trecu nestingherit printre docuri și de-a lungul cheiurilor, mirîndu-se de mulțimea dopurilor ce zăceau săltînd pe suprafața apei într-o spumă groasă, galbenă, de nenumărații hamali de pe chei și de căruțele ce treceau hodorogind și de polițistul prost îmbrăcat și bărbos. Vastitatea și ciudățenia vieții sugerate de baloturile cu marfă îngrămădite de-a lungul zidurilor sau înălțîndu-se în aer din calele vapoarelor îi treziră din nou neliniștea ce-l îmboldise a rătăci seara, din grădină în gră-

dină, în căutarea lui Mercedes. Şi în mijlocul acestei vieţi noi, fremătătoare, s-ar fi putut închipui într-o altă Marsilie, de nu i-ar fi lipsit cerul radios şi chioşcurile încălzite de soare ale dughenelor cu vin. O vagă nemulţumire creştea în el pe cînd privea cheiurile şi cerurile joase, şi totuşi continua să hoinărească în sus şi în jos, zi de zi, de parcă ar fi căutat cu adevărat pe cineva care îl ocolea.

O dată, de două ori, o însoţi pe maică-sa la rudele lor, şi cu toate că trecură pe lîngă un şir vesel de prăvălii luminate şi împodobite pentru sărbătorile Crăciunului, amarul tăcut din sufletul lui nu pierea. Pricinile acestei amărăciuni erau numeroase, depărtate, cît şi apropiate. Era mînios pe sine că e tînăr şi că e prada unor impulsuri nepotolite şi neroade, mînios şi pe schimbarea survenită în destinul lor şi care transforma lumea din juru-i într-o viziune de mizerie meschină şi ipocrizie. Totuşi supărarea ce mocnea în el nu-i altera viziunea. Înregistra cu răbdare toate cîte le vedea, detaşîndu-se totodată de ele şi gustîndu-le în taină aroma mortificatoare.

Şedea pe un scaun fără spetează în bucătăria mătuşii lui. La lumina unei lămpi cu reflector, atîrnată pe peretele lăcuit de lîngă vatră, mătuşa citea gazeta de seară, aşternută pe genunchi. Privi vreme îndelungată o imagine ce-i zîmbea din gazetă, apoi spuse cu o expresie visătoare :

— Frumoasă-i Mabel Hunter !

O fetiţă cu zulufi se înalţă în vîrful picioarelor ca să se uite la poză şi întrebă cu dulceaţă :

— În ce joacă, mămico ?

— Într-o pantomimă, drăguţă.

Copilul îşi rezemă capul plin de zulufi de mîneca maică-sii, uitîndu-se la poză şi murmurînd ca fascinată :

— Ce frumoasă-i Mabel Hunter !

Ca fascinaţi, ochii fetiţei zăboveau îndelung asupra ochilor din fotografie, ce zîmbeau cu reţinută ironie, apoi murmură cu admiraţie :

— Nu-i aşa că-i minunată ?

Iar băiatul care intra din stradă tropăind gîrbovit sub povara unui coş cu cărbuni o auzi. Îşi lepădă îndată povara pe duşumea şi veni repede lîngă fetiţă să vadă şi el. Înşfăcase marginile jurnalului cu mîinile lui înroşite şi înnegrite, ghiontind-o deoparte cu umărul pe fetiţă şi plîngîndu-se că nu vede.

Şedea în sufrageria îngustă, din vîrful casei bătrîne, cu ferestre întunecate. Vîlvătăile focului pîlpîiau pe pereţi şi, dincolo de fereastră, un asfinţit fantomatic se aduna deasupra rîului. În faţa vetrei, o bătrînă se ocupa de pregătirea ceaiului, cu mişcări zorite, în timp ce cu glas domol povestea ce spusese preotul şi ce spusese doctorul. Vorbea de nişte schimbări pe care le observaseră în ultimul timp la ea, şi de purtările şi vorbele ei ciudate. El şedea ascultînd cuvintele şi urmărind căile îmbietoare la aventură ce se deschideau în jăratic : arcuri şi bolţi, galerii şerpuitoare şi peşteri zimţate.

Deodată își dădu seama că se afla ceva în cadrul ușii. Un craniu se ivi suspendat în întunericul din cadrul ușii. O ființă neputincioasă, semănînd cu o maimuță, sta în ușă, atrasă într-acolo de zvonul glasurilor de lîngă foc. O voce scîncită, venind dinspre ușă, întrebă :

— Josephine e-acolo ?

Bătrîna aferată de lîngă vatră răspunse cu voioșie :

— Nu, Ellen, e Stephen.

— O..., O, bună seara, Stephen.

El răspunse salutului și văzu un zîmbet nătîng lățindu-se pe chipul din cadrul ușii.

— Vrei ceva, Ellen ? întrebă femeia bătrînă de lîngă vatră.

Dar cealaltă nu răspunse, ci îngînă iar :

— Credeam că e Josephine. Credeam că ești Josephine, Stephen.

Și repetînd asta de cîteva ori, prinse să rîdă prostește.

Ședea în mijlocul unei petreceri pentru copii la Harold's Cross. Purtarea lui tăcută, observatoare, se accentuase ; nu prea lua parte la jocuri. Copiii, arborînd trofeele pungilor cu surprize, dansau și se zbenguiau zgomotos și, cu toate că încerca să ia parte la bucuria lor, se simțea un personaj sumbru printre veselele pălăriuțe și bonete de soare purtate strengărește.

Dar după ce-și cîntă cîntecul și se retrase într-un colț tihnit al camerei, începu să guste bucuria singurătății. Veselia, care la începutul serii îi păruse falsă și trivială, o simțea ca pe-o briză alinătoare adiidu-i voios în

preajma simțurilor, ascunzînd de ochii celorlalți agitația febrilă a sîngelui său, cînd, din rotirea perechilor și printre muzică și rîsete, privirea ei fugea către colțul unde sta el, măgulindu-i, tachinîndu-i, scrutîndu-i, ațîțîndu-i inima.

În vestibul, copiii care rămăseseră pînă la urmă se îmbrăcau : petrecerea se terminase. Ea se înfășurase într-un șal și, pe cînd mergeau împreună spre tramvai, deasupra capului învăluit ca într-o glugă plutea vioi aburul răsuflării ei proaspete și calde, iar pantofii ciocăneau zglobii pe strada sticloasă.

Era ultimul tramvai. Caii roibi, costelivi știau asta și-o vesteau nopții luminoase zdrăngănind din zurgălăi. Taxatorul vorbea cu vatmanul, amîndoi clătinînd adesea din cap în lumina verde a felinarului. Pe băncile goale ale tramvaiului zăceau împrăștiate cîteva bilete colorate. Nici un zgomot de pași nu se auzea din nici o parte a străzii. Nici un zgomot nu curma liniștea nopții, afară doar cînd caii roibi, costelivi își apropiau boturile, adulmecîndu-se și zdrăngănind din zurgălăi.

Amîndoi păreau să asculte, el pe treapta de sus, ea pe cea de jos. Printre frazele ce le schimbau, ea urcă de multe ori pe treapta lui, apoi coborî iarăși pe a ei, iar în vreo două rînduri stătu cîteva clipe foarte aproape de el, pe treapta de sus, uitînd să coboare, iar apoi coborî. Inima îi sălta după mișcările ei ca un dop pe valurile mareei. Auzea ce-i spuneau ochii ei de sub gluga învăluitoare ; știa că într-un trecut nebulos, în viață sau în vis, mai auzise cîndva ce spuneau. O vedea îmbiindu-l cu gătelile ei,

cu rochia frumoasă, cu eșarfa și cu ciorapii ei lungi, negri, și știa că se mai lăsase subjugat de o mie de ori. Și totuși o voce lăuntrică, acoperind zgomotul inimii săltărețe, îl întreba dacă va lua oare darul ei după care n-avea decît să întindă mîna. Și își amintea ziua cînd stătuse cu Eileen alături, uitîndu-se amîndoi în curtea hotelului la chelnerii care înălțau un steag pe bățul de pe acoperiș și la foxterierul care se zbenguia pe pajiștea însorită și cum, dintr-o dată, ea izbucnise într-un hohot de rîs și alergase la vale pe serpentina drumului. Acum, ca și atunci, el sta locului indolent, părînd să urmărească liniștit scena din fața sa.

— Și ea vrea s-o prind, gîndea. Pentru asta a venit împreună cu mine la tramvai. Aș putea ușor s-o rețin cînd se suie lîngă mine pe scară ; nu se uită nimeni la noi. Aș putea s-o țin și s-o sărut.

Dar nu făcu nimic din toate astea ; și pe cînd ședea singur în tramvaiul gol, își rupse în bucățele biletul, pironindu-și privirea întunecată spre scara de tablă zimțată.

A doua zi, șezu multe ore în șir în fața mesei lui din odaia goală de sus. Avea în față un toc cu peniță nouă, o sticlă cu cerneală neîncepută și un caiet nou verde-smarald.

Din puterea obișnuinței scrisese în capul primei pagini inițialele devizei iezuite : A.M.D.G. [1].

---

[1] *Ad Majorem Dei Gloriam.* Inițialele acestei devize serveau de epitaf celor mai multe scrieri ale iezuiților (n. tr.).

Pe primul rînd al paginii apăru titlul versurilor pe care încerca să le scrie : *Pentru E.C.* Știa că e corect a începe astfel, fiindcă văzuse titluri asemănătoare în colecția de poezii ale Lordului Byron. După ce scrise acest titlu și trase dedesubt o linie ornamentală, căzu într-un vis cu ochii deschiși și începu să deseneze pe coperta caietului. Se vedea șezînd la masa lui din Bray, în dimineața următoare discuției de la masa de Crăciun, încercînd să scrie un poem despre Parnell pe dosul uneia din somațiile de plată de pe semestrul al doilea ale tatălui său. Dar atunci mintea lui refuzase a se lupta cu această temă și, renunțînd, acoperise pagina cu numele și adresele unor colegi de clasă :

RODERICK KICKHAM
JOHN LAWTON
ANTHONY MACSWINEY
SIMON MOONAN

Acum se părea că iar nu va reuși, dar, tot rumegînd incidentul, gîndul lui prinse încredere. În timpul acestui proces, toate elementele pe care le considera banale și nesemnificative fură eliminate. Nu rămase nici urmă de tramvai, nici de oamenii și de caii tramvaiului ; și nici el și nici ea nu apăreau limpede. Versurile vorbeau numai despre noapte și despre adieri îmbălsămate și despre raza feciorelnică a lunii. O mîhnire nedeslușită se ascundea în inimile protagoniștilor pe cînd stăteau tăcuți sub copacii desfrunziți, iar cînd veni clipa despărțirii, sărutarea, reținută pe buze de unul din

ei, fu dată de amîndoi. Apoi fură scrise în josul paginii literele L.D.S. și, după ce ascunse caietul, se duse în dormitorul maică-sii și-și privi vreme îndelungată fața în oglinda mesei ei de toaletă.

Dar lunga perioadă de răgaz și libertate se îndrepta către sfîrșit. Într-o seară, taică-său venise acasă cu un sac plin de noutăți, care-l făcură să-i meargă gura tot timpul cinei. Stephen îi așteptase venirea fiindcă în ziua aceea se pregătise tocană de miel și el știa că tata o să-l îmbie să-și moaie pîinea în sos. Dar nu i se mai păru gustoasă mîncarea cînd auzi pomenindu-se de Clongowes — i se răspîndi în gură o senzație de greață.

— M-am pomenit nas în nas cu el — spunea domnul Dedalus pentru a patra oară — chiar în colțul scuarului.

— Atunci cred c-are să se poată aranja, spuse doamna Dedalus. Pentru Belvedere.

— Bineînțeles că da, întări domnul Dedalus. Nu ți-am spus că-i provincial[1] al ordinului acuma ?

— Nici mie nu mi-a plăcut niciodată ideea să-l trimitem la „frații creștini".

— Dă-i naibii de „frați creștini" ! făcu domnul Dedalus. Ce, cu Paddy Stink și cu Micky Mud[1] ? Nuu, las' să se țină de iezuiți, pentru numele lui Dumnezeu, o dată ce-a început cu

---

[1] Căpetenia regională a unui ordin religios (n. tr.).

[2] Nume cu valori ironic-simbolice, create de autor de la substantivele *Paddy (fam.*, irlandez) și *stink* (miros, duhoare) și, respectiv, *Mick sl. glumeț*, irlandez) și *mud* (noroi, mîl) (n. tr.).

dînșii. O să-i prindă bine mai tîrziu. Ăștia-s oameni care-ți pot face rost de-o situație.

— Și-s un ordin bogat, nu-i așa, Simon ?

— Destul. Trăiesc bine, îți spun eu. Ai văzut masa lor la Clongowes. Sînt hrăniți, zău așa, ca niște cocoși de luptă.

Domnul Dedalus își împinse farfuria în fața lui Stephen și-l pofti să dea gata ce mai era în ea.

— Ei, acum, Stephen, trebuie să pui umărul la roată, băiete. Ai avut o vacanță frumușică.

— O, sînt sigură c-acum o să fie foarte sîrguitor, zise doamna Dedalus, mai cu seamă c-are să fie împreună cu Maurice.

— O, Sfinte Pavele, am și uitat de Maurice, exclamă domnul Dedalus. Ascultă, Maurice ! Vino-ncoa, măi ticălos prostuț ! Tu știi c-o să te trimit la o școală unde o să te-nvețe să citești b-o-u, bou. Și-o să-ți cumpăr o batistuță frumoasă, să-ți ștergi singur nasul. Nu-ți pare bine ?

Maurice rînji către tatăl și apoi către fratele său.

Domnul Dedalus își fixă apăsat monoclul la ochi și-și măsură cu priviri severe amîndoi feciorii. Stephen își molfăia pîinea fără a răspunde privirii tatălui său.

— Apropo, spuse în cele din urmă domnul Dedalus, rectorul, sau mai bine zis provincialul, mi-a povestit istoria aceea a ta cu Părintele Dolan. Ești un hoț neobrăzat, după cîte mi-a spus.

— Ei nu, Simon !

— N-a zis el așa ! rectifică domnul Dedalus. Dar mi-a povestit pe larg toată istoria. Știi, am

stat la taifas și, din vorbă-n vorbă, mi-a spus cîte și mai cîte. Apropo, cine crezi că zice c-o să ia slujba aia de la corporație ? Dar lasă că-ți spun eu pe urmă. Ei, cum ziceam, stam la taifas foarte prietenește și, tam-nesam, mă întreabă de amicul de colo, dacă mai poartă și acuma ochelari — și-apoi mi-a spus toată povestea.

— Și era supărat, Simon ?

— Supărat ! Aș ! *Curajos flăcăiaș !* așa a zis. Domnul Dedalus imita tonul manierat și nazal al provincialului : *Părintele Dolan și cu mine — cînd am povestit la masă întîmplarea — Părintele Dolan și cu mine am rîs strașnic. „Ai grijă, Părinte Dolan“, — i-am spus — „să nu te trimită micul Dedalus să iei de două ori cîte nouă nuiele la palmă.“ Am rîs de pomină amîndoi cu povestea asta. Ha ! Ha ! Ha !*

Domnul Dedalus se întoarse către nevastă-sa și exclamă cu vocea lui naturală :

— Ca să vezi ce se pricep ei cum trebuie să-i ia pe băieți. A, nu-i întrece nimeni în diplomație pe iezuiți !

Luă iar vocea provincialului și repetă :

— *Le-am povestit la toți întîmplarea, la masă, și părintele Dolan cu mine, și noi toți, am rîs grozav. Ha ! Ha ! Ha !*

Venise seara spectacolului de Rusalii și, din fereastra vestiarului capelei, Stephen privea afară spre mica peluză deasupra căreia erau suspendate șiruri de lampioane chinezești. Urmărea cum oaspeții coborau treptele casei și treceau în sala de teatru. Bărbați în haine de seară, foști elevi ai colegiului Belvedere, stăteau în grupuri în preajma intrării teatrului și îi introduceau cu ceremonie pe oaspeți. În strălucirea bruscă a unui lampion, recunoscu fața zîmbitoare a unuia dintre preoți.

Sfînta Cuminecătură fusese scoasă din tabernacul și primele bănci fuseseră împinse înapoi, încît să lase libere estrada altarului și spațiul din fața ei. Pe lîngă pereți, stăteau o mulțime de haltere și de măciuci de gimnastică ; alte greutăți, mai mici, erau îngrămădite într-un colț, și în mijlocul nenumăratelor movile de pantofi de gimnastică, tricouri și maiouri în pachete cafenii terfelite, sta calul cel mare de sărituri, îmbrăcat în piele, așteptîndu-și rîndul să fie adus pe scenă și așezat în mijlocul echipei cîștigătoare la sfîrșitul demonstrației de gimnastică.

Stephen, deși ales secretar al secției de gimnastică din stimă pentru reputația sa în materie de compuneri literare, nu luase parte la desfășurarea primei părți a programului, dar în piesa care alcătuia partea a doua avea rolul principal, acela al unui pedagog caraghios. Statura și purtările lui grave făcuseră să fie distribuit în acest rol, căci își termina acum cel de-al doilea an la Belvedere și era într-a doua.

Vreo douăzeci de băieți dintre cei mici, care ieșiseră din scenă îmbrăcați în chiloți albi și în maiouri, trecură tropăind prin vestiar și intrară în capelă. Vestiarul și capela se umpluseră de băieți și de profesori aferați. Sergentul-major, îndesat și chel, proba cu piciorul trambulina calului de sărituri. Tînărul subțiratic în pardesiu lung, care urma să facă o demonstrație

specială de savante exerciții cu măciuci, sta în apropiere, atent la ce se petrecea, iar măciucile argintate îi mijeau din buzunarele adînci. Se auzea clămpănitul sec al halterelor de lemn, pe cînd o altă echipă se pregătea să urce pe scenă și, o clipă mai tîrziu, prefectul emoționat îi mîna pe băieți prin vestiar ca pe un cîrd de gîște, zbătîndu-și nervos aripile sutanei și strigînd îndemnuri de grabă celor zăbavnici.

O mică trupă de țărani napolitani își repetau pașii de dans în capătul capelei, unii rotindu-și brațele deasupra capetelor, alții legănîndu-și coșurile cu violete de hîrtie și făcînd reverențe. Într-un colț întunecat al capelei, aproape de altar, de partea Evangheliei, o doamnă corpolentă sta îngenuncheată printre înfoiatele ei fuste negre. Cînd se ridică, ieși la iveală dindărătul ei o mică făptură îmbrăcată în roz, purtînd pe cap o perucă aurie buclată și o bonetă de soare de modă veche, din pai ; sprîncenele îi erau creionate cu negru și obrajii delicat rujați și pudrați. Un ușor murmur de curiozitate se răspîndi prin capelă la descoperirea acestei figuri de fată. Unul din prefecți se apropie de colțul întunecos surîzînd și clătinînd din cap și, după ce făcu o plecăciune bătrînei doamne corpolente, spuse cu ton agreabil :

— Ce aveți aici d-nă Tallon, o frumoasă domnișoară sau o păpușă ?

Apoi, aplecîndu-se pe sub borul pălăriuței pentru a cerceta chipul fardat care surîdea, exclamă :

— Nu ! Pe cuvîntul meu, mi se pare că e micul Bertie Tallon !

De la postul lui de observație, de lîngă fereastră, Stephen o auzi pe bătrîna doamnă rîzînd cu preotul și auzi îndărătul său murmurul de admirație al băieților, pe cînd înaintau ca să-l vadă pe băiețașul ce urma să danseze singur dansul pălăriuței de soare. Îi scăpă un gest de nerăbdare. Lăsă să cadă marginea storului și, coborînd de pe banca pe care se suise, părăsi capela.

Ieși din casa școlii și se opri sub colonada galeriei care mărginea grădina. Dinspre teatrul ce-l avea acum în față venea înăbușit zgomotul publicului și cîte o subită izbucnire metalică de-a fanfarei militare. Lumina iradia în sus prin acoperișul de sticlă, dînd teatrului o înfățișare de arcă festivă, ancorată printre casele greoaie, priponită de țărm cu delicatele lanțuri ale lampioanelor. O ușă laterală a teatrului se deschise brusc și o suliță de lumină zbură pieziș peste peluze. O subită izbucnire de muzică țîșni din arcă, preludiul unui vals ; și cînd ușa laterală se închise din nou, ascultătorul mai auzea ritmul stins al muzicii. Senzația măsurilor inițiale, langoarea și mișcarea lor suplă îi evocau incomunicabila emoție care-i pricinuise neliniștea din tot timpul zilei și gestul de nerăbdare de adineauri. Neliniștea îl părăsi, ieși din el ca o undă de sunet ; purtată de valurile muzicii curgătoare, arca pornise în călătorie trăgîndu-și pe urmele ei lanțurile de lampioane. Dar un zgomot ca al unei artilerii de pitici îi curmă înaintarea. Erau aplauzele care salutau intrarea în scenă a echipei de haltere.

La capătul de lîngă stradă al galeriei, un punct de lumină roz mijea în întuneric și, pe cînd se îndreptă într-acolo, simți o ușoară mireasmă aromatică. Doi băieți stăteau în adăpostul unei porți, fumînd ; mai înainte de-a ajunge la ei, îl recunoscuse pe Heron după glas :

— Iată-l pe nobilul Dedalus ! strigă un glas puternic, gutural. Bun venit, vrednice prieten !

Acest bun venit sfîrși într-un hohot moale de rîs, lipsit de voioșie, pe cînd Heron îi făcu o plecăciune și începu apoi să ciocăne pămîntul cu bastonul său de plimbare.

— Da, iată-mă, spuse Stephen, oprindu-se și mutîndu-și privirea de la Heron la prietenul lui.

Acesta îi era străin, dar în întuneric, cu ajutorul capetelor de țigări licărinde, putea desluși o față palidă, de adolescent spilcuit, pe care se așternea cu încetul un zîmbet, o siluetă înaltă, înfășurată într-un pardesiu și o pălărie tare. Heron nu se osteni să facă prezentările.

— Tocmai îi spuneam prietenului meu Wallis, spuse, ce nostim ar fi dacă l-ai copia diseară pe rector în rolul profesorului. Ar fi o farsă formidabilă.

Heron făcu o încercare nereușită de a imita pentru prietenul său Wallis basul cu inflexiuni pedante al rectorului și apoi, rîzînd singur de eșecul său, îl rugă pe Stephen s-o facă.

— Haide, Dedalus, tu știi să-l imiți formidabil. *Pe cel ce n-ascultă de biseehrică phriviți-l ca pe-un păgîîîn și ca pe un vaameș.*

Imitația fu împiedicată de o domoală izbucnire de mînie a lui Wallis, căruia i se înțepenise țigara în țigaret.

— Afurisita asta de drăcie, zise, scoțînd țigaretul din gură, zîmbind și încruntîndu-se cu îngăduință asupră-i. Mereu ți se înțepenește așa. Dumneata folosești țigaret ?

— Eu nu fumez, răspunse Stephen.

— Nu, întări Heron, Dedalus e un tînăr model. Nu fumează, și nu merge la serbări, și nu flirtează, și nu drăcuie pe nimeni și nimic.

Stephen dădu din cap și zîmbi feței încinse și mobile a rivalului său, cu un cioc ca de pasăre. Îi păruse adesea ciudat că Vincent Heron avea chip de pasăre cum avea și nume de pasăre [1]. Un ciuf de păr palid îi sta pe frunte ca o creastă zbîrlită, fruntea îi era îngustă și osoasă, și un nas subțire, coroiat se curba în afară dintre ochii apropiați și proeminenți, palizi și neexpresivi. Heron îi era rival și prieten de școală. Ședeau împreună în clasă, îngenuncheau împreună în capelă, stăteau amîndoi de vorbă după rozarii, cînd își luau gustarea. Cum băieții dintr-a-ntîia erau fără excepție niște tembeli, Stephen și Heron fuseseră de fapt în timpul anului trecut cei mai buni din școală. Ei doi suiau împreună la rector pentru a cere o zi liberă sau iertare pentru un coleg.

— A, apropo, spuse deodată Heron, l-am văzut venind pe babacu' tău.

Pe fața lui Stephen se stinse zîmbetul. Orice aluzie a unui coleg sau a unui profesor la tatăl său îi alunga într-o clipă calmul. Aștepta

[1] In engleză, *heron* — bîtlan, stîrc (n. tr.).

într-o tăcere timorată să audă ce va adăuga Heron. Dar Heron îl ghionti expresiv cu cotul și-i spuse :

— Păcătos viclean ce ești !

— Cum așa ? făcu Stephen.

— S-ar zice că ești ușă de biserică, răspunse Heron. Dar mă tem că ești un păcătos viclean.

— Dă-mi voie să te întreb la ce te referi ? făcu Stephen politicos.

— Cum să nu, îți dau voie, spuse Heron. Am văzut-o, nu-i așa, Wallis ? Și e drăguță foc. Și curioasă ! *Ce rol i s-a dat lui Stephen domnule Dedalus ? Și n-are să cînte Stephen, domnule Dedalus ?* Iar babacu' tău nu-și desprindea ochii de la ea, o tot ținte a prin faimosul lui monoclu de se vedea cît de colo că-ți dibuise jocul. Mie-n locul tău puțin mi-ar păsa, zău așa ! E grozavă, nu-i așa, Wallis ?

— Nu-i rea deloc, răspunse placid Wallis, punîndu-și iar țigaretul în colțul gurii.

Un tăiș de mînie fulgeră o clipă mintea lui Stephen la aceste aluzii nedelicate, de față cu un străin. Nu găsea subiect de amuzament interesul și solicitudinea unei fete. Toată ziua nu se gîndise decît la despărțirea lor pe treptele tramvaiului în Harold's Cross, la șuvoiul de emoție și mîhnire ce-l străbătuse și la poemul ce-l scrisese atunci. Toată ziua își imaginase o nouă întîlnire cu ea, fiindcă știa că va veni la spectacol. Vechea melancolie și neliniște îi umpluse iar inima, ca și în seara acelei petreceri, dar nu-și găsise revărsare în versuri. Înaintarea în vîrstă și cunoaștere a doi ani de adolescență sta între atunci și acum, neîngăduind o asemenea revărsare ; și toată ziua șuvoiul sumbrei duioșii dinlăuntrul lui se avîntase și se retrăsese iarăși în neguroase valuri și vîltori, obosindu-l în cele din urmă, pînă cînd gluma prefectului și băiețașul fardat îi smulseră un gest de nerăbdare.

— Așa că trebuie să recunoști, continuă Heron, că de data asta te-am demascat. Cu mine nu-ți mai merge să faci pe sfîntul, asta s-o știi.

Un hohot moale de rîs, lipsit de veselie îi scăpă de pe buze și, aplecîndu-se ca și mai înainte, îl lovi ușor pe Stephen cu bastonul peste fluierul piciorului în chip de mustrare glumeață.

Lui Stephen îi și trecuse clipa de mînie. Nu era nici măgulit și nici stînjenit, ci pur și simplu doritor să se termine gluma. Păstra prea puțină ranchiună pentru ceea ce-i păruse o neroadă nedelicatețe, fiindcă știa că aventura din inima lui nu era cîtuși de puțin primejduită de acele vorbe, și chipul lui oglindea falsul surîs al rivalului său.

— Recunoaște ! repetă Heron, lovindu-l iarăși cu bastonul peste fluierul piciorului.

Lovitura era dată în joacă, dar ceva mai puțin ușurel decît prima oară. Stephen își simți pielea furnicînd și încingîndu-se ușor, cu o durere vagă și, plecînd capul supus, ca pentru a face pe voie toanei glumețe a colegului său, începu să recite *Confiteor* [1]-ul. Episodul se termină cu

---

[1] *Confiteor* — în latinește : mărturisesc. Rugăciune a catolicilor începînd cu acest cuvînt (n. tr.).

bine, căci atît Heron, cît și Wallis rîseră indulgent de această ireverență.

Confesiunea îi pornea lui Stephen doar de pe buze ; pe cînd buzele rosteau cuvintele, o subită amintire îi duse către o altă scenă, evocată ca prin farmec în clipa cînd observase ușoarele cute de cruzime în colțurile gurii zîmbitoare a lui Heron și simțise bine cunoscuta lovitură a bastonului pe fluierul piciorului și auzise bine cunoscutul îndemn dojenitor :

— Recunoaște !

Se petrecuse către sfîrșitul primului său trimestru la colegiu, cînd era într-a șasea. Firea lui simțitoare mai era încă aprig rănită de șfichiuirile unei vieți lipsite de elevație și demnitate. Sufletul lui mai era încă tulburat și abătut de întunecatul fenomen al Dublinului. Ieșise iar la suprafață după un răstimp de visare de doi ani, pentru a se găsi în mijlocul unui cadru nou, în care fiece întîmplare și fiece figură îl atingeau de aproape, îl întristau și-l atrăgeau și, fie că-l atrăgeau, fie că-l întristau, totdeauna îl umpleau de neliniște și de gînduri amare. Tot răgazul ce i-l lăsa viața de școlar și-l petrecea în tovărășia unor scriitori subversivi, ale căror derîderi și violențe de limbaj făceau să încolțească un ferment în creierul lui, înainte de a trece apoi în scrierile sale necoapte.

Tema la compunere era pentru dînsul munca cea mai însemnată a săptămînii și, în fiece marți, mergînd de acasă spre școală, își citea sorții în incidentele de pe drum, luînd drept rival vreun ins care mergea în față-i și iuțind pasul pentru a-l depăși înainte de atingerea

unui anumit punct sau înfigîndu-și tălpile scrupulos printre spațiile lespezilor trotuarului și rostind în sinea lui că va fi sau nu va fi primul la compunerea săptămînală.

Într-o anumită marți, cursul izbînzilor sale fu brutal spulberat. Domnul Tate, profesorul de engleză, își îndreptă degetul spre el și spuse scurt :

— Băiatul ăsta a scris o erezie în compunerea lui.

În clasă se lăsă tăcere.

Domnul Tate nu rupse tăcerea, ci stînd picior peste picior, și-l sprijini pe cel de deasupra cu mîna, pe cînd olanda bățos scrobită a cămășii îi scîrțîia pe lîngă ceafă și pe la încheieturile mîinilor. Stephen nu-și ridică privirea. Era o dimineață de primăvară timpurie și avea încă ochii iritați și vederea slabă. Era conștient de eșec și de dare în vileag, de nevrednicia propriei sale minți și a vieții de acasă, și simțea în ceafă dunga tăioasă a gulerului răsucit și descusut.

Un scurt rîs zgomotos al domnului Tate îi făcu pe școlari să răsufle mai în voie.

— Poate că n-ai știut, zise.

— Unde ? întrebă Stephen.

Domnul Tate ridică brațul și-i întinse compunerea :

— Aici. E vorba de Creator și de suflet. Îmm... îmm... îmmm... A ! *fără putința de a se apropia vreodată*. Asta-i erezie.

Stephen murmură :

— Am vrut să zic : *fără putința de a atinge vreodată*.

Era un act de supunere și domnul Tate, potolit, împături compunerea și i-o puse în mînă, zicînd :

— Aha ! — *a atinge vreodată*. Asta-i altă poveste.

Clasa însă nu se potolise atît de repede. Deși nimeni nu-i vorbi despre chestia asta după lecție, simțea în juru-i o vagă bucurie răutăcioasă, a tuturor.

La cîteva seri după această mustrare publică, mergea pe Drumcondra Road ca să ducă o scrisoare, cînd auzi o voce strigînd :

— Stai !

Întoarse capul și văzu trei colegi de-ai săi apropiindu-se prin umbra înserării. Heron era cel care strigase și, pe cînd înainta între cei doi care-i alcătuiau suita, sfichiuia aerul dinainte-i cu un băț subțire, în ritmul marșului. Boland, prietenul lui, mergea alături de el cu un rînjet larg pe față, iar Nash venea la cîțiva pași în urma lor, gîfîind de grabă și clătinîndu-și capul lui mare și roșu.

De cum cotiră împreună pe Clonliffe Road, băieții începură a vorbi despre cărți și scriitori, spunînd ce citeau și cîte volume aveau părinții lor acasă în rafturile bibliotecii. Stephen îi asculta cu oarecare mirare, căci Boland era nătîngul, iar Nash leneșul clasei. Într-adevăr, după oarecare vorbărie despre scriitorii lor favoriți, Nash optă pentru Căpitanul Marryat [1] care, spunea el, a fost cel mai mare scriitor.

[1] *Frederick Marryat* (1792—1848), căpitan în marina britanică, cunoscut mai cu seamă ca autor al unor romane de aventuri maritime, pentru tineret (n. tr.).

— Aiurea ! făcu Heron. Cine-i cel mai mare scriitor, Dedalus ?

Stephen realiză nuanța de ironie a întrebării și spuse :

— Te referi la proză ?

— Da.

— Cred că Newman [1].

— Cine, cardinalul Newman ? întrebă Boland.

— Da, îi răspunse Stephen.

Pe fața pistruiată a lui Nash se lăți rînjetul, în timp ce se întoarse către Stephen întrebîndu-l :

— Și ție-ți place Cardinalul Newman, Dedalus ?

— O, mulți spun că Newman are cel mai frumos stil în proză, îi lămuri Heron pe ceilalți doi, dar bineînțeles că poet nu e.

— Și cel mai bun poet cine e, Heron ? întrebă Boland.

— Lord Tennyson [2], bineînțeles, răspunse Heron.

— Da, desigur, lord Tennyson, repetă Nash. Avem acasă o carte cu toate poeziile lui.

[1] *John Henry Newman* (1801—1890), cardinal, unul dintre membrii „Mișcării de la Oxford“, care încerca să dea o concepție mai elevată rolului bisericii. Autor al lucrării *Apologia pro vita sua* (1864), în care răspunde unei greșite interpretări dată concepțiilor sale, al unor scrieri de apologie religioasă, al unor poeme de versuri de ocazie, care nu sînt lipsite de o delicată frumusețe (n. tr.).

[2] *Alfred Tennyson* (1809—1892), cunoscut poet englez, situat pe poziții conservatoare (n. tr.).

Aici Stephen uită ce-și făgăduise pe tăcute și izbucni :
— Tennyson, poet ! Aș, nu-i decît un versificator !
— Hai, isprăvește ! spuse Heron. Știe oricine că Tennyson e cel mai mare poet.
— Și tu cine crezi că-i cel mai mare poet ? întrebă Boland, făcîndu-i cu cotul prietenului său.
— Byron, bineînțeles, răspunse Stephen.
Cu Heron în frunte porniră toți să rîdă disprețuitor.
— De ce rîdeți ? întrebă Stephen.
— De tine, spuse Heron. Byron, cel mai mare poet ! Nu-i decît un poet pentru oameni fără educație.
— Ce mai poet trebuie să fie ! făcu Boland.
— Tu mai bine ți-ai ține gura, îl repezi aprig Stephen. Tot ce știi tu în materie de poezie e ce-ai scris pe pavajul din curte — și pentru care era să fii pedepsit cu arest la pod.
Se spunea, într-adevăr, că Boland ar fi scris pe pavajul din curte un cuplet despre un coleg de clasă, care pleca adesea acasă călare pe un poney.

Cînd Tyson călărea spre Ierusalim
Căzu și se lovi la Fundusalim.

Această lovitură îi făcu să tacă pe cei doi aghiotanți, dar Heron continuă :
— În tot cazul, Byron a fost un eretic și pe deasupra și imoral.
— Nu-mi pasă ce-a fost ! se aprinse Stephen.

— Nu-ți pasă dac-a fost eretic sau nu ? întrebă Nash.
— Ce știi tu despre asta ? strigă Stephen. N-ai citit în viața ta un rînd din absolut nimic, afară doar de vreo juxtă, și Boland la fel !
— Știu că Byron a fost un stricat, spuse Boland.
— Alo, ia puneți mîna pe ereticul ăsta, strigă Heron.
Într-o clipă, Stephen fu prizonierul lor.
— Tate ți-a dat un bobîrnac deunăzi, cu erezia din compunerea ta.
— Las' că-i spun eu mîine, zise Boland.
— Nu zău ? făcu Stephen. O să-ți fie frică să deschizi gura.
— Frică ?
— Da. Frică să n-o pățești.
— Ia vezi, poartă-te cuviincios ! strigă Heron, șfichiuind cu bățul picioarele lui Stephen.
Fu pentru ceilalți semnalul de atac. Nash îi țintui brațele la spate, în timp ce Boland înșfăcă un cotor mare de varză care zăcea în rigola străzii. Luptîndu-se și izbind din picioare sub șfichiuirile tăioase ale bățului și sub pocniturile cotorului noduros, Stephen fu împins înapoi pînă în sîrma ghimpată a unui gard.
— Recunoaște că Byron n-a fost un scriitor bun.
— Nu recunosc.
— Recunoaște.
— Nu.
— Recunoaște.
— Nu. Nu.

În cele din urmă, după un șir de frenetice smuceli izbuti să se elibereze. Călăii săi o luară către Jone's Road, cu rîsete și ocări, iar el, pe jumătate orbit de lacrimi, porni înainte poticnindu-se, strîngînd din pumni nebunește și plîngînd cu sughițuri.

Pe cînd încă mai repeta *Confiteor*-ul în rîsetele îngăduitoare ale ascultătorilor săi și pe cînd scenele acelui episod ostil încă îi mai treceau iute și ascuțit prin minte, se mira cum de nu purta pică celor ce-l chinuiseră atunci. Nu uitase nici o fărîmă din lașitatea și cruzimea lor, dar amintirea acestei lașități și cruzimi nu-i mai stîrnea nici o mînie. Toate descrierile de aprigă iubire sau ură întîlnite în cărți îi păreau nereale. Chiar și în seara aceea, pe cînd înainta poticnindu-se de-a lungul drumului, simțise cum o putere îl dezbăra de această iute urzită mînie, la fel de lesne cum e decojit un fruct de pielița lui coaptă și moale.

Rămase cu cei doi tineri în capătul galeriei, ascultînd alene vorbele lor și izbucnirile de aplauze din teatru. Acolo ședea ea, printre ceilalți, așteptînd poate să apară el. Încercă să-și amintească înfățișarea ei, dar nu putu. Nu-și putea aminti decît că purtase un șal în jurul capului, asemenea unei glugi, și că ochii ei negri îl îmbiau și-i tăiau curajul. Se întreba dacă și ea se gîndise oare la dînsul cum se gîndise el la ea. Apoi, pe întuneric și nevăzut de ceilalți doi, își odihni vîrfurile degetelor de la o mînă în palma celeilalte, de-abia atingînd-o ușor. Dar apăsarea degetelor ei fusese mai ușoară și mai hotărîtă : și, dintr-o dată, amintirea atin-

gerii lor îi străbătu creierul și trupul ca o undă nevăzută.

Un băiat se îndrepta către ei, alergînd de-a lungul galeriei. Era agitat și-și pierduse suflul.

— Vai, Dedalus, strigă, Doyle e supărat foc din cauza ta. A zis să intri imediat ca să te îmbraci pentru piesă. Ai face bine să te grăbești.

— O să vină cînd o să-i convină, îi spuse Heron mesagerului, pe un ton tărăgănat și țanțoș.

Băiatul se întoarse către Heron și repetă :

— Dar Doyle e supărat foc.

— Te rog să-i dai lui Doyle salutări din partea mea și să-i spui să se ducă la dracu'.

— Ei, acu' trebuie să plec, spuse Stephen, care nu făcea cazuri de onoare din asemenea nimicuri.

— Eu nu m-aş duce, afurisit să fiu dacă m-aş duce. Asta nu-i o manieră de-a trimite după un băiat din cursul superior. Supărat foc, nu zău ! Să fie mulțumit c-ai primit să joci un rol în idioata lui de piesă.

Acest spirit de camaraderie belicoasă pe care-l observase în ultimul timp la rivalul său nu-l ispitise pe Stephen să se abată de la deprinderile sale de calmă supunere. N-avea încredere în turbulența acestui fel de camaraderie și se îndoia de sinceritatea ei ; i se părea o josnică anticipare a bărbăției. Problema onoarei, ce fusese ridicată aici, era pentru el, ca toate asemenea probleme, trivială. Pe cînd gîndul lui își urmărise intangibilele fantome sau, cuprins de nehotărîre, renunțase să le mai urmărească,

auzise în juru-i, statornice, glasul tatălui său și glasurile învățătorilor săi, îmboldindu-l să fie gentleman mai presus de toate și îmboldindu-l să fie un bun catolic mai presus de toate. Acum aceste glasuri ajunseseră goale de înțeles pentru urechile lui. Cînd se deschisese sala de gimnastică auzise un alt glas, îmboldindu-l să fie puternic și bărbat și voinic, iar cînd începuse a se face simțită în colegiu mișcarea pentru renașterea națională, încă o voce îi poruncise să fie credincios țării sale și să ajute la reînălțarea limbii și tradițiilor ei. În lumea profană, prevedea că o voce lumească îi va porunci să reînalțe prin truda lui condiția decăzută a tatălui său și, între timp, vocea colegilor de școală îl îmboldea să fie bun camarad, să-i ocrotească pe alții de pedepse și să intervină pentru iertarea lor sau să facă tot ce putea pentru obținerea de zile libere. Și zvonul tuturor acestor glasuri seci și goale de înțeles îl făceau să se oprească șovăielnic în urmărirea fantomelor. Nu le dădea ascultare decît vremelnic, însă fericit era numai departe de ele, acolo unde nu-l puteau ajunge, cînd se afla singur sau în tovărășia unor camarazi fantomatici.

În vestiar, un iezuit bondoc, cu o față vioaie, și un bărbat mai în vîrstă, în niște haine ponosite, albastre, se aferau pe lîngă o casetă cu vopsele și tibișire. Băieții gata grimați se plimbau de colo-colo ori stăteau locului, încă stîngaci, atingîndu-și ușurel fețele cu vîrfurile degetelor, pe furiș. În mijlocul vestiarului sta un tînăr iezuit aflat în vizită la colegiu, care se

legăna ritmic ridicîndu-se pe vîrfuri, iar apoi lăsîndu-se pe călcîie, și iar înapoi, cu mîinile bine înfipte în buzunarele sutanei aduse înainte. Capul său mic, încadrat de zulufi roșii, lucioși, și fața lui proaspăt bărbierită se potriveau bine cu imaculata corectitudine a sutanei și cu ghetele sale imaculate.

Urmărind această siluetă oscilantă și încercînd să descifreze zîmbetul ironic al preotului, Stephen își aduse aminte de o vorbă ce-o auzise de la taică-său, înainte de a fi fost trimis la Clongowes: că-l cunoști totdeauna pe-un iezuit după cum se îmbracă. În aceeași clipă, i se păru că vede o asemănare între felul de-a gîndi al tatălui său și acela al acestui preot zîmbitor și bine îmbrăcat; și-și dădu seama de un fel de profanare a misiunii acelui preot sau a însuși vestiarului capelei, a cărui tăcere era acum alungată de vorbele și glumele zgomotoase, al cărui aer îți înțepa nările cu mirosul arzătorului de gaz și al unsorilor.

Pe cînd bărbatul cel vîrstnic îi punea zbîrcituri pe frunte și îi vopsea fălcile cu negru și cu albastru, el asculta tulburat vocea tînărului iezuit bondoc, care-l îndemna a vorbi inimos și a-și spune poantele deslușit. Auzea orchestra cîntînd *Crinul din Killarney* și știa că în cîteva clipe avea să se ridice cortina. Nu simțea nici un fel de trac, dar gîndul la rolul ce-l avea de jucat în piesă îl umilea. Amintindu-și unele pasaje, i se încinseră brusc obrajii sub machiaj. Apoi văzu ochii ei gravi și îmbietori urmărindu-l din sală și imaginea lor îi înlătură îndată, năvalnic, orice șovăială, lăsîndu-i voința în-

treagă. Parcă ar fi dobîndit cu împrumut o altă fire : contagiunea ațîțării și tinereții din juru-i pătrunse posaca lui neîncredere și o transformă. Doar pentru o clipă păru investit cu adevăratele atribute ale adolescenței și, stînd în culise printre ceilalți actori, luă parte la voioșia comună în mijlocul căreia cortina fu ridicată.

Cîteva clipe mai tîrziu se găsea pe scenă, sub lumina stridentă a gazului și în decorul vag, jucînd în fața nenumăratelor chipuri ale golului. Îl surprindea să vadă că piesa pe care la repetiții o cunoscuse drept ceva nearticulat și neînsuflețit dobîndise deodată o viață proprie. Părea acum că se joacă singură, el și ceilalți actori doar ajutînd-o cu rolurile lor. Cînd căzu cortina asupra ultimei scene, auzi golul umplîndu-se de aplauze și prin crăpătura unui decor lateral văzu corpul unitar înaintea căruia jucase deformîndu-se magic, schimbîndu-și ca prin vrajă forma, și golul plin de chipuri frîngîndu-se în toate părțile și despicîndu-se în grupuri fremătătoare.

Părăsi repede scena, își lepădă deghizarea și ieși prin capelă în grădina colegiului. Acum că se terminase piesa, nervii lui țipau după o aventură nouă. Alerga zorit de parcă ar fi vrut s-o ajungă din urmă. Teatrul sta cu toate ușile deschise și se golise de public. Pe șirurile ce-i păruseră niște lanțuri care legau arca de țărm, se legănau în adierea serii cîteva lampioane pîlpîind mohorît. Sui în mare grabă scările din grădină, de parcă ar fi zorit să nu-i scape o pradă, și-și croi drum prin mulțime pînă în hol, trecînd pe lîngă cei doi iezuiți care vegheau la ieșirea publicului, ploconindu-se și dînd mîna cu vizitatorii. Își croia drum cu o grabă nervoasă, prefăcîndu-se și mai zorit decît era și ușor conștient de zîmbetele, privirile și ghiontelile schimbate în urma lui de către cei care-i observau capul pudrat.

Cînd ieși pe scări, își văzu familia așteptîndu-l sub primul felinar. Dintr-o aruncătură de ochi își dădu seama că grupul era alcătuit doar din figuri familiare, și coborî în fugă scările, supărat.

— Am de lăsat vorbă ceva, jos, în George's Street, îi spuse grăbit tatălui său. O să ajung acasă după voi. Fără să mai aștepte întrebările lui taică-său, trecu drumul alergînd și coborî panta într-o fugă nebună. Mîndrie, nădejde, dorință, ca niște ierburi strivite în inima lui, înălțau aburii unei tămîii înnebunitoare către ochii minții. Alerga la vale în iureșul aburilor de mîndrie rănită și nădejde pierdută și dorință contrariată, fără de veste stîrniți. Țîșneau înălțîndu-se în fumuri dense și înnebunitoare dinaintea ochilor săi chinuiți și se risipiră deasupră-i, pînă cînd, în sfîrșit, aerul fu iarăși limpede și rece.

Ochii îi erau încă învăluiți de-o ceață, dar nu mai ardeau. O putere, înrudită cu aceea care adesea îl dezbărase de mînie sau de ciudă, îi alină pașii. Se opri și privi în sus spre portalul sumbru al morgii și de acolo, spre cărarea întunecată, presărată cu pietriș, de-alături. Văzu cuvîntul *Loturi* pe zidul drumului și inspiră lent aerul rînced, greu.

— Asta-i urină de cal și fîn putrezit, gîndi E-un miros bun de respirat. O să-mi liniștească inima. Mi s-a liniștit de tot acum. O să mă-ntorc.

Stephen ședea iarăși lîngă tatăl său în colțul unui compartiment de tren la Kingsbridge. Călătorea împreună cu taică-său către Cork și luaseră cursa de seară. Pe cînd trenul părăsea gara, învăluit în abur, își aminti cum se minunase copilărește cu ani în urmă și fiece întîmplare din prima lui zi la Clongowes. Dar acum nu se mai minuna deloc. Vedea cîmpiile tot mai întunecoase lunecînd pe lîngă dînsul și pierind, stîlpii de telegraf tăcuți trecînd iute pe lîngă fereastra lui la patru secunde o dată, micile gări scînteietoare, populate cu cîțiva gardieni tăcuți, zvîrlite înapoi de tren și mai sclipind o clipă în întuneric, ca niște boabe de foc zvîrlite îndărătul său de un alergător.

Asculta fără simpatie cum evoca taică-său orașul Cork și scene din tinerețea lui, o istorie întreruptă de oftaturi și de sorbituri din sticla lui de buzunar, ori de cîte ori apărea în ea chipul unui prieten mort sau ori de cîte ori povestitorul își amintea subit scopul actualei sale vizite. Stephen auzea, dar nu putea simți milă. Chipurile celor morți îi erau toate străine, în afară de acela al unchiului Charles, care în timpul din urmă îi pălise în amintire. Că proprietatea lui taică-său urma să fie vîndută la licitație știa însă, și în felul în care era el însuși deposedat, simțea cum lumea dă o brutală dezmințire fanteziei sale.

La Maryborough adormi. Cînd se trezi, trenul trecuse de Mollow, iar taică-său dormea lungit pe cealaltă banchetă. Lumina rece a zorilor se așternea peste ținut, peste cîmpiile deșerte și colibele închise. Teroarea somnului îi fascina mintea pe cînd privea ținutul cufundat în tăcere sau auzea la răstimpuri răsuflarea adîncă a tatălui său ori mișcările lui bruște în somn. Vecinătatea altora care dormeau nevăzuți îl umplea de o spaimă ciudată, ca și cum i-ar fi putut face vreun rău, și se rugă să vină mai repede ziua. Rugăciunea lui, care nu se adresa nici lui Dumnezeu, nici vreunui sfînt, începu cu un fior cînd adierea răcoroasă a dimineții se strecură prin crăpătura ușii compartimentului spre picioarele sale și sfîrși cu un șir de cuvinte neroade, pe care le adapta ritmului insistent al trenului ; și tăcuți, la intervale de cîte patru secunde, stîlpii de telegraf rețineau notele galopante ale muzicii, ca între bare marcînd măsura. Această muzică frenetică îi potoli spaima și, rezemat de rama ferestrei, închise iar pleoapele.

Încă mai mijea ziua cînd traversară Corkul în clinchet de zurgălăi și Stephen își termină somnul într-o cameră de dormit a hotelului Victoria. Lumina strălucitoare și caldă a soarelui țîșnea prin fereastră și de afară se auzea larma circulației.

Taică-său sta înaintea mesei de toaletă, cercetîndu-și cu mare atenție părul și fața și mustața, întinzîndu-și gîtul pe deasupra cănii cu apă și trăgîndu-și-l iar înapoi în profil, ca să

vadă mai bine. Şi în acest timp, îşi cînta încetişor un cîntec, cu accent şi frazare ciudate :

Nerod şi tînăr
Fiind, să te-nsori vrei ;
Deci eu, drăguţă,
De tine fug.
Nu pot s-o-nving, vai,
Deci va s-o frîng, vai,
Dragostea mea ;
Spre America
De-acu mă duc.
Frumoasă-i draga,
Mîndru i-i boiul ;
E ca rachiul
Nou cînd îl bei ;
Cînd se-nvecheşte
Şi se răceşte,
Se uscă, piere
Ca roua-n stei.

Senzaţia oraşului cald şi însorit de dincolo de fereastră şi tandrele tremolouri pe care vocea tatălui său le broda în jurul ciudatului cîntec trist-fericit goniră toate ceţurile relei dispoziţii a nopţii trecute din creierul lui Stephen.

Se sculă repede să se îmbrace şi, cînd se sfîrşi cîntecul, zise :

— Asta-i mult mai drăguţ decît toate *come-all-you* [1] pe care le cînţi.

— Aşa ţi se pare ? întrebă domnul Dedalus.

— Îmi place, spuse Stephen.

[1] *Come-all-you* — cîntec popular care cheamă publicul să se alăture la cîntat (n. tr.).

— E un cîntec vechi, drăguţ, spuse domnul Dedalus răsucindu-şi vîrfurile mustăţii. A, da' să-l fi auzit cîntat de Mick Lacy ! Bietul Mick Lacy ! Avea el nişte mici întorsături, îl zicea cu nişte înflorituri pe care eu nu le-am prins. Asta ştiu că era un băiat care se pricepea să cînte un *come-all-you* să-ţi meargă la inimă.

Domnul Dedalus comandase *drisheens* la micul dejun şi în timp ce mîncau îl interoga pe chelner asupra noutăţilor locale. Mai tot timpul vorbeau pe-alături cînd se menţiona cîte un nume, aproape de fiece dată chelnerul gîndindu-se la actualul deţinător, iar domnul Dedalus la tatăl sau poate la bunicul aceluia.

— Ei, dar sper că-n tot cazul n-au mutat Queen's College, spuse domnul Dedalus, fiindcă vreau să-l arăt acestui fecior al meu.

De-a lungul Mardyke-ului, copacii erau în floare. Intrară pe terenurile colegiului şi traversară curtea pătrată, conduşi de paznicul flecar. Dar cam o dată la zece paşi cîte un răspuns de-al paznicului oprea înaintarea lor peste pietriş.

— Ei, nu mai spune ! Şi zii, bietul Pottlebelly a murit ?

— Da, *sir*. A murit.

În timpul acestor opriri, Stephen rămînea stingherit în urmă, plictisit de subiect şi aşteptînd cu neastîmpăr să reînceapă mersul cu înaintarea-i înceată. Pînă să traverseze curtea, neastîmpărul lui ajunsese febril. Se mira cum taică-său, pe care-l cunoştea drept un om isteţ şi bănuitor, se lăsa prostit de purtarea servilă

a paznicului; și vorbirea vioaie din sud, care-l amuzase toată dimineața, acum îi irita auzul.

Trecură în amfiteatrul de anatomie, unde domnul Dedalus, ajutat de paznic, cerceta pupitrele în căutarea inițialelor sale. Stephen rămase în urmă mai abătut ca oricînd de întunecimea și tăcerea amfiteatrului și de atmosfera de învățătură istovitoare și formală. Pe un pupitru citi cuvîntul *Foetus* crestat de cîteva ori în lemnul înnegrit și pătat. Neașteptata amintire îi înfioră sîngele : i se părea că-i simte în juru-i pe studenții absenți ai colegiului și parcă se trăgea înapoi ca să nu se amestece cu ei. O viziune a vieții lor, pe care vorbele lui tăică-său n-avuseseră puterea s-o evoce, îi răsări înainte din cuvîntul crestat în pupitru. Cu seriozitate, un student spătos, mustăcios, cresta cu un briceag literele. Alți studenți stăteau jos sau în picioare pe lîngă dînsul rîzînd de ceea ce lucra. Unul îl ghionti în cot. Studentul spătos se întoarse către el, încruntîndu-se. Purta haine largi, cenușii și cizme de piele cafeniu-roșcate.

Stephen se auzi chemat. Coborî în grabă treptele amfiteatrului ca să se depărteze pe cît cu putință de vedenia sa și, plecîndu-și ochii foarte de aproape asupra inițialelor încrustate de tatăl său, își ascunse fața îmbujorată.

Dar cuvîntul și vedenia îi jucau în fața ochilor pe cînd se întorcea prin curtea pătrată, spre poarta colegiului. Îl zguduise a găsi în lumea din afară o urmă a ceea ce considerase pînă atunci o boală bestială proprie minții sale.

Reveriile lui monstruoase i se îmbulzeau în amintire. Și îi răsăriseră dinainte, subit și frenetic, din simple cuvinte. Curînd li se supusese și le îngăduise a-i bîntui gîndirea și a i-o înjosi, mirîndu-se mereu de unde veneau, din ce vizuină cu chipuri monstruoase, și rămînînd mereu slab și umil față de alții, neliniștit și îngrețoșat de el însuși după ce-l bîntuiseră.

— O, Doamne Sfinte ! Ia uită-te și dugheana, zău așa ! strigă domnul Dedalus. M-ai auzit adesea vorbind despre dugheană, nu-i așa, Stephen ? De cîte ori n-am dat fuga acolo ca să facem rost de ceva băuturică — după cum ne ieșea la sorți numele — cîți și mai cîți dintre noi, ba Harry Peard și micul Jack Mountain, ba Bob Dyas și Maurice Moriarty, franțuzul, și Tom O'Grady și Mick Lacy, de care-ți vorbii azi-dimineață, și Joey Corbet și bietul și micuțul Johnny Keevers din Tantiles, care avea o inimă de aur.

Frunzele copacilor de-a lungul digului fremătau și șușoteau în lumina soarelui. Trecea o echipă de jucători de cricket, tineri agili, îmbrăcați în pantaloni de flanelă și în tricouri, unul dintre ei purtînd sacul cel lung, verde, cu arcurile porții. Într-o liniștită stradă lăturalnică, o fanfară nemțească de cinci inși, în uniforme veștede și cu instrumente de alamă scofîlcite, cînta pentru un public de puști gură-cască și de tineri comisionari șomeri. O slujnică cu șorț și bonetă albă uda o lădiță cu plante pe un pervaz de fereastră care lucea ca o lespede de var în lumina orbitoare, caldă.

Dintr-o altă fereastră, deschisă pentru aerisire, veneau sunetele unui pian, gamă după gamă înălțîndu-se pînă la acute.

Stephen umbla înainte pe lîngă tatăl său ascultînd povești pe care le mai auzise, auzind o dată mai mult numele împrăștiaților și decedaților cheflii care-i fuseseră tovarăși de tinerețe. Și o ușoară sfîrșeală suspina în inima lui. Își amintea propria lui situație echivocă de la Belvedere, aceea de băiat independent, de conducător speriat de propria-i autoritate, mîndru și susceptibil și bănuitor, luptîndu-se cu ineptia meschină a vieții sale și cu iureșul răscolitor al gîndurilor lui. Literele crestate în lemnul pătat al pupitrului îl priveau țintă rîzîndu-și de slăbiciunea lui trupească și de entuziasmele lui vane și făcîndu-l să se deteste pentru nebunele și murdarele lui orgii lăuntrice. Saliva ce i se aduna în gîtlej devenea amară și scîrboasă la înghițit, iar ușoara sfîrșeală se urca spre creier, încît o clipă închise ochii și merse în întuneric.

Tot mai auzea glasul lui taică-său.

— Cînd o să-ncepi, Stephen, să dai din coate de unul singur — și cred că nu mai e mult pîn-atunci — adu-ți aminte, în orice situație ai fi, să ai de-a face cu gentlemeni. Eu, cînd am fost băiat tînăr, să știi c-am petrecut nu glumă. Am avut prieteni băieți splendizi și de treabă, unul și unul. Oricare dintre noi se pricepea la cîte ceva. Unul avea o voce bună, altul era bun actor, cîte unul se pricepea să cînte cuplete comice, altul era bun vîslaș sau juca bine tenis, un altul știa să spună o anecdotă și așa mai departe. În tot cazul, nu lîncezeam, ne-am jucat jocul și-am văzut ceva din viață și nu ne-a stricat deloc. Dar toți am fost gentlemeni, Stephen, — cel puțin așa sper — și totodată am fost și ai naibii de buni și loiali irlandezi. Cu asemenea oameni aș vrea să te văd și pe tine însoțindu-te, cu băieți de soi bun. Îți vorbesc ca un prieten, Stephen. Eu nu cred că un băiat trebuie să se teamă de taică-său. Nu — eu mă port cu tine cum se purta și bunicu-tău cu mine, cînd eram băiat tînăr. Eram mai mult ca frații decît ca un tată cu fiul său. N-o să uit niciodată ziua cînd m-a prins pentru prima oară fumînd. Stam într-o zi la capătul Terasei de Sud, cu alți bărbățel ca și mine și, bineînțeles, ni se părea că sîntem grozavi fiindcă țineam niște pipe în colțul gurii. Cînd, ce să vezi, trece babacu'. O vorbă n-a zis, nici nu s-a oprit. Dar a doua zi — era duminică — am ieșit împreună să ne plimbăm și, pe cînd ne întorceam spre casă, scoate din buzunar cutia cu țigări de foi și zice : — *Apropo, Simon, n-am știut că fumezi* — sau cam așa ceva. Firește, eu am încercat să ies basma curată cum m-am priceput. — *Dacă vrei o țigară bună*, zice, *uite, încearcă una din astea. Mi le-a dat cadou aseară un căpitan american la Queenstown.*

Stephen auzi vocea tatălui său izbucnind într-un rîs care semăna îndeaproape cu un hohot de plîns.

— Era cel mai chipeș bărbat din Cork pe vremea aceea, zău așa ! Se opreau femeile pe stradă să se uite după dînsul.

Auzi sughițul ca de plîns înfundîndu-se zgomotos în gîtlejul lui taică-său și deschise pleoapele într-un impuls nervos. Strălucirea soarelui năvălindu-i subit în ochi preschimba cerul și norii într-o lume fantastică de mase sumbre, cu spații asemenea unor lacuri de lumină roz, întunecoasă. Pînă și creierul îi era sfîrșit, lipsit de vigoare. Abia de putea tălmăci literele de pe firmele prăvăliilor. Prin felul său de viață monstruos părea să se fi așezat dincolo de limitele realității. Nimic din lumea reală nu-l mișca și nu-i spunea ceva, decît dacă-i reda vreun ecou al strigătelor furioase dinlăuntrul său. Nu era în stare a răspunde nici unei atracții pămîntene sau umane, mut și nesimțitor la chemarea verii și a voioșiei și a tovărășiei oamenilor, obosit și deprimat de glasul lui taică-său. Abia de-și recunoștea propriile gînduri drept gîndurile sale, și-și repeta agale sie însuși :

— Sînt Stephen Dedalus. Merg alături de tatăl meu, pe care-l cheamă Simon Dedalus. Ne găsim la Cork, în Irlanda. Cork este un oraș. Locuim la Victoria Hotel. Victoria și Stephen și Simon. Simon și Stephen și Victoria. Nume.

Amintirea copilăriei lui deodată se încețoșă. Încerca să-și evoce cîteva din momentele ei mai vii, dar nu reușea. Își amintea doar nume. Dante, Parnell, Clane, Clongowes. Un băiețel învățase geografie de la o femeie bătrînă, care ținea în dulapul ei două perii. Apoi plecase de-acasă, fusese trimis la un colegiu, luase prima împărtășanie și mîncase acadele din șapca lui de cricket și privise flăcările focului săltînd și jucînd pe peretele unui mic dormitor de in-

firmerie și visase că murise și că rectorul, într-o capă neagră-aurie, oficiază slujba pentru el și că e apoi îngropat în cimitirul cel mic al comunității, dincolo de aleea mare cu tei. Dar nu murise atunci. Parnell murise. Nu fusese nici o slujbă mortuară în capelă și nici o procesiune. Nu murise, ci se mistuise ca un abur în soare. Se pierduse sau plecase din existență și se rătăcise, căci nu mai exista. Ce straniu să te gîndești cum pierise el din existență în chipul ăsta, nu prin moarte, ci mistuindu-se în soare sau pierdut și uitat undeva prin univers ! Era straniu să vezi trupul lui mic reapărînd pentru o clipă : un băiețaș într-un veston cenușiu, încins cu o curea. Ținea mîinile în buzunare și pantalonii bufanți erau strînși sub genunchi cu benzi de elastic.

În seara zilei cînd fu vîndută proprietatea, Stephen îl urmă docil pe tatăl său din bar în bar. Vînzătorilor din piață, chelnerilor și chelnerițelor, cerșetorilor care îl hărțuiau ca să le arunce un ban de pomană, domnul Dedalus le spunea aceeași istorie — că el se trăgea din Cork, că timp de treizeci de ani nu putuse să se lepede de accentul lui de Cork colo sus, la Dublin, și că năpîrstocul de lîngă el e feciorusău ăl mai mare, dar nu-i decît un puști dublinez.

Porniseră dimineața devreme, de la cafeneaua Newcombe, unde ceașca domnului Dedalus zdrăngănise tare pe farfurioară, iar Stephen încercase, mișcîndu-și scaunul și tușind, să acopere acest semn rușinos al beției trase de tatăl

său în ajun. Umilințele se ținuseră lanț — zîmbetele prefăcute ale vînzătorilor din piață, zbenguielile și ocheadele chelnerițelor cu care cocheta tatăl său, complimentele și vorbele de încurajare ale prietenilor lui. Îi spuseseră că seamănă leit cu bunicul său și domnul Dedalus încuviințase că era o copie nereușită. Descoperiseră în pronunțarea lui urme de accent corkian și-l siliseră să admită că Lee era un rîu cu mult mai frumos decît Liffey [1]. Unul dintre dînșii, pentru a-i încerca latina, îl pusese să traducă scurte fragmente din *Dilectus* și-l întrebase dacă e corect să spui : *Tempora mutantur nos et mutamur in illis* sau *Tempora mutantus et nos mutamur in illis* [2]. Altul, un bătrîn vioi pe care domnul Dedalus îl numea Johnny Cashman, îl făcuse să se fîstîcească grozav cerîndu-i să spună unde erau fetele mai drăguțe, la Dublin sau la Cork.

— El nu-i dintre ăia, spusese domnul Dedalus. Lasă-l în pace. El e băiat așezat și cu idei, care nu-și bate capul cu asemenea prostii.

— Atunci nu-i feciorul lui taică-său.

— Nu știu, zău, făcuse domnul Dedalus surîzînd cu complezență.

— Taică-tău, la vremea lui, îl lămuri bătrînelul pe Stephen, era cel mai teribil curtezan din orașul Cork. Știi asta ?

Stephen coborîse ochii și studia pardoseala de piatră a barului în care ajunseseră.

---

[1] Rîul care curge prin Dublin (n. tr.).
[2] Timpurile se schimbă și noi ne schimbăm cu ele (lat.) (n. tr.).

— Hai și nu-i mai băga blestemății în cap, spuse domnul Dedalus. Lasă-l așa cum l-a făcut Dumnezeu.

— Ei asta-i, firește că n-o să-i bag eu blestemății în cap. Aș putea să-i fiu bunic. Și chiar și sînt bunic, îl informă bătrînul pe Stephen. Știi asta ?

— Da ? făcu Stephen.

— Zău așa, întări bătrînelul. Am doi zvăpăiați de nepoți afară, la Sunday's Well. Ei, ia să te văd ! Cîți ani zici că am ? Eu mi-l aduc aminte pe bunicu-tău plecînd călare la vînătoare cu ogarii, îmbrăcat în haina lui roșie. Asta a fost înainte de-a veni tu pe lume.

— Oho, nici gînd nu era, făcu domnul Dedalus.

— Zău c-așa, repetă bătrînelul. Și mai mult decît atîta : mi-l amintesc chiar pe străbunicu-tău, bătrînul John Stephen Dedalus — și ce mai bătăios și focos era. Ei, ce zici ? Ai văzut ce ținere de minte am ?

— Va să zică trei generații — patru generații, spuse altul din grup. Păi, Johnny Cashman, înseamnă că te apropii de suta de ani.

— Ei, hai să vă spun drept, zise bătrînelul. Am exact douăzeci și șapte de ani.

— Fiecare are anii care simte că-i are, așa e, Johnny, spuse domnul Dedalus. Și hai, termină ce ai în pahar, să ne mai dea un rînd. Ascultă, Tim, or' Tom, or' cum te cheamă, mai dă-ne o dată tot din ăsta. Zău dacă mă simt eu mai bătrîn de optsprezece. Uite, fecioru-meu de colo n-are nici jumate din vîrsta mea și eu sînt mai tare ca dînsul orișicînd ne-ai încerca.

— Hai, las-o mai domol, Dedalus. Cred că ţi-a venit timpul să şezi niţel mai deoparte, zise domnul care vorbise mai înainte.

— Ba nu, Dumnezeu mi-e martor ! afirmă domnul Dedalus. Mă iau la întrecere cu el şi la cîntat o arie de tenor, şi la sărit un obstacol din cinci bare, şi la o goană după ogari peste cîmpie, exact ca şi-acu' treizeci de ani cînd concuram alături de Kerry Boy, care era cel mai mare as.

— Da' aicea o să te-ntreacă el, opină bătrînelul, ciocănindu-şi fruntea şi ridicînd paharul pentru a-l da pe gît.

— Ei, sper să nu fie mai prejos de taică-său, făcu domnul Dedalus. Mai mult decît atîta ce pot să spui ?

— Dac-o fi aşa, o s-o scoată la capăt, zise bătrînelul.

— Şi, slavă Domnului, Johnny, adăugă domnul Dedalus, c-am trăit cît am trăit şi nu prea am făcut rău pe lumea asta.

— Ba chiar am făcut mult bine, Simon, spuse bătrînelul cu gravitate. Slavă Domnului pentru cît am trăit şi pentru cît bine am făcut.

Stephen privea cum ridicau cei trei paharele de pe tejgheaua barului şi cum închinau aceşti prieteni din tinereţe în amintirea trecutului lor. O prăpastie, a soartei sau a temperamentului, îl despărţea de ei. Mintea sa părea mai vîrstnică decît a lor ; îşi arunca lumina rece asupra discuţiilor şi asupra fericirii şi asupra regretelor lor ca luna asupra unei lumi mai tinere decît ea. În el, nici viaţa nici tinereţea nu fremăta cum fremătase în ei. El nu cunoscuse nici plăcerea

camaraderiei, nici vigoarea unei sănătăţi tumultuoase, bărbăteşti, nici pietatea filială. Nimic nu fremăta înlăuntrul sufletului său, decît senzualitate rece, crudă, lipsită de iubire. Copilăria lui murise ori se pierduse, şi o dată cu ea şi sufletul lui în stare de bucurii simple — şi el luneca prin mijlocul vieţii ca găoacea stearpă a lunii.

Eşti pal de osteneala de-a pribegi în cer
Privind mereu pămîntul,
O, astrul meu stingher... ?

Îşi repeta în gînd versurile fragmentului din Shelley. Pendularea lui între trista zădărnicie omenească şi vaste cicluri de activitate neomenească îi strecură în suflet o răceală calmă şi-l făcu să uite de propria-i frămîntare omenească şi zadarnică.

Mama lui Stephen şi fratele lui şi unul dintre verii lui rămaseră să aştepte în colţul liniştitei Foster Place, în timp ce el şi cu tatăl său urcară treptele şi o luară de-a lungul colonadei unde santinela scoţiană se plimba în pas de paradă. După ce trecură în holul mare şi stătură în faţa casieriei, Stephen scoase ordinul de plată către guvernatorul Băncii Irlandei pentru suma de treizeci şi trei de lire sterline şi aceşti bani, bursa lui şcolară şi premiul ce-l luase la compunere, îi fură plătiţi îndată de către casier în bancnote şi, respectiv, în monezi. Îi vîrî în buzunarele sale cu prefăcută linişte şi răbdă ca prietenosul funcţionar cu care tatăl său începuse a sta la taifas să-i întindă mîna peste placa lată a ghişeului şi să-i ureze o carieră strălucită în

viața de mai tîrziu. Abia le putea îndura vocile și abia putea sta locului. Dar casierul tot mai amîna să-i servească pe ceilalți pentru ca să spună că se schimbaseră timpurile și că nimic nu-i mai de preț pentru un băiat decît să-i dai cea mai bună educație ce-o poți plăti. Domnul Dedalus mai zăbovi în hol uitîndu-se în juru-i și în sus spre tavan și spunîndu-i lui Stephen, care-l tot îndemna spre ieșire, că se aflau în Camera Comunelor a vechiului parlament irlandez.

— Doamne ajută ! spuse cu pietate, cînd te gîndești la bărbații din acele timpuri, Stephen, la Hely Hutchinson, și la Flood, și Henry Grattan, și la Charles Kendal Bushe, și-apoi la nobilii ce-i avem acum, care conduc poporul irlandez în țară și-n afară. Doamne Dumnezeule, păi bărbații aceia nu i-ar răbda alături p-ăștia de-acuma nici morți și îngropați într-un cimitir de zece pogoane. Păi, Stephen, băiete, îmi pare rău că trebuie s-o spun, dar ăștia, vorba cîntecului — *plecai să mă plimb într-o frumoasă zi de mai din voioasa dulce lună iulie.*

Un vînt aprig de octombrie sufla în preajma băncii. Cei trei care stăteau pe marginea drumului aveau obrajii încleștați și ochii lăcrămoși. Stephen se uita la maică-sa cît era de subțire îmbrăcată, și-și aminti că văzuse cu cîteva zile în urmă un palton marcat cu prețul de douăzeci de guinee în vitrinele de la Barnardo.

— Ei, s-a făcut și-asta, spuse domnul Dedalus.

— Am face bine să mergem să luăm masa undeva, spuse Stephen. Unde ?

— Să luăm masa ? repetă domnul Dedalus. Păi, eu zic că n-ar fi rău.

— Undeva unde nu e scump, spuse doamna Dedalus.

— La Underdone ?

— Da. Undeva unde-i liniștit.

— Haideți, spuse zorit Stephen. N-are importanță cît e de scump.

Le-o luă înainte cu pași mărunți, nervoși, zîmbind. Ei încercau să țină pasul, zîmbind și ei de zelul lui.

— Fii bun și ia-o mai domol, băiete, spuse domnul Dedalus. Doar n-am pornit în cursa de o jumate de milă, hm ?

Pentru o scurtă perioadă de timp, petrecută în chefuri, banii premiilor îi curseră printre degete lui Stephen. Pachete mari cu de-ale băcăniei, cu trufandale, smochine și stafide, soseau din oraș. În fiece zi, *el* compunea lista de mîncare a familiei și în fiece seară ducea un grup de cîte trei-patru la teatru să vadă *Ingomar* sau *The Lady of Lyons.* În buzunarele hainei purta pachete de ciocolată vieneză pentru musafirii lui, iar buzunarele pantalonilor erau doldora de bani de argint și de aramă. Cumpăra cadouri pentru fiecare în parte, dădu peste cap aranjamentul odăii lui ; formula în scris rezoluții, schimba dispoziția cărților sale pe rafturi cu aerul unui conducător de armate, examina tot felul de liste de prețuri ; elaboră pentru gospodărie un statut de federație în virtutea căruia fiecare membru deținea o anumită slujbă ; deschise pentru familia sa o bancă de împrumut și stărui a da împrumuturi celor

dispuși să le accepte, numai ca să aibă plăcerea de a scrie adeverințele de primire și de a calcula dobînzile la sumele împrumutate. Cînd nu mai fu în stare de mai mult, începu să se plimbe cu tramvaiul prin oraș de la un capăt la altul. Apoi anotimpul plăcerilor se sfîrși. Oala cu vopsea de lac roz secă și imitația de lambriu de pe pereții odăii lui de culcare rămase ca și mai înainte, cu spoiala neterminată și prost tencuită.

Gospodăria se înapoie la vechiul ei fel de viață. Mama nu mai avea prilejul să-l mustre că-și risipește banii. La rîndul lui, se întoarse și el la vechea viață de școală și toate recentele lui inițiative se năruiră. Federația se desființă, banca de împrumut își închise casele de bani și registrele cu o pierdere simțitoare, regulile de viață pe care le erijase în juru-i căzură în desuetudine.

Cît de nerod îi fusese țelul ! Încercase a ridica un stăvilar de ordine și eleganță împotriva sordidului flux al vieții din afară și a zăgăzui, prin norme de purtare și prin interese active și relații filiale, puternica revenire a mareelor dinlăuntrul său. Zadarnic. Din afară și dinlăuntru apele se revărsaseră peste barierele lui : șuvoaiele lor începură o dată mai mult să izbească năvalnic pe deasupra digului fărîmat.

Își vedea limpede și propria sa izolare vană. Nu înaintase nici un pas mai aproape de viețile de care căutase a se apropia, nici nu aruncase vreo punte peste nepotolita rușine și ciudă ce-l despărțiseră de mamă, de frați și de surori. Simțea că nu mai e de același sînge cu ei și

că îi leagă mai degrabă o rudenie mistică, de copil și frate adoptat.

Se întoarse către alinarea aprigelor doruri ale inimii lui, înaintea cărora tot restul era inutil și străin. Puțin îi păsa că se află în păcat de moarte, că viața lui ajunsese să fie o urzeală de subterfugii și falsitate. Pe lîngă sălbatica dorință din el de a împlini enormitățile pe care le clocea gîndul lui, nimic nu era sfînt. Se împăca cinic cu rușinoasele amănunte ale tainicelor lui desfrîuri, în care exulta pîngărind cu răbdare orice chip ce-i atrăsese privirea. Zi și noapte se mișca printre imagini schimonosite ale vieții din afară. O figură care ziua îi păruse gravă și nevinovată se apropia de el noaptea prin întortocheata întunecare a somnului, cu chipul transfigurat de o lascivă viclenie, cu ochii scînteind de bucurie bestială. Doar dimineața îl mîhnea amintirea tulbure a unui sumbru desfrîu orgiac, apriga-i și umilitoarea senzație de vinovăție.

Își reluă hoinărelile singuratice. Învăluitele înserări de toamnă îl purtau din stradă în stradă, cum îl purtaseră cu ani în urmă prin aleile liniștite din Blackrock. Dar nici o imagine cu grădinițe îngrijite în fața caselor sau cu lumini prietenoase la ferestre nu revărsa acum vreo înrîurire duioasă asupră-i. Doar uneori, în răstimpurile dintre dorință, cînd luxura ce-l consuma ceda locul unei langori mai blînde, chipul lui Mercedes îi străbătea iar adîncurile amintirii. Revedea căsuța albă și grădina cu tufișuri de trandafiri pe drumul care ducea spre munți și-și amintea gestul de

refuz, trist-orgolios, ce-avea să-l facă acolo, stînd cu ea în grădina luminată de lună, după ani de înstrăinare și aventură. În acele clipe, vorbele blînde ale lui Claude Melnotte i se suiau pe buze și-i alinau neliniștea. O tandră presimțire îl atingea, a întîlnirii ce-o așteptase pe-atunci, și, în ciuda realității odioase ce despărțea nădejdea lui de atunci de starea de acum, o presimțire a sfintei apropieri ce-o închipuise la vremea aceea în care slăbiciunea și sfiala și lipsa de experiență aveau să-l părăsească.

Asemenea clipe treceau, și flăcările istovitoare ale poftei carnale se ațîțau iar. Pe buzele lui nu se mai iveau versuri ; strigătele nearticulate și nerostitele vorbe brutale îi năvăleau din creier pornite să răzbată cu sila. Sîngele lui era în răscoală. Rătăcea în sus și în jos prin străzile întunecate și umede, scrutînd cu privirea întunericul ulicioarelor și al intrărilor de case, ascultînd avid orice zgomot. Gemea, singur, ca o jivină amăgită în urmărirea prăzii. Dorea să păcătuiască cu altă făptură din spețа lui, s-o silească a păcătui cu el și să exulte cu ea în păcat.

Simți o prezență întunecată îndreptîndu-se irezistibil către el, din întuneric, o prezență subtilă, murmurînd ca o revărsare de ape ce i-ar fi umplut toată ființa. Murmurul ei îi năvălea în auz ca murmurul unei mulțimi în somn ; subtilele-i șuvoaie îi pătrundeau ființa. Mîinile i se încleștau convulsiv și dinții i se strîngeau, pe cînd suferea chinul pătrunderii ei. Întinse brațele în mijlocul străzii ca să rețină forma firavă pe cale de a se destrăma, ce-l

ocolea și-l îmbia totodată ; și țipătul pe care atîta vreme îl înăbușise în gîtlej îi ieși de pe buze. Izbucni din el ca un vaier de disperare dintr-un infern al chinuiților și se stinse într-un vaier de frenetic îndemn, un țipăt după o păcătoasă abandonare, un țipăt ce nu era decît ecoul unei zmîngăleli obscene ce-o citise pe peretele muced al unui pisoar.

Rătăcise pînă într-un labirint de străzi înguste și murdare. Din ulicioarele duhninde auzea izbucniri de vociferări răgușite și ceartă și cîntec tărăgănat de bețiv. Umbla înainte neabătut, întrebîndu-se dacă nimerise oare în cartierul evreiesc. Femei și fete, îmbrăcate în rochii lungi, de culori vii, treceau strada de la o casă la alta. Umblau alene, parfumate. Fu cuprins de-un tremur și i se încețoșară ochii. Flăcările galbene ale gazului se înălțau înaintea vederii lui tulburate, proiectîndu-se pe cerul aburos de parcă ar fi ars în fața unui altar. În fața ușilor și în vestibulele unde era lumină, vedea adunate grupuri împodobite ca pentru un rit. Se găsea în altă lume ; se trezise dintr-un somn de secole.

Se opri în mijlocul străzii, zbuciumîndu-i-se inima în piept, tumultuos. O femeie tînără, îmbrăcată într-o rochie lungă, trandafirie, îi puse mîna pe braț ca să-l rețină și-i cercetă fața. Spuse vesel :

— Bună seara, Willy, dragule !

Odaia ei era caldă și luminoasă. O păpușă enormă ședea cu picioarele desfăcute în fotoliul primitor de lîngă pat. El încerca să-și silească limba a vorbi, ca să pară în largul său, în timp

ce o urmărea cum își desface rochia și observa mișcările mîndre, conștiente, ale capului ei parfumat.

Pe cînd sta mut în mijlocul camerei, femeia veni spre dînsul și-l îmbrățișă cu voioșie și gravitate. Brațele ei rotunde îl țineau strîns și aproape, iar el, văzîndu-i fața înălțată spre dînsul, serioasă și calmă, și simțind liniștea caldă din suflarea pieptului ei, fu cît pe ce să izbucnească într-un plîns isteric. Lacrimi de bucurie și ușurare străluceau în ochii lui fermecați și buzele i se întredeschiseră, deși nu puteau vorbi.

Ea îi trecu mîna prin păr, în clinchet de brățări, și-i spuse că e un mic ștrengar.

— Sărută-mă, îi spuse.

Buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute. Simțea nevoia să fie ținut strîns în brațele ei, să fie mîngîiat încet, încet, încet. În brațele ei simțea că devenise dintr-o dată puternic și netemător și sigur de el. Dar buzele lui nu voiau să se aplece ca s-o sărute.

Cu o mișcare bruscă îi trase capul spre dînsa și-și împreună buzele cu ale lui, iar el îi citi înțelesul gesturilor în privirea francă, înălțată spre dînsul. Era prea mult, îl copleșea. Închise ochii supunîndu-i-se cu trup și suflet, nemaiștiind de nimic pe lume, decît de apăsarea tainică a buzelor blînd întredeschise. I se lăsau pe creier, și pe buze, de parcă ar fi transmis un limbaj nedeslușit ; și între ele simțea o presiune necunoscută și timidă, mai întunecată decît scufundarea în păcat, mai dulce decît sunetul sau mireasma.

3

AMURGUL GRĂBIT de decembrie se năpustise greoi după ziua mohorîtă. Cu privirea ațintită dincolo de pătratul mohorît al ferestrei, sta în clasă simțindu-și pîntecul tînjind după hrană. Spera că vor avea la masă tocană : gulii și morcovi și cartofi terciuiți și bucăți grase de berbec scoase cu linguroiul și puse pe dinainte în zeamă îmbelșugată, piperată și grasă, îngroșată cu rîntaș. Îndoapă-te, îl povățuia pîntecul.

Avea să fie o noapte întunecată, tăinuită. După lăsarea timpurie a întunericului, lămpile galbene aveau să lumineze ici și colo cartierul ticălos al bordelurilor. El avea să urmărească un drum ocolit în susul și în josul străzilor, încercuindu-și ținta mereu mai aproape, tremurînd de frică și bucurie, pînă ce brusc picioarele aveau să-l ducă pe după un colț întunecos. Tîrfele chiar atunci aveau să iasă de prin casele lor, pregătindu-se pentru noapte, căscînd alene după ce se sculaseră din somn și înfigîndu-și ace de cap în clăile de păr. Avea să treacă pe lîngă ele calm, așteptînd o mișcare bruscă a voinței sale sau o chemare bruscă a cărnii lor mătăsoase și parfumate, trimisă sufletului său iubitor de păcat. Și totuși, pe cînd pîndea acea chemare, simțurile lui abrutizate de singura dorință ce-l stăpînea aveau să perceapă cu acuitate tot ce le rănea sau le rușina ; ochii, un cerc de spumă de bere pe o masă neașternută sau o fotografie cu doi soldați stînd smirnă sau

programul țipător al unui spectacol ; urechile, jargonul tărăgănat al salutului de întîmpinare :

— Hello, Berty, ești bine dispus ?

— Tu ești, porumbelule ?

— Număru' zece. Te-așteaptă o Nelly trufanda.

— Bună seara, bărbate ! Ai venit să te distrezi ?

Ecuația de pe pagina maculatorului începu să desfășoare o coadă tot mai învoaltă, presărată cu ochi și cu stele, ca a unui păun ; și după ce ochii și stelele indicilor fură eliminate, începu să se strîngă iarăși încet. Indicii, apărînd și dispărînd, era ochi ce se deschideau și se închideau ; ochii ce se deschideau și se închideau erau stele ce se nășteau și se stingeau. Vastul ciclu de viață stelară îi ducea mintea obosită spre limita sa și iar înlăuntru spre centrul său, o muzică îndepărtată însoțindu-l în afară și înăuntru. Ce muzică ? Muzica se apropie, și el își reaminti cuvintele, cuvintele fragmentului din Shelley despre luna pribegind stingher pe cer, palidă de osteneală. Stelele începură a se fărîma și un nor de pulbere de stele căzu prin spațiu.

Lumina mohorîtă cădea mai slab asupra paginii pe care o altă ecuație începea să se desfășoare încet și să-și extindă coada tot mai învoaltă. Era sufletul lui plecînd în întîmpinarea experienței, desfășurîndu-se din păcat în păcat, răspîndindu-și flăcările vestitoare de primejdie ale stelelor lui arzătoare și strîngîndu-se

iar în el însuși, pierind încet, stingîndu-și luminile și flăcările. Erau stinse : și întunericul rece umplea haosul.

O indiferență rece, lucidă, domnea în sufletul lui. La întîiul lui păcat violent simțise o undă de vitalitate revărsîndu-se din el și se temuse că-și va afla trupul sau sufletul schilodit de exces. Dar unda vitală îl purtase în poala ei dincolo de el însuși și iar înapoi, atunci cînd se retrăgea : și nici o parte de trup sau de suflet nu se schilodise, ci o pace tainică se stabilise între ele. Haosul în care se stingea ardoarea lui era o rece, nepăsătoare, cunoaștere de sine. Păcătuise de moarte nu o dată, ci de multe ori, și el știa că, stînd în primejdia osîndirii veșnice chiar și numai pentru păcatul dintîi, prin fiece păcat următor își stropea vina și pedeapsa. Zilele, lucrările și gîndurile lui nu-l puteau scuti de ispășire, căci fîntînile harului purificator încetaseră a-i împrospăta inima. Cel mult, prin cîte o pomană dată unui cerșetor de a cărui binecuvîntare fugea, mai putea nădăjdui să dobîndească pentru moment oarecare milă. Devoțiunea îl părăsise. Ce preț mai avea rugăciunea, cînd el știa că sufletul îi tînjește după propria-i pierzanie ? Un anumit orgoliu, un anumit respect temător îl împiedicau să-i închine lui Dumnezeu măcar și o singură rugăciune de seară, cu toate că știa că e în puterea lui Dumnezeu să-i ia viața în timpul somnului și să-i zvîrle sufletul în iad fără a-i da timp să cerșească îndurare. Orgoliul lui întru păcat, temătoru-i respect, fără

iubire, față de Dumnezeu îi spuneau că ofensa lui era prea jignitoare ca să poată fi răscumpărată în întregime sau în parte printr-un omagiu fals adus Atotvăzătorului și Atotputernicului.

— Bine, Ennis, recunosc că ai cap, dar nu-i mai breaz ca cel al bastonului meu. Cum adică, nu ești în stare să-mi spui ce e un număr infinit ?

Răspunsul confuz ațîță disprețul mocnind sub cenușă ce-l nutrea pentru colegii săi. Față de alții nu simțea nici rușine, nici teamă. Cînd trecea în diminețile de duminică pe lîngă ușa bisericii îi privea cu răceală pe credincioșii care stăteau cu capetele goale, pe cîte patru rînduri, afară lîngă biserică, prezenți cu sufletul la slujba pe care n-o puteau nici vedea, nici auzi. Pietatea lor stupidă și mirosul grețos al briantinei ieftine cu care-și unseseră părul îl îndepărtau de altarul la care se rugau dînșii. Se înjosea pînă la viciul ipocriziei cu alții, neîncrezător în inocența lor pe care atît de lesne o putea amăgi.

Pe peretele odăii lui atîrna un pergament frumos împodobit prin care i se conferea conducerea pe colegiu a asociației fraterne închinată Binecuvîntatei Fecioare Maria. În diminețile de sîmbătă, cînd conferința se întrunea în capelă pentru a celebra slujba mică, îngenunchea pe băncuța capitonată a unui pupitru de rugăciune, în dreapta altarului, de unde își dirija grupul de băieți de-a lungul răspunsurilor. Falsitatea situației sale nu-l stingherea. Dacă în unele

clipe era îmboldit a se scula de la locul lui de cinste și, mărturisindu-și în fața tuturor nevrednicia, a părăsi capela, o privire spre fețele lor îl reținea. Imaginile psalmilor profetici îi alinau orgoliul sterp. Laudele Fecioarei îi captivau sufletul : smirna și mirtul și tămîia, simbolizînd obîrșia ei regală, emblemele ei : planta cu înflorire îndelungată și arborele dînd în floare îndelung, care simbolizau creșterea treptată, de-a lungul veacurilor, a cultului ei printre oameni. Cînd îi venea rîndul să citească lecția spre sfîrșitul slujbei, o citea cu glas învăluit, liniștindu-și conștiința în muzica ei.

Quasi cedrus exaltata sum in Libanon et quasi cupressus in monte Sion. Quasi palma exaltata sum in Gades et quasi plantatio rosae in Jericho. Quasi uliva speciosa in compis et quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis. Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi et quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris [1].

Păcatul lui, care-l înlăturase din ochii lui Dumnezeu, îl apropia de aceea care-i limanul păcătoșilor. Ochii ei păreau a-l privi cu o blîndă compasiune ; sfințenia ei, lumină stranie dogorind blînd din carnea ei gingașă, nu-l umilea

[1] „Înălțatu-m-am asemenea cedrului din Liban și asemenea chiparosului de pe muntele Sion. Înălțatu-m-am asemenea smochinului din Gades și asemenea unei pajiști cu trandafiri din Ierihon. Asemenea măslinului falnic din cîmpii și asemenea platanului din șesurile de pe lîngă ape înălțatu-m-am. Asemenea scorțișoarei și mirodeniilor îmbălsămate răspîndesc miresme și asemenea mirtului ales împrăștii parfum suav" (n. tr.).

pe păcătosul care se apropia de dînsa. Dacă uneori era ispitit să se lepede de păcat și să se căiască, imbold îi era dorința de a fi slujitorul ei. Dacă uneori — reintrînd sfios în lăcașu-i, după ce frenezia voluptății lui trupești se consumase — sufletul lui se înturna spre ea, a cărei emblemă e steaua dimineții, *strălucitoare și melodioasă, vorbind despre cer și insuflînd pace*, asta se întîmpla cînd laudele ei erau lin murmurate de niște buze pe care încă mai stăruiau vorbe murdare și de rușine, ba chiar savoarea unui sărut lasciv.

Cît de ciudat! Încercă a se lămuri cum de era cu putință așa ceva. Dar înserarea lăsîndu-se tot mai greu asupra clasei, îi învălui gîndurile. Suna clopotul. Profesorul indică recapitulările și suprimările care trebuiau făcute pentru lecția următoare și plecă. Heron, așezat lîngă Stephen, începu să fredoneze cu voce falsă :

Excelentul meu amic Bombados.

Ennis, care ieșise în curte, se întoarse spunînd :

— Vine servitorul de la clasa congregației să-l caute pe rector.

Un băiat înalt dindărătul lui Stephen își frecă mîinile și zise :

— Strașnic ! O să tragem chiulu' toată ora. Nu se-ntoarce pîn' la unu jumate. Și-atuncea n-ai decît să-i pui tu întrebări la catehism, Dedalus.

Stephen, rezemîndu-se de spătarul pupitrului și mîzgălind alene în maculatorul lui, asculta vorbăria din jur, pe care Heron o stăvilea din cînd în cînd cu un :

— Ia mai tăceți ! Nu mai faceți atîta scandal !

Ciudat era de asemenea că găsea o aridă plăcere în urmărirea pînă la capăt a liniilor rigide ale doctrinelor bisericii și în pătrunderea tăcerilor obscure, doar ca să audă și să simtă și mai adînc propria-i condamnare. Spusele sfîntului Iacov, că cel care calcă una singură dintre porunci se face vinovat față de toate celelalte, îi păruseră la început o frază umflată, pînă cînd începuse să bîjbîie prin întunecimea propriei sale stări. Din sămînța rea a dorinței carnale răsăriseră toate celelalte păcate de moarte : trufie în sinea-i și dispreț pentru ceilalți, cupiditate, ca să cheltuiască banii în plăceri neîngăduite, invidie față de cei ale căror vicii nu-i erau accesibile și murmure calomnioase împotriva celor pioși, plăcerea animalică de-a mînca, posomorîta mînie crîncenă cu care se gîndea necontenit la jinduirea lui, mlaștina de trîndăvie spirituală și trupească în care i se cufundase toată ființa.

Pe cînd ședea în bancă privind calm către fața ageră, aspru cioplită a rectorului, mintea lui șerpuia printre ciudatele probleme ce i se propuneau, sfredelindu-le și părăsindu-le iar. Dacă un om a furat în tinerețea lui o liră care i-a slujit să adune o avere imensă, cît era obligat să dea înapoi, numai lira pe care o furase sau lira laolaltă cu dobînzile înmulțite ce le produsese ea, sau întreaga lui avere imensă ? Dacă atunci cînd botează un laic, acesta toarnă apă înainte de a rosti cuvintele,

este copilul botezat ? Botezul la care s-ar folosi apă minerală ar fi valabil ? Cum se face că pe cînd cea dintîi dintre fericiri făgăduiește împărăția cerurilor celor săraci cu duhul, cea de-a doua făgăduiește de asemenea celor blajini că ei vor stăpîni pămîntul ? De ce era taina împărtășaniei rînduită cu cele două daruri, cu pîine și cu vin, dacă Isus se află cu trupul și cu sîngele, cu sufletul și cu dumnezeirea, și numai în pîine și numai în vin ? O fărîmă de pîine sfințită conține oare întreg trupul și sîngele lui Isus Hristos sau numai o parte din trupul și sîngele său ? Dacă vinul se face oțet și ostia se fărîmițează mucegăind după ce au fost sfințite, mai se află Isus Hristos în forma lor ca Dumnezeu și ca om ?

— Uite-l, vine ! Uite-l, vine !

De la postul lui de observație de lîngă fereastră, un băiat îl văzuse pe rector venind dinspre casa congregației. Toate catehismele se deschiseră și toate capetele se plecară în tăcere asupră-le. Rectorul intră și-și luă locul la catedră. Un ușor brînci al băiatului așezat în banca dinapoi îl îndemna pe Stephen să pună o întrebare dificilă.

Rectorul nu ceru un catehism din care să-i asculte lecția. Își împreună mîinile pe tăblia catedrei și spuse :

— Miercuri după amiază va începe retreta în cinstea sfîntului Francisc Xavier, a cărui sărbătoare e sîmbătă. Retreta va dura de miercuri pînă vineri. Vineri, toată după-amiaza după rozarii, se vor primi confesiuni. Dacă unii băieți au duhovnicii lor e poate mai bine să nu-i

schimbe. Sîmbătă dimineața la orele nouă va avea loc slujba și împărtășania generală pentru tot colegiul. Sîmbătă va fi zi liberă. Dar cum sîmbăta și duminica vor fi zile libere, unii băieți ar putea să creadă că și lumea va fi liberă. Nu trebuie să faceți această greșeală. Cred că tu, Lawless, ai fi în stare s-o faci.

— Eu, *sir* ? De ce, *sir* ?

Din zîmbetul sever al rectorului se răspîndi prin clasă un mic val de potolită veselie. Inima lui Stephen începu să se strîngă încet, de teamă, și să piară ca o floare ce se ofilește.

Rectorul continuă grav :

— Presupun că vă este tuturor cunoscută povestea vieții sfîntului Francisc Xavier, patronul colegiului nostru. Se trăgea dintr-o veche și ilustră familie spaniolă și, după cum vă amintiți, a fost unul dintre primii discipoli ai sfîntului Ignațiu. S-au întîlnit la Paris, unde Francisc Xavier era profesor de filosofie la universitate. Acest tînăr și strălucit nobil și om de litere și-a închinat viața ideilor gloriosului nostru fondator și, cum știți, după propria-i dorință, a fost trimis de sfîntul Ignațiu să predice Sfînta Evanghelie indienilor. Este numit, după cum știți, apostolul Indiilor. A colindat Orientul din țară în țară, din Africa în India, din India în Japonia, botezînd popoarele. Se spune că ar fi botezat pînă la zece mii de păgîni într-o singură lună. Se spune că brațul lui drept devenise neputincios tot înălțîndu-se pentru binecuvîntarea celor pe care-i boteza. A dorit apoi să plece în China ca să cîștige și mai multe suflete pentru Dumnezeu, dar a

murit de friguri în insula Sancian. Un mare sfînt, sfîntul Francisc Xavier ! Un mare ostaş al Domnului !

Rectorul tăcu o clipă şi apoi, agitîndu-şi mîinile împreunate în faţa sa, continuă :

— Avea în el credinţa care clinteşte munţii din loc. Zece mii de suflete cîştigate pentru Dumnezeu într-o singură lună ! Iată un adevărat cuceritor, credincios devizei ordinului nostru : *ad majorem Dei gloriam !* Un sfînt care are mare putere în ceruri, amintiţi-vă : puterea de a se ruga pentru noi în întristările noastre ; puterea de a ne dobîndi tot ce-i cerem, dacă-i pentru binele sufletelor noastre ; puterea mai presus de toate de a ne dobîndi harul căinţei atunci cînd ne aflăm în păcat. Un mare sfînt, sfîntul Francisc Xavier ! Un mare pescar de suflete !

Încetă a-şi agita mîinile împreunate şi, odihnindu-le pe frunte, privi de-a dreapta şi de-a stînga lor cu ochii lui negri, implacabili, spre cei ce-l ascultau.

În tăcere, focul lor sumbru aprindea în penumbra înserării o văpaie roşu-aurie. Inima lui Stephen se ofilise ca o floare în deşert care simte simunul venind de departe.

— *Adu-ţi aminte doar de lucrurile cele de pe urmă şi nu vei mai păcătui nicicînd.* Aceste cuvinte, dragi mici fraţi întru Hristos, sînt din cartea Ecleziastului, capitolul şapte, versetul al patrulea. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin.

Locul lui Stephen era în banca din faţă a capelei. Părintele Arnall şedea la o masă în stînga altarului. O mantie grea îi înfăşura umerii, era palid şi tras la faţă, iar glasul îi era dogit de catar. Chipul bătrînului său profesor, atît de ciudat reapărut, îi readuse în minte lui Stephen viaţa lui la Clongowes : vastele terenuri de joc roind de elevi ; groapa cu lături ; micul cimitir dincolo de aleea cea mare, cu tei, unde visa că este îngropat ; reflexele focului pe peretele infirmeriei unde zăcea bolnav ; faţa mîhnită a Fratelui Michael. Sufletul lui, pe măsură ce-şi amintea toate acestea, redevenea sufletul unui copil.

— Ne-am adunat astăzi aci, dragii mei fraţi întru Hristos, pentru o scurtă clipă departe de forfota şi de zarva lumii din afară, pentru a sărbători şi a cinsti pe unul dintre cei mai mari sfinţi, pe apostolul Indiilor, care este totodată sfîntul patron al colegiului nostru, sfîntul Francisc Xavier.

An de an, şi mult mai dinainte decît îşi poate aminti vreunul dintre noi, dragii mei băieţaşi, şi chiar cu mult mai înainte decît îmi pot aminti eu însumi, elevii acestui colegiu s-au adunat chiar în această capelă pentru a-şi ţine retreta anuală în preajma sărbătorii sfîntului lor patron. Timpul s-a scurs şi-a adus cu sine schimbări. De cîte schimbări nu-şi amintesc cei mai mulţi dintre voi, petrecute chiar în ultimii cîţiva ani ? Mulţi dintre băieţii care au şezut pe aceste bănci din faţă cu cîţiva ani în urmă sînt poate acum în ţări îndepărtate, la tropicele arzătoare, sau absorbiţi de îndatoriri profesiona-

le, sau lucrează în seminarii, sau călătoresc pe vastele întinderi ale mărilor, ori poate au fost chemați între timp de Atotputernicul Dumnezeu la altă viață și scutiți de sarcinile lor. Și pe cînd anii se scurg, aducînd cu ei schimbări bune și rele, amintirea marelui sfînt continuă să fie cinstită de către elevii colegiului său, care an de an își țin retreta anuală în zilele premergătoare sărbătorii destinată de Sfînta noastră Mamă Biserica să transmită tuturor veacurilor numele și faima unuia dintre cei mai mari fii ai Spaniei catolice.

Dar care e înțelesul acestui cuvînt, *retretă*, și de ce este ea privită drept cel mai binefăcător exercițiu pentru toți cei ce doresc să ducă o viață cu adevărat creștină în fața lui Dumnezeu și în ochii oamenilor ? O retretă, dragii mei copii, înseamnă o îndepărtare pentru cîtva timp de la grijile vieții noastre, de la grijile vieții de fiecare zi, cu truda ei de zi cu zi, pentru a ne cerceta starea conștiințelor noastre, pentru a medita asupra tainelor sfintei religii și pentru a pricepe mai bine rostul nostru în lumea asta. În timpul acestor cîteva zile, am intenția să vă înfățișez unele gînduri privind cele de pe urmă patru lucruri. Ele sînt, după cum știți din catehismul vostru : moartea, judecata, iadul și cerul. Vom cerca să le înțelegem pe de-a-ntregul în aceste cîteva zile, încît să putem dobîndi din înțelegerea lor un trainic folos pentru sufletele noastre. Amintiți-vă, dragii mei copii, că noi am fost trimiși pe lumea aceasta într-un anumit scop și numai într-acest singur scop : să împlinim sfînta vrere a lui Dumnezeu și să

ne mîntuim sufletul nemuritor. Toate celelalte sînt fără de preț. Un singur lucru trebuiește : mîntuirea sufletului nostru. Căci ce-i va folosi omului să dobîndească lumea întreagă, dacă e să-și piardă sufletul său nemuritor ? O, credeți-mă, dragii mei băieți, nu există nimic pe lumea asta nenorocită care să poată răscumpăra o asemenea pierdere. Vă voi cere de aceea, dragii mei copii, să alungați din cugetele voastre în timpul acestor cîteva zile orice gînd lumesc, fie că ar privi învățătura, plăcerea sau orice altă rîvnă, și să vă dăruiți întreaga luare-aminte stării sufletelor voastre. E aproape de prisos să vă mai amintesc că în zilele de retretă așteptăm din partea tuturor băieților să stăruie într-o purtare liniștită și pioasă și să ocolească orice plăceri zgomotoase și necuviincioase. Firește că băieții mai vîrstnici vor purta de grijă ca acest obicei să nu fie călcat și mă aștept îndeosebi din partea prefecților și ofițerilor confreriei Sfintei Fecioare și aceleia a Sfinților Îngeri să dea un exemplu bun colegilor lor.

Să ne străduim așadar a ne ține această retretă în cinstea sfîntului Francisc, din toată inima și cu tot cugetul nostru. Atunci Dumnezeu va dărui învățăturii noastre binecuvîntarea Sa în tot timpul anului. Dar mai presus și dincolo de orice, retreta noastră să fie așa fel ținută încît să vă puteți gîndi la ea în anii de mai tîrziu, cînd veți fi poate departe de acest colegiu și într-un cadru foarte diferit, să vă puteți gîndi la ea bucuroși și recunoscători și să-i mulțumiți lui Dumnezeu că v-a hărăzit acest prilej de a

pune prima piatră de temelie la o viaţă de creştin evlavios, cinstit şi plin de rîvnă. Şi dacă, după cum se poate întîmpla, s-ar afla acum în aceste bănci vreun biet suflet care a avut nemăsurata nefericire de a pierde sfîntul har al Domnului şi de-a cădea în păcat greu, nădăjduiesc şi mă rog fierbinte ca această retretă să fie o cotitură în viaţa acelui suflet. Mă rog lui Dumnezeu ca, prin meritele zelosului Său slujitor, Francisc Xavier, un asemenea suflet să fie adus la sinceră pocăinţă şi ca sfînta împărtăşanie de ziua sfîntului Francisc din acest an să fie un legămînt trainic între Dumnezeu şi acel suflet. Celui drept, ca şi celui nedrept, celui sfînt, ca şi celui păcătos, fie ca această retretă să-i rămînă vrednică de amintire.

Ajutaţi-mă, dragii mei mici fraţi întru Hristos! Ajutaţi-mă cu atenţia voastră pioasă, cu propria voastră devoţiune, cu purtarea voastră. Alungaţi din mintea voastră toate gîndurile lumeşti şi cugetaţi numai la lucrurile cele de pe urmă: la moarte, la judecată, la iad şi la cer. Acela ce-şi aminteşte de-aceste lucruri, spune Ecleziastul, nu va mai păcătui nicicînd. Acela ce-şi aminteşte aceste lucruri de pe urmă va făptui şi va gîndi avîndu-le mereu în faţă. Va duce o viaţă dreaptă şi va muri de-o moarte uşoară, ştiind şi încredinţat fiind că, dacă a jertfit multe în această viaţă pămînteană, le va redobîndi însutit şi înmiit în viaţa cea de apoi, în împărăţia fără de sfîrşit — fericire pe care, dragii mei copii, vi-o doresc din toată inima, vouă tuturor şi fiecăruia în parte. În numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfîntului Duh. Amin!

Pe cînd se ducea spre casă alături de colegii tăcuţi, o ceaţă groasă parcă-i învăluia mintea. Aştepta apatic ca această ceaţă să se ridice şi să-i dezvăluie ceea ce ascundea. Îşi înghiţi mîncarea cu o poftă mînioasă şi, cînd terminară şi farfuriile unsuroase zăceau în părăsire pe masă, se ridică şi merse spre fereastră, adunîndu-şi cu limba rămăşiţele din gură şi lingîndu-şi-le de pe buze. Aşadar căzuse în starea unui animal care-şi linge fălcile după ce şi-a înghiţit hrana. Asta era sfîrşitul; o slabă licărire de teamă începu să-i străpungă ceaţa minţii. Îşi apăsa faţa de geam şi privea afară în strada ce se întuneca. Treceau forme nelămurite încoace şi încolo prin lumina mohorîtă. Şi asta era viaţa. Literele numelui Dublin îi apăsau greu gîndul, îmbrîncindu-se mînioase între ele, cu o stăruinţă greoaie şi aspră. Sufletul lui se îngrăşa şi se congela, devenea o osînză grosolană şi se cufunda tot mai adînc în mohorîta-i înfricoşare, într-un sumbru, ameninţător asfinţit, pe cînd trupul acesta al său sta inert şi dezonorat, căutînd în neputinţa, în tulburarea, în omenescul din el, vreun Dumnezeu bovin spre care să-şi aţintească privirile întunecate.

Ziua următoare aduse moartea şi judecata, trezindu-i cu încetul sufletul din apatica-i deznădejde. Slaba licărire de teamă devenea teroare a spiritului, în timp ce glasul răguşit al predicatorului îi strecura în suflet moartea. Îi îndura agonia. Simţea frigul morţii atingîndu-i extremităţile trupului şi tîrîndu-se în sus spre inimă, ceaţa morţii învăluind vederea, centrii

luminoşi ai creierului stingîndu-se unul cîte unul ca nişte lămpi, sudoarea cea de pe urmă prelingîndu-i-se pe trup, neputinţa mădularelor ce se sfîrşeau, graiul încleindu-se şi aiurînd şi stingîndu-se, inima zvîcnind mai slab, tot mai slab, aproape învinsă, suflarea, biata suflare, bietul, neputinciosul duh omenesc plîngînd şi suspinînd, gîlgîind şi horcăind în gîtlej. De nicăieri ajutor ! De nicăieri ! El — chiar el —, trupul căruia îi cedase, murea. În mormînt cu el. Bateţi în cuie lada de lemn în care zace cadavrul. Scoateţi-l din casă purtat pe umeri de oameni plătiţi. Lepădaţi-l departe de ochii lumii, într-o bortă lungă în pămînt, să putrezească, să-şi hrănească viermii ce se tîrăsc pe el mişunînd, să-l muşte hulpav, pînă l-or înghiţi, şobolanii borţoşi ce se caţără asupră-i.

Şi în timp ce prietenii încă mai stăteau lăcrimînd la căpătîiul lui, sufletul păcătosului era judecat. În ultimele clipe de luciditate văzuse întreaga-i viaţă pămînteană perindîndu-i-se prin faţă, dar mai înainte ca sufletul să poată cugeta, trupul murise şi sufletul sta îngrozit înaintea scaunului de judecată. Dumnezeu, care dovedise îndelungă milă, acum avea să fie drept. Fusese îndelung răbdător, grăind sufletului păcătos şi străduindu-se a-l aduce pe calea cea bună, dîndu-i răgaz să se căiască, mai cruţîndu-l un timp. Dar acel timp se sfîrşise. A fost timp pentru a păcătui şi a gusta plăcerea, timp pentru a-şi rîde de Dumnezeu şi de mustrările sfintei Sale biserici, timp pentru a-I sfida măreţia, pentru a nesocoti poruncile Sale, pentru a-şi amăgi semenii, pentru a făptui păcat după păcat şi a-şi

ascunde stricăciunea dinaintea vederii oamenilor. Dar acel timp trecuse. Acum era rîndul lui Dumnezeu : iar El nu putea fi amăgit, nici minţit. Acum fiece păcat va ieşi din ascunzişul său, cel mai răzvrătit împotriva voinţei divine şi cel mai înjositor pentru biata noastră fire coruptă, cea mai măruntă nedesăvîrşire şi cea mai odioasă răutate. La ce va folosi atunci a fi fost un mare împărat, un mare conducător de oşti, un inventator prodigios, cel mai învăţat dintre învăţaţi ? Toţi erau deopotrivă în faţa scaunului de judecată al lui Dumnezeu. El va răsplăti pe cel bun şi va pedepsi pe cel rău. O singură clipă era de-ajuns pentru judecata unui suflet omenesc. O singură clipă după moartea trupului, sufletul a şi fost cîntărit în balanţă. Judecata acelui suflet s-a sfîrşit, şi el a intrat în lăcaşul fericirii veşnice ori în temniţa purgatoriului ori a fost zvîrlit în iad, urlînd.

Şi asta nu era totul. Justiţia lui Dumnezeu încă mai trebuia vădită înaintea oamenilor : după judecata fiecărui suflet în parte, avea să urmeze judecata obştească. Sosise ziua de pe urmă. Se pregătea judecata de apoi. Stelele cădeau din cer pe pămînt, cum cad smochinele verzi din pom cînd îl scutură vîntul puternic. Soarele, marea făclie a universului, se făcu negru ca un sac de păr. Luna era roşie ca sîngele. Bolta cerească se dădu în lături ca o carte de piele făcută sul. Arhanghelul Mihail, mai-marele oştirii cereşti, se ivea falnic şi înfricoşător pe fundalul cerului. Punînd un picior pe mare şi unul pe uscat, suflînd în trîmbiţa-i arhanghelicească, vestea moartea neîndupleca-

tă a timpului. Cele trei trîmbițări ale îngerului răsunau în tot universul. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi. La cel din urmă sunet de trîmbiță, sufletele întregii omenirii se îngrămădeau în valea Iosafatului : suflete de bogați și de săraci, de neam și de rînd, de înțelepți și de nerozi, bune și rele. Sufletul oricărei făpturi omenești ce-a existat cîndva, sufletele tuturor acelora ce se vor mai naște, toți fiii și toate fiicele lui Adam, se vor aduna laolaltă în această zi supremă. Și iată judecătorul suprem se apropie ! Nu mai e smeritul Miel al lui Dumnezeu, nu mai e blîndul Isus din Nazaret, nu mai e Omul Durerilor, nu mai e Bunul Păstor, ci acum El se ivește călcînd pe nori, cu mare putere și maiestate, slujit de nouă cete îngerești : de îngeri și arhangheli, de începători, stăpîni și puteri, de Scaune și Cîrmuiri, de Heruvimi și Serafimi [1] — Dumnezeu Atotputernic, Dumnezeu Veșnic. El grăiește : și glasul Lui este auzit pînă în cele mai îndepărtate hotare ale spațiului, pînă în abisul cel fără de fund. Judecător Suprem fiind El, împotriva sentinței Sale, apel nu va fi și nici nu va putea fi. El cheamă alături de Sine pe cei drepți, poftindu-i să intre în împărăția Sa, către veșnica fericire ce le e hărăzită. Pe cei nedrepți El îi alungă de lîngă sine, strigînd în maiestatea-i jignită : *Duceți-vă de la mine, blestemaților, duceți-vă în focul veșnic care s-a pregătit diavolului și îngerilor săi.* O, ce chin va fi atunci

[1] Acești termeni indică ierarhia în „oștile îngerești", conform tradiției teologice (n. tr.).

pentru nefericiții păcătoși ! Prietenul e smuls de lîngă prieten, copiii sînt smulși de lîngă părinți și soțul de lîngă soție. Sărmanul păcătos întinde brațele spre cei care i-au fost atît de dragi pe această lume pămîntească, spre aceia de-a căror evlavie curată poate că și-a bătut joc, spre aceia care l-au sfătuit și s-au străduit a-l aduce pe calea cea dreaptă, spre un frate blajin, spre o soră iubitoare, spre mama și tatăl care l-au iubit cu atîta duioșie. Dar e prea tîrziu : cei drepți se depărtează de ticăloasele suflete osîndite, care apar acum vederii tuturor cu firea lor hîdă și rea. O, voi, fățarnicilor, o, voi, morminte spoite, o, voi, care arătați lumii o față senină și surîzătoare pe cînd sufletul dinlăuntrul vostru e o mlaștină duhnind de păcate — ce vă veți face voi în acea zi grozavă ?

Și acea zi vine, va sosi, trebuie să vină : ziua morții și ziua judecății. Este sortit omului să moară, și, după moarte, judecata. Moartea e sigură. Nesigure sînt timpul și felul morții. Ea poate să vină dintr-o boală îndelungă sau dintr-o năprasnică întîmplare neprevăzută ; Fiul lui Dumnezeu sosește în ceasul cînd e mai puțin așteptat. Fiți deci pregătiți în orișice clipă, de vreme ce puteți muri în orișice clipă. Moartea este sfîrșitul nostru, al tuturor. Moartea și judecata, aduse pe lume de păcatul părinților noștri dintîi, sînt porțile întunecate care închid viața noastră pămîntească, porți care se deschid spre necunoscut și nevăzut, porți prin care trebuie să treacă fiece suflet singur, neajutorat decît de faptele sale bune, fără de prieten ori frate ori

părinte ori învățător care să-l sprijine, ci singur și tremurînd. Să avem acest gînd mereu în cugetele noastre și atunci nu vom putea păcătui. Moartea, pricină de groază pentru cel păcătos, este o clipă binecuvîntată pentru cine a umblat pe calea cea dreaptă, îndeplinind îndatoririle stării sale în viață, făcîndu-și cu luare-aminte rugăciunile de dimineață și cele de seară, apropiindu-se adesea de sfînta împărtășanie și împlinind fapte bune și milostive. Pentru catolicul pios și credincios, pentru omul drept, moartea nu este prilej de groază. Oare Addison, marele scriitor englez, n-a trimis el, pe patul de moarte fiind, după ticălosul tînăr conte de Warwick, pentru a-i arăta cum poate un creștin să-și întîmpine sfîrșitul ? Doar acesta, creștinul pios și credincios, el și numai el, poate spune în inima sa :

Mormînt, unde ți-e biruința ?
Moarte, unde ți-este boldul ?

Fiece cuvînt era pentru el. În păcatul lui, murdar și ascuns, ținea toată mînia lui Dumnezeu. Bisturiul predicatorului pătrunsese adînc în conștiința lui deschisă ; simțea păcatul ca pe o cangrenă în sufletul lui. Da, predicatorul avea dreptate. Venise rîndul lui Dumnezeu. Ca o jivină în bîrlogul ei, sufletul i se tăvălise în propria-i murdărie, dar sunetele trîmbiței îngerești îl scoseseră din bezna păcatului la lumină. Cuvintele de osîndă strigate de înger dărîmaseră într-o clipă liniștea prezumțioasă. Vîntul zilei de apoi sufla prin cugetul lui ; păcatele sale, tîrfele cu ochi de giuvaiere

ale închipuirii lui, fugeau dinaintea uraganului, chițăind ca șoarecii îngroziți și ghemuindu-se sub coame de păr.

Pe cînd traversa scuarul îndreptîndu-se spre casă, un rîs zglobiu de fată tînără îi atinse urechile dogoritoare. Sunetul gingaș și vesel îi zdruncină inima mai puternic decît o suflare de trîmbiță, dar necutezînd să ridice ochii, își îndreptă privirea în lături și o aținti din mers spre umbra tufișurilor învălmășite. Rușinea se ridica din inima lui zdruncinată și-i inunda întreaga ființă. Chipul Emmei îi apăru dinainte și, sub ochii ei, valul de rușine îi zvîcni iarăși din inimă. De-ar fi știut ea la ce o supusese imaginația lui, cum dorința lui bestială îi sfîșiase și îi călcase în picioare inocența ! Asta era dragostea unui băiat ? Cavalerism era asta ? Poezie era asta ? Amănuntele sordide ale orgiilor sale îi duhneau în nări : teancul de poze soioase de funingine, pe care le ținea ascunse în hornul căminului și de fața cu a căror lascivitate nerușinată sau sfioasă zăcea ore întregi păcătuind cu gîndul și cu fapta ; monstruoasele lui vise, populate de făpturi cu chipuri de gorile și de tîrfe cu ochi de giuvaiere scînteietoare ; murdarele scrisori lungi, pe care le scrisese cu bucuria mărturisirii vinovate și le purtase cu sine în ascuns zile de-a rîndul, doar pentru a le arunca sub pavăza nopții prin iarbă, în vreun colț de cîmp sau sub vreo ușă de colibă, sau în vreo boltă prin tufișuri, unde vreo fată ar fi putut da peste ele plimbîndu-se și le-ar fi putut citi în taină. Ne-

bunie! Nebunie! Era cu putință să fi făcut el aceste lucruri? O sudoare rece îi scălda fruntea pe cînd amintirile murdare i se îndesau în creier.

Cînd îl lăsă chinul rușinii, încercă să-și ridice sufletul din abjecta-i neputință. Dumnezeu și Sfînta Fecioară erau prea departe: Dumnezeu era prea mare și prea sever, iar Sfînta Fecioară prea curată și sfîntă. Își închipui însă că sta alături de Emma, într-o cîmpie vastă, și că umil și cu lacrimi în ochi se apleca și-i săruta cotul mînecii.

În cîmpia cea vastă, sub un cer de amurg tandru și luminos — un nor plutind spre asfințit în mijlocul unei mări cerești, verde pal —, stăteau alături — doi copii care greșiseră. Greșeala lor jignise profund maiestatea lui Dumnezeu, deși era greșeala a doi copii; dar n-o jignise pe cea a cărei frumusețe *nu e ca frumusețea pămînteană, primejdioasă de privit, ci e ca steaua dimineții care-i este emblema, strălucitoare și melodioasă.* Privirile ce le îndrepta asupra lor nu erau jignite. Ea le împreuna mîinile și spunea, vorbind inimilor lor:

— Dați-vă mîinile, Stephen și Emma. E o seară frumoasă acum în cer. Ați greșit, dar tot copiii mei sînteți. Iată o inimă care iubește o altă inimă. Dați-vă mîinile, dragii mei copii, și veți fi fericiți împreună și inimile voastre se vor iubi.

Capela era scăldată într-o stinsă lumină roșie-portocalie, care se cernea printre storurile trase; și prin crăpătura dintre marginea storului și pervazul ferestrei intra o suliță de

lumină palidă și atingea alămurile sculptate în relief ale sfeșnicelor de pe altar, care clipeau ca zalele uzate în bătălii ale îngerilor.

Ploua asupra capelei, asupra grădinii, asupra colegiului. Are să plouă veșnic, fără de zgomot. Apa are să crească puțin cîte puțin acoperind iarba și tufișurile, acoperind copacii și casele, acoperind monumentele și culmile munților. Orișice viață va fi înăbușită, fără de zgomot: păsări, oameni, elefanți, porci, copii: cadavre plutind fără zgomot prin învălmășeala ruinelor lumii. Patruzeci de zile și patruzeci de nopți avea să cadă ploaia, pînă ce apele aveau să acopere fața pămîntului.

S-ar putea întîmpla. De ce nu?

— *Iadul și-a lărgit pofta, căscat-a gura sa peste măsură* — aceste cuvinte, dragii mei mici frați întru Hristos, sînt din cartea profetului Isaia, capitolul cinci, versetul patrusprezece. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

Predicatorul scoase un ceas fără lanț dintr-un buzunar interior al sutanei și, după ce în tăcere îi privi o clipă cadranul, îl așeză tăcut pe masa dinaintea lui.

Începu a vorbi pe un ton liniștit.

— Adam și Eva, dragii mei copii, au fost, după cum știți, primii noștri părinți și vă veți aminti că ei au fost zidiți de Dumnezeu pentru a putea umple din nou locurile rămase libere în cer prin căderea lui Lucifer și a îngerilor săi răzvrătiți. Ni se spune că Lucifer era un fiu al dimineții, un înger strălucitor și puternic; totuși el căzu; căzu, și o dată cu el căzu a treia

parte din oastea cerului ; căzu, şi fu zvîrlit în iad laolaltă cu îngerii săi răzvrătiţi. Care-i va fi fost păcatul nu putem spune. Teologii consideră că fu păcatul trufiei, gîndul păcătos conceput pentru o clipă : *non serviam* — nu vreau să slujesc. Acea clipă fu ruina lui. A insultat maiestatea lui Dumnezeu printr-un gînd păcătos de o clipă, iar Dumnezeu l-a alungat din cer în iad pentru vecie.

Adam şi Eva au fost zidiţi de Dumnezeu şi aşezaţi în Eden, în cîmpia Damascului, acea grădină fermecătoare, strălucind de soare şi de culori, înecată într-o vegetaţie luxuriantă. Pămîntul rodnic le dădea din belşug darurile sale ; dobitoacele şi păsările îi slujeau de bună voie ; ei nu cunoşteau relele ce sînt moştenirea trupurilor noastre : boala şi sărăcia şi moartea ; tot ce-a putut face pentru dînşii un Dumnezeu mare şi generos a fost făcut. Dar o singură condiţie le-a impus Dumnezeu : să dea ascultare cuvîntului Său. Nu le era îngăduit să mănînce din rodul pomului oprit.

Dar vai, dragii mei băieţaşi, şi ei căzură în păcat. Diavolul, odinioară înger radios, fiu al dimineţii, devenit acum un demon hîd, veni la dînşii în chipul şarpelui, cel mai viclean dintre jivinele cîmpiei. El îi pizmuia. El, marele căzut, nu putea îndura gîndul ca omul, făptură de lut, să stăpînească moştenirea pe care el unul, prin păcatu-i, o pierduse pe vecie. Veni la femeie, zidire mai slabă, şi-şi vărsă veninul graiului său iscusit în urechea ei, făgăduindu-i — O, blasfemie a acelei făgăduinţe ! — că, de vor

mînca ea şi Adam din pomul oprit, se vor face ca zeii, ba chiar ca Dumnezeu însuşi. Eva căzu în mreaja vicleanului ispititor. Mîncă din măr şi-i dădu şi lui Adam, care n-avu curajul moral să i se împotrivească. Limba veninoasă a Satanei îşi împlinise scopul. Amîndoi căzură.

Şi atunci se auzi în acea grădină glasul lui Dumnezeu chemînd pe făptura Sa, omul, să-i dea socoteală ; şi Mihail, mai-marele oştirii cereşti, cu o spadă de flăcări în mînă, se ivi în faţa perechii vinovate şi-i goni din Eden în lume ; în lumea suferinţei şi-a strădaniei, a cruzimii şi-a deznădejdii, a trudei şi-a lipsurilor, să-şi cîştige pîinea cu sudoarea frunţilor. Dar chiar şi atunci cît fu Dumnezeu de îndurător ! Îi fu milă de bieţii noştri părinţi decăzuţi şi făgădui că la împlinirea sorocului El avea să trimită din cer pe Unul care-i va mîntui, îi va face din nou moştenitori ai împărăţiei cerurilor ; şi Acel Unul, acel Mîntuitor al omului căzut, avea să fie unicul Fiu al lui Dumnezeu, Cel de-al Doilea din Prea Sfînta Treime, Cuvîntul cel Veşnic.

El a venit. S-a născut dintr-o fecioară curată, Maria Maica Fecioară. S-a născut într-un staul sărman în Iudeea şi a trăit ca un umil dulgher timp de treizeci de ani, pînă a sosit ceasul să-şi împlinească chemarea. Şi atunci, plin de dragoste pentru oameni, El a pornit şi i-a chemat, pentru ca oamenii să audă noua evanghelie.

Auzit-o-au ei ? Da, au auzit, dar n-au vrut să asculte. Îl prinseră şi-l legară ca pe un ticălos de rînd, îl batjocoriră ca pe un nebun, îl înlăturară de la slobozire de dragul unui hoţ

de drumul mare, fu biciuit cu cinci mii de sfichiuri de bici, încununat cu o cunună de spini, tîrît prin străzi de gloata iudeilor şi de soldăţimea romană, despuiat de veşminte şi răstignit pe cruce, iar coasta îi fu străpunsă cu o lance şi din trupul rănit al Domnului nostru ţîşnea necontenit apă şi sînge. Dar chiar şi atunci, în acel ceas al celor mai crunte chinuri, Milostivului nostru Mîntuitor i-a fost milă de omenire. Chiar acolo, pe dealul Calvarului, El a întemeiat sfînta biserică catolică împotriva căreia, s-a făgăduit, nu vor avea putere porţile iadului. El a întemeiat-o pe stînca veacurilor şi a înzestrat-o cu harul Său, cu taine şi cu jertfe, şi a făgăduit că, dacă oamenii vor asculta cuvîntul bisericii Sale, ei tot vor intra în viaţa cea veşnică ; dar dacă, după toate cîte s-au făcut pentru dînşii, ei tot vor mai stărui în răutatea lor, le rămînea hărăzită o veşnicie de chin : iadul.

Glasul predicatorului se stinse. Se opri, îşi împreună o clipă palmele, le despărţi. Apoi reluă :

— Să încercăm acum o clipă a ne da seama, pe cît vom putea, ce este acel lăcaş al osîndiţilor, pe care dreptatea unui Dumnezeu jignit l-a creat întru veşnica pedeapsă a păcătoşilor. Iadul e o temniţă strîmtă şi întunecată şi duhnitoare, un lăcaş al demonilor şi al sufletelor osîndite, plin de flăcări şi de fum. Strîmtoarea acestei temniţe este anume orînduită de Dumnezeu spre a pedepsi pe aceia care n-au voit să fie legaţi de legile Sale. În temniţele pămînteşti, bietul osîndit are cel puţin oarecare libertate de mişcare, de n-ar fi decît înlăuntrul celor patru pereţi ai celulei sale sau în curtea întunecoasă a temniţei. Dar în iad, nu. Acolo, din pricina mulţimii osîndiţilor, întemniţaţii sînt îngrămădiţi laolaltă în groaznica lor temniţă, ale cărei ziduri se spune că ar avea o grosime de patru mii de leghe ; şi osîndiţii sînt atît de grozav înlănţuiţi şi de neputincioşi încît, după cum scrie un binecuvîntat sfînt, sfîntul Anselm, în a sa carte a Similitudinilor, nu-s în stare nici să-şi scoată viermele care le roade ochiul.

Ei zac cu întunecime, pentru că, amintiţi-vă, focul iadului nu dă lumină. După cum, la porunca lui Dumnezeu, flăcările cuptorului babilonian şi-au pierdut dogoarea, dar lumina nu, la fel, la porunca lui Dumnezeu, focul iadului, păstrîndu-şi întreagă cumplita arşiţă, arde de-a pururi în întuneric. Într-o necontenită furtună de întuneric, de flăcări negre şi de fum negru de pucioasă arzătoare, sînt îngrămădite unele peste altele trupurile osîndiţilor, fără cea mai mică adiere de aer. Din toate pedepsele care s-au abătut asupra ţării Faraonilor, una singură, pedeapsa întunericului, s-a numit groaznică. Întunericul iadului, menit să dăinuiască nu trei zile, ci în vecii vecilor, cum să-l numim atunci ?

Oroarea acestei temniţe strîmte şi întunecate este sporită de groaznica ei duhoare. Toate murdăriile lumii, tot gunoiul şi toate lăturile lumii, ni se spune că se vor scurge acolo, ca într-o imensă hazna puturoasă, cînd teribilul

pîrjol al Zilei de Apoi va fi curăţat lumea. Pucioasa, de asemenea, care arde acolo într-o atît de fabuloasă cantitate, umple iadul întreg cu duhoarea ei de neîndurat ; şi chiar şi trupurile osîndiţilor răspîndesc un atît de pestilenţial miros încît, după cum spune sfîntul Bonaventura, unul singur dintre ele ar fi de ajuns pentru a infecta lumea întreagă. Chiar şi aerul lumii noastre, acest element pur, începe a duhni şi devine de nerespirat cînd a stat multă vreme închis. Gîndiţi-vă dar ce trebuie să fie duhoarea aerului în iad ! Închipuiţi-vă un cadavru putred şi în descompunere, care a zăcut multă vreme în mormînt putrezind şi descompunîndu-se, o masă gelatinoaşă de stricăciune lichidă. Închipuiţi-vă un asemenea cadavru dat pradă flăcărilor, înghiţit de focul pucioasei arzînde şi scoţînd din el aburii groşi, înăbuşitori, ai unei descompuneri dezgustătoare, scîrboase. Şi apoi, închipuiţi-vă această duhoare greţoasă înmulţită de un milion şi încă de un milion de ori prin milioanele peste milioanele de hoituri fetide învălmăşite în întunericul împuţit — un uriaş putregai uman în descompunere. Închipuiţi-vă toate acestea şi veţi avea o idee despre scîrboşenia duhorii iadului.

Dar această duhoare, scîrboasă pe cît e, nu-i totuşi cel mai mare dintre chinurile cărora le sînt supuşi osîndiţii. Tortura focului este cea mai mare dintre acelea la care vreun tiran a supus cîndva pe semenii săi. Puneţi-vă o clipă degetul în flacăra luminării şi veţi simţi tortura focului. Însă focul nostru pămîntean a fost creat de Dumnezeu spre folosul omului, ca să

păstreze în el scînteia vieţii şi să-l ajute în meşteşugurile utile, pe cînd focul iadului e de altă natură şi a fost creat de Dumnezeu spre a-l pedepsi pe nepocăitul păcătos. De asemenea, focul nostru pămîntesc se istoveşte mai curînd sau mai tîrziu, după cum arde, mai anevoie sau mai lesne, obiectul pe care-l atacă, încît isteţimea omenească a izbutit chiar să născocească preparate chimice pentru a-i frîna sau zădărnici acţiunea. Dar piatra de pucioasă care arde în iad e o substanţă menită anume să ardă în vecii vecilor cu nespusă furie. Mai mult decît atît, focul nostru pămîntean distruge în timp ce arde, încît dăinuieşte mai puţin cu cît e mai intens, dar focul iadului are proprietatea de a păstra ceea ce arde şi, cu toate că bîntuie o violenţă de neînchipuit, bîntuie de-a pururi.

Şi iarăşi, focul nostru de pe pămînt, oricît ar fi el de aprig sau de răspîndit, are totdeauna o extindere limitată ; dar iazul de foc din infern este fără de hotar, fără de ţărm şi fără de fund. Se povesteşte că însuşi diavolul cînd fu întrebat în această privinţă de către un anumit oştean, a fost nevoit a mărturisi că, dacă un munte întreg ar fi azvîrlit în oceanul de foc al iadului, s-ar topi într-o clipită în acel foc precum o bucată de ceară.

Şi acest foc îngrozitor nu va chinui numai pe dinafară trupurile osîndiţilor, ci fiecare dintre acele suflete pierdute va fi un iad în sine, focul cel fără de hotar bîntuind cu furie chiar şi în măruntaiele sale. O, cît de îngrozitoare este soarta acelor ticăloase fiinţe !

Sîngele le sfîrîie și le clocotește în vine, creierul le arde în țeastă, inima dogorește și crapă, mațele-s o adunătură roșie, încinsă, de terci arzător, ochii plăpînzi dogoresc asemenea unor bile în topire.

Și totuși, toate cîte le-am spus despre tăria și felul și nemărginirea acestui foc nu-s nimic pe lîngă intensitatea sa, intensitate ce-o are, fiind unealta aleasă de orînduirea divină pentru pedeapsa sufletului și a trupului deopotrivă. E un foc care se revarsă de-a dreptul din mînia lui Dumnezeu, lucrînd nu din propria-i putere, ci ca unealtă a răzbunării Divine.

După cum apele botezului curăță sufletul o dată cu trupul, așa și flăcările pedepsitoare chinuie duhul o dată cu carnea. Fiece simț al cărnii este chinuit și totodată fiece simțire a sufletului : ochii cu întunecimea de nepătruns, nasul cu duhori puturoase, urechile cu zbierete și urlete și blesteme, gustul cu scîrboșenii, putreziciuni de lepră, înăbușitoare murdării fără de nume, atingerea cu țepușe și piroane încinse, cu aprige limbi de flăcări. Și prin feluritele chipuri ale simțurilor, sufletul nemuritor este torturat pe vecie în însăși esența sa, în mijlocul leghelor peste leghe de văpăi dogoritoare, aprinse-n abis de maiestatea ofensată a Atotputernicului Dumnezeu și ințețită, pînă la furie veșnic dăinuitoare și veșnic crescîndă, de suflarea mîniei Prea Înaltului Dumnezeu.

Gîndiți-vă, în cele din urmă, că tortura acestei temnițe infernale e sporită de însăși adunarea laolaltă a osîndiților. Pe pămînt, vecinătatea

rea e atît de primejdioasă încît plantele, ca prin instinct, se retrag din preajma a tot ce poate fi ucigător sau păgubitor pentru ele. În iad, orice lege e răsturnată — nu există considerație pentru familie sau patrie, pentru legături sau relații. Osîndiții urlă și gem unul către altul, chinul și furia fiindu-le sporite de prezența ființelor chinuite și furioase ca și dînșii. Orice simțămînt de omenie e uitat. Urletele păcătoșilor în suferință umplu cele mai îndepărtate unghere ale vastului abis. Gurile osîndiților sînt pline de blasfemii împotriva lui Dumnezeu și de ură pentru semenii lor în suferință și de blesteme împotriva acelor suflete care le-au fost părtașe în păcat. În timpurile de odinioară, era obiceiul de a se pedepsi paricidul — omul care ridicase o mînă ucigătoare împotriva părintelui său — lepădîndu-l în adîncurile mării într-un sac în care se băga un cocoș, o maimuță și un șarpe. Scopul celor care rînduiseră această lege, ce pare crudă în timpurile noastre, era de a pedepsi pe criminal prin tovărășia acestor jivine răufăcătoare și dușmănoase. Dar ce e furia acelor dobitoace mute față de furia și ura care țîșnește de pe buzele arse și din gîtlejurile dureroase ale osîndiților din iad, cînd recunosc în tovarășii lor de suferință pe aceia care i-au ajutat și i-au ispitit întru păcat, pe aceia ale căror vorbe au semănat prima sămînță de gînduri păcătoase și de viață păcătoasă în cugetele lor, pe aceia ale căror îndemnuri necuviincioase i-au dus către păcat, ai căror ochi i-au ispitit și i-au ademenit a părăsi calea virtuții.

Ei se îndreaptă către acei părtaşi întru păcat şi-i mustră amarnic şi-i blestemă. Dar rămîn neputincioşi şi fără de nădejde ; e prea tîrziu acum pentru pocăinţă.

Şi, în sfîrşit, gîndiţi-vă la groaznicul chin pentru acele suflete osîndite, suflete de ispititori cît şi de ispitiţi, gîndiţi-vă la chinul tovărăşiei diavolilor. Aceşti diavoli îi hărţuiesc pe osîndiţi în două chipuri : prin prezenţa lor şi prin mustrările lor. Nu ne putem imagina cît sînt de înspăimîntători aceşti diavoli. Sfînta Caterina din Siena a văzut o dată un diavol şi a scris că, decît să-l mai privească o singură clipă pe un asemenea monstru îngrozitor, ar prefera să păşească pînă la sfîrşitul vieţii pe un drum de jăratic. Aceşti diavoli, odinioară îngeri frumoşi, au devenit la fel de respingători şi de hîzi pe cît erau odinioară de frumoşi. Ei batjocoresc şi suduie bietele suflete pe care le-au tîrît în distrugere. Ei, demonii odioşi, în infern sînt prefăcuţi în glasurile conştiinţei ; „De ce ai păcătuit ? De ce ţi-ai plecat urechile la ispitele unor prieteni ? De ce te-ai abătut de la obiceiurile tale pioase şi de la faptele tale bune ? De ce n-ai ocolit cu stăruinţă prilejurile de a păcătui ? De ce n-ai părăsit pe acel tovarăş ticălos ? De ce nu te-ai lăsat de acel nărav dezmăţat, de acea deprindere necurată ? De ce nu ai ascultat sfaturile duhovnicului tău ? Chiar şi după ce ai căzut întîia, ori a doua, ori a treia, ori a patra, ori a suta oară, de ce nu te-ai căit de ticăloşiile tale şi nu te-ai întors către Dumnezeu, care nu-ţi aştepta decît pocăinţa pentru a te izbăvi de păcate ? Acum, timpul

pentru pocăinţă a trecut. Este timp, a fost timp, dar timp nu va mai fi ! A fost timp pentru a păcătui pe ascuns, pentru a te lăsa în voia trîndăviei şi a trufiei, pentru a jindui cele neîngăduite, pentru a te supune imboldurilor firii tale celei mai josnice, pentru a trăi ca dobitoacele cîmpului, ba mai ticălos decît dobitoacele cîmpului — căci ele, cel puţin, nu-s decît nişte brute şi n-au judecată care să le călăuzească —, timp a fost, dar timp nu va mai fi. Dumnezeu ţi-a vorbit cu atîtea şi atîtea glasuri, dar tu n-ai vrut să-l auzi. N-ai vrut să zdrobeşti în inima ta acea trufie şi acea mînie, n-ai vrut să înapoiezi acele bunuri dobîndite pe nedrept, n-ai vrut să asculţi de legile sfintei tale biserici, nici să-ţi împlineşti îndatoririle religioase, n-ai vrut să te îndepărtezi de acei tovarăşi nelegiuiţi, n-ai vrut să ocoleşti acele ispite primejdioase". Iată vorbele rostite de acei călăi diavoleşti, vorbe de ocară şi de mustrare, de ură şi de scîrbă. De scîrbă, da ! Căci pînă şi ei, chiar şi ei, diavolii, atunci cînd căzură în păcat, căzură într-un păcat ce sigur se potrivea cu firile lor îngereşti : răzvrătirea cugetului ; şi pînă şi ei, chiar ei, demonii murdari, trebuie să-şi întoarcă privirile revoltaţi şi scîrbiţi cînd văd acele păcate inexprimabile prin care omul decăzut insultă şi pîngăreşte lăcaşul sfînt al Sfîntului Duh, pîngărindu-se şi spurcîndu-se pe sine.

— O, dragii mei mici fraţi întru Hristos, nicicînd să nu ne fie dat a auzi acele vorbe !

Nicicînd să nu ne fie dat, zic ! În Ziua de Apoi a groaznicei judecăți, mă rog fierbinte lui Dumnezeu ca nici un singur suflet din cele adunate astăzi în această capelă să nu se afle printre acele nenorocite făpturi cărora Înaltul Judecător le va porunci să se depărteze pe vecie din ochii Săi, ca nici unul dintre voi să nu audă vreodată răsunîndu-i în urechi groaznica sentință de lepădare : *Duceți-vă de la mine, blestemaților, duceți-vă în focul veșnic, pregătit pentru diavol și îngerii săi !*

Se îndreptă spre ieșire printr-o latură a capelei ; picioarele îi tremurau și prin pielea craniului îi treceau fiori de parcă ar fi atins-o degete de strigoi. Sui pe scară și trecu în coridor. De-a lungul pereților, pardesiele și impermeabilele spînzurau ca niște răufăcători în ștreang, fără cap, pleoștite și picurînd. Și la fiece pas el se înfricoșa că murise, că sufletul îi fusese smuls din teaca trupului, că era azvîrlit cu capul înainte prin spațiu.

Cînd vru să se așeze, picioarele nu dădeau de podea ; se lăsă greoi în pupitru, deschise la întîmplare o carte și se uită prin ea. Fiecare cuvînt pentru el ! Era adevărat. Dumnezeu era atotputernic. Dumnezeu îl putea chema și acum, îl putea chema pe cînd ședea în pupitrul lui și mai înainte ca el să aibă timp să-și dea seama de chemare. Dumnezeu îl chemase. Da ? Cum ? Da ? Carnea i se chircea simțind apropierea lacomelor limbi de foc, i se usca simțind în juru-i vîrtejul de aer înăbușitor. Murise. Da. Era pe

cale de a fi judecat. Un val de foc i se năpustea prin trup, cel dintîi. Încă unul. Creierul începea să-i dogorească. Iarăși. Creierul îi sfîrîia și-i clocotea în vasul crăpat al țestei. Îi țîșneau flăcări din țeastă, ca o corolă, țipînd asemenea unor glasuri :

— Iadul ! Iadul ! Iadul ! Iadul ! Iadul !

Glasuri vorbeau lîngă el :

— Despre iad.

— Cred că vi l-a băgat bine în cap.

— Și încă cum ! Ne-a făcut o frică turbată.

— Asta vă trebuie vouă — și cît mai multă — ca să vă pună pe lucru.

Se rezemă înapoi în pupitru, sleit. Nu murise. Dumnezeu încă îl mai cruțase. Era încă în lumea bine cunoscută a școlii. Domnul Tate și Vincent Heron stăteau de vorbă lîngă fereastră, glumeau, se uitau la ploaia rece, își mișcau capetele.

— Mi-ar plăcea să se însenineze. Aranjasem cu niște colegi o tură cu bicicletele ; spre Malahide. Dar cred că te scufunzi în noroi pînă la genunchi acum.

— Poate se înseninează, *sir*.

Glasurile pe care le cunoștea atît de bine, cuvintele obișnuite, liniștea clasei cînd glasurile tăcură și tăcerea se umplu de-un zgomot ca de vite păscînd domol, pe cînd băieții își mestecau calmi gustarea de dimineață — toate astea îi alinau sufletul rănit.

Încă mai era timp. O, Fecioară Maria, liman al păcătoșilor, roagă-te pentru el ! O, Fecioară Curată, scapă-l din prăpastia morții !...

Lecția de engleză începu prin ascultarea la istorie. Personaje regale, favoriți, intriganți, episcopi treceau unul după altul, ca niște fantome mute îndărătul vălului numelor lor. Cu toții muriseră : cu toții fuseseră judecați. Ce-i folosea omului să dobîndească lumea întreagă dacă-și pierdea sufletul ? În sfîrșit înțelesese : și viața omenească se așternea în juru-i, cîmpie pașnică pe care oamenii, asemenea furnicilor, trudeau înfrățiți, morții lor dormind sub movile liniștite. Îl atinse cotul colegului său și-și simți inima mișcată — iar cînd vorbi, răspunzînd la o întrebare a profesorului, își auzi glasul plin de calmul umilinței și al pocăinței.

Sufletul i se cufundă și mai mult în adîncuri de pașnică pocăință, nemaiputînd îndura chinul spaimei și, pe cînd se cufunda, susura o rugăciune. O, da, încă va mai fi cruțat ; se va căi în inima lui și va fi iertat ; și atunci cei de Sus, cei din Cer, or să vadă ce va face el pentru a-și răscumpăra trecutul ; o viață întreagă, fiecare ceas din viață. Doar răbdare să aibă, să-l lase.

— Tot, Dumnezeule ! Tot, tot !

Un mesajer veni pînă la ușă spre a spune că în capelă se primeau spovedanii. Patru băieți ieșiră din clasă și-i auzea pe alții trecînd pe coridor. Un fior rece îi suflă prin inimă, nu mai puternic ca o adiere de vînt ; și totuși, ascultînd și suferind în tăcere, părea că și-ar fi pus urechea lîngă mușchiul inimii, simțindu-l aproape și înfricoșat, ascultîndu-i pîlpîitul ventriculelor.

Nici o scăpare. Trebuia să se spovedească, să rostească în cuvinte ceea ce făcuse și gîndise, păcat după păcat. Cum ? Cum ?

— Părinte, am...

Gîndul la confesiune i se strecura ca un pumnal rece în carnea-i vie. Dar nu aici în capela colegiului ! Are să mărturisească tot, fiece păcat cu gîndul și cu fapta, deschis ; dar nu aici, printre colegii lui de școală ! Departe de aici, în vreun loc întunecos, își va rosti în murmur rușinea ; și îl implora cu umilință pe Dumnezeu să nu se supere pe el că nu cuteza a se spovedi în capela colegiului și, în desăvîrșită smerenie a cugetului, implora în tăcere inimile băieților din juru-i să-l ierte.

Timpul se scursese. Ședea iarăși în banca din față a capelei. Afară, lumina zilei se și micșora deja și, strecurîndu-se tot mai slab printre storurile roșii, mohorîte, se părea că soarele Zilei de Apoi asfințește și că toate sufletele erau chemate la adunare spre a fi judecate.

— *Lepădat sînt din fața ochilor Tăi :* aceste cuvinte, dragii mei mici frați întru Hristos, sînt din Cartea Psalmilor, psalmul treizeci, versul douăzeci și trei. În numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh. Amin.

Predicatorul începu să vorbească pe un ton liniștit, prietenos. Fața îi era blajină ; își împreună ușurel degetele ambelor mîini, alcătuind o colivie fragilă.

— În dimineața aceasta ne-am străduit, în meditația noastră asupra infernului, să facem

ceea ce sfîntul nostru patron numește, în cartea sa de exerciții spirituale[1], compunerea locului. Ne-am străduit, adică, să imaginăm cu simțurile minții, în închipuirea noastră, caracterul material al acelui loc groaznic, al chinurilor fizice pe care toți cei ce se află în iad le îndură. În seara aceasta vom considera cîteva clipe natura chinurilor morale din infern.

Păcatul, amintiți-vă, este o dublă monstruozitate. Este o ticăloasă consimțire la îmboldirile firii noastre corupte către instinctele josnice, către ceea ce-i grosolan și bestial ; și e totodată un refuz de a asculta sfatul naturii noastre mai înalte, o îndepărtare de tot ce avem curat și sfînt, de însuși Sfîntul Dumnezeu. Din această pricină păcatul de moarte este pedepsit în iad cu două feluri de pedepse : cu pedeapsa fizică și cu pedeapsa morală.

Or, dintre toate aceste dureri morale cu mult cea mai mare este durerea despărțirii, a pierderii — atît de mare într-adevăr, încît ea însăși este o turtură mai mare decît toate celelalte. Sfîntul Toma, cel mai mare învățat al bisericii, „angelicul învățat" cum e numit, spune că cea mai mare osîndă constă în aceea că înțelegerea omului este cu desăvîrșire lipsită de lumină divină, iar dragostea sa cu tenacitate îndepărtată de la bunătatea lui Dumnezeu. Dumnezeu, amintiți-vă, este o ființă nesfîrșit de bună, și de aceea pierderea unei asemenea ființe este, firește, o pierdere nesfîrșit de dureroasă. În viața aceasta nu avem o noțiune destul de limpede despre ce trebuie să însemne o asemenea pierdere, însă osîndiții din iad, spre și mai marea lor osîndă, înțeleg pe deplin ceea ce au pierdut și înțeleg că singuri și pentru totdeauna și-au pricinuit această pierdere, prin păcatele lor.

[1] *Îndreptar de exerciții spirituale* — lucrare de căpetenie a lui Ignațiu de Loyola (n. tr.).

În chiar clipa morții, cătușele trupului se sparg și sufletul zboară către Dumnezeu ca înspre centrul existenței sale. Amintiți-vă, dragii mei copii, sufletele voastre jinduiesc să se afle în preajma lui Dumnezeu. De la Dumnezeu venim, prin Dumnezeu trăim, lui Dumnezeu îi aparținem ; ai Lui sîntem, de-a pururi.

Dumnezeu iubește cu dumnezeiască iubire fiece suflet omenesc și fiece suflet omenesc trăiește în această iubire. Cum ar putea fi altfel ? Orice suflare ce o tragem în piept, orice gînd al creierului nostru, orice clipă a vieții purced din bunătatea neistovită a lui Dumnezeu.

Și dacă pentru mamă este o durere a fi despărțită de copilul ei, pentru bărbat a fi surghiunit de la vatra și din țara sa, pentru prieten a fi despărțit de prieten, o, gîndiți-vă ce crîncenă durere trebuie să fie pentru bietul suflet a fi zvîrlit cu dispreț departe de cel mai bun și mai plin de iubire Creator, Care l-a chemat la existență pe acel suflet din neant și l-a sprijinit în viață și l-a iubit cu nemăsurată iubire. Aceasta, așadar, — despărțirea pe vecie de cel mai prețios bun al său, de Dumnezeu, și chinul acestei despărțiri, știind foarte bine că e de nestrămutat — aceasta este tortura cea mai mare pe

care sufletul creat de Dumnezeu e în stare s-o îndure, *poena damni,* durerea pierderii.

Cea de a doua durere care va sfîșia sufletele osîndiților în infern este durerea conștiinței. Precum în trupurile moarte putreziciunea zămislește viermi, aidoma, și în sufletele celor lepădați, se naște din putreziciunea păcatului o necurmată remușcare, boldul conștiinței, *viermele cu triplă mușcătură* cum îl numește Papa Inocent al III-lea. Cea dintîi mușcătură a acestui vierme va fi amintirea plăcerilor trecute. O, ce amintire groaznică fi-va aceasta ! În iazul flăcărilor atotînghițitoare regele cel trufaș își va aminti fala curții sale, omul cel învățat, dar ticălos, bibliotecile lui și uneltele sale de cercetare, iubitorul de plăceri artistice marmurile și tablourile și celelalte comori de artă ce le-a stăpînit, cel care se înfrupta cu încîntare din plăcerile mesei își va aminti ospățurile lui somptuoase, bucatele pregătite cu atîta rafinament, vinurile sale alese, avarul maldărele de aur ce le-a strîns, tîlharul averea dobîndită pe căi ticăloase, ucigașii iuți la mînie, răzbunători și nemiloși își vor aminti faptele sîngeroase și cumplite la care s-au dedat, cei ce-au dus o viață impură și adulteră plăcerile de nespus și murdare, pe care le-au gustat cu încîntare. Ei își vor aminti toate acestea și se vor detesta pe sine și păcatele lor. Căci nespus de jalnice vor părea toate aceste plăceri sufletului osîndit a pătimi în focul iadului, veacuri peste veacuri. Cum vor fierbe și vor turba de mînie la gîndul că au pierdut fericirea cerească pentru noroiul lumii, pentru niște bucăți de metal, pentru onoruri vane, pentru

tihne trupești, pentru o gîdilare a nervilor. Se vor căi cu adevărat — și aceasta-i a doua mușcătură a viermelui conștiinței, o tîrzie și nerodnică părere de rău pentru păcatele săvîrșite. Justiția divină vrea cu tot dinadinsul ca înțelegerea acestor bieți păcătoși să fie necontenit ațintită asupra păcatelor de care s-au făcut vinovați — și, mai mult decît atît, după cum arată sfîntul Augustin, Dumnezeu le va împărtăși propria-I cunoaștere a păcatului, încît păcatul le va apărea în toată răutatea lui groaznică, precum apare în ochii lui Dumnezeu Însuși. Își vor vedea păcatele în toată hidoșenia lor și se vor căi — dar va fi prea tîrziu, și atunci vor plînge asupra bunelor prilejuri pe care le-au trecut cu vederea. Aceasta e mușcătura de pe urmă și cea mai adîncă și mai cumplită a viermelui conștiinței. Conștiința are să spună : *Ai avut timp și prilej pentru a te căi și nu ai voit. Ai fost crescut în religie de către părinții tăi. Ai avut întru ajutorul tău sfintele taine și harul și indulgențele bisericii, L-ai avut pe slujitorul Domnului, preotul, să-ți vestească cuvîntul lui Dumnezeu, să te cheme înapoi cînd te rătăciseși, să te ierte de păcate, oricîte ar fi fost, orișicît de respingătoare, doar de te-ai fi spovedit și te-ai fi căit. N-ai vrut. I-ai înfruntat pe slujitorii sfintei religii, ai întors spatele confesionalului, te-ai înglodat tot mai adînc în mlaștina păcatului. Dumnezeu te-a chemat, te-a mustrat cu amenințări, te-a rugat stăruitor să te înapoiezi la El. O, ce rușine, ce jale ! Cîrmuitorul universului te ruga cu stăruință pe tine, făptură de lut, să-L iubești pe El, care te-a făcut, și să-I*

respecți legea. Nu. Tu n-ai vrut. Și acum, chiar de-ar fi să scalzi tot iadul cu lacrimile tale, dacă ai mai putea plînge, tot acel lac de lacrimi pocăite nu ți-ar dobîndi ce ți-ar fi dobîndit în timpul vieții tale trecătoare o singură lacrimă vărsată întru sinceră căință. Implori acum o clipă de viață pămîntească în care să te poți căi : în van. Timpul acela a trecut pe vecie.

Iată cele trei bolduri ale conștiinței, ale viperei ce-i roade în miezul inimii pe osîndiții din iad, încît plini de infernală furie ei se blestemă pe sine pentru nebunia lor și-i blestemă pe tovarășii lor cei răi care i-au dus la asemenea năruire și-i blestemă pe diavolii care i-au ispitit în viață și care acum îi batjocoresc pe vecie, și ocărăsc și blestemă pînă și Ființa Supremă ale Cărei bunătate și răbdare le-au disprețuit și le-au luat în deșert, dar ale Cărei dreptate și putere nu le pot ocoli.

Următoarea suferință morală căreia îi sînt supuși osîndiții este aceea a întinderii chinului. Omul, în viața sa pămîntească, deși e în stare a suferi multe rele, nu e în stare a le suferi pe toate o dată, întrucît un rău îl potolește și îl combate pe un altul, după cum adesea un venin lucrează împotriva altuia. În iad, dimpotrivă, o tortură, în loc de a combate pe alta, îi sporește puterea, și mai mult decît atît : puterile lăuntrice, fiind mai desăvîrșite ca simțurile din afară, sînt și mai apte de-a suferi. Aidoma cum fiecare dintre simțuri este torturat cu un anume supliciu potrivit, tot astfel este și fiecare însușire spirituală : închipuirea cu imagini oribile, puterea de simțire cu dorință și furie pe rînd, mintea și înțelegerea cu o întunecare lăuntrică mai teribilă chiar decît întunericul exterior care domnește în acea groaznică temniță. Răutatea, oricît de neputincioasă, care stăpînește aceste suflete diavolești e o suferință de o nemărginită întindere, de o durată fără limită, o groaznică stare de ticăloșie pe care cu greu ne-o putem închipui, dacă nu ținem seama de monstruozitatea păcatului și de ura ce i-o inspiră lui Dumnezeu.

În contradicție cu această suferință de durată și totuși coexistînd cu ea, e durerea prin intensitate. Iadul este centrul tuturor suferințelor și, după cum știți, toate cele sînt mai intense în centrul lor decît în punctele lor mai îndepărtate. Nu se află antidoturi sau leacuri de nici un fel care să domolească sau să aline cîtuși de puțin suferințele din iad. Ba dimpotrivă, lucrurile bune în sinea lor devin rele în iad. Tovărășia celorlalți, în alte părți izvor de alinare pentru cel mîhnit, aci va fi o tortură necontenită, cunoașterea, atît de rîvnită drept cel dintîi bun al minții, aci va fi și mai urîtă decît neștiința ; lumina, după care atîta jinduiește orișice ființă, de la Stăpînul Creațiunii pînă la cea mai umilă buruiană a pădurii, va fi intens detestată. În viața aceasta de pe pămînt durerile noastre sau nu-s foarte îndelungi sau nu-s foarte mari, pentru că natura fie că le învinge prin deprindere, fie că le pune capăt năruindu-se sub greutatea lor. Dar în iad chinurile nu pot fi învinse prin deprindere, căci fiind de o groaznică intensitate sînt totodată de o diversitate necontenită, fiecare suferință, am putea spune, luînd foc de la

cealaltă și totodată ațițînd în cea care a aprins-o o flacără și mai aprigă. Și nici nu poate scăpa natura de aceste chinuri intense și felurite sucombîndu-le, căci sufletul este susținut și menținut în rău, pentru ca suferința să-i fie mai mare. Nemărginită întindere a chinului, intensitate de necrezut a suferinței, felurime necontenită a torturii — asta vrea maiestatea divină, atît de grav insultată de către păcătoși ; asta pretinde sfințenia cerului, trecută cu vederea și înlăturată de dragul plăcerilor josnice și vicioase ale cărnii corupte ; asta cere imperios sîngele vărsat de mielul nevinovat al lui Dumnezeu pentru mîntuirea păcătoșilor și călcat în picioare de către cei mai ticăloși dintre ticăloși.

Ultimul chin, care pune vîrf tuturor chinurilor acelui loc îngrozitor, este veșnicia iadului. Veșnicie ! O, vorbă cumplită, înfiorătoare ! Veșnicie ! Care cuget omenesc o poate înțelege ? Și nu uitați, e o veșnicie de durere. Chiar dacă suferințele din iad nu ar fi atît de îngrozitoare pe cît sînt, ele tot ar deveni nesfîrșite, căci sînt menite a dăinui necontenit. Dar dăinuind veșnic, sînt totodată, precum știți, intolerabil de intense, insuportabil de răspîndite. Să înduri veșnic chiar și numai înțepătura unei insecte ar fi un chin îngrozitor. Ce trebuie să fie, atunci, să înduri multiplele chinuri ale infernului pe vecie ? Pe vecie ! Pe toată veșnicia ! Nu un an sau un veac, ci pe vecie. Încercați să vă închipuiți groaznicul înțeles al acestui lucru. Ați văzut adesea nisipul pe țărmul mării. Cît sînt de mărunte subțirele-i fire ! Și din cît de multe asemenea fire subțiri și mărunte e alcătuită

mica mînă de nisip ce-o înșfacă în joaca lui copilul. Închipuiți-vă acum un munte din acest nisip, înalt de un milion de mile, ridicîndu-se din pămînt pînă la cele mai înalte înălțimi ale cerurilor, și lat de un milion de mile, întinzîndu-se pînă în spațiul cel mai îndepărtat, și gros de un milion de mile, și închipuiți-vă o asemenea masă enormă de fărîme de nisip înmulțite cu cîte frunze are pădurea, cîte picături de apă vastul ocean, cîte pene au păsările, cîți solzi peștii, cîți peri dobitoacele, cîți atomi nemăsuratul cuprins al aerului — și închipuiți-vă că la sfîrșitul fiecărui milion de ani o pasăre micuță ar veni la acel munte și ar ciuguli din el un fir subțire de nisip și l-ar duce în ciocul ei. Cîte milioane și milioane de secole ar trebui să treacă pînă ca această pasăre să scoată și să ia cu sine măcar și zece metri pătrați din acel munte, cîți eoni peste eoni de veacuri pînă să scoată tot nisipul din acel munte ?...

Și totuși, după trecerea acelei imense perioade de timp, nici o clipă a veșniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut. După trecerea tuturor acelor bilioane și trilioane de ani, veșnicia abia ar fi început. Și dacă acel munte iarăși s-ar înălța după ce va fi fost scos în întregime de la locu-i, și dacă pasărea iarăși ar veni și l-ar scoate iarăși de la locu-i, grăunte cu grăunte, și dacă tot astfel s-ar înălța și s-ar istovi de atîtea ori cîte stele-s pe cer, cîți atomi în aer, cîte picături de apă în mare, cîte frunze-n copaci, cîte pene de păsări, cîți solzi au toți peștii, cîți peri toate animalele, la capătul tuturor aces-

tor nenumărate înălțări și istoviri ale acelui munte nemăsurat de vast, nici o singură clipă a veşniciei nu s-ar putea spune că va fi trecut chiar şi atunci, la sfîrșitul unei asemenea perioade, după acea infinită întindere de timp a cărei simplă evocare ne ameţeşte mintea, veşnicia de abia ar fi început.

Unui prea fericit sfînt (cred că a fost chiar unul dintre părinții ordinului nostru) îi fu cîndva îngăduită o viziune a infernului. I se părea că stă în mijlocul unei săli mari, întunecoase şi tăcute, în care nu se auzea nimic afară de ticăitul unui orologiu mare. Ticăitul nu contenea o clipă şi i se părea că ticăitul suna asemenea unei necontenite repetări a cuvintelor: mereu, nicicînd, — mereu, nicicînd. Mereu în iad, nicicînd în cer; mereu alungat din fața lui Dumnezeu, nicicînd bucurîndu-te de preafericita viziune; mereu devorat de flăcări, ros de insecte scîrboase, străpuns de cuie înroşite în foc, nicicînd iertat de aceste chinuri; mereu să te mustre conştiința, să te facă să turbezi amintirea, nicicînd să nu scapi; mereu să blestemi şi să ocărăşti pe scîrnavii diavoli ce se bucură vrăjmăşeşte de mizeria celor amăgiți de dînşii, nicicînd să nu vezi mijind veşmintele strălucitoare ale preafericitelor duhuri; mereu să strigi din prăpastia de foc către Dumnezeu, implorînd o clipă, o singură clipă de răgaz, în aceste suferințe cumplite, nicicînd să nu dobîndeşti, nici timp de o clipă, iertarea lui Dumnezeu; mereu să suferi, nicicînd să te bucuri; mereu osîndit, nicicînd mîntuit; mereu, nicicînd; mereu nicicînd. O, ce pedeapsă îngrozitoare! O veşnicie de chin nesfîrşit, de nesfîrşită tortură trupească şi sufletească, fără o rază de nădejde, fără o clipă de încetare; o veşnicie de chin de-o intensitate nelimitată, de tortură nesfîrşit de diversă, de chin care întreține veşnic ceea ce veşnic devoră, de groază care sfîşie sufletul în timp ce distruge carnea, o veşnicie din care fiece clipă în sine e o veşnicie de suferință. Aceasta-i pedeapsa îngrozitoare dată celor ce mor în păcat de moarte de către un Dumnezeu atotputernic şi drept.

Da, un Dumnezeu drept! Oamenii, raționînd totdeauna ca oameni ce sînt, se miră ca Dumnezeu să orînduiască pedeapsă veşnică şi infinită în flăcările iadului pentru un singur păcat grav. Ei raționează astfel pentru că, orbiți de grosolana amăgire a cărnii şi de întunecimea priceperii omeneşti, nu-s în stare să înțeleagă odioasa ticăloşie a păcatului de moarte. Raționează astfel pentru că nu-s în stare să priceapă că măcar şi păcatul venial[1] este de o natură atît de mîrşavă şi odioasă, încît chiar dacă atotputernicul Creator ar putea pune capăt la toate relele şi nenorocirile din lume — la boli, la jafuri, la crime, la moarte, la ucideri — cu condiția să lase nepedepsit un singur păcat venial — o minciună, o privire mînioasă, o clipă de trîndăvie voită —, El, marele, atotputernicul Dumnezeu, n-ar putea proceda astfel, deoarece păcatul, fie cu gîndul, fie cu fapta, este o încălcare a legii

[1] *Păcat venial* — de la latinescul *venia*-indulgență, iertare; păcat ce poate fi iertat, care are o scuză (n. tr.).

Sale și Dumnezeu n-ar fi Dumnezeu de n-ar pedepsi pe cel ce-I încalcă legea.

Un păcat, o clipă de orgoliu răzvrătit al cugetului l-a făcut pe Lucifer să cadă din fala sa împreună cu a treia parte din cohorta îngerilor. Un păcat, o clipă de nebunie și de slăbiciune i-a alungat pe Adam și Eva din grădina Edenului și a adus moartea și suferința pe pămînt. Pentru a răscumpăra urmările acelui păcat, unicul Fiu al lui Dumnezeu a coborît pe pămînt, a trăit și a suferit moartea cea mai dureroasă, spînzurînd trei ore pe cruce.

O, dragii mei mici frați întru Isus Hristos, jigni-vom așadară pe acest bun Mîntuitor și stîrni-vom mînia Sa ? Călca-vom din nou în picioare acest trup sfîșiat și schingiuit ? Scuipa-vom acest obraz atît de plin de durere și de iubire ? Batjocori-vom și noi asemenea iudeilor cruzi și soldaților brutali pe-acest Mîntuitor blînd și milostiv, care de dragul nostru a călcat singur strugurii amari ai durerilor ? Fiecare cuvînt păcătos e o rană în carnea Sa vie. Fiecare faptă păcătoasă e un spin ce-I străpunge fruntea. Fiecare gînd necurat căruia îi cedăm cu bună știință este o lance ascuțită care sfredelește acea inimă sfîntă și curată. Nu, nu ! Nu e cu putință ca o ființă umană să facă ceea ce jignește atît de adînc maiestatea divină, ceea ce-i pedepsit cu o veșnicie de chinuri, ceea ce-L răstignește din nou pe Fiul lui Dumnezeu și-L batjocorește.

Mă rog Domnului ca bietele mele cuvinte să fi izbutit astăzi a păstra în cuvioșie pe cei ce au harul lui Dumnezeu, a întări pe cei șovăielnici, a aduce înapoi către harul lui Dumnezeu pe bietul suflet rătăcit, de s-ar afla vreun asemenea suflet printre voi. Mă rog Domnului, și rugați-vă și voi o dată cu mine, ca să ne pocăim din toată inima. Vă voi cere acum, tuturor, să repetați după mine actul de pocăință îngenunchind aici, în această umilă capelă, în prezența lui Dumnezeu. El e aci, în tabernacul, arzînd de dragoste pentru omenire, gata să-i mîngîie pe cei mîhniți. Nu vă fie teamă. Oricît de multe și oricît de respingătoare v-ar fi păcatele, e de ajuns să vă pocăiți și vă vor fi iertate. Să nu vă oprească nici o sfială pămîntească. Dumnezeu este încă Domnul milostiv, care nu voiește moartea veșnică a păcătosului, ci aducerea lui la calea cea bună și la viață.

El vă cheamă la Dînsul. Ai Lui sînteți. V-a adus pe lume din neant. El v-a iubit cum numai un Dumnezeu poate iubi. Brațele Sale sînt deschise pentru a vă primi, chiar dacă ați păcătuit împotriva Sa. Vino la El, sărman păcătos ce rătăcești cu inima plină de zădărnicie ! Acum e timpul cînd poți fi primit. Acum e ceasul.

Preotul se ridică și, întorcîndu-se către altar, îngenunche pe treapta dinaintea tabernacolului în semiîntunericul ce se lăsase. Așteptă pînă toți din capelă îngenunchează și cel mai mic zgomot se stinse. Apoi înălță capul și recită cu fervoare actul de pocăință, frază cu frază. Băieții îi răspundeau frază cu frază. Stephen, cu limba încleiată de cerul gurii, își înclinase capul și se ruga cu inima.

— O, Dumnezeul meu!
— O, Dumnezeul meu!
— Mă căiesc din inimă
— Mă căiesc din inimă
— de a Te fi jignit
— de a Te fi jignit
— și îmi urăsc păcatele
— și îmi urăsc păcatele
— mai mult decît orice alt rău
— mai mult decît orice alt rău
— pentru că ele Te scîrbesc pe Tine
— pentru că ele Te scîrbesc pe Tine
— Carele ești atîta de vrednic
— Carele ești atîta de vrednic
— de toată dragostea mea
— de toată dragostea mea
— și voiesc a mă strădui cu hotărîre
— și voiesc a mă strădui cu hotărîre
— ca ajutat de sfîntul Tău har
— ca ajutat de sfîntul Tău har
— să nu Te mai jignesc niciodată
— să nu Te mai jignesc niciodată
— și să-mi îndrept viața.
— și să-mi îndrept viața.

După masă, se urcă în odaia lui ca să fie singur cu sufletul său, și la fiece pas sufletul său părea să suspine, și la fiece pas sufletul său urca laolaltă cu picioarele sale, printr-un ținut de tenebre vîscoase, suspinînd în urcuș.

Se opri pe palier în fața ușii, apoi, apucînd mînerul de porțelan, deschise ușa repede. Aștептă înspăimîntat, cu sufletul pierit, rugîndu-se în tăcere ca moartea să nu-i atingă fruntea pe

cînd trecea pragul, ca diavolii care pîndesc în întuneric să nu dobîndească putere asupră-i. Tot mai aștepta în prag, ca la intrarea într-o peșteră întunecată. Erau chipuri acolo; ochi ce așteptau și pîndeau.

— Știam foarte bine, firește, că deși trebuia totul să iasă la lumină îi va fi destul de greu să se străduiască să încerce să se silească să încerce să se străduiască să-și recunoască singur plenipotențiarul spiritual, așa că știam foarte bine, firește...

Chipuri murmurînde așteptau și pîndeau; murmur de glasuri umplea bolta întunecată a peșterii. Era adînc înspăimîntat cu duhul și cu trupul — dar înălțînd capul curajos păși hotărît înăuntrul odăii. Un prag, o odaie, aceeași odaie, aceeași fereastră. Își spuse cu calm că acele cuvinte ce păreau să se înalțe în murmur din întuneric nu aveau nici un sens. Își spuse că nu era decît odaia lui, cu ușa deschisă.

Închise ușa și ducîndu-se iute pînă la pat, îngenunche alături de el și-și acoperi fața cu mîinile. Mîinile îi erau reci și jilave și-l dureau mădularele străpunse de fiori reci. Neliniștea trupească și frigul și oboseala năvăliră asupră-i, învălmășindu-i gîndurile. De ce sta îngenuncheat acolo ca un copil făcîndu-și rugăciunea de seară? Ca să fie singur cu sufletul său, ca să-și întîmpine păcatele față în față, să-și amintească timpul și felul și împrejurările fiecăruia și să plîngă asupră-le. Nu putea plînge. Nu le putea sili să i se înfățișeze în amintire. Nu simțea decît o durere a sufletului și a trupului,

întreaga-i ființă, amintire, voință, înțelegere, carnea-i întreagă, năucite și obosite.

Asta era fapta diavolilor : îi risipiseră gîndurile și-i încețoșaseră conștiința, asaltîndu-l la porțile lașului trup corupt de păcat ; și rugîndu-l sfios pe Dumnezeu să-i ierte slăbiciunea, se sui tîrîș în pat și strînse cuverturile în juru-i și-și acoperi iar fața cu mîinile. Păcătuise. Păcătuise atît de profund împotriva cerului și a lui Dumnezeu, încît nu era vrednic să fie numit copilul lui Dumnezeu.

Oare putea fi adevărat că el, Stephen Dedalus, făcuse acele lucruri ? Conștiința lui suspina drept răspuns. Da, le făcuse, în chip ascuns, murdar, iarăși și iarăși, și, înăsprit în păcătoasă nepocăință, cutezase să poarte masca cuvioșiei pînă și în fața tabernacolului, cînd sufletul lui era pe dinăuntru un maldăr viu de putreziciune. Cum se face că nu-l trăsnise Dumnezeu ? Leproasa adunătură a păcatelor sale îl încolțea tot mai de-aproape, sufla asupră-i, se apleca înspre el din toate părțile. Se strădui să uite de ele rugîndu-se, ghemuindu-și și mai mult mădularele și strîngîndu-și pleoapele ; dar simțurile sufletului său nu se lăsau legate și, cu toate că ținea ochii strîns închiși, vedea locurile unde păcătuise și, cu toate că urechile îi erau astupate de pături, auzea. Dori cu toată voința lui să nu audă și să nu vadă. Dori, pînă prinse a-i tremura tot trupul sub încordarea acestei dorințe și pînă ce simțurile sufletului său se învăluiră. Se învăluiră pentru o clipă și iar se limpeziră. Vedea.

Un cîmp înțesat cu mărăciniș și scaieți și tufe înfoiate de urzici. În tot locul, presărate printre desișurile de bălării țepoase, zăceau cutii de tinichea scofîlcite și grămezi și colaci de excremente întărite. O leșinată lumină de mlaștină lupta să se ridice peste toată această scîrnăvie, de printre țepoasele buruieni verzi-cenușii. O duhoare, leșinată și tulbure ca și lumina, unduia leneș spre văzduh din cutiile de tinichea și din pojghițele bălegarului stătut.

Erau niște făpturi pe cîmp : una, trei, șase ; niște făpturi se mișcau prin cîmp, încoace și încolo. Făpturi de țapi cu fețe de om, cu frunți încornorate, cu bărbuțe rare ; făpturi de culoarea cenușie a cauciucului. Maliția viciului le sticlea în ochii duri, pe cînd se mișcau încoace și încolo, tîrînd în urmă-le cozile lungi. Un rînjet de răutate crudă le lumina cenușiu fețele bătrîne, osoase. Unul își strîngea în jurul coastelor o vestă de flanelă ruptă, un altul se văita monoton, încîlcindu-i-se barba în plasa de mărăciniș. Șoapte stinse le ieșeau de pe buzele uscate pe cînd foșneau șerpuind încoace și încolo printre bălării, tîrîndu-și cozile lungi printre cutiile de tinichea ce țăcăneau. Se mișcau în cercuri tîrîș, în cercuri tot mai strînse și mai strînse, să-l strîngă, să-l strîngă, și de pe buzele uscate le ieșeau vorbe șoptite din cozile lungi, șuierătoare, le erau mînjite cu balegă rîncedă și-și ridicau fețele înspăimîntătoare...

— Ajutor !

Aruncă de pe el cuverturile, ca nebun, să-și elibereze fața și gîtul. Acesta era iadul lui. Dumnezeu îi îngăduise să vadă iadul ce-l aștepta pentru păcatele lui : puturos, bestial, malign,

un iad al diavolilor lubrici, asemănători țapilor. Pentru el ! Pentru el !

Sări din pat, cu mirosul puturos revărsîndu-i-se prin gîtlej, năvălindu-i în măruntaie, răzvrătindu-i-le. Aer ! Aerul cerului ! Se repezi poticnindu-se spre fereastră, gemînd și mai să leșine de greață. În fața lavaboului îl năpădi o convulsie lăuntrică și, strîngîndu-și sălbatic fruntea rece, vomită abundent în chin cumplit.

După ce criza se istovi, merse slăbit pînă la fereastră, ridică rama glisantă și se așeză într-un colț, rezemîndu-și cotul de pervaz. Ploaia se trăsese mai departe și, printre aburii plutitori de la un punct de lumină la altul, orașul țesea în juru-i un mătăsos cocon de pîclă gălbuie. Cerul era calm și ușor luminos, și aerul dulce de respirat, ca într-un tufiș scăldat de ploi repezi ; și în mijlocul păcii și luminilor lucitoare și miresmei line, el încheie un legămînt cu inima lui.

Se rugă :

— *El vru odinioară să vină pe pămînt în slavă cerească, dar noi am păcătuit ; și atunci n-a putut veni la noi decît învăluindu-și maiestatea și întunecîndu-și strălucirea, căci El era Dumnezeu. Și a venit în slăbiciune și nu în putere și te-a trimis pe tine, făptură, în locu-I, cu gingășia și cu lumina unei făpturi, potrivit stării noastre. Și acum însuși chipul și înfățișarea ta, Maică iubită, ne grăiesc despre Cel Veșnic ; nu asemenea frumuseții pămîntene, primejdioasă de privit, ci ca steaua dimineții care-ți este însemnul, strălucitoare și melodioasă, respirînd puritate, vorbind despre cer și insuflînd pace. O, vestitoare a zilei ! O, lumină a pelerinului ! Călăuzește-ne încă precum ai călăuzit. În noaptea cea neagră, prin pustiul întunecat, călăuzește-ne către Domnul nostru Isus, călăuzește-ne către casa noastră.*

Ochii îi erau împăienjeniți de lacrimi. Ridicîndu-și smerit privirea spre cer, își plîngea inocența pierdută.

După căderea serii, plecă de acasă și întîia atingere a aerului jilav și întunecos, zgomotul ușii cînd se închise îndărătu-i îi readuseră durerea conștiinței, alinată de rugăciune și de lacrimi. Să se spovedească ! Să se spovedească ! Nu era de ajuns să-și aline conștiința cu o lacrimă și cu o rugăciune. Trebuia să îngenuncheze înaintea slujitorului Sfîntului Duh și să-i spună toate păcatele lui ascunse, cu adevăr și pocăință. Înainte de-a auzi iar scîndura de jos a ușii frecînd pragul cînd se deschidea ca să-l lase să intre, înainte de a revedea masa din bucătărie așternută pentru cină, va fi îngenuncheat și se va fi spovedit. Era foarte simplu.

Durerea conștiinței încetă și el merse înainte repede prin străzile întunecoase. Erau atîtea lespezi de piatră pe trotuarul acestei străzi și atîtea străzi în acest oraș și atîtea orașe în lume. Dar veșnicia nu se sfîrșea niciodată. El se afla în păcat de moarte. Chiar și o singură dată însemna păcat de moarte. Se putea întîmpla într-o clipă. Dar cum atît de repede ? Cînd vedeai sau ți se părea că vezi. Ochii văd acel lucru, fără ca mai înainte să fi dorit să-l vadă. Apoi într-o clipă se întîmplă. Dar oare acea parte a trupului înțelege, sau cum ? Șarpele, cea mai vicleană

jivină a cîmpului. Desigur că înțelege cînd dorește într-o clipă și apoi își prelungește dorința clipă după clipă, stăruind în păcat. Simte și înțelege și dorește. Ce lucru oribil ! Cine oare a creat-o așa, acea parte bestială a trupului capabilă să înțeleagă și să dorească în chip bestial ? Era oare parte din el sau ceva neomenesc mînat de un suflet inferior ? Sufletul lui se îngrețoșa la gîndul acelei existențe care dormita șerpește în el hrănindu-se din măduva tînără a vieții sale și îngrășîndu-se din balele viciului. O, de ce este așa ? De ce ?

Se ghemuia în umbra acelui gînd, umilindu-se în venerație temătoare față de Dumnezeu, Care crease toate cele și pe toți oamenii. Nebunie. Cine putea gîndi un asemenea gînd ? Și ghemuit în negură și ticăloșie, se ruga mut îngerului său păzitor să alunge cu sabia lui demonul care șoptea creierului său.

Șoapta încetă și atunci el știu limpede că propriul lui suflet păcătuise cu gîndul și cu vorba și cu fapta de bună voie, prin propriul său trup. Să se spovedească ! Trebuie să se spovedească de fiece păcat. Cum putea rosti în vorbe către preot ceea ce făcuse ? Trebuie, trebuie. Dar cum putea explica fără să moară de rușine ? Dar cum putuse face asemenea lucruri fără rușine ? Nebun ! Să se spovedească ! O, da, o va face, ca să fie iar liber și curățat de păcate ! Poate că preotul va ști. O, Doamne Dumnezeule !

Mergea mereu înainte prin străzi luminate sărăcăcios, temîndu-se a se opri o clipă ca nu cumva să aibă aerul că dă înapoi de la ceea ce-l

aștepta, temîndu-se de-a ajunge la locul către care se îndrepta totuși cu jind. Cît de frumos trebuie să fie un suflet în starea de har cînd Dumnezeu îl privește cu dragoste !

Fete șleampăte ședeau pe marginile trotuarului în fața unor coșuri. Părul plouat le atîrna în șuvițe lungi pe frunți. Nu erau plăcute la vedere, cum stăteau așa cinchite în noroi. Dar sufletele lor erau privite de Dumnezeu : și dacă deasupra sufletelor lor pogorîse harul divin, erau strălucitoare la vedere și Dumnezeu văzîndu-le le iubea.

O istovitoare suflare de umilință îi adie rece prin suflet cînd se gîndi cît de căzut era el, cînd simți că sufletele acelea îi erau mai dragi lui Dumnezeu decît al său. Adierea sufla pe deasupră-i și trecea către miriadele și miriadele de alte suflete pe care le lumina harul lui Dumnezeu, cînd mai mult, cînd mai puțin, stele cînd mai strălucitoare, cînd mai întunecate, susținute, ori căzînd. Și licărind, sufletele se perindau și piereau, susținute sau căzînd, scăldate în suflarea adiindă. Un singur suflet era pierdut, un suflet micuț : al lui. Mai clipi o dată și se stinse, uitat, pierdut. Sfîrșitul : negru, rece, gol, pustiu.

Conștiința locului îi reveni ca un flux domol peste o vastă întindere de timp neluminat, nesimțit, netrăit. Cadrul sordid se alcătui împrejuru-i : accentele vulgare, flăcările arzătoarelor de gaz prin prăvălii, mirosurile de pește și de alcooluri și de rumeguș jilav, bărbați și femei care se mișcau. O bătrînă se pregătea să traverseze strada cu un bidon de petrol în

mînă. Se plecă spre ea și o întrebă unde era prin apropiere o capelă.

— O capelă, *sir?* Da, *sir*. Capela din Church Street.

— Church ?

Ea își mută bidonul în mîna cealaltă și-i arătă direcția ; și cum își ținea întinsă mîna dreaptă, urît mirositoare și uscată, pe sub ciucurii șalului, el se aplecă și mai mult spre dînsa, întristat și alinat de glasul ei.

— Vă mulțumesc.

— Cu toată plăcerea, *sir*.

Lumînările la altarul mare erau stinse, dar mireasma de tămîie încă mai plutea prin nava întunecoasă. Niște lucrători bărboși, cu fețe pioase, scoteau un baldachin printr-o ușă laterală, sacristanul ajutîndu-le cu gesturi și vorbe domoale. Cîțiva credincioși mai zăboveau încă rugîndu-se în fața unuia dintre altarele laterale sau îngenuncheați în bănci în apropierea confesionalelor. El se apropie sfios și îngenunche în ultima bancă, recunoscător pentru pacea și liniștea și umbra înmiresmată a bisericii. Scîndura pe care sta îngenuncheat era îngustă și uzată și cei care se aflau în preajmă-i erau umili slujitori ai lui Hristos. Și Hristos se născuse în sărăcie și muncise în atelierul unui dulgher, tăind cu fierăstrăul scîndurile și dîndu-le la rindea, și vorbise mai întîi despre împărăția lui Dumnezeu pescarilor sărmani, învățîndu-i pe toți oamenii să fie blînzi și cu inima smerită.

Își aplecă fruntea sprijinind-o în mîini și-i porunci inimii sale să fie blîndă și smerită,

pentru ca să poată fi și el asemenea celor care îngenuncheau în preajmă-i și rugăciunea lui să poată fi primită ca și a lor. Se ruga alături de dînșii, dar îi era greu. Sufletul lui era murdărit de păcate și el nu cuteza să ceară iertare cu credința simplă a acelora pe care Isus, după căile tainice ale lui Dumnezeu, îi chemase mai întîi alături de Dînsul, dulgherii, pescarii, oamenii sărmani și simpli, cu îndeletniciri umile, mînuind lemnul copacilor și cioplindu-l, cîrpindu-și cu răbdare mrejele.

O siluetă înaltă venea de-a lungul naosului și penitenții tresăriră ; ridicînd și el repede ochii, văzu o barbă lungă și sură și veșmîntul brun al unui capucin. Preotul pătrunse în boxă și rămase ascuns. Doi penitenți se ridicară și intrară fiecare în cîte o parte a confesionalului. Ușa glisantă fu trasă la loc și murmurul stins al unui glas tulbură liniștea.

Începu să-i murmure sîngele în vine ; murmura ca o cetate plină de păcate, chemată din adîncurile somnului ca să-și audă sentința de condamnare. Cădeau flăcări de foc și cădeau ușor pulberi de cenușă, lăsîndu-se peste casele oamenilor. Ei tresăreau, trezindu-se din somn, tulburați de aerul încins.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din latura boxei. Cealaltă latură fu trasă. O femeie intră liniștită și agilă acolo unde îngenunchease primul penitent. Murmurul stins reîncepu.

Încă mai putea părăsi capela. Putea să se ridice, să pună un picior în fața celuilalt și să iasă încetișor și apoi să fugă, să fugă, să fugă

repede prin străzile întunecoase. Încă mai putea scăpa de rușine. De-ar fi fost orice crimă teribilă, numai păcatul ăsta nu ! De-ar fi fost un omor ! Flăcărui de foc cădeau și-l atingeau pretutindeni : gînduri rușinoase, vorbe rușinoase, fapte rușinoase. Rușinea îl acoperea ca o pulbere de cenușă încinsă, lăsîndu-se întruna asupră-i. Să spună asta în cuvinte ! Avea să i se înăbușe sufletul și, neputincios, avea să se stingă.

Ușa glisantă fu împinsă îndărăt. Un penitent se ivi din cealaltă latură a boxei. Ușa fu trasă dincoace. Un penitent intră în locul celui care ieșise. Din boxă se înălța un susur moale de șoapte în norișori aburoși. Era femeia : norișori moi de susur, abur moale de susur, susurînd, dispărînd.

Se bătu cu pumnul în piept, smerit, în taină, sub ascunzișul rezemătorii pentru mîini. Are să se împace cu semenii și cu Dumnezeu. Are să-și iubească aproapele. Are să-L iubească pe Dumnezeu care l-a creat și care îl iubea. Are să îngenuncheze și are să se roage alături de alții și are să fie fericit. Dumnezeu își va coborî privirea asupra lui și asupra lor și-i va iubi pe toți.

Era ușor să fii bun. Jugul lui Dumnezeu era dulce și ușor. Ar fi fost mai bine să nu fi păcătuit niciodată, să fi rămas mereu copil, căci Dumnezeu îi iubea pe copilași și-i lăsa să vină la El. Era cumplit și trist să păcătuiești. Dar Dumnezeu e milostiv cu bieții păcătoși care se căiesc din inimă. Cît de adevărat ! Asta-i adevărata bunătate !

Ușa glisantă fu împinsă brusc. Penitentul ieși. Era rîndul lui. Se ridică îngrozit și intră orbește în boxă.

Sosise clipa în cele din urmă. În penumbra liniștită îngenunche și-și ridică ochii către crucifixul alb agățat deasupră-i. Dumnezeu putea să vadă că el se căia. Își va mărturisi toate păcatele. Confesiunea lui va fi lungă. Toți care se aflau în capelă vor ști atunci cît fusese de păcătos. Lasă-i să știe. Era adevărat. Dar Dumnezeu făgăduise că-l va ierta dacă se căiește. El se căia. Își împreună strîns mîinile și le înălță către imaginea albă, rugîndu-se din ochii întunecați, rugîndu-se din tot trupul tremurător, legănîndu-și capul încoace și încolo ca o făptură pierdută, rugîndu-se cu gemete pe buze.

— Îmi pare rău ! Îmi pare rău ! O, cît îmi pare de rău !

Ușa glisantă clempăni trasă înapoi, iar inima îi săltă în piept. La grilaj se afla fața unui preot bătrîn, întoarsă dinspre el, sprijinită într-o mînă. Făcu semnul crucii și-l rugă pe preot să-l binecuvînteze căci păcătuise. Apoi, plecîndu-și capul, repetă *Confiteor*-ul, înspăimîntat. La cuvintele *cea mai vinovată greșeală a mea* se opri, tăindu-i-se răsuflarea.

— Cît timp e de la ultima ta confesiune, copile ?

— Mult, părinte.

— O lună, copilul meu ?

— Și mai mult, părinte.

— Șase luni ?

— Opt luni, părinte.

Începuse. Preotul întrebă :

— Şi ce-ţi aminteşti de atunci încoace ?

El începu să-şi mărturisească păcatele : slujbele la care nu se dusese, rugăciunile pe care nu le făcuse, minciunile.

— Mai e ceva, copilul meu ?

Păcate de mînie, invidie faţă de alţii, lăcomie, vanitate, neascultare.

— Mai e ceva, copilul meu ?

Nu mai avea încotro. Murmură :

— Am... comis păcate de necurăţenie, părinte.

Preotul nu întoarse capul.

— Cu tine însuţi, copilul meu ?

— Şi... cu alte persoane.

— Cu femei, copilul meu ?

— Da, părinte.

— Erau femei măritate, copilul meu ?

Nu ştia. Păcatele i se scurgeau de pe buze, i se scurgeau în picuri ruşinoşi de pe suflet, copseseră şi supurau ca o rană, se prelingeau ca o revărsare scîrboasă a viciului. Cele din urmă păcate se scurgeau, ieşind la iveală cu încetul, murdare. Nu mai avea ce spune. Îşi plecă fruntea copleşit.

Preotul tăcea. Apoi întrebă :

— Cîţi ani ai, copilul meu ?

— Şaisprezece, părinte.

Preotul îşi trecu de cîteva ori mîna peste faţă. Apoi, sprijinindu-şi fruntea într-o mînă, se rezemă de grilaj şi, tot cu privirea întoarsă, vorbi încet. Glasul îi era obosit şi bătrîn.

— Eşti foarte tînăr, copilul meu, zise ; dă-mi voie să te rog stăruitor a te lăsa de păcatul acesta. E un păcat groaznic. Omoară trupul şi

omoară sufletul. E pricina multor crime şi nenorociri. Lasă-te de el, copilul meu, pentru numele lui Dumnezeu. Este dezonorant şi te face neom. Nu poţi şti unde te va duce acest nărav ticălos sau cînd se va întoarce împotriva ta. Atîta timp cît vei comite acest păcat, sărman copil, nu vei preţui nici cîtuşi de puţin în ochii lui Dumnezeu. Roagă-te Maicii Domnului să te ajute. Are să te ajute, copilul meu. Roagă-te de Preacurata Fecioară Maria, cînd îţi trece prin minte acest păcat. Sînt încredinţat c-o vei face, nu-i aşa ? Te căieşti de toate aceste păcate. Sînt încredinţat că te căieşti. Şi-i vei făgădui acum lui Dumnezeu că de te ajută cu sfîntul Său har, nu-l vei mai mînia niciodată cu acest păcat ticălos. Vei face această făgăduială solemnă lui Dumnezeu, nu-i aşa ?

— Da, părinte.

Glasul bătrîn şi obosit se lăsa ca o ploaie lină pe inima lui tremurîndă. Ce lin şi ce trist !

— Aşa să faci, bietul meu copil. Diavolul te-a dus pe căi greşite. Goneşte-l înapoi în iad cînd te-o mai ispiti să-ţi necinsteşti astfel trupul — goneşte duhul mîrşav care-l urăşte pe Domnul nostru. Făgăduieşte acum că te vei lăsa de acest păcat, de acest păcat nespus de ticălos.

Orbit de lacrimi şi de lumina mizericordiei divine îşi plecă fruntea şi ascultă cuvintele grave de dezlegare şi văzu mîna preotului înălţată asupră-i în semn de iertare.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, copile. Roagă-te pentru mine.

Îngenunche ca să-şi spună rugăciunea de penitenţă într-un ungher al navei întunecoase ;

şi rugăciunile lui se înălţau către cer din inima lui purificată ca mireasma ce-o avîntă-n înalt o inimă de trandafir alb.

Străzile noroioase erau vesele. Grăbea spre casă, conştient de un har nevăzut care-i străbătea mădularele şi i le făcea sprintene. Oricît de greu i-a fost, o făcuse. Se spovedise şi Dumnezeu îl iertase. Sufletul lui era iarăşi frumos şi sfinţit, sfinţit şi fericit.

Va muri frumos dacă Dumnezeu va voi să moară. Era frumos să trăieşti în har o viaţă de pace şi virtute şi îngăduinţă faţă de ceilalţi.

Şedea lîngă focul din bucătărie, neîndrăznind să vorbească de fericire. Pînă în clipa asta nu ştiuse cît de frumoasă şi paşnică putea fi viaţa. Din pătratul verde de hîrtie, prins cu ace în jurul lămpii, se lăsa o umbră dulce. Pe tăblia bufetului sta o farfurie cu cîrnaţi şi o budincă albă şi pe raft erau ouă. Stăteau pregătite pentru gustarea de mîine-dimineaţă, după împărtăşania din capela colegiului. Budincă albă şi ouă şi cîrnaţi şi ceşti de ceai. Ce simplă şi frumoasă era viaţa la urma urmei ! Şi toată viaţa i se aşternea înainte.

Într-un vis adormi. Într-un vis se trezi şi văzu că era dimineaţă. Într-un vis treaz se îndreptă către colegiu prin dimineaţa liniştită.

Toţi băieţii erau acolo, îngenuncheaţi la locurile lor. Îngenunche şi el printre ei, fericit şi sfios. Altarul era acoperit cu maldăre înmiresmate de flori albe şi în lumina dimineţii, palidele flăcări ale lumînărilor printre florile albe erau limpezi şi liniştite ca şi sufletul său.

Îngenunche în faţa altarului laolaltă cu colegii săi de clasă, ţinînd între ei pînza de pe altar ca deasupra unei bare vii de mîini. Mîinile îi tremurau şi-i tremura şi sufletul auzind preotul cum trecea cu sfîntul potir de la un băiat la altul.

— *Corpus Domini nostri.* [1]

Putea fi adevărat ? Sta îngenuncheat acolo neprihănit şi sfios ; şi va ţine pe limbă ostia şi Dumnezeu va intra în trupul său curăţit.

— *In vitam eternam. Amen.* [2]

O altă viaţă ! O viaţă de har şi virtute şi fericire ! Era adevărat. Nu era un vis din care să se trezească. Trecutul trecuse.

— *Corpus Domini nostri.*

Sfîntul potir venise la dînsul.

4

DUMINICA ERA DEDICATĂ tainei Sfintei Treimi, lumea Sfîntului Duh, marţea Îngerilor Păzitori, miercurea Sfîntului Iosif, joia Preasfintei Taine de pe Altar, vinerea Patimilor lui Isus, sîmbăta Prea Curatei Fecioare Maria.

În fiece dimineaţă el se sfinţea din nou în prezenţa cîte unei imagini sau taine sfinte. Ziua lui începea cu o eroică dăruire a fiecărei clipe şi fapte şi a fiecărui gînd intenţiilor pontifului suveran şi cu o slujbă matinală. Aerul aspru al zorilor îi ascuţea pietatea fermă ; şi

[1] Trupul Domnului nostru (lat.) (n. tr.).
[2] Întru viaţă veşnică. Amin (lat.) (n. tr.).

adesea, pe cînd sta îngenuncheat în fața altarului lateral printre puținii veniți să se închine și cu cartea de rugăciuni plină de file intercalate, urmărea murmurul preotului, își înălța o clipă ochii către silueta lui înveșmîntată, stînd în penumbră între cele două lumînări care înfățișau Vechiul și Noul Testament, și-și închipuia că stă îngenuncheat la o slujbă în catacombe.

Viața sa zilnică se împărțea în zone de devoțiune. Prin evocări frecvente și rugăciuni aduna fără zgîrcenie indulgențe pentru sufletele din purgatoriu pe sute de zile și luni și ani ; totuși, triumful spiritual pe care-l simțea realizînd cu ușurință atîtea ere de penitențe canonice nu-i răsplătea pe de-a-ntregul felul rugăciunii, pentru că niciodată nu putea ști cîtă iertare de pedeapsă temporală obținuse prin stăruința sa pentru sufletele ce așteptau în chinuri ; și temîndu-se că în focul purgatoriului, care nu se deosebea de acela al iadului decît prin faptul că nu era veșnic, penitența lui putea să nu însemne mai mult ca o picătură de rouă, își silea zilnic sufletul să străbată într-un exces de zel un cerc tot mai larg de fapte bune.

Fiece parte a zilei, împărțită după ceea ce considera acum drept îndatoririle existenței sale pămîntene, se rotea în jurul propriului ei centru de energie spirituală. Viața lui părea să se fi apropiat de veșnicie ; din fiece gînd, cuvînt sau faptă, din fiece manifestare a conștiinței sale, știa că putea emana un vibrant ecou luminos în cer ; și uneori percepea atît de viu această repercusiune imediată, încît i se părea

că-și simte sufletul în rugăciune apăsînd ca niște degete pe clapele unei mașini de înregistrare și că vede suma obținută ivindu-se în aceeași clipă în cer, nu sub formă de cifră, ci de fragilă coloană de tămîie sau de zveltă floare.

De asemenea, rozariile pe care le recita statornic — căci purta la îndemînă în buzunarul pantalonului un șirag moale de mătănii pentru ca să se poată ruga și cînd umbla pe stradă — se prefăceau în cununi de flori cu petale de-un țesut atît de aerian și nepămîntesc, încît îi apăreau fără colorit și fără miresme, precum erau și fără de nume. Înălța fiecare dintre cele trei cicluri cotidiene de asemenea rugăciuni cu dorința ca sufletul său să se întărească în fiecare dintre cele trei virtuți teologice, credința în Tatăl, Carele îl crease, nădejdea în Fiul, Carele îl mîntuise, și dragostea pentru Sfîntul Duh, Carele îl sfințise, și această de trei ori întreită rugăciune o închina Celor Trei Întrupări prin mijlocirea Mariei, în numele fericitelor și dureroaselor și slăvitelor ei mistere.

Apoi se mai ruga în fiecare dintre cele șapte zile ale săptămînii ca unul din cele șapte daruri ale Sfîntului Duh să pogoare în sufletul său și să gonească dintr-însul, zi de zi, cele șapte păcate de moarte care-l pîngăriseră în trecut, și pentru fiecare dintre daruri se ruga în ziua prescrisă, încrezător că va pogorî asupră-i, deși îi părea ciudat uneori ca înțelepciunea și înțelegerea și cunoașterea să fie într-atîta de felurite în natura lor încît să trebuiască să te rogi pentru fiecare în parte. Credea totuși că într-o etapă viitoare a progresului său spiritual, această

dificultate avea să fie înlăturată atunci cînd sufletu-i plin de păcate va fi fost înălţat din slăbiciunea-i şi luminat de către cea de-a Treia Întrupare a Prea Fericitei Treimi. Cu atît mai mult şi mai vibrant credea într-aceasta, datorită divinei penumbre şi linişti în care sălăşluia nevăzutul Paraclet[1], ale Cărui simboluri sînt hulubul şi vîntul puternic, împotriva Căruia orice păcat e păcat de neiertat, veşnica, misterioasa Fiinţă tainică spre Care, în chip de Dumnezeu, preoţii înalţă slujba o dată pe an, înveşmîntaţi în purpura limbilor de foc.

Imagistica din care mijeau tulbure, în cărţile de pietate ce le citea, natura şi înrudirea celor Trei Întrupări ale Treimii — Tatăl contemplîndu-şi dintru vecie, ca într-o oglindă, Divinele Desăvîrşiri şi zămislind astfel întru vecie pe Veşnicul Fiu şi Sfîntul Duh, Carele dintru vecie purcede din Tată şi Fiu — era mai lesne acceptabilă minţii sale graţie augustei sale obscurităţi, decît simplul fapt că Dumnezeu îi iubise sufletul dintru vecie, cu veacuri înainte ca el să se fi născut pe lume, cu veacuri înainte ca lumea însăşi să fi existat.

Auzise numele patimilor dragostei şi ale urii solemn pronunţate pe scenă şi de la amvon, le aflase solemn etalate în cărţi şi se mirase de ce sufletul său era incapabil a le adăposti pentru cîtăva vreme sau a-i sili buzele să le rostească numele cu convingere. Cîte o mînie scurtă îl năpădise adesea, dar niciodată nu fusese în stare să facă din ea o patimă stăruitoare si tot-

[1] Sfîntul Duh (gr.) (n. tr.).

deauna se simţise ieşind dintr-însa de parcă însuşi trupul său s-ar fi dezbărat firesc de vreo piele sau coajă exterioară. Simţise o prezenţă subtilă, întunecoasă şi murmurîndă, penetrîndu-i fiinţa şi încingîndu-l cu o scurtă voluptate vinovată : dar şi aceasta se scursese din el fără ca s-o mai poată opri, lăsîndu-i mintea lucidă şi indiferentă. Doar de acest fel păreau c-ar fi singura dragoste şi singura ură ce le putea adăposti sufletul său.

Dar acum nu se mai putea îndoi de realitatea iubirii, de vreme ce însuşi Dumnezeu îi iubise sufletul lui individual cu o iubire divină de la începuturile veşniciei. Treptat, pe măsură ce sufletul i se îmbogăţea în cunoaştere spirituală, vedea lumea întreagă alcătuind o unică, vastă expresie simetrică a puterii şi iubirii lui Dumnezeu. Viaţa devenea un dar dumnezeiesc ; pentru fiece clipă şi senzaţie, fie şi doar pentru vederea unei singure frunze aninate de un copac, sufletul lui se cuvenea să-L slăvească pe Cel ce i-o dăruise şi să-i mulţumească. Lumea, cu toată substanţa ei solidă şi cu toată complexitatea ei, nu mai exista pentru sufletul său decît ca o teoremă a puterii şi iubirii şi universalităţii divine. Atît de întreg şi de neîndoielnic primise în sufletul lui acest sentiment al divinului înţeles al întregii naturi, încît cu greu înţelegea de ce mai era cîtuşi de puţin necesar să continue a trăi. Totuşi aceasta făcea parte din intenţia divină şi el nu cuteza să-i pună la îndoială folosul, el mai puţin ca oricine, el care păcătuise atît de profund şi de murdar împo-

triva intenției divine. Smerit și prosternat în această conștiință a unicei, eternei, omniprezentei realități perfecte, sufletul lui își relua povara de practici pioase, slujbe și rugăciuni și taine și mortificații, și abia atunci, pentru întîia dată de cînd medita asupra marelui mister al iubirii, simți înlăuntru-i o mișcare caldă asemeni aceleia a unei vieți sau a unei virtuți nou-născute a însuși sufletului. Atitudinea extazului în arta sacră, mîinile înălțate și depărtate între ele, buzele întredeschise și ochii ca ai unuia pe cale să leșine deveniră pentru el o imagine a sufletului în rugăciune, umilindu-se topit în fața Creatorului său.

Dar fusese prevenit asupra primejdiilor exaltării spirituale și nu-și îngăduia să omită nici cea de pe urmă sau cea mai măruntă devoțiune, străduindu-se de asemeni, prin constantă mortificare, mai degrabă să-și anuleze trecutul de păcate decît să dobîndească o sfințenie încărcată cu primejdie. Fiecare dintre simțurile sale fu supus unei discipline riguroase. Pentru a mortifica simțul vederii își impuse regula să umble pe stradă cu ochii plecați, nearuncînd nici o privire în dreapta sau în stînga și niciodată îndărăt. Ochii lui ocoleau cu tot dinadinsul ochii femeilor. La răstimpuri îi și contraria printr-o încordare subită de voință, de pildă ridicîndu-i brusc în mijlocul unei fraze neterminate și închizînd cartea. Spre a-și mortifica auzul, nu exercita nici un control asupra vocii sale, pe atunci în schimbare, nici nu cînta, nici nu fluiera și nu încerca să fugă de zgomote care

îi pricinuiau o dureroasă enervare, ca ascuțitul de cuțite pe tocilă, adunarea zgurii focului pe lopățică și bătutul covoarelor. Să-și mortifice mirosul era mai greu, deoarece nu afla în sine vreo repulsie firească față de mirosurile urîte, fie că erau ale lumii din afara casei, ca cel de bălegar sau de smoală, fie că erau mirosuri ale propriului său trup, cu care făcuse multe ciudate asemuiri și experiențe. Constată pînă la urmă că singurul miros împotriva căruia se răzvrătea simțul său olfactiv era o anumită duhoare de pește vechi, asemănătoare aceleia a urinei stătute, și ori de cîte ori era cu putință, se supunea acestui miros neplăcut. Pentru a-și mortifica gustul, practica la masă deprinderi stricte, respecta literalmente toate posturile Bisericii și căuta, prin abaterea atenției, să-și înlăture din gînd savoarea anumitor feluri de mîncare. Dar de-abia în mortificarea simțului tactil dădu el dovadă de cea mai asiduă și iscusită inventivitate. Niciodată nu-și schimba conștient poziția în pat, ședea în atitudinile cele mai incomode, suferea răbdător orice mîncărime sau durere, nu se apropia de căldura focului, rămînea în genunchi tot timpul slujbei cu excepția momentului citirii Evangheliilor, își lăsa nešterse de umezeală porțiuni de pe gît și de pe față, încît să fie înțepate de aer, și ori de cîte ori nu-și recita rugăciunile cu mătănii își ținea brațele rigide, pe lîngă coaste, ca un alergător, și niciodată în buzunare sau împreunate la spate.

N-avea nici un fel de ispite de-a păcătui de moarte. Fu totuși surprins să constate că la

sfîrșitul șirului de complicată pietate și stăpînire de sine era atît de lesne supus unor imperfecțiuni copilărești și nedemne. Rugăciunile și posturile sale îl ajutau prea puțin să-și înăbușe mînia cînd o auzea pe maică-sa strănutînd sau cînd era deranjat în devoțiunile lui. Îi trebuia un imens efort de voință ca să-și stăpînească impulsul de a da frîu liber unei astfel de enervări. Îi reveneau în amintire imagini ale izbucnirilor de mînie trivială pe care le observase adesea la unii dintre profesorii săi, gurile lor schimonosite, buzele încleștate, obrajii aprinși, și-l descurajau prin asemuire, în ciuda exercițiilor sale de umilință. A-și revărsa viața în șuvoiul comun al altor vieți îi era mai greu decît orice post și orice rugăciune, iar statornica-i nereușită de a împlini aceasta, spre propria-i satisfacție, pricinui în cele din urmă sufletului său o senzație de uscăciune spirituală laolaltă cu o creștere a îndoielilor și a scrupulelor. Sufletul lui trecea printr-o perioadă de pustiire, în care înseși sfintele taine păreau a se fi prefăcut în izvoare secate. Confesiunea sa devenea o cale de scurgere a unor imperfecțiuni asupra cărora se frămînta, dar de care nu se căia. Acum primirea împărtășaniei nu-i mai dăruia aceleași clipe relaxante, de abandon virginal, pe care i le dădeau comuniunile spirituale ce le încerca uneori la încheierea vreunei adorări a Sfîntului Sacrament. Folosea pentru acest act pios o veche carte căzută în desuetudine, scrisă de sfîntul Alphonsus Liguori ; literele îi erau pălite de vreme și filele pătate. O lume apusă de iubire arzătoare și

răspunsuri virginale părea să reînvie pentru sufletul său cînd citea aceste pagini în care imaginile cîntărilor se împleteau cu rugăciunile comuniantului. Un glas neauzit părea să dezmierde sufletul, dîndu-i nume de alint și slăviri, îmbiindu-l să se trezească ca pentru o îmbrățișare de cununie, să se desprindă și să pornească, îmbiindu-l să privească în depărtări, ca o mireasă, dinspre Amana și de pe munții leoparzilor ; iar sufletul părea a răspunde, cu același glas neauzit, supunîndu-se : *Inter ubera mea commorabitur*[1].

Această idee de supunere avea pentru mintea lui o primejdioasă atracție, acum că-și simțea din nou sufletul asaltat de stăruitoarele glasuri ale cărnii care începeau să-i șoptească iarăși în timpul rugăciunilor și meditațiilor sale. Conștiința că printr-un singur act de consimțire, cu un gînd de o clipă, putea destrăma tot ce înfăptuise îi dădea un intens sentiment de putere. I se părea că simte o maree revărsîndu-se domol spre picioarele lui goale și că așteaptă primul vălurel firav, sfios și tăcut, care să-i atingă pielea încinsă de febră. Apoi, aproape în clipa acelei atingeri, aproape la limita consimțirii vinovate, se regăsea stînd la mare depărtare de năvala mării, pe un țărm uscat, salvat printr-un brusc act de voință sau o bruscă invocare ; și văzînd în depărtare linia argintie a apelor cum prindea iarăși a înainta domol către picioarele sale, un nou fior de putere și de mulțumire îi zguduia sufletul, știind că nu cedase și nu destrămase totul.

[1] Între sînii mei sălășlui-va (lat.) (n. tr.).

După ce scăpase astfel de multe ori de mareea ispitei, începu a se tulbura și a se întreba dacă harul pe care se împotrivise a-l pierde nu cumva îi era sustras încetul cu încetul. Certitudinea limpede a imunității sale se întunecă și fu urmată de o vagă teamă că de fapt sufletul lui căzuse fără ca el să-și dea seama. Cu greu redobîndea vechea-i conștiință de a poseda harul, spunîndu-și că se rugase lui Dumnezeu la fiece ispită și că harul ce-l implorase trebuie să-i fi fost acordat, întrucît Dumnezeu era obligat să-l acorde. Însăși frecvența și tăria ispitelor îi arătară în cele din urmă adevărul celor ce le auzise despre încercările sfinților. Ispitirile dese și violente erau o dovadă că citadela sufletului nu căzuse și că diavolul turba s-o facă să cadă.

Adesea, după ce-și mărturisise îndoielile și scrupulele — vreo neatenție momentană în timpul rugăciunii, o pornire de mînie trivială în suflet sau o subtilă îndărătnicie în vorbă sau în faptă — confesorul său, înainte de a-i da absoluțiunea, îi poruncea să numească un păcat din viața lui anterioară. El îl numea cu umilință și rușine, căindu-se o dată mai mult. Îl umilea și-l rușina gîndul că niciodată n-avea să fie eliberat pe de-a-ntregul de acel păcat, în oricîtă sfințenie ar trăi sau oricîte virtuți și desăvîrșiri ar fi dobîndit. Neliniștea vinovăției nu-l va părăsi nicicînd, se va spovedi și căi și va fi absolvit, și iarăși se va spovedi și căi și iar va fi absolvit, zadarnic. Nu cumva prima spovedanie pripită, ce i-o smulsese frica de infern, n-a fost bună ? Nu cumva, preocupat numai de osînda ce-l aștepta necruțătoare, nu resimțise o îndeajuns de sinceră mîhnire pentru păcatul său ? Dar semnul cel mai sigur că spovedania lui fusese bună și că se mîhnise sincer pentru păcatul său era, o știa bine, îndreptarea vieții sale.

— Doar mi-am îndreptat viața, nu ? — așa se întreba.

Directorul stătea în cadrul ferestrei, cu spatele la lumină, cu un cot rezemat de oblonul cafeniu, iar pe cînd vorbea și zîmbea, legănînd și încolăcind încet șnurul draperiei, Stephen sta în fața lui, urmărind în treacăt cu privirea cum pierea lumina lungii zile de vară deasupra acoperișurilor sau cum se mișcau încet și dibaci degetele preoțești. Fața preotului era pe de-a-ntregul în umbră, dar lumina ce pălea îndărătu-i îi atingea tîmplele adînc scobite și curbele craniului. Iar cu auzul, Stephen urmărea accentele și intervalele vocii preotului pe cînd îi vorbea grav și cordial despre subiecte indiferente : despre vacanța care tocmai se terminase, despre colegii de-ale ordinului în străinătate, despre transferuri de-ale profesorilor. Vocea gravă și cordială curgea firesc și lesnicios, iar în pauze Stephen se simțea dator s-o facă a se porni iarăși, prin întrebări respectuoase. Știa că ce-i spunea preotul nu era decît o introducere și mintea lui aștepta urmarea. Din clipa cînd i se transmisese mesajul că directorul îl poftește la dînsul, mintea lui se frămîntase să ghicească înțelesul acelui mesaj ; și în lungul timp în care șezuse fără astîmpăr în

sala de primire a colegiului, așteptînd să intre directorul, ochii lui dăduseră ocol pereților trecînd de la un tablou sobru la altul, iar mintea lui trecuse de la o supoziție la alta, pînă cînd înțelesul invitației mai că i se limpezise. Și atunci, tocmai cînd dorea ca vreo cauză neprevăzută să-l împiedice pe director să vină, auzise mînerul ușii învîrtindu-se și foșnetul unei sutane.

Directorul începuse a vorbi despre ordinul dominican și despre cel franciscan, și despre prietenia dintre sfîntul Toma [1] și sfîntul Bonaventura [2]. Veșmîntul capucin, gîndea el, e totuși cam prea...

Fata lui Stephen oglindi și ea zîmbetul indulgent al preotului, apoi, cum nu dorea să-și dea o părere, făcu din buze o ușoară mișcare dubitativă.

— Cred, continuă directorul, că e vorba acum chiar printre capucini să se renunțe la îmbrăcămintea asta și să urmeze și ei exemplul celorlalți franciscani.

— Bănuiesc că în mînăstiri o vor păstra, spuse Stephen.

---

[1] *Toma d'Aquino* (1225—1274) — filozof scolastic italian și cel mai important teolog catolic. Teoriile sale estetice au exercitat o importantă influență. Joyce însuși, educat la iezuiți, și-a făurit teoria estetică, după cum se va vedea mai tîrziu, pornind de la Aristotel și Toma d'Aquino (n. tr.).

[2] *Bonaventura* (1221—1274) — cardinal, general al ordinului franciscan și legat al Papei în Franța. Numeroasele sale scrieri de teologie și filozofie i-au adus printre catolici numele de *Magistrul serafic* (n. tr.).

— A, bineînțeles, zise directorul. Pentru mînăstire merge foarte bine, dar pentru stradă gîndesc c-ar fi preferabil să se renunțe la ea, nu crezi ?

— Trebuie să fie incomodă, bănuiesc.

— Bineînțeles c-așa e, mai e vorbă. Închipuiește-ți, cînd eram în Belgia, îi vedeam ieșind cu bicicleta, pe orice vreme, cu poalele sumese peste genunchi ! Era de-a dreptul ridicol. *Les jupes* [1], așa li se zice în Belgia.

Rostea vocala atît de modificată, încît era de nedeslușit.

— Cum li se zice ?

— *Les jupes.*

— O !

Stephen zîmbi din nou răspunzînd zîmbetului nevăzut de pe fața umbrită a preotului, a cărui imagine ori nălucă îi trecu repede prin minte, pe cînd timbrul discret de bas îi atingea urechea. Privi calm înainte-i către cerul pălind, bucuros de răcoarea înserării și de ușoara lumină gălbuie care ascundea mica dogoare ce-o simțea aprinzîndu-i-se în obraji.

Numele unor obiecte de îmbrăcăminte purtate de femei sau al anumitor materiale moi și gingașe folosite în fabricarea lor îi aducea întotdeauna în gînd o mireasmă gingașă și vinovată. Cînd era băiețel, își închipuise hățurile cu care erau mînați caii drept niște panglici subțiri, de mătase, și fusese foarte decepționat cînd la Stradbrooke pipăise pielea unsuroasă a hamurilor. Îl șocase de asemenea cînd atin-

---

[1] Fustele (fr.).

sese prima oară cu degete tremurînde țesătura aspră a unui ciorap de femeie, fiindcă, nereținînd nimic din cîte citea, afară doar de ceea ce-i părea un ecou sau o profeție a propriei sale stări, numai printre fraze rostite cu dulceață sau în țesături gingașe ca rozele cuteza să conceapă sufletul sau trupul unei femei, însuflețit de o viață tandră.

Dar acea frază pe buzele preotului suna dubios, fiindcă el știa că unui preot nu-i este iertat a vorbi cu ușurință pe această temă. Fraza aceea fusese rostită cu ușurință intenționat, și el simțea cum îi era scrutată fața de către ochii din umbră. Orice auzise sau citise despre vicleșugurile iezuiților înlăturase fără șovăială ca neizvorînd din propria-i experiență. Profesorii săi, chiar cînd nu-i fuseseră simpatici, îi păruseră întotdeauna preoți inteligenți și serioși, prefecți atletici și cu spirit elevat și ager. Îi vedea ca pe niște oameni care-și spălau vioi trupurile cu apă rece și purtau rufărie curată, proaspătă. În toți acești ani cît trăise printre dînșii la Clongowes și la Belvedere, nu primise decît de două ori pedepse corporale și, deși acestea i se aplicaseră pe nedrept, știa că totuși scăpase adesea de pedeapsă. În toți acești ani nu auzise niciodată de la vreunul din profesorii săi vreo vorbă ușuratică: ei îl învățaseră doctrina creștină și-l îmboldiseră să ducă o viață dreaptă, iar cînd căzuse în păcat greu, ei îl aduseră înapoi la starea de har.

Prezența lor îi ispirase sfială și atenție față de purtările sale pe cînd era un puști la Clongowes și, de asemenea, pe cînd se afla în echivoca poziție de la Belvedere. Păstrase statornic acest sentiment pînă în ultimul an al vieții sale școlare. Niciodată nu fusese neascultător și nu îngăduise unor colegi turbulenți să-l ispitească și să-l abată de la deprinderea lui de calmă supunere și, chiar cînd se îndoia de vreo afirmație a unui profesor, nu-și permisese niciodată să se îndoiască fățiș. În ultimul timp, unele opinii ale lor îi păruseră cam copilăroase și-i inspiraseră un fel de părere de rău și de milă, de parcă ar fi ieșit cu încetul dintr-o lume familiară și i-ar fi auzit pentru ultima oară limbajul. Într-o zi, cînd se adunaseră cîțiva băieți în jurul unui preot sub galeria din preajma capelei, îl auzise pe preot spunînd:

— Cred că Lordul Macaulay a fost un bărbat care probabil niciodată în viață n-a comis un păcat de moarte, vreau să zic un păcat de moarte comis în mod deliberat.

Apoi unul dintre băieți pusese preotului întrebarea dacă Victor Hugo nu era cel mai mare scriitor francez. Preotul răspunse că Victor Hugo n-a mai scris nici pe jumătate atît de bine după ce s-a întors împotriva bisericii, pe cît scrisese atunci cînd era catolic.

— Dar sînt mulți critici francezi eminenți, spuse preotul, care consideră că însuși Victor Hugo, mare cum desigur a fost, n-a avut un stil francez atît de pur ca Louis Veuillot [1].

Firava flacără ce-o aprinsese aluzia preotului în obrajii lui Stephen se retrăsese și ochii

[1] *Louis Veuillot* (1813—1883), publicist francez, fervent adept și prozelit al docrinelor teologice ale Romei (n. tr.).

lui erau iarăşi calm aţintiţi asupra cerului palid. Dar o îndoială nepotolită îi zburătăcea prin gînd : recunoştea scene şi persoane, fiind totuşi conştient că nu izbutise să-şi dea seama de-o împrejurare vitală în ele. Se vedea dînd ocol terenurilor de sport de la Clongowes, uitîndu-se la jocuri şi ronţăind acadele din şapca lui de cricket. Cîţiva iezuiţi se plimbau primprejurul pistei de ciclism în tovărăşia unor doamne. Ecourile anumitor expresii folosite la Clongowes răsunau în peşteri îndepărtate ale minţii lui.

Era cu auzul aţintit asupra acelor ecouri din depărtări, în liniştea sălii de primire, cînd deveni conştient că preotul îi vorbea cu alt glas.

— Am trimis să te cheme astăzi, Stephen, pentru că am dorit să-ţi vorbesc despre un subiect foarte important.

— Da, *sir*.

— Ai simţit vreodată că ai avea o vocaţie ?

Stephen îşi desfăcu buzele pentru a răspunde „da" şi brusc reţinu acel cuvînt. Preotul aşteptă un răspuns şi adăugă :

— Vreau să spun, ai simţit vreodată în tine, în sufletul tău, dorinţa de a te alătura ordinului nostru ? Gîndeşte-te.

— M-am gîndit uneori la asta, spuse Stephen.

Preotul dădu drumul şnurului draperiei şi împreunîndu-şi mîinile, îşi sprijini cu gravitate bărbia în ele, cufundat solemn în propriile-i gînduri.

— Într-un colegiu ca acesta, spuse în cele din urmă, pe un singur băiat sau poate pe doi, trei

îi cheamă Dumnezeu către viaţa religioasă. Un asemenea băiat se deosebeşte de tovarăşii lui prin exemplul cel bun pe care-l dă celorlalţi. Ei îl consideră ca pe superiorul lor ; uneori este ales căpetenie de către colegii săi de congregaţie. Şi tu, Stephen, ai fost un asemenea băiat în acest colegiu, ai fost preot al confreriei Sfintei Fecioare. Poate că tu eşti în acest colegiu băiatul pe care Dumnezeu voieşte să-l cheme către Dînsul.

Inima lui Stephen răspunse cu bătăi mai repezi timbrului puternic de mîndrie care întărea gravitatea vocii preotului.

— A primi această chemare, Stephen, spuse preotul, este cea mai mare cinste pe care Atotputernicul Dumnezeu o poate hărăzi unui om. Nici un rege sau împărat de pe acest pămînt nu are puterea unui preot al lui Dumnezeu. Nici un înger sau arhanghel din ceruri, nici un sfînt, nici chiar însăşi Sfînta Fecioară n-are puterea unui preot al lui Dumnezeu : puterea cheilor, puterea de a lega şi de-a dezlega de păcate, puterea de-a exorciza, puterea de a goni din făpturile Domnului duhurile rele care au pus stăpînire asupra lor, puterea, autoritatea de-a-L face pe Dumnezeu cel mare din Cer să pogoare pe altar şi să ia înfăţişarea pîinii şi a vinului. Ce putere teribilă, Stephen !

O flacără începu să pîlpîie din nou pe obrazul lui Stephen auzind în cuvintele orgolioase ce i se adresau un ecou al propriilor sale visări orgolioase. Cît de des nu se văzuse ca preot, exercitînd calm şi smerit măreaţa putere care inspira reverenţă îngerilor şi sfinţilor ! Sufle-

tului său îi plăcuse să mîngîie în taină această dorință. Se văzuse, preot tînăr și tăcut, intrînd agil în confesional, suind treptele altarului, legănînd cădelnița, făcînd genuflexiuni, îndeplinind tainicele acțiuni ale preoției, care-i plăceau prin asemănarea lor cu realitatea și prin depărtarea lor de ea. În această viață tulbure întrevăzută, pe care o străbătuse în visările sale, adoptase vocea și gesturile pe care le observase la diferiți preoți. Îndoise lateral genunchiul, cum făcea cutare, legănase ușurel cădelnița, cum făcea un anume altul, sfita i se deschidea în lături, ca la cutare altul, cînd se întorcea din nou spre altar după ce binecuvîntase norodul. Și, mai presus de toate, îi plăcuse să ocupe locul al doilea în acele scene pe care le imagina nelămurit. Se dădea înapoi de la demnitatea celebrantului, pentru că îi displăcea să-și închipuie ca tot acel fast misterios să-și aibă sfîrșitul în propria-i persoană sau ca ritualul să-i atribuie lui o funcție atît de limpede și finală. Jinduia după oficiile sacre minore, să fie înveșmîntat în tunica subdiaconului la slujba mare, să stea mai deoparte de altar, uitat de asistență, cu umerii acoperiți de un văl humeral, în faldurile căruia să țină patena [1] sau, după ce jertfa va fi fost celebrată, să stea ca diacon într-o dalmatică [2] din brocart țesut cu fir de aur, o treaptă mai jos de celebrant, cu

[1] Taler de metal pe care stă azima de împărtășanie (n. tr.).

[2] Veșmînt lung, despicat în părți, cu mîneci largi, purtat de diaconi și episcopi în anumite ocazii, iar de regi și împărați în special la încoronare (n. tr.).

mîinile împreunate și cu fața înspre norod, cîntînd cîntarea *Ite, missa est*. Dacă se văzuse vreodată celebrant, se văzuse ca în pozele ce înfățișau slujba în cartea de liturghie a copilăriei, într-o biserică fără credincioși, în afară de îngerul sacrificiului, în fața unui altar nud, și slujit de un acolit cu puțin mai tînăr decît dînsul. Numai actele vagi de sacrificiu sau de ceremonie păreau să-i atragă voința de-a întîmpina realitatea și, în parte, tocmai absența unui rit prescris îl silise totdeauna la pasivitate, fie că lăsase tăcerea să-i acopere mînia sau orgoliul, fie că doar acceptase o îmbrățișare pe care tînjea să o dea.

Asculta acum în tăcere respectuoasă apelul preotului și printre cuvintele sale auzea încă și mai lămurit un glas chemîndu-l să se apropie, oferindu-i cunoaștere secretă și putere secretă. Va ști atunci care a fost păcatul lui Simon Magus și ce fel era păcatul împotriva Duhului Sfînt pentru care nu exista iertare. Va cunoaște lucruri obscure, ascunse altora zămisliți și născuți copii ai mîniei. Va cunoaște păcatele, darurile vinovate, gîndurile vinovate și faptele vinovate ale altora, auzindu-le murmurate în urechile sale de buzele femeilor și fetelor în confesional, în întunericul sfios al capelei ; dar sufletul lui, devenit imun, în chip misterios, la hirotonisirea sa primită prin gestul de binecuvîntare al mîinilor deasupra creștetului său, va trece iarăși necontaminat spre pacea albă a altarului. Nici urmă de păcat nu se va lipi de mîinile sale cu care avea să înalțe și să rupă azima sfîntă, nici urmă de păcat nu se va lipi

de buzele sale în timpul rugăciunii, făcîndu-l să mănînce și să bea propria-i osîndă nedeosebind trupul Domnului. Își va avea cunoașterea secretă și puterea secretă, fiind fără de păcat ca nevinovații, și va fi pe veci preot după rînduiala lui Melchisedec [1].

— La liturghia de mîine dimineață, spuse directorul, mă voi ruga Atotputernicului Dumnezeu să-ți dezvăluie voința sa. Iar tu, Stephen, oferă-i o novenă [2] sfîntului tău patron, întîiul dintre martiri și care are mare putere pe lîngă Dumnezeu, ca Domnul să-ți lumineze mintea. Dar trebuie să fii absolut sigur, Stephen, că ai vocația, pentru că ar fi groaznic să descoperi mai tîrziu că n-o aveai. Odată preot ești totdeauna preot, adu-ți aminte. Catehismul tău îți va spune că sfințirea cu Taina Preoției este una din acelea ce nu pot fi primite decît o singură dată, pentru că ea imprimă sufletului o pecete spirituală indelebilă ce nicicînd nu poate fi ștearsă. Mai înainte trebuie să cumpănești bine, nu mai tîrziu. Este o problemă solemnă, Stephen, pentru că de ea poate depinde mîntuirea sufletului tău veșnic. Dar ne vom ruga lui Dumnezeu împreună.

Deschise ușa grea a sălii și-i întinse mîna ca unuia care de pe acum i-ar fi fost tovarăș de viață spirituală. Stephen ieși pe terasa largă ce domina treptele și simți mîngîierea aerului blînd al serii. Spre biserica Findlater un cvar-

[1] *Melchisedec* — rege al Salem-ului, conform Bibliei, preot, contemporan al lui Avraam (n. tr.).
[2] Acte de devoțiune (rugăciuni, liturghii etc.) pe care le împlinește creștinul catolic timp de 9 zile (n. tr).

tet de tineri trecea cu pași mari, braț la braț, legănîndu-și capetele și pășind în ritmul sprinten al acordeonului mînuit de conducătorul lor. Muzica trecu într-o clipă peste fantasticele urzeli ale minții sale, cum i se întîmpla totdeauna cînd auzea pe neașteptate primele măsuri ale unei muzici, topindu-le fără durere și fără zgomot cum topește un val neașteptat turnulețele clădite din nisip ale copiilor. Surîzînd melodiei banale își înălță ochii către fața preotului și văzînd pe ea un reflex mohorît al zilei în declin își desprinse încet mîna care încuviințase slab acea însoțire.

Pe cînd cobora treptele, impresia ce-i șterse tulburata-i cufundare în sine fu aceea a unei măști mohorîte reflectînd o zi în declin de pe pragul colegiului. Apoi umbra vieții colegiului pluti grav asupra conștiinței sale. Era o viață gravă și ordonată și fără de patimi cea care-l aștepta, o viață fără griji materiale. Se întreba cum își va petrece prima noapte în noviciat [1] și cu ce dezolare se va trezi prima dimineață în dormitorul comun. Îi reveni tulburătorul miros al coridoarelor lungi de la Clongowes și auzi zumzetul discret al flăcărilor arzînde ale gazului. Îndată, din fiece parte a ființei sale, începu să iradieze o neliniște. Urmă o iuțire febrilă a zvîcnirilor pulsului și larma unor cuvinte fără sens, care îi goneau de colo-colo gîndurile cuminți, răvășindu-i-le. Plămînii i se dilatau și se lăsau înapoi de parcă ar fi inhalat un aer cald și jilav, neprielnic, adulmeca din nou ae-

[1] Primul stadiu în ierarhia ordinului iezuiților (n. tr.).

rul jilav şi cald ce plutea apăsător prin baia de la Clongowes peste apa leneşă de culoarea turbei.

Un instinct, trezindu-se la aceste amintiri, mai puternic decît educaţia sau pietatea, se însufleţea tot mai viu înlăuntrul său de cum se apropia mai mult de acea viaţă, un instinct subtil şi duşmănos, înarmîndu-l împotriva acceptării. Răceala şi ordinea acelei vieţi îi inspirau repulsie. Se vedea sculîndu-se în frigul dimineţii şi coborînd în şir cu ceilalţi la slujba matinală şi încercînd zadarnic să lupte prin rugăciune împotriva senzaţiei de leşin şi greaţă din stomac. Se vedea luînd masa laolaltă cu întreaga comunitate a unui colegiu. Ce devenise, aşadar, acea sfială adînc înrădăcinată a lui, care-l făcuse totdeauna să deteste a mînca sau a bea sub un acoperiş străin ? Ce se făcuse mîndria spiritului său, care-l îmboldise totdeauna să se simtă o făptură aparte în orişice grup.

Reverendul Stephen Dedalus, S.J. [1]

Numele lui în acea viaţă nouă îi zvîcni înaintea ochilor în litere şi acestei vedenii îi urmă percepţia mentală a unui nedefinit obraz sau colorit de obraz. Coloritul pălea şi se accentua ca iradierea schimbătoare a unui palid roşu-cărămiziu. Era oare grosolana roşeaţă ce-o văzuse atît de des în dimineţile de iarnă radiind de pe guşile bărbierite ale preoţilor ?

[1] *Society of Jesus — Compania lui Isus,* numele pe care şi l-a dat la întemeiere ordinul. „Iezuiţi" le-au zis de fapt la început adversarii lor (cei mai notorii fiind adepţii Sfîntului Augustin). Pînă la urmă au devenit cunoscuţi pretutindeni sub acest din urmă nume (n. tr.).

Obrazul era fără ochi şi cu o expresie acră şi bigotă, cotropit de petele roz ale unei mînii înăbuşite. Nu cumva era o nălucă a acelui iezuit pe care unii băieţi îl numeau Fălci găunoase, iar alţii Campbell Vulpoiul ?

Trecea în clipa aceea prin faţa casei iezuiţilor din Gardiner Street şi se întreba vag care ar fi fereastra lui dacă vreodată ar intra în ordin. Apoi se miră de caracterul vag al curiozităţii sale, de distanţa la care se afla sufletul său de ceea ce considerase pînă acum că-i era sanctuarul, de firava stăpînire pe care atîţia ani de ordine şi ascultare o aveau asupră-i de îndată ce un act hotărît şi irevocabil de-al său ameninţa să pună capăt pentru totdeauna, în timp şi în veşnicie, libertăţii sale. Glasul directorului amintindu-i stăruitor falnicele prerogative ale bisericii şi misterul şi puterea demnităţii preoţeşti îi răsuna zadarnic în amintire. Sufletul lui nu era de faţă ca să-l asculte şi să-l întîmpine, şi în clipa asta ştia că îndemnul stăruitor ce-l ascultase nu mai era, de pe acum, decît o poveste inutilă, convenţională. El niciodată nu va legăna cădelniţa în faţa tabernacolului ca preot. Destinul lui era de a se feri de ordinele sociale sau religioase. Era sortit să înveţe propria-i înţelepciune la o parte de alţii sau să înveţe înţelepciunea altora, pribeag el însuşi printre capcanele lumii. Capcanele lumii erau căile ei de-a păcătui. El avea să cadă. Nu căzuse încă, dar avea să cadă, în tăcere, de la o clipă la alta. A nu cădea era prea anevoios, prea ; şi simţea lunecarea tăcută a sufletului

său, pe cînd avea să cadă într-o anume clipă viitoare, să cadă, să cadă, deși încă nu căzuse, pînă aici nu căzuse, ci era pe cale să cadă.

Traversă podul de peste rîul Tolka și o clipă își întoarse ochii cu răceală înspre statuia de un albastru decolorat a Sfintei Fecioare, ce sta cocoțată ca o pasăre pe un stîlp, în mijlocul unei îngrămădiri de căsuțe sărăcăcioase avînd forma unui jambon. Apoi, cotind spre stînga, urmă poteca ce ducea acasă. Dinspre grădinile de zarzavat de pe dîmbul de peste apă venea pînă la el o ușoară duhoare acră, de verze stricate. Zîmbi la gîndul că această dezordine, proasta gospodărire și talmeș-balmeșul din casa părintească și stagnarea vieții vegetale aveau să iasă triumfătoare în sufletul lui. Apoi îi zvîcni de pe buze un hohot scurt de rîs cînd se gîndi la muncitorul singuratic din grădinile de zarzavat dinapoia casei lor, pe care-l porecliseră omul cu pălăria. După scurt timp, izbucni iar involuntar într-un al doilea rîs, iscat din primul, cînd își aduse aminte cum lucra omul cu pălăria, scrutînd pe rînd cele patru puncte ale zărilor și apoi înfingîndu-și cu părere de rău cazmaua în pămînt.

Deschise ușa fără clanță a verandei împingînd-o și trecu prin vestibulul gol în bucătărie. Un grup — o parte din frații și surorile lui — ședea împrejurul mesei. Ora ceaiului era aproape de sfîrșit și pe fundul castronașelor de sticlă și borcănașelor de marmeladă ce slujeau drept cești, nu mai rămăseseră decît ultimele resturi din ceaiul pentru a doua oară opărit. Coji lepădate și bucățele de pîine tăvălite în zahăr și devenite cafenii din pricina ceaiului turnat peste ele zăceau risipite pe masă. Ici-colo se adunaseră pe scîndura mesei minuscule băltoace de ceai și un cuțit cu mînerul de fildeș frînt era înfipt în lemnul spongios al unei tăblii pliante ce suferise ravagii. Lumina tristă, lină, albastră-cenușie, a zilei ce pierea intra pe fereastră și pe ușa deschisă, învăluind și potolind lin o bruscă pornire de remușcare în inima lui Stephen. Tot ce le fusese refuzat lor i se dăduse din plin lui, celui mai mare ; totuși lumina lină a înserării nu-i arăta pe fețele lor nici o urmă de ciudă.

Se așeză lîngă ei, la masă, și întrebă unde erau tata și mama. Unul răspunse :

— Dușiprum săprum vaprum dăprum oprum căsăprum.

Altă mutare ! Un băiat cu numele de Fallon, de la Belvedere, îl întreba adesea rîzînd prostește pentru ce se mutau atît de des. Părîndu-i-se că aude iar rîsul prostesc, o cută de mînie disprețuitoare îi întunecă grabnic fruntea. Întrebă :

— Și de ce ne mutăm iar, e voie să știm ?

— Fiindcă domprum nulprum proprum prieprum tarprum neprum dăprum afarăprum.

Din colțul îndepărtat de lîngă vatră glasul celui mai mic dintre frații lui intonă melodia *Adesea în liniștea nopții.* Unul cîte unul i se alăturară și celelalte glasuri, pînă ce în curînd cînta un adevărat cor. Cîntau așa ore întregi, cîntare după cîntare, pînă cînd se stingea ultima lumină palidă în zare, pînă cînd se iveau primii nori întunecați ai serii și se lăsa noaptea.

Ascultă cîteva clipe în tăcere înainte de a intona și el melodia. Asculta cu durere în suflet nota dominantă de oboseală îndărătul firavelor glasuri nevinovate. Încă mai înainte de a fi pornit în călătoria vieții, păreau să fie obosiți de drum.

Auzea corul glasurilor din bucătărie îngînat ca de un ecou și multiplicat de nesfîrșita reverberație a corurilor unor nesfîrșite generații și în toate ecourile, auzea și ecoul mereu revenindei note de oboseală și durere. Cu toții păreau obosiți de viață încă mai înainte de-a o începe. Și își aminti că Newman auzise și dînsul această notă, revenind ici și colo în rîndurile lui Vergiliu, *exprimînd, ca și glasul Naturii însăși, acea durere și oboseală și totodată acea nădejde de mai bine pe care au încercat-o copiii ei în fiece epocă.*

Nu mai putea să aștepte.

De la ușa cafenelei Byron pînă la poarta capelei Clontarf, de la poarta capelei Clontarf pînă la ușa cafenelei Byron și apoi iar îndărăt pînă la cafenea, se plimbase mai întîi agale, împlîntîndu-și pașii cu mare atenție pe suprafețele fără model ale lespezilor trotuarului, iar apoi măsurîndu-le cadența după cadența unor versuri. O oră întreagă trecuse de cînd taică-său intrase cu Dan Crosby, meditatorul, să ia informații pentru el în privința universității. De o oră întreagă se tot plimba în sus și în jos, așteptînd — dar acum nu mai putea să aștepte.

Porni brusc către Bull, mergînd repede ca nu cumva șuieratul strident al tatălui său

să-l cheme înapoi ; și în cîteva clipe cotise după colțul barăcii poliției și se simțea în siguranță.

Da, mama lui era ostilă planului său, înțelesese asta din tăcerea ei înverșunată. Dar neîncrederea ei îl îmboldise mai aprig decît mîndria lui taică-său și cu răceală își amini cum văzuse credința, care se mistuia cu încetul în sufletul lui, crescînd și întărindu-se în ochii ei.

Un nelămurit antagonism prindea putere în el și ca un nor îi întuneca gîndul împotriva trădării ei, iar după ce trecea, asemenea norilor, lăsîndu-i iarăși gîndul față de ea senin și conștient de îndatoririle-i filiale, își dădea seama în chip nelămurit și fără părere de rău că viețile lor pentru prima oară se rupseseră una de alta fără zgomot.

Universitatea ! Așadar trecuse peste somația santinelelor care stăteau de strajă adolescenței lui și se străduiseră să-l țină în mijlocul lor, pentru ca să le fie supus și să le slujească scopurile. Se simți înălțat mai întîi de mulțumire, apoi de mîndrie, ca de niște valuri lungi, încete. Ținta pentru a cărei slujire se născuse el, deși n-o vedea încă, îl călăuzise spre scăpare pe o cale nevăzută și acum îi făcea semn o dată mai mult și o nouă aventură era pe cale a i se deschide. I se părea că aude notele unei muzici țîșnind la răstimpuri, zvîcnind cu un ton în sus și cu o cvartă diminuată în jos, în sus cu un ton și în jos cu o terță majoră, ca niște flăcări cu cîte trei limbi zvîcnind la răstimpuri, flacără după flacără, dintr-o pădure în miez de noapte. Era un preludiu de spiriduși, fără sfîr-

șit și fără formă ; și pe cînd devenea tot mai sălbatic și mai iute și flăcările zvîcneau rupînd ritmul, i se părea că aude de sub crengi și de sub ierburi gonind făpturi sălbatice și picioarele lor tropăind ușurel ca ploaia peste frunziș. Picioarele lor treceau în tumult de tropot peste gîndurile lui, picioare de iepuri și de iepurași, picioare de cerbi și de cerboaice și de antilope, pînă cînd nu le mai auzi și nu-și mai aminti decît de o cadență falnică din Newman.

— *Cei cu picioare ca picioarele de cerbi, iar dedesubt tot veșnicele brațe.*

Fala acestei imagini nelămurite îi aduse iar în minte demnitatea situației ce o refuzase. De-a lungul întregii sale adolescențe visase la ceea ce atît de des credea că-i este destinul și, odată venită clipa cînd ar fi trebuit să asculte de chemare, se dăduse în lături și ascultase de un instinct capricios. Acum trecuse timpul, uleiurile hirotonisirii niciodată nu-i vor mirui trupul. Se împotrivise. De ce ?

La Dollymount coti din drum spre mare și pe cînd trecea pe podețul subțire de lemn simți scîndurile vibrînd sub tropăiala unor picioare cu încălțări grele. Un escadron de călugări din ordinul Fraților Creștini se întorcea de la Bull și începuseră să treacă podul, doi cîte doi. Curînd tot podul vibra și răsuna. Fețele fruste treceau pe lîngă el două cîte două, colorate de mare, galbene, sau roșii, sau livide, și în timp ce se silea a-i privi cu naturalețe și nepăsare, ușoare pete de rușine și compătimire îi

colorară și lui obrajii. Mînios pe sine încerca să-și ascundă fața de privirile lor uitîndu-se în lături, spre apa mică ce curgea clocotind sub pod, dar tot mai vedea și acolo o răsfrîngere a țilindrelor lor cu calota greoaie, a umilelor gulere înfășurate strîns în jurul gîtului și a veșmintelor clericale atîrnînd larg de pe ei.

— Fratele Hickey.

Fratele Quaid.

Fratele MacArdle.

Fratele Keogh.

Pietatea lor, își zicea, trebuie să fie ca numele lor, ca fețele lor, ca veșmintele lor ; zadarnic își spunea că poate inimile lor smerite și penitente aduceau un prinos de evlavie cu mult mai bogat decît fusese vreodată al lui, un dar de zece ori mai vrednic de primit decît adorația lui elaborată. Zadarnic se îndemna să fie mărinimos cu dînșii, să-și spună că, de s-ar întîmpla vreodată să vină la ușile lor dezbărat de orgoliu, înfrînt și în zdrențe de cerșetor, ei ar fi mărinimoși cu dînsul și l-ar iubi ca pe ei înșiși. Zadarnic și amar pînă la urmă era să opună propriei sale certitudini nepărtinitoare argumentul că porunca de a ne iubi aproapele ne prescrie să-l iubim ca pe noi înșine, nu cu aceeași cantitate și intensitate de iubire, ci să-l iubim ca pe noi înșine, cu același fel de iubire.

Scoase din tezaurul lui o frază și și-o rosti încetișor.

— O zi cu nori roz-aurii purtați de valuri.

Fraza și ziua și cadrul se îmbinau într-un acord armonios. Cuvinte. Oare culorile lor îl bu-

curau ? Le lăsă să se aprindă și să se stingă pe rînd, nuanță după nuanță : aurul răsăritului de soare, rumeneala gălbuie și verdele livezilor de meri, azurul valurilor, lîna norilor destrămîndu-se în ciucuri cenușii. Nu, nu erau culorile, era echilibrul, cadența însăși a perioadei. Așadar iubea suișul și căderea cuvintelor mai mult decît asociațiile lor de sens și culoare ! Sau poate că, fiindu-i vederea deopotrivă de slabă pe cît îi era gîndirea de sfioasă, simțea mai puțină plăcere în reflectarea strălucitoarei lumi sensibile prin prisma unui limbaj multicolor și cu narațiune bogată decît în contemplarea unei lumi lăuntrice, de emoții individuale, oglindite desăvîrșit în perioadele unei proze lucide și suple !

De pe podul ce vibra încă trecu iarăși pe uscat. În clipa aceea i se păru că simte în aer un fior de răceală și uitîndu-se în lături, spre apă, văzu o pală de vînt în zbor întunecînd și încrețind brusc revărsarea mareei. O ușoară zvîcnire în inimă, o ușoară pulsație în gîtlej îi spuseră o dată mai mult cît se temea carnea lui de mirosul acela infrauman al mării ; totuși nu o luă peste dune, spre stînga, ci o ținu drept înainte, de-a lungul crestei de stînci ce-și îndrepta colții spre gura rîului.

Un soare învăluit lumina slab pînza de apă care primea în sînul mării rîul. Departe, de-a lungul cursului leneșului Liffey, catarge zvelte tărcau cerul și, mai departe încă, urzeala tulbure a orașului zăcea prosternată în pîclă. Asemenea unei scene dintr-un nelămurit goblen fastuos, vechi ca și oboseala omului, imaginea

celei de-a șaptea cetăți a creștinătății îi mijea prin văzduhul fără de timp, nici mai veche, nici mai ostenită, nici mai puțin răbdător supusă decît în zilele celor dintîi parlamente scandinave.

Cu inima strînsă, înălță ochii către norii ce pluteau agale, roz-aurii și răsfrînți în valurile mării. Călătoreau prin deșerturile cerului, oaste de nomazi în mers, călătoreau sus deasupra Irlandei, spre apus. Europa, de unde veniseră, se aștenea acolo, dincolo de Marea Irlandei, Europa cu limbi ciudate, brăzdată de văi, încinsă cu păduri, semănată cu citadele, Europa neamurilor cu fortărețe și conducători. Auzea înlăuntrul său o nelămurită muzică, de amintiri parcă și de nume ; era aproape conștient de ele, dar nici pentru o clipă nu le putea prinde ; apoi muzica păru a se îndepărta, a se îndepărta, a se îndepărta, și din fiece dîră de muzică nebuloasă îndepărtîndu-se, mereu se desprindea o lung tărăgănată notă de chemare, străpungînd ca o stea penumbra tăcerii. Iarăși ! Iarăși ! Iarăși ! Un glas de dincolo de lume îl chema.

— Alo, Stephanos !

— Uite, vine marele Dedalus !

— Au-u !... Ascultă, astîmpără-te, Dwyer, n-auzi, c-acu-ți dau una peste fleancă de nu te vezi... Auu !

— Așa, Towser ! La apă cu el !

— Hai și tu, mă Dedalus !

Bous Stephanoumenos ! Bous Stephaneforos ! [1]

[1] Bou încoronat ! Bou purtător de coroană ! (gr.) Joc de cuvinte bazat pe înțelesul grecescului *stephanos* (cunună) și aluzia la Sf. Ștefan, primul martir al creștinătății (n. tr.).

— La apă cu el! Hai, acu', dă-l la fund!

— Ajutor! Ajutor!... Auu!

Le recunoscu vorbirea mai înainte de a le distinge fețele. Simpla vedere a acestui vălmășag de nuditate udă îi strecura în oase un fior de frig. Trupurile lor, albe ca niște cadavre sau scăldate de o palidă lumină aurie sau tăbăcite de soare, licăreau de umezeala mării. Piatra de pe care plonjau, cumpănită pe temeliile ei masive și clătinîndu-se sub săriturile lor, și pietrele grosolan cioplite ale digului înclinat pe care se cățărau în hîrjoana lor de mînji licăreau cu un lustru umed și rece. Prosoapele cu care-și biciuiau trupurile erau grele de apa rece a mării; iar părul încîlcit muiat de apa sărată și rece.

Se opri luîndu-le în seamă chemarea și ținu piept tachinăriilor cu vorbe binevoitoare. Cît de lipsiți de individualitate păreau: Shuley fără gulerul lui larg deschis, cu nasturii descheiați, Ennis fără cureaua lui roșie, cu cataramă în chip de șarpe și Connolly lipsit de vesta lui de Norfolk, cu buzunare fără capace! Era o suferință să-i privești, o suferință ascuțită să vezi semnele adolescenței care făceau respingătoare jalnica lor nuditate. Poate că de spaima secretă din sufletele lor fugeau căutînd adăpost într-o tovărășie numeroasă și în zarvă. El, însă, deoparte și în tăcere, își aminti propria lui spaimă în fața tainei trupului său.

— Stephanos Dedalos! *Bous Stephanoumenos! Bous Stephaneforos!*

Tachinăriile lor nu erau noi pentru el, și de data asta îi măguleau superioritatea blînd orgo-

lioasă. Ca niciodată pînă acum, ciudatul lui nume îi părea o profeție. Atît de fără de timp îi părea aerul cenușiu și cald, atît de fluidă și impersonală atmosfera din propriul lui suflet, încît toate secolele se contopiseră pentru el într-unul singur. Adineauri, se ivise fantoma străvechiului regat danez de sub straiul orașului învăluit în pîclă. Acum, la numele meșterului mitic, i se păru că aude zgomotul unor nelămurite valuri și că vede o formă înaripată zburînd pe deasupra valurilor și înălțîndu-se încet în văzduh [1]. Ce însemna asta? Era oare o ciudată ilustrație introducînd o pagină din vreo carte medievală de profeții și simboluri, un om în chip de șoim zburînd spre soare pe deasupra mării, o prevestire a scopului pentru slujirea căruia se născuse el și pe care-l urmărise prin cețurile copilăriei și adolescenței, un simbol al artistului făurind din nou în atelierul său, din trîndava materie pămîntească, o ființă nouă planînd în înălțime, impalpabilă, nepieritoare?

Inima îi tremura; respirația i se iuți și o suflare sălbatică trecu peste mădularele sale, de parcă ar fi plutit spre soare. Inima îi tremura într-un extaz de teamă și sufletul lui se afla în zbor. Sufletul lui plutea într-un aer de dincolo de lume și trupul, pe care și-l cunoștea, era

[1] Aluzie, ca și motto-ul de pe frontispiciul cărții, la Dedal — conform mitologiei grecești, arhitect și constructor al labirintului din Creta, în care a fost închis Minotaurul. Din ordinul regelui Minos, Dedal fu el însuși închis în labirint, dar scăpă de acolo făcîndu-și aripi din pene și ceară, împreună cu fiul său Icar; acesta din urmă, apropiindu-se în zbor prea mult de soare, se prăbuși, topindu-i-se aripile (n. tr.).

purificat dintr-o suflare și eliberat de incertitudine și devenit strălucitor și unul cu substanța spiritului. Un extaz al zborului îi aprindea strălucire în ochi și-i iuțea răsuflarea, și vibrînde și iuți și strălucitoare îi erau mădularele bătute de vînt.

— Unu ! Doi !... Atenție !

— Au-u, la naiba, mă-nec !

— Unu ! Doi ! Trei și fă-i vînt !

— Altu' la rînd ! Altu' la rînd !

— Unu !...

— Stephaneforos !

Îl frigea gîtlejul de dorul de-a striga tare, strigătul șoimului sau vulturului plutind în înălțimi, de-a vesti vînturilor printr-un strigăt pătrunzător eliberarea sa. Era strigătul vieții către sufletului lui, nu glasul searbăd și brutal al lumii îndatoririlor și deznădejdii, nu glasul neuman care-l chemase către searbăda slujire a altarului. O clipă de zbor vijelios îl eliberase și strigătul de triumf pe care buzele lui îl stăvileau îi spărgea creierii.

— Stephaneforos !

Ce mai erau acum decît linții lepădate de trupul mort : teama în care umblase zi și noapte, incertitudinea ce-l încercuise, rușinea ce-l înjosise pe dinăuntru și pe dinafară — lințolii, pînze mortuare. Da ! Da ! Da ! Are să creeze mîndru, din libertatea și puterea sufletului său, asemenea marelui meșter al cărui nume îl purta, ceva viu, nou, planînd în înălțime și frumos, impalpabil, nepieritor.

Se ridică agitat de pe stînca pe care șezuse ; nu mai putea înăbuși flacăra din sîngele lui. Își simțea obrazul arzînd și gîtlejul zvîcnind de cîntecul ce se adunase în el. Era un dor de ducă în picioarele lui, care tînjeau să pornească spre hotarele pămîntului. Înainte ! Înainte ! părea să strige inima lui. Înserarea se va lăsa tot mai adînc asupra mării, noaptea va cuprinde cîmpiile, zorile vor scînteia în fața drumețului și-i vor arăta cîmpuri și dealuri și fețe neobișnuite. Unde oare ?

Privi către nord înspre Howth. Marea coborîse mai jos de șirul algelor pe partea cu apa mică a digului și refluxul descreștea cu repeziciune de-a lungul țărmului. O fîșie lungă și ovală de nisip se așternea caldă și uscată printre vălurele. Ici și colo insulițe calde de nisip licăreau pe deasupra apei scăzute, iar în jurul fîșiei celei lungi și în micile șuvoaie ale plăjii siluete în culori luminoase străbăteau cu picioarele apa sau se cufundau în ea.

În cîteva minute fu desculț, cu ciorapii împăturiți în buzunare și cu pantofii de pînză legănîndu-i-se pe umăr de șireturile înnodate, apoi culese din epavele de printre stînci un băț ascuțit, mîncat de sare, și coborî printre pietroaie povîrnișul digului. Pe țărm mai curgea un rîușor lung și pe cînd îl străbătea încet, cu piciorul, se minuna de necontenita plutire a algelor. Verzi ca smaraldul, negre și ruginii și de un verde-cenușiu, se mișcau pe sub cursul apei, legănîndu-se și încolăcindu-se. Apa rîușorului era întunecată de necontenita lor plutire și oglindea norii plutind în înalt. Norii

pluteau în tăcere deasupră-i și-n tăcere pluteau dedesubtu-i buruienile mării, și aerul cald cenușiu era calm și o viață nouă îi cînta în vine.

Unde era acum vîrsta lui de copilandru? Unde era sufletul care se dăduse înapoi dinaintea destinului său, pentru a tot medita sumbru și singur asupra rușinii rănilor sale și, în lăcașu-i de turpitudine și subterfugiu, a se îmbodobi falnic cu palide lințolii și cununi ce se ofileau la atingere? Sau unde era el?

Era singur. Era uitat de toți, fericit și aproape de inima vijelioasă a lumii. Era singur, și tînăr, și hotărît, și cu inima vijelioasă, singur în mijlocul unui deșert de aer liber și ape sărate, și printre roadele mării de scoici și bălării, și-n lumina cenușie, învăluită, a soarelui, printre vesel și luminos îmbrăcate fãpturi de copii și de fete, și glasuri copilărești și feciorelnice în aer.

Avea în față-i o fată, ce sta în mijlocul șuvoiului singură, nemișcată, privind departe, spre mare. Ca o făptură atinsă de-o vrajă ce-ar fi făcut-o să semene cu o stranie și frumoasă pasăre de mare. Picioarele ei lungi, goale și zvelte, erau fragile ca ale unui cocor și curate, în afară de locul unde dîra de smarald a unei alge trăsese un semn pe carnea ei. Coapsele, mai pline și de nuanța dulce a ivoriului, erau dezvelite aproape pînă la șold, unde franjurile albe ale chiloților aminteau un penaj de fulgi moi și albi. Poalele fustelor de albastrul ardeziei, sumese îndrăzneț în jurul taliei, îi alcătuiau la spate o coadă invoaltă de hulub. Sînul era ca al unei păsări, catifelat și gingaș, gingaș

și catifelat ca gușa unui hulub cu penaj întunecat. Dar părul lung, bălai, era al unei copile; și tot al unei copile, atins de miracolul frumuseții pieritoare a oamenilor, îi era chipul.

Sta singură, nemișcată, privind departe, spre mare; și cînd îi simți prezența și adorația din ochi, ochii ei se îndreptară spre ai lui, răbdîndu-le liniștit privirea, fără sfială și fără provocare. Lung, îndelung, îi răbdă privirea, apoi își întoarse calmă ochii dintr-ai lui și-i îndreptă către șuvoi, tulburînd ușurel apa cu piciorul, de colo-colo, în susur ușor. Unda în mișcare domoală prinse să susure tainic, rupînd pentru prima oară tăcerea, în șopot domol și tainic, domol ca sunetul clopoțeilor somnului; de colo-colo, în susur ușor, foșneau vălurelele; și pe fața ei pîlpîia o ușoară umbră de jar.

— Doamne! strigă sufletul lui Stephen într-o izbucnire de bucurie profană.

Se desprinse brusc și porni de-a curmezișul țărmului. Îi ardeau obrajii, îi dogorea tot trupul; îi tremurau mădularele. Înainte și tot înainte, înainte și tot înainte mergea cu pași mari, departe peste nisipuri, avîntîndu-și către mare cîntecul pătimaș, chiuind să întîmpine solia de viață ce strigase spre dînsul. Imaginea ei îi trecuse în suflet pe veci — și nici un cuvînt nu rupsese tăcerea sfîntă a extazului său. Ochii ei îl chemaseră și sufletul lui se avîntase către chemare. Să trăiești, să greșești, să cazi, să izbîndești, să creezi iar viață din viață! Un înger sălbatic îi apăruse, îngerul tinereții și frumuseții muritoare, sol din bogatele incinte ale vie-

ții, furtunos să-i deschidă într-o clipă de extaz porți către toate căile de-a greși și-a se înălța. Înainte și tot înainte, înainte și tot înainte!

Se opri brusc și-și ascultă inima, în tăcere. Cît de departe mersese? Ce oră era?

Nu se afla nici o făptură omenească în apropierea lui și aerul nu aducea pînă la el nici un zgomot. Dar mareea se pregătea să se reverse din nou și se lăsa asfințitul.

Se întoarse către uscat și alergă spre țărm și suind în fugă povîrnișul plăjii, fără să-i pese de pietricelele tăioase, dădu de un cotlon nisipos, încins cu dîmburi de nisip înțesate cu bălării, și se trînti acolo, ca pacea și liniștea serii să-i potolească iureșul sîngelui.

Simțea deasupră-i bolta cea vastă și nepăsătoare și mișcarea calmă a corpurilor cerești; și țărîna, țărîna ce-l zămislise, îl luase la sînul ei.

Închise ochii cotropit de sfîrșeala somnului. Pleoapele îi tremurau de parcă ar fi simțit vasta mișcare ciclică a pămîntului și a străjilor lui stelare, tremurau de parcă ar fi simțit strania lumină a vreunei lumi noi. Sufletul i se topea în vreo lume nouă, fantastică, tulbure, nelămurită, ca sub apele mării, străbătută de forme și ființe nouroase. O lume, o licărire, sau o floare? Licărind și tremurînd, tremurînd și desfăcîndu-se, o lumină răsărind, o floare deschizîndu-se, se desfășura în necontenită succesiune, irupînd în purpură aprinsă și desfăcîndu-se și pălind pînă la cea mai stinsă nuanță roză, petală cu petală și undă de lumină cu undă de lumină, inundînd toate cerurile cu îmbujorările ei dulci, una mai profundă ca alta.

Cînd se trezi, se lăsase seara și nisipul și ierburile aride ale culcușului său nu mai dogoreau. Se ridică domol și, amintindu-și vraja visului său, suspină după acea bucurie.

Se cățără pe creasta dîmbului de nisip și privi în juru-i. Se lăsase seara. Conturul lunii noi despica pustiul palid al zării, contur al unui cerc de argint incrustat în nisip cenușiu; iar mareea se revărsa cu iuțeală spre țărm cu un susur lin al valurilor ei, izolînd cele din urmă cîteva siluete în lăculețe îndepărtate.

5

GOLI PÎNĂ LA FUND a treia ceașcă de ceai apos și începu să ronțăie cojile de pîine prăjită risipite în preajmă-i, cu privirea ațintită la lăculețul mohorît din castronaș. Infuzia galbenă fusese sorbită lăsînd în urmă-i o albie de mlaștină și lăculețul rămas dedesubt îi aduse în amintire apa mohorîtă, de culoarea turbei, a băii de la Clongowes. Lîngă cotul lui sta cutia cu adeverințe de la casa de împrumut pe amanet, prin care scotociseră adineauri; luă agale, unul cîte unul, între degetele-i unsuroase, formularele albastre și albe, mîzgălite cu cerneală, mînjite cu nisip și mototolite, în care figura drept nume al împrumutătorului Daly sau MacEvoy, de pildă.

1 Pereche cizme.

1 Pardesiu de culoare închisă.

3 Diverse în învelitoare albă.
1 Pantalon bărbătești.
Le puse la loc și privi gînditor capacul cutiei, pătat cu urme de ploșnițe, apoi întrebă într-o doară :
— Cu cît o mai ia înainte ceasul ?
Maică-sa îndreptă ceasul deșteptător stricat, care sta pe o rînă în mijlocul etajerei șemineului, pînă ce cadranul arătă douăsprezece fără un sfert, apoi îl puse la loc.
— Cu o oră și douăzeci și cinci de minute, spuse. Înseamnă că e ora zece și douăzeci acum. Zău c-ai putea să-ncerci să ajungi la timp la cursuri.
— Pregătește-mi să mă spăl, spuse Stephen.
— Katey, pregătește-i lui Stephen să se spele.
— Boody, pregătește-i lui Stephen să se spele.
— Eu nu pot, mă duc după albastru de rufe. Pregătește-i tu, Maggy.
După ce ligheanul smălțuit fu așezat în scobitura lavoarului și vechea mănușă de baie zvîrlită pe marginea ligheanului, Stephen îi îngădui maică-sii să-l frece pe gît și să-i scormonească prin cutele urechilor și prin adîncurile de lîngă nări.
— Mai mare rușinea, zău așa, spuse ea, un student la universitate să fie atît de murdar încît să trebuiască să-l spele maică-sa.
— Doar îți face plăcere, făcu Stephen calm.
Un șuierat strident se auzi din susul scării și mama îi îndesă în mîini un prosop jilav, zicînd :
— Șterge-te și grăbește-te să pleci, pentru numele lui Dumnezeu !

Un al doilea șuierat strident, prelungit și mînios, o făcu pe una dintre fete să alerge la piciorul scării.
— Da, tată ?
— Putoarea de frate-tu' tot n-a plecat încă ?
— Ba da, tată.
— Ești sigură ?
— Da, tată.
— Hm !
Fata veni înapoi, făcîndu-i semne să dea zor și să iasă fără zgomot pe ușa din spate.
Stephen spuse rîzînd :
— Curioasă idee are despre genuri dacă crede că putoare e masculin.
— O ! să-ți fie rușine, Stephen, ești revoltător, spuse mama ; ai s-apuci ziua cînd te vei căi c-ai pus piciorul acolo. Eu văd de pe-acuma cît te-ai schimbat.
— Bună ziua la toți, făcu Stephen, zîmbind și trimițîndu-le din vîrfurile degetelor un sărut de adio.
În spatele terenului înălțat pe care stăteau casele, ulicioara era desfundată. Pe cînd o cobora agale, alegînd locurile pe unde să calce printre grămezile de gunoaie ude, auzi o călugăriță smintită țipînd în azilul pentru călugărițe nebune de dincolo de zid.
— Isuse ! O, Isuse ! Isuse !
Își goni din urechi țipetele, zvîrlind supărat din cap, și zori înainte, împiedicîndu-se de gunoaiele în putrefacție. I se și strecurase în inimă mușcătura dezgustului și amărăciunii. Șuieratul lui taică-său, bodogănelile maică-sii, țipătul unei smintite nevăzute erau acum pentru el tot

atîtea glasuri care îi jigneau mîndria tinereţii şi ameninţau să i-o umilească. Scoţînd un blestem îşi alungă din inimă pînă şi ecourile lor, iar pe cînd cobora aleea şi simţea lumina cenuşie a dimineţii lăsîndu-se împrejuru-i, strecurată printre copacii care picurau de umezeală, şi pe cînd aspira ciudatul miros sălbatic de frunze ude şi de scoarţă de copac udă, sufletul lui îşi lepădă povara de necazuri.

Copacii încărcaţi de ploaie ai aleii îi evocau, ca totdeauna, amintiri despre fetele şi femeile din piesele lui Gerhart Hauptmann [1], şi amintirea palidelor lor mîhniri şi mireasma ce se lăsa din crengile umede se contopeau într-o atmosferă de calmă bucurie. Îşi începuse plimbarea matinală prin oraş ; ştia dinainte că atunci cînd va trece prin noroaiele din Fairview se va gîndi la proza de inspiraţie monahală, străbătută de vine argintii, a lui Newman ; că atunci cînd va umbla de-a lungul lui North Strand Road, privind alene în vitrinele băcăniilor, îşi va aminti de melancolia lui Guido Cavalcanti [2] şi va zîmbi ; că atunci cînd va trece pe lîngă cioplitoria de piatră Baird din Talbot's Place, va sufla printr-însul spiritul lui Ibsen ca un vînt aprig, un spirit de o rebelă frumuseţe tinerească ; şi că în dreptul unei dughene murdare cu articole pentru marinari, dincolo de Liffey,

[1] *Gerhart Hauptmann* (1862—1946), cunoscut dramaturg german (n. tr.).

[2] *Guido Cavalcanti* (1259—1300), poet italian, reprezentant al curentului *Dulcele stil nou ;* a scris sonete, balade, care au rupt cu influenţa bisericii catolice distingîndu-se prin caracterul lor umanist (n. tr.).

îşi va repeta cîntecul lui Ben Jonson [1], care începe aşa :

Mai ostenit n-am fost zăcînd.

Gîndul său, cînd era obosit de cercetarea esenţei frumosului printre cuvintele spectrale ale lui Aristotel sau d'Aquino, se îndrepta adesea cu plăcere către gingaşele cîntece ale poeţilor elizabetani. Gîndul său, în strai de călugăr cuprins de îndoieli, sta adesea în umbră sub ferestrele acelei epoci, ca să asculte muzica gravă şi şăgalnică a cîntăreţilor din lăută sau rîsul făţiş al tîrfelor, pînă cînd un rîs prea vulgar, o expresie întinată de vreme, evocînd dezmăţ sau fanfaronadă, îi jigneau orgoliul monahal şi-l alungau de la locu-i de pîndă.

Comoara de ştiinţă despre care se presupunea că-l absoarbe într-atît încît îl smulsese camaraderiei cu tineretul nu era decît o rezervă de vreo cîteva maxime din poetica şi psihologia lui Aristotel şi o *Synopsis Philosophiae Scholasticae ad mentem divi Thomae* [2]. Gîndirea lui era o penumbră de îndoială şi neîncredere în sine, luminată ici şi colo, pentru cîteva clipe, de fulgerele intuiţiei, dar fulgere de o splendoare atît de clară încît în acele clipe lumea pierea sub picioarele sale de parcă ar fi fost înghiţită de flăcări ; iar după aceea limba i se îngreuna şi ochii lui întîlneau privirile celorlalţi fără a le

[1] *Ben Jonson* (1572—1637), dramaturg englez, reprezentant de seamă al dramei umaniste (n. tr.).

[2] Rezumat al Filosofiei Scolastice după concepţia divinului Toma (n. tr.).

răspunde ; simțea că duhul frumuseții îl învăluise ca o hlamidă și că în visare, cel puțin, cunoscuse măreția. Dar cînd nu-l mai susținea acest scurt orgoliu al tăcerii, era bucuros de a se mai găsi tot printre vieți obișnuite, străbătînd, fără teamă și cu inima ușoară, mizeria și zgomotul și murdăria orașului.

Aproape de bariera de scînduri de pe canal îl întîlni pe ofticosul cu fața de păpușă și cu pălăria fără boruri, coborînd spre el panta podului, cu pași mărunți, strîns încheiat la pardesiul lui de culoarea ciocolatei și ținîndu-și umbrela strînsă sul, la oarecare distanță de corp, ca pe-o baghetă de magician. Trebuie să fie unsprezece, își spuse, și aruncă o privire prin ușa unei lăptării să vadă cît era ceasul. Orologiul lăptăriei îi arătă ora cinci fără cinci minute, dar, pe cînd se îndepărta, auzi un orologiu nevăzut, undeva prin apropiere, care bătu de unsprezece ori la rînd cu precizie rapidă. Rîse auzindu-l, căci îl făcu să se gîndească la McCann, și parcă-i vedea făptura îndesată îmbrăcată cu o vestă de vînătoare și pantaloni bufanți, cu bărbuța-i bălaie, de țap, stînd în colț la Hopkins, bătut de vînt, și parcă-l auzea spunîndu-i :

— Dedalus, ești o ființă antisocială, preocupat numai de tine însuți. Eu nu-s așa. Eu sînt democrat și voi lucra și acționa pentru libertatea și egalitatea socială a tuturor claselor și sexelor din Statele Unite ale Europei viitorului.

— Unsprezece ! înseamnă că întîrziase și la cursul ăsta. Ce zi din săptămînă era ? Se opri în fața unei agenții de publicitate ca să citească primul rînd al unui anunț. Joi. De la zece la unsprezece, engleza ; de la unsprezece la douăsprezece, franceza ; douăsprezece la unu, fizică. Își închipui cursul de engleză și simți, chiar de la această distanță, neastîmpăr și neputință. Vedea capetele colegilor săi de clasă supus aplecate, pe cînd își notau în caiete punctele ce li se spunea să le noteze, definiții nominale, definiții esențiale și exemple sau date de naștere ori de deces, operele principale, o judecată critică favorabilă și una nefavorabilă figurînd alături. Capul său nu era plecat, căci gîndurile îi pribegeau departe și, fie că îmbrățișa cu privirea mica casă de studenți, fie că privea afară pe fereastră la peluzele pustii ale parcului, îl copleșea un miros mohorît de igrasie subterană și de mucegai. Un alt cap, în afară de-al lui, chiar în fața sa, în primele bănci, se înălța drept și semeț deasupra tovarășilor săi aplecați, asemenea capului unui preot care s-ar fi rugat fără umilință tabernaculului pentru umilii credincioși din preajmă-i. De ce oare cînd se gîndea la Cranly nu-și putea niciodată evoca imaginea întreagă a trupului său, ci doar imaginea capului și a feței ? Chiar și acum, pe fundalul draperiei cenușii a dimineții, o vedea ca pe-o fantomă dintr-un vis, fața a unui cap despărțit de trup sau a unei măști mortuare, cu fruntea încununată, ca de-o coroană de fier, de părul negru, stînd țeapăn în sus. Era ca de preot fața aceasta, ca de preot în paloarea ei, cu nasul cu aripi largi, cu umbra dedesubtul ochilor și de-a lungul fălcilor, ca de preot buzele lungi și anemice, surîzînd ușor ;

și Stephen, amintindu-și o clipă cum îi povestise lui Cranly zi de zi și seară de seară tot tumultul și neastîmpărul și toate dorurile sufletului său, fără vreun alt răspuns decît tăcerea ascultătoare a prietenului, și-ar fi spus că era fața unui preot vinovat ascultînd confesiunile unora pe care n-avea puterea să-i absolve de păcat, de n-ar fi simțit din nou în amintire privirea ochilor lui întunecoși, feminini.

Prin mijlocirea acestei imagini avu o clipă viziunea unei ciudate peșteri întunecoase de speculație, dar își întoarse îndată gîndul dintr-acolo simțind că nu sosise încă timpul de a o cerceta. Dar mătrăguna indolenței prietenului său parcă răspîndea în aerul din preajmă-i o subtilă exalație distrugătoare ; se văzu privind, unul după altul, cîte un cuvînt, la întîmplare, în dreapta sau în stînga lui, cu o calmă uimire că în chip atît de tăcut se goliseră de orice înțeles momentan, pînă cînd orice text banal de firmă îi încătușă gîndirea asemenea unei formule magice și-și simți sufletul uscîndu-se și suspinînd de bătrînețe pe cînd urmărea un drum printre mormane de cuvinte moarte. Propria-i conștiință a limbii se retrăgea din creierul său ca un reflux de maree și se strecura în cuvintele înseși, care începură a se lega și a se dezlega în ritmuri capricioase :

Iederă-n vaier pe zid înalt,
Vaier și caier pe zid înalt,
Iederă aurie pe zid înalt,
Iederă, iederă suie-n înalt.

Cine-a mai auzit asemenea bîlbîială ? Cine-a mai auzit de o iederă-n vaier pe un zid ? Iederă aurie ; asta merge. Și ivoriu auriu. Dar iederă ivorie cum ar fi ? Cuvîntul îi lucea acum în creier, mai limpede și luminos ca orice ivoriu tăiat din colți pătați de elefant. *Ivoriu, ivoire, avorio, ebur* [1]. Unul dintre primele exemple ce le învățase la limba latină era : *India mittit ebur* [2]*;* și-și aminti fața isteață, de nordic, a rectorului, care-l învățase să transpună *Metamorfozele* lui Ovidiu într-o engleză de curte, în care sunau bizar cuvinte precum : porcari, cioburi de ulcele și hălci de slănină. Puținul ce-l știa despre legile limbii latine îl învățase dintr-o carte zdrențuită scrisă de un preot portughez.

Contrahit orator, variant in carmine vates. [3]

Crizele și victoriile și luptele intestine din istoria Romei îi fuseseră transmise în cuvintele tocite *in tanto discrimine* [4] și încercase să întrevadă viața socială a cetății prin cuvintele *implere ollam denariorum* [5], pe care rectorul le rostise sonor, de parcă ar fi umplut un vas cu dinari. Paginile ediției sale din Horațiu, îngălbenite de vreme, niciodată nu-i păreau reci la

---

[1] *Ivoriu* sau *fildeș*, în limbile franceză, italiană, latină (n. tr.).
[2] India dă ivoriu (lat.) (n. tr.).
[3] Oratorul se exprimă concis, iar poeții bogat (lat.) (n. tr.).
[4] De atîta despicare (lat.) (n. tr.).
[5] A umple oalele cu dinari (lat.) (n. tr.).

atingere, chiar cînd își simțea degetele înghețate ; erau pagini omenești și fuseseră răsfoite cu cincizeci de ani în urmă de către degetele omenești ale lui John Duncan Inverarity și de ale fratelui aceluia, William Malcolm Inverarity. Da, erau nume nobile cele înscrise pe prima pagină pălită de timp a coperții interioare și, chiar pentru un latinist atît de mediocru ca el, versurile pălite de timp erau atît de înmiresmate de parcă ar fi dormit toți acești ani în mirt și levănțică și floare de lămîiță ; totuși îl rănea gîndul că el n-avea să fie niciodată mai mult decît un oaspe timid la ospățul culturii universale și că erudiția monahală, în termenii căreia se străduia să-și făurească o filozofie estetică, nu se bucura în epoca în care trăia el de-o mai înaltă prețuire decît subtilele și ciudatele jargoane ale heraldicii sau ale vînătorii cu șoimi.

Blocul cenușiu al colegiului Trinity în stînga lui, înfipt masiv în ignoranța orașului ca o piatră mohorîtă într-un inel greoi, îi atrase gîndul spre pămînt și, pe cînd încerca într-un chip sau altul să-și elibereze picioarele din cătușele conștiinței reformate, ajunse la statuia grotescă a poetului național al Irlandei.

O privi fără mînie ; căci, deși moliciunea trupului, cît și a sufletului, se tîra deasupra-i ca o vermină nevăzută, peste picioarele ce păreau să pășească tîrîș și în susul cutelor mantiei și în jurul capului servil, figura părea umil conștientă de propria-i nevrednicie. Era un

firbolg [1] care împrumutase mantia unui milesian [2] ; și se gîndi la prietenul său Davin, studentul țăran. Era porecla glumeață ce i-o dăduse el ; dar tînărul țăran o purta fără supărare.

— Bine, Stevie, tot spui tu că-s tare de cap. Zi-mi cum vrei.

Versiunea familiară a numelui său de botez pe buzele acestui prieten îi plăcuse lui Stephen de cum o auzise întîia oară, căci el era în vorbire tot atît de ceremonios cu alții pe cît erau ei cu dînsul. Adesea, cînd ședea în odaia lui Davin din Grantham Street, minunîndu-se de ghetele bine lustruite ale prietenului său, înșirate perechi pe lîngă perete, și recitind pentru urechea simplă a prietenului versurile și cadențele altora, văluri ale propriilor sale doruri și deznădejdi, mintea elementară de firbolg a ascultătorului său îl atrăgea și iarăși îl respingea. Davin îl atrăgea printr-o înnăscută și calmă politețe a atenției, sau printr-o întorsătură nostimă de vorbire veche englezească, sau prin intensitatea plăcerii cu care practica viguroase exerciții fizice — căci el șezuse la picioarele lui Michael Cusack, Galul [3] — și îl respingea repede și brusc prin cîte o neagerime a inteligenței sau cîte o lipsă de finețe a simțirii sau cîte o stupidă expresie de teroare în ochi, teroarea sufletului unui sat irlandez muritor de

[1] Membru al unui trib pre-celtic stabilit în Irlanda (n. tr.).

[2] Irlandez — de la *Milesius*, rege mitic, despre ai cărui fii se presupune a fi cucerit Irlanda în anul 1300 î.e.n. (n. tr.).

[3] *The Gael* — E vorba aci de rasa *celtă* a scoțienilor și irlandezilor (n. tr.).

foame, în care stingerea focurilor încă mai era o spaimă de fiece seară.

Alături de amintirea performanţelor unchiului său, atletul Mat Davin, tînărul ţăran cultiva cu adoraţie amintirea trecutului dureros al Irlandei. Colegilor săi studenţi, care încercau să dea cu orice preţ importanţă vieţii banale a colegiului, le plăcea în comentariile lor să-l considere drept un tînăr fenian. Dădaca lui îl învăţase irlandeza şi-i formase imaginaţia crudă la luminile răzleţe ale miturilor irlandeze. Faţă de mitul căruia nici o gîndire individuală nu-i adăugase vreodată un fir de frumuseţe şi faţă de poveştile-i necioplite care s-au divizat împotriva lor înşile, pe măsura coborîrilor de-a lungul ciclurilor, Davin avea aceeaşi atitudine ca şi faţă de religia romano-catolică, aceea a unui rob docil şi trîndav la minte. Din supunere faţă de o lozincă, orice gînd sau orice sentiment care i-ar fi venit din Anglia sau pe calea culturii engleze întîmpina în cugetul lui împotrivire ; iar din lumea de dincolo de Anglia nu ştia decît de Legiunea străină a Franţei în care spunea că are să se înroleze.

Împerechind această ambiţie cu temperamentul tînărului, Stephen îl numise adesea „una din gîştele domestice" şi acest epitet conţinea de fapt un dram de iritaţie tocmai împotriva acelei sile de-a vorbi şi a acţiona a prietenului său, care atît de adesea părea a se interpune între mintea lui Stephen însetată de speculaţie şi căile ascunse ale vieţii irlandeze.

Într-o seară, tînărul ţăran, cu spiritul aţîţat de limbajul vehement sau extravagant în care evada Stephen din tăcerea rece a revoltei intelectuale, evocase în mintea lui Stephen o viziune stranie. Cei doi se îndreptau agale către locuinţa lui Davin prin ulicioarele întunecoase ale evreilor săraci.

— Mi s-a întîmplat şi mie o poveste, Stevie, în toamna trecută, către iarnă, şi n-am spus niciodată o vorbuliţă nimănui pe lume — tu eşti întîiul om căruia îi vorbesc despre asta. Nu mai ţin minte de era-n octombrie ori în noiemvrie... octombrie era, fiindcă a fost mai 'nainte de-a veni eu încoace să mă înscriu la universitate.

Stephen îşi întoarse ochii zîmbitori către faţa prietenului său, măgulit de confidenţa lui şi cucerit de accentul simplu al povestitorului.

— Lipsisem toată ziua de-acasă de la noi şi fusesem dus dincolo la Buttevant — nu ştiu dacă tu ştii unde e — la un meci de *hurley* [1] între flăcăii din Croke şi neînfricaţii din Thurles. Zău aşa, Stevie, a fost o luptă aprigă ! Văru-meu primar, Fonsy Davin, a ieşit de-acolo cu cămaşa zdreanţă — în ziua aceea el avea de păzit poarta pentru cei din Limerick, dar jumătate din timp era cu înaintaşii şi zbiera ca turbat. N-o să uit niciodată ziua ceea. Într-un rînd un flăcău din Crokes i-a pocnit una grozavă cu crosa şi, zău, dacă nu era cît p-aci să-l izbească în tîmplă. Da' zău, să-l fi atins atunci vîrful crosei, s-ar fi zis cu el.

[1] Varietate de hochei practicat în Irlanda (n. tr.).

— Îmi pare bine c-a scăpat, spuse Stephen rîzînd, dar desigur că nu asta a fost povestea deosebită care ți s-a întîmplat ?

— Da — probabil că pe tine asta nu prea te interesează — vorba e că pîn' la urmă a fost atîta zarvă după meci c-am pierdut trenul cînd să mă-ntorc acasă și nici n-am putut găsi vreun car cu boi să mă ia, fiindcă din întîmplare se ținea în aceeași zi o mare adunare dincolo de Castletownrocke și toate carele din ținut erau acolo. Așa că n-aveam încotro, trebuia ori să rămîi peste noapte, ori s-o iau la picior. Ei, am pornit-o pe jos și-am tot mers așa 'nainte pîn' ce s-a 'nnoptat cam cînd s-ajung în dreptul dealurilor de la Ballyhoura care-s la mai bine de zece mile de Kilmalloch, și-apoi vine un drum lung și pustiu. Nici urmă de vreo casă de creștin tot drumu' și nici pic de zgomot. Era un întuneric — aproape beznă. De vreo două ori m-am mai oprit în drum sub cîte un tufiș să-mi aprind pipa — să nu fi fost brumă pe jos m-aș fi tolănit să dorm în cîmp. Într-un tîrziu, tupilată după un cot al drumului am iscodit o căscioară cu o lumină în fereastră. M-am apropiat și-am bătut în ușă. Un glas a-ntrebat cine e și-am răspuns că veneam de la meciul din Buttevant și că mă-ntorceam spre casă pe jos și c-aș mulțumi frumos pentru un pahar cu apă. Mai trecu olecuță și se deschise ușa și-n prag se ivi o femeie tînără care-mi întinse o ulcea mare cu lapte. Era pe jumătate dezbrăcată de parc-ar fi fost gata să se culce cînd bătusem eu și cu părul despletit atîrnîndu-i pe umeri — iar după trup și după nu știu

ce în privirea ei, mi-am zis că trebuie să fie însărcinată. Mă ținu mult de vorbă la ușă — și mie asta mi se păru ciudat, fiindcă sta cu pieptul și cu umerii goi. Mă întrebă de eram obosit și de nu mi-ar plăcea să mîi noaptea acolo. Zise că era numai dînsa singurică acasă și că bărbatu-său era dus de cu dimineață la Queenstonn ca s-o conducă pe soră-sa care plecase. Și cît vorbea, Stevie, tot își ținea ochii ațintiți asupră-mi și așa de-aproape ce sta că-i auzeam răsuflarea. Cînd i-am dat înapoi ulceaua, pîn' la urmă m-a apucat de mînă ca să mă tragă peste prag. *„Hai 'năuntru* — zice — *și mîi aci peste noapte. N-ai de ce te teme. N-ar' să fie nimenea în casă decît numai noi doi...“* N-am intrat. Stevie. I-am mulțumit și-am pornit-o 'nainte, cuprins de friguri. La 'ntîia cotitură m-am uitat 'napoi și ea tot mai sta-n prag.

Ultimele cuvinte ale poveștii lui Davin îi cîntau în amintire și figura din poveste se desprindea limpede oglindită în alte figuri de țărănci pe care le văzuse stînd în praguri la Clane cînd treceau trăsurile școlii. Era imaginea tipică a rasei ei și a propriei lui rase, cu suflet de liliac orb trezindu-se la conștiința de sine în întuneric și taină și singurătate și, cu ochii și glasul și gestul unei femei neștiutoare de vicleșuguri, chemînd pe străin în culcușul ei.

O mînă i se așeză pe braț și un glas tînăr strigă :

— Hei ! Cuconașule, ia te uită ici — pentru drăguța matale ! ! Al dintîi buchețel care-l vînz azi. Ia te uită, ce mai buchet frumos ! Îl iei, conașule ?

Florile albastre ce le înălța spre el fata și ochii ei tineri, albaștri îi părură în acea clipă întruchipări ale nevinovăției și se opri locului pînă ce imaginea dintîi pieri și nu mai văzu decît rochia zdrențăroasă și părul jilav, răvășit și fața de mahalagioaică.

— Hai, cuconașule ! Ia-le ! N-o uita pe drăguța matale !

— N-am bani, făcu Stephen.

— Cumpără-le, conașule, uite ce frumoase-s ! numa' un penny !

— N-ai auzit ce ți-am spus ? o întrebă Stephen, aplecîndu-se spre ea. Ți-am spus că n-am bani. Îți mai spun o dată.

— De, las' c-o să ai și matale cîndva, cuconașule, cu ajutorul lui Dumnezeu, răspunse fata după o clipă.

— Poate, făcu Stephen, dar nu prea cred.

Plecă repede, temîndu-se ca această familiaritate să nu degenereze și dorind să nu mai fie acolo cînd își va oferi marfa altuia, vreunui turist din Anglia sau vreunui student de la Trinity. Strada Grafton, de-a lungul căreia trecu, îi prelungi acest moment de sărăcie descurajată. În capul străzii era așezată în mijlocul drumului o lespede comemorativă în amintirea lui Wolfe Tone ; își aduse aminte că asistase cu taică-său la ceremonia așezării ei. Își amintea cu amărăciune de acel omagiu gălăgios. Se aflau acolo patru delegați francezi într-o mașină și unul dintre ei, un tînăr scurt și îndesat care zîmbea într-una, ținea în vîrful unui băț un carton purtînd tipărite cuvintele : *Vive l'Irlande !*

Dar copacii din Stephen's Green erau înmiresmați de ploaie și pămîntul mustind de apă își exala mirosul mortuar, fum ușor de tămîie înălțîndu-se prin țărînă din multe inimi. Sufletul viteazului, venalului oraș despre care îi istorisiseră bătrînii săi se uscase cu timpul ; nu mai rămăsese decît un ușor miros mortuar ridicîndu-se din pămînt. Știa că o clipă mai tîrziu, cînd avea să intre în colegiul cel sumbru, va percepe o descompunere, alta decît cea a lui Egan cel frumos și a lui Burnchapel Whaley.

Era prea tîrziu ca să mai urce la cursul de franceză. Traversă holul și o luă pe coridorul din stînga care ducea la amfiteatrul de fizică.

Coridorul, întunecos și tăcut, nu era lipsit de o ocultă supraveghere. De ce avea el oare această senzație ? Fiindcă auzise că pe timpul lui Buck Whaley se afla acolo o scară secretă ? Sau era casa iezuiților extrateritorială și umbla el cumva printre străini ? Irlanda lui Tone și a lui Parnell părea să se fi retras în spațiu.

Deschise ușa amfiteatrului și se opri locului în lumina rece, cenușie, care se lupta să intre prin ferestrele prăfuite. O formă omenească sta ghemuită în fața grătarului mare al căminului și după înfățișarea ei deșirată și sură cunoscu că era decanul de studii care aprindea focul. Stephen închise ușa binișor și se apropie.

— Bună dimineața, *sir !* Pot să vă ajut cu ceva ?

Preotul ridică ochii cu vioiciune și zise :

— Stai o clipă, domnule Dedalus, și-o să vezi. E o artă să aprinzi focul. Există artele

liberale și artele utile. Asta-i una din artele utile.

— Am să încerc s-o învăț, spuse Stephen.

— Nu prea mult cărbune, zise decanul, văzîndu-și de treabă cu însuflețire, ăsta e unul din secrete.

Scoase la iveală din buzunarele laterale ale sutanei patru mucuri de lumînare și le așeză cu dibăcie printre cărbuni și fîșii de hîrtie răsucită. Stephen îl urmărea în tăcere. Îngenuncheat astfel pe lespedea de piatră a pardoselii, absorbit de rînduiala fîșiilor lui de hîrtie și mucurilor lui de lumînărele, părea mai mult ca oricînd un umil slujitor pregătind locul sacrificiului într-un templu deșert, un levit [1] al Domnului. Ca straiul simplu al unui levit cădea sutana uzată și pălită în jurul făpturii îngenuncheate a unuia pe care marile veșminte canonice sau ephodul [2] tivit cu clopoței l-ar fi obosit și stingherit. Chiar și trupul său îmbătrînise în umilă slujire a Domnului — întreținînd focul la altar, ducînd mesaje tainice, slujind tineri de lume, lovind iute cînd era pus să lovească — și totuși rămăsese pe de-a-ntregul nedăruit cu harul frumuseții de sfînt sau de prelat. Ba chiar și sufletul său îmbătrînise în această slujbă fără a se înălța spre lumină și frumusețe sau a răspîndi în juru-i dulcea mireasmă a sfințeniei — nu era decît o voință

[1] Conform Bibliei, orice membru al tribului lui Levi, ales pentru a asista pe preoții evrei (n. tr.).

[2] *Ephod* (din ebraică, *aphad* — a îmbrăca), tunică îmbrăcată de preoții evrei în timpul marilor ceremonii (n. tr.).

mortificată care nu se mai înfiora de emoția supunerii cum nu se mai înfiora de emoția iubirii sau a luptei trupul său vîrstnic, slab și vînos, albit de-un puf cu vîrful argintiu.

Decanul se aplecă înapoi odihnindu-se pe vine și urmărind cum luau foc surcelele. Stephen, pentru a umple golul tăcerii, spuse :

— Sînt sigur că eu n-aș fi în stare să aprind un foc.

— Dumneata ești un artist, nu-i așa, domnule Dedalus ? spuse decanul, ridicînd privirea către el și clipind din ochii lui palizi. Scopul artistului este crearea frumosului. Ce este frumosul e altă problemă.

Își frecă mîinile încet și placid în fața întrebării dificile.

— Poți să răspunzi la această problemă ? întrebă.

— D'Aquino, răspunse Stephen, spune *pulcra sunt quae visa placent* [1].

— Acest foc din fața noastră are să fie plăcut ochiului. Fi-va el deci frumos ?

— În măsura în care ochiul îl va percepe, ceea ce presupun că înseamnă aici înțelegere estetică, focul va fi frumos. Dar d'Aquino mai spune *Bonum est in quod tendit appetitus* [2]. În măsura în care satisface nevoia animală de căldură, focul este bun. În iad, totuși, el este un rău.

— Întocmai, ai nimerit la țintă.

[1] Frumoase sînt cele ce-s plăcute ochiului (lat.) (n. tr.).

[2] Bun este în măsura în care tinde să satisfacă nevoia (lat.) (n. tr.).

Se ridică sprinten, merse spre ușă și o întredeschise spunînd :

— Se pare că e de folos curentul în treburile astea.

Pe cînd venea înapoi către vatră, șchiopătînd un pic, dar cu pasul vioi, Stephen văzu sufletul tăcut de iezuit privindu-l cu ochii palizi, lipsiți de dragoste. Ca și Ignațiu, era șchiop, dar în ochii săi nu ardea nici o scînteie din entuziasmul lui Ignațiu. Nici chiar legendara istețime a companiei, o istețime mai subtilă și mai secretă decît faimoasele ei cărți de subtilă, secretă înțelepciune, nu aprinsese în sufletul său energia apostolatului. Părea a folosi resursele și experiența și vicleșugurile lumii, după poruncă, pentru mai marea slavă a lui Dumnezeu [1], fără plăcere în mînuirea lor sau silă față de răul din ele, ci îndreptîndu-se spre ele anume cu un gest hotărît de supunere ; și cu toată această tăcută slujire părea a nu-și iubi de loc stăpînul și prea puțin — de o va fi iubit cît de cît — cauza ce-o slujea. *Similiter atque senis baculus* [2] era, după cum i-ar fi plăcut cititorului, asemenea unui toiag în mîna unui bătrîn, bun și de sprijin la drum cînd se lasă noaptea sau pe vreme rea, potrivit și să stea alături de buchetul vreunei doamne pe o bancă de grădină, potrivit și să fie ridicat spre amenințare.

Decanul se întoarse lîngă vatră și începu să-și mîngîie bărbia.

---

[1] Aluzie la deviza ordinului iezuit : *„Ad Majorem Dei Gloriam"* (n. tr.).

[2] Asemenea toiagului unui bătrîn (lat.) (n. tr.).

— Cînd putem spera să ne dai ceva în problema estetică ? întrebă.

— Eu ! ? făcu Stephen uimit. Eu sînt bucuros cînd îmi vine o idee o dată la două săptămîni.

— Aceste probleme sînt foarte profunde, domnule Dedalus, spuse decanul. E ca și cum ai privi în adînc de sus, de pe stîncile Moher. Mulți coboară în adîncuri și nu se mai întorc niciodată sus. Numai scufundătorul experimentat poate să coboare în acele adîncuri, să le exploreze și să urce iarăși la suprafață.

— Dacă vă referiți, *sir*, la gîndirea speculativă, spuse Stephen, și eu sînt sigur că nu există ceea ce se cheamă gîndire liberă, întrucît orice gîndire trebuie să fie legată de propriile-i legi.

— Ha !

— Pentru scopurile mele pot acum să-mi continui cercetarea la lumina cîtorva idei ale lui Aristotel și ale lui d'Aquino.

— Înțeleg. Înțeleg foarte bine punctul dumitale de vedere.

— Am nevoie de ele doar pentru uz propriu și drept călăuză pînă ce voi fi realizat eu însumi ceva cu ajutorul luminilor lor. Dacă lampa va scoate fum sau miros urît, voi încerca să-i curăț fitilul. Dacă nu-mi va da lumină destulă o voi vinde și voi cumpăra alta.

— Și Epictet [1] a avut o lampă, spuse decanul ; s-a vîndut după moartea lui la un preț extravagant. Era lampa la lumina căreia și-a scris dizertațiile filozofice. Îl cunoști pe Epictet ?

---

[1] *Epictet* — filozof stoic din secolul I e.n. (n. tr.).

— Un bătrîn domn care spunea că sufletul seamănă foarte mult cu o găleată cu apă, răspunse aspru Stephen.

— Ne povestește în stilul lui familiar, continuă decanul, că a așezat o lampă de fier în fața statuii unui zeu și că un hoț a furat lampa. Ce-a făcut filozoful ? A reflectat că e în firea hoțului să fure și-a hotărît să cumpere a doua zi o lampă de argilă în locul celei de fier.

Un miros de seu topit se înălța din mucurile de lumînare ale decanului și se contopea în conștiința lui Stephen cu zăngănitul cuvintelor, găleată și lampă, lampă și găleată. Glasul preotului avea de asemenea un sunet dur, zăngănit. Gîndul lui Stephen se opri din instinct, frînat de tonul ciudat, de imagini și de fața preotului ce semăna cu o lampă neaprinsă sau cu un reflector atîrnînd, cu focarul deviat. Ce era îndărătul acestui reflector sau înăuntrul lui ? O întunecată torpoare a sufletului sau întunecarea norului care va slobozi trăsnetul, a unui nor încărcat cu înțelegere și capabil de înnegurarea divină ?

— Eu mă gîndeam la o altfel de lampă, *sir*, spuse Stephen.

— Fără îndoială, făcu decanul.

— Una din dificultăți în discuția estetică. spuse Stephen, este a se ști dacă vorbele sînt folosite conform cu tradiția literară sau conform cu tradiția pieții publice. Îmi amintesc de o frază a lui Newman în care spunea despre Sfînta Fecioară că a fost „reținută“ în plina adunare a sfinților. Folosirea cuvîntului pe piață e cu totul diferită. *Sper că nu vă rețin.*

— Nu, cîtuși de puțin, replică decanul politicos.

— Nu, nu, explică Stephen, zîmbind. Vreau să spun...

— Da, da, văd, făcu repede preotul, pricep foarte bine : *a reține*.

Își împinse înainte maxilarul inferior și tuși scurt și rece.

— Ca să revenim la lampă, spuse, alimentarea ei e o problemă gingașă. Trebuie să alegi un ulei pur și trebuie să ai grijă cînd îl torni să nu se reverse din lampă, să nu torni în ea mai mult decît poate cuprinde leica.

— Ce-i leica ? întrebă Stephen.

— Leica prin care torni uleiul în lampă

— A ! făcu Stephen. Leică o numiți ? Nu e *tundish* [1] ?

— Ce-i aceea *tundish ?*

— Asta... Leica.

— Așa se cheamă în Irlanda ? întrebă decanul. N-am auzit în viața mea cuvîntul ăsta.

— Așa se cheamă în Drumcondra de jos, spuse Stephen rîzînd, și acolo vorbesc oamenii cel mai bine englezește.

— *Tundish,* repetă decanul gînditor. E un cuvînt cît se poate de interesant. Trebuie să-l caut în dicționar. Neapărat trebuie să-l caut.

Politețea lui suna cam fals și Stephen îl privi pe convertitul englez cu aceiași ochi cu care îl va fi privit fratele mai mare din parabolă pe cel risipitor. Urmaș al unor conversiuni sonore, sărman englez în Irlanda, părea să fi intrat în

[1] *Tundish,* cuvînt englezesc rar uzitat sinonim pentru pîlnie.

scena istoriei iezuite atunci cînd ciudatul joc al intrigilor și suferințelor, invidiilor și luptelor și infamiilor era pe cale să ia sfîrșit — un întîrziat, un spirit zăbavnic, retardatar. De unde pornise ? Poate că se născuse și crescuse printre niște dizidenți convinși, care nu vedeau mîntuirea decît în Hristos și aveau oroare de pompa vană a bisericii oficiale. Simțise oare nevoia unei credințe implicite, în mijlocul confuziei sectelor și al jargonului turbulentelor ei schisme, adepți ai celor șase principii, maniaci baptiști aderînd la teoria seminției sau a șarpelui, dogmatici supralapsarieni ? [1] Descoperise oare subit adevărata biserică după ce depănase pînă la capăt ca pe-un mosor de ață vreun fir subțire și solid de raționament asupra gestului de binecuvîntare cu mîinile deasupra capului, asupra insuflării [2] sau a procesiunii [3] Sfîntului Duh ? Sau poate că Domnul Isus îl atrăsese poruncindu-i a-l urma pe cînd șezuse în ușa vreunei capele cu acoperiș de tablă, căscînd și numărînd bănuții primiți de la credincioși, precum odinioară pe acel discipol care ședea la primirea vămilor ? [4]

---

[1] *Supralapsarieni* — (spre deosebire de sub-sau infralapsarieni) adepți ai doctrinei conform căreia Dumnezeu și-a făcut alegerile și repudierile *nu în urma* căderii omului ci mai înainte de această cădere și de preștiința sa despre ea. (De la latinescul *lapsus* — căzut, lunecat, din virtute) (n. tr.).

[2] *Insuflare* — rit de exorcizare (alungare a duhurilor rele) ; insuflare a duhului sfînt (n. tr.).

[3] *Procesiune* — în teologie, emanare a Sfîntului Duh (n. tr.).

[4] E vorba de apostolul Matei — fost vameș (n. tr.).

Decanul repetă iar cuvîntul :

— *Tundish !* Într-adevăr interesant !

— Problema pe care mi-ați pus-o adineauri mi se pare cu mult mai interesantă. Ce este acea frumusețe pe care artistul se străduiește s-o exprime cu bulgări de argilă, spuse Stephen rece.

Acel cuvînt neînsemnat asupra căruia se opriseră parcă i-ar fi întors sensibilitatea ca pe un vîrf de spadă împotriva curtenitorului și vigilentului său adversar. Simțea o urmă de contrarietate la gîndul că omul căruia îi vorbea era un compatriot al lui Ben Jonson.

Își zicea :

„Limba pe care o vorbim este a lui înainte de a fi a mea. Cît sînt de deosebite cuvintele : *casă, Hristos, bere, învățător,* în gura lui și într-a mea. Eu nu pot rosti sau scrie cuvintele astea fără o neliniște a spiritului. Limba lui, atît de familiară și atît de străină, va fi totdeauna pentru mine o limbă dobîndită. Nu eu i-am alcătuit cuvintele, nu eu le-am acceptat. Glasul meu le opune rezistență. Sufletul meu se frămîntă exasperat în umbra limbii sale."

— Și care este distincția dintre frumos și sublim, adăugă decanul, distincția dintre frumusețea morală și frumusețea materială. Apoi cercetarea felului de frumusețe propriu fiecăreia dintre feluritele arte. Iată cîteva puncte interesante pe care le-am putea aborda.

Stephen, descurajat brusc de tonul ferm și sec al decanului, tăcu. Străbătînd tăcerea, zgomotul îndepărtat al unei mulțimi de ghete și glasuri confuze suia scara.

— Dacă urmărești asemenea cercetări, spuse decanul în chip de concluzie, riști însă să pieri de inaniție. Mai întîi trebuie să-ți iei licența. Fixează-ți asta ca prim țel. Apoi, puțin cîte puțin, îți vei găsi calea. În toate sensurile, în viață și în gîndire. Poate că pentru început vei pedala la deal. Privește-l pe domnul Moonan. I-a trebuit mult pînă s-ajungă în vîrf. Dar a ajuns.

— Poate că eu nu am talentul lui, spuse Stephen calm.

— Nu poți ști, întîmpină decanul voios. Niciodată nu știi ce zace în tine. Eu în locul dumitale sînt sigur că nu m-aș descuraja. *Per aspera ad astra.* [1]

Se depărtă repede de cămin și merse pe palier să supravegheze sosirea clasei întîi de literatură.

Sprijinit de cămin, Stephen îl auzea întîmpinînd cu glas voios și imparțial pe fiecare dintre studenții clasei și i se părea că vede pe tinerii mai neciopliți hlizindu-se fățiș. O dezolantă milă începu a se lăsa asupra inimii sale, atît de lesne înveninată, pentru acest slujitor al cavalerescului Loyola, acest frate vitreg al clericilor, mai coruptibil ca ei în vorbe, mai statornic la suflet ca dînșii, pentru acest om pe care niciodată el n-avea să-l numească părintele său spiritual. Și se gîndi cum omul acesta și cei asemenea lui dobîndiseră faima de oameni preocupați de cele lumești nu numai din partea clericilor departe de lume, ci și a oamenilor de

[1] Prin dificultăți spre culmi (lat.) (n. tr.).

lume înșiși, pentru faptul că, de-a lungul întregii istorii a ordinului lor, pledaseră la bara justiției divine pentru sufletele celor cu credință vagă, ale celor temperați sau prudenți.

Intrarea profesorului fu semnalată prin cîteva rînduri de bocănituri din încălțările grele ale studenților care ședeau pe banca cea mai de sus a întunecosului amfiteatru, sub ferestrele cenușii împăienjenite. Începu apelul nominal; veneau răspunsurile pe felurite tonuri pînă ce se ajunse la numele de Peter Byrne.

— Aici!

O notă adîncă de bas veni drept răspuns din banca cea mai de sus, urmată de o tuse protestatară de-a lungul celorlalte bănci.

— Cranly!

Nici un răspuns.

— Domnul Cranly!

Un zîmbet zbură peste fața lui Stephen cînd se gîndi la studiile prietenului său.

— Poate fi găsit pe cîmpul de curse din Leopardstown! se auzi un glas în banca dindărătul lui.

Stephen se uită repede înapoi, dar fața porcină a lui Moynihan conturată pe fundalul de lumină cenușie era impasibilă. O formulă fu enunțată. În fîșîitul caietelor, Stephen întoarse iar capul zicînd:

— Dă-mi niște hîrtie, pentru numele lui Dumnezeu!

— Ești chiar așa grăbit? întrebă Moynihan rînjind cu gura pînă la urechi.

Smulse o foaie din maculatorul său și i-o trecu pe sub bancă, șoptind:

— La nevoie o rezolvă orişicine, chiar şi un laic sau o femeie.

Formula pe care o scrise docil pe foaia de hîrtie, înşirarea şi desfăşurarea calculelor profesorului, simbolurile spectrale de forţă şi viteză fascinau şi hărţuiau mintea lui Stephen. Auzise pe unii spunînd că bătrînul profesor era un francmason ateu. O, ce zi cenuşie şi mohorîtă! Părea o benignă zonă de hotar cu iadul a conştiinţei indolore, paciente, în care ar fi putut rătăci suflete de matematicieni, proiectînd lungi subtile structuri din plan în plan al unui tot mai rar şi mai pal crepuscul, iradiind vîrtejuri repezi pînă la limitele unui univers tot mai vast, tot mai îndepărtat şi mai impalpabil.

— Aşadar trebuie să distingem între eliptic şi elipsoidal. Poate că unora dintre dumneavoastră, domnilor, le sînt cunoscute operele domnului W. S. Gilbert [1]. Într-unul din cîntecele sale vorbeşte despre un trişor la biliard condamnat să joace :

Pe o masă în vînt
Cu un băţ cam frînt
Şi eliptice mingi de biliard.

El înţelege prin asta o minge avînd forma unui elipsoid, despre ale cărui axe principale v-am vorbit adineauri.

Moynihan se aplecă spre urechea lui Stephen şi mormăi :

---

[1] *Sir William Schwenk Gilbert* (1836—1911), autor de versuri umoristice, comedii şi, în colaborare cu *Arthur Sullivan*, al unui mare număr de *opere comice* incluzînd satiră socială contemporană (n. tr.).

— La ce preţ îs mingiile elipsoidale! Daţi fuga, doamnelor, eu îs din cavalerie!

Umorul grosolan al colegului său trecu asemenea unei pale de vijelie prin castrul gîndurilor lui Stephen, zgîlţîind şi trezind la o viaţă veselă pleoştite veşminte preoţeşti care atîrnau de pereţi, stîrnindu-le să se clatine şi să zburde într-o walpurgică dezordine. Din veşmintele biciuite de vijelie ieşeau la iveală figurile comunităţii, decanul de studii, economul rotofei şi rumen cu bereta lui de păr alb, preşedintele, preotul mărunţel cu păr zburlit care scria versuri pioase, făptura îndesată, ţărănoasă, a profesorului de economie politică, silueta înaltă a tînărului profesor de etică, discutînd pe palier cu studenţii săi un caz de conştiinţă, ca o girafă care ar fi păscut într-un frunziş înalt înconjurată de o turmă de antilope, gravul, tulburatul prefect al confreriei, greoiul profesor de italiană cu cap rotund şi ochi de pehlivan. Veneau pripit şi poticnit, de-a berbeleacul, în zbenguieli, sumecîndu-şi poalele pentru săritura de-a capra, punîndu-şi piedică pe la spate, scuturaţi de hohote groase de rîs prefăcut, plesnindu-şi unul altuia fundul şi rîzînd de şotiile lor bădărane, strigîndu-se unul pe altul cu porecle familiare, protestînd cu subită demnitate împotriva cîte unei tratări necuviincioase, şuşotind doi cîte doi cu palma la gură.

Profesorul se dusese către vitrinele din peretele lateral; scoase de pe un raft o serie de bobine, suflă praful din mai multe puncte şi după ce le transportă cu grijă pe masă rămase cu degetul pe ele în timp ce-şi continua lecţia.

In bobinele moderne, explică el, firele sînt dintr-un aliaj numit platinoid, descoperit recent de F. W. Martino.

Enunță distinct inițialele și numele de familie ale inventatorului. Dindărătul lui Stephen, Moynihan șopti :

— Brava, Frate Vesele Martin !

— Întreabă-l, șopti înapoi Stephen, glumind în silă, dacă nu-i trebuie un subiect pentru electrocutare. Mă ofer eu.

Moynihan, văzîndu-l pe profesor aplecat deasupra bobinelor, se ridică din bancă și făcîndu-se că pocnește din degetele mîinii drepte, începu să strige cu vocea unui puști care se smiorcăie :

— Domnule ! domnule ! Băiatul ăsta a zis niște vorbe urîte.

— Platinoidul, spuse profesorul solemn, este preferat maichortului [1] pentru mai micul său coeficient de rezistență la variații de temperatură. Firul de platinoid este izolat, iar învelișul, de mătase care-l izolează este înfășurat pe bobinele de ebonită chiar aici unde e degetul meu. Dacă ar fi înfășurat fără protecție s-ar produce un curent suplimentar în bobine. Bobinele sînt impregnate cu parafină fierbinte...

O voce ascuțită cu accent de Ulster [2] se auzi din banca de sub Stephen.

[1] Maichort (de la Maillot și Chorier — numele inventatorilor) — aliaj de zinc, aramă și nichel, care imită argintul (n. tr.).

[2] Cea mai nordică dintre provinciile vechii Irlande (n. tr.).

— O să ni se pună întrebări de știință aplicată ?

Profesorul începu să jongleze grav cu termenii știință pură și știință aplicată. Un student masiv, cu ochelari de aur, ațînti o privire cam uimită asupra celui care întrebase. Dindărăt, Moynihan murmură cu vocea lui firească :

— Ce zici de MacAlister, e dracu' gol, cu toate că n-are decît juma' de kil de carne pe el.

Stephen privi cu răceală craniul lunguieț de dedesubtul lui, năpădit de-o chică de nuanța cînepei. Glasul, accentul, mintea celui care pusese întrebarea îl jigneau ; îngădui acestei jigniri să-l ducă spre o hotărîtă lipsă de bunăvoință, permițîndu-și gîndul că tatăl studentului ar fi făcut mai bine să-și fi trimis feciorul să studieze la Belfast și în felul ăsta ar mai fi economisit și banii pentru tren.

Craniul lunguieț de sub el nu se întoarse pentru a primi săgeata acestui gînd și totuși săgeata se înapoie, căci într-o clipă Stephen văzu fața studentului, palidă ca zerul de lapte covăsit.

„Gîndul acesta nu e al meu, își spuse repede. A venit de la irlandezul caraghios din spatele meu. Răbdare. Poți spune cu certitudine care din cei doi a făcut schimb cu sufletul neamului tău și i-a trădat pe cei mai aleși din acest neam — cel care pune întrebări sau cel care batjocorește ? Amintește-ți de Epictet. Probabil că e în firea lui să pună o asemenea întrebare într-un asemenea moment și pe un asemenea ton și să pronunțe cuvîntul *știință* cu două silabe."

Vocea hîrîită a profesorului continua să se tot înfășoare agale în jurul bobinelor de care vorbea, sporindu-și energia somnolentă de două, de trei, de patru ori, în măsura în care-și sporea bobina ohmii de rezistență.

Vocea lui Moynihan chemă dindărăt, ecou al unui clopot din depărtare :

— Gata, domnilor ! Închidem !

Vestibulul era plin de studenți și de gălăgie. Pe o masă în apropierea ușii se aflau două fotografii înrămate, iar între ele o fîșie lungă de hîrtie pe care se întindea o coadă neregulată de iscălituri. MacCann circula cu însuflețire de colo pînă colo printre studenți, vorbind repede, ripostînd la refuzuri agresive, conducînd pe unul după altul către masă. În hol, decanul de studii sta de vorbă cu un profesor tînăr, mîngîindu-și cu gravitate bărbia și dînd din cap.

Stephen, oprit în ușă de aglomerație, rămase locului nehotărît. De sub borul lat, lăsat pe frunte, al unei pălării moi, ochii întunecoși ai lui Cranly îl urmăreau :

— Tu ai semnat ? întrebă Stephen.

Cranly își închise gura mare, cu buze subțiri, medită o clipă și răspunse :

— *Ego habeo !* [1]

— Pentru ce e ?

— *Quod ?* [2]

— Pentru ce e ?

Cranly își întoarse fața palidă către Stephen și răspunse suav și amar :

---

[1] Eu am (lat.) (n. tr.).

[2] Ce ? (lat.) (n. tr.).

— *Per pax universalis* [1].

Stephen arătă către fotografia Țarului :

— Are fața unui Crist abrutizat.

Disprețul și mînia din glasul lui întoarseră ochii lui Cranly de la examinarea calmă a pereților holului.

— Ești supărat ?

— Nu, răspunse Stephen.

— Ești prost dispus ?

— Nu.

— *Credo ut vos sanguinarius mendax estis,* spuse Crany, *quia facies vostra monstrat ut vos in domno malo humore estis* [2].

Moynihan, îndreptîndu-se spre masă, îi spuse lui Stephen la ureche :

— MacCann e într-o formă grozavă. Gata să verse pînă la ultima picătură. O lume nounouță. Stimulentele interzise și vot pentru muieri.

Stephen zîmbi de stilul acestei confidențe și, după ce trecu Moynihan, se întoarse iar să întîlnească ochii lui Cranly.

Poate știi tu de ce-și revarsă ăsta sufletul în urechea mea chiar așa pe șleau ? Știi ?

O încruntare întunecată apăru pe fruntea lui Cranly. Privi spre masa asupra căreia se aple-

---

[1] Pentru pace universală (lat.) (n. tr.).

[2] Cred că ești al naibii de mincinos, căci după cum te arată mutra ești într-o dispoziție afurisit de rea. Cu intenție de zeflemea, studentul format în familiaritatea limbii latine traduce în latinește unele expresii argotice englezești *(sanguinaris* traduce, desigur, aparent solemn, pe *bloody* — al dracului ; *damno malo humore* — afurisit de rea dispoziție.) (n. tr.).

case Moynihan ca să-și scrie numele pe listă și apoi spuse hotărît :

— E-un rahat !

— *Quis est in malo humore,* spuse Stephen, *ego aut vos ?* [1]

Cranly nu băgă în seamă ironia. Acru, continua să-și mediteze verdictul și repetă cu aceeași vehemență categorică :

— Dă-l dracului, e-un păcătos de rahat, asta e !

Era epitaful lui pentru toate prieteniile moarte și Stephen se întreba dacă va fi cîndva rostit pe același ton și cu privire la el. Fraza grea butucănoasă se scufundă cu încetul în tăcere, ca o piatră aruncată într-o băltoacă. Stephen o văzu scufundîndu-se așa cum văzuse multe altele și simți greutatea ei apăsîndu-i inima. Vorbirea lui Cranly, deosebită de a lui Davin, nu avea nici expresii rare de engleză elisabetană, nici întorsături din dialectele irlandeze. Rostirea ei tărăgănată era ecoul cheiurilor dublineze, îngînat de un port maritim posomorît și decăzut, energia ei era un ecou al elocinței sacre a Dublinului răsunînd banal de la un amvon de țară din Wicklow.

Încruntarea grea se șterse de pe fața lui Cranly cînd MacCann se îndreptă vioi către ei dinspre cealaltă parte a sălii.

— Iată-te și pe tine ! exclamă MacCann cu voioșie.

— Iată-mă și pe mine ! răspunse Stephen.

[1] Cine e prost dispus, eu sau tu ? (lat.) (n. tr.).

— Întîrziat ca de obicei. Nu poți să asociezi tendința către progres cu respectul pentru punctualitate ?

— Această problemă e în afara ordinei de zi, spuse Stephen. Să trecem la următoarea.

Ochii lui zîmbitori erau ațintiți asupra unei tablete de ciocolată cu lapte înfășurată în foiță argintie care mijea dintr-un buzunar al propagandistului. Un mic cerc de ascultători se adună în jurul lor ca să asiste la disputa dintre băieții spirituali. Un student slăbănog, cu pielea măslinie și părul lins și negru își vîrî fața între cei doi, uitîndu-se cînd la unul cînd la celălalt, la fiecare frază, de parcă ar fi încercat să prindă din zbor fiece frază cu gura lui deschisă și umedă. Cranly scoase din buzunar o minge mică cenușie și prinse a o cerceta îndeaproape, tot sucind-o pe toate părțile.

— Problema următoare ? zise MacCann. Hîm !

Hohoti zgomotos, zîmbi larg și trase de vreo două ori de bărbuța palidă de țap care-i atîrna din bărbia teșită.

— Problema următoare e să semnezi proclamația.

— Îmi plătești ceva dacă semnez ? făcu Stephen.

— Credeam că ești un idealist, răspunse MacCann.

Studentul cu aer de țigan privi în juru-i și se adresă spectatorilor cu un glas nesigur, behăit :

— La dracu', ciudată idee. Consider ideea asta o idee mercenară.

Vocea i se stinse în tăcere. Nu se dădu nici o atenție vorbelor lui. Își întoarse către Stephen fața măslinie, cu expresie cabalină, îmbiindu-l să vorbească din nou.

MacCann începu a vorbi cu fluentă energie despre proclamarea Țarului, despre Stead [1], despre dezarmarea generală, despre arbitraj în cazuri de dispute internaționale, despre semnele timpului, noua umanitate și despre noua evanghelie a vieții, conform căreia va fi sarcina comunității să asigure cît de ieftin posibil cea mai mare fericire posibilă pentru cel mai mare număr de oameni posibil.

Studentul țigănos reacționă la încheierea acestei perioade de elocință prin strigătul :

— Trăiască frăția universală ! Trăiască ! Trăiască !

— Dă-i înainte, Temple, spuse un student gras, roșcovan la față. Îți fac cinste c-o halbă după aia.

— Eu sînt un adept al frăției universale. Știu că și Marx a spus ceva în privința asta, dar mie nu-mi pasă.

Cranly îl înșfăcă strîns de braț ca să-i pună frîu limbii și cu un surîs stînjenit spuse de cîteva ori :

— Ușurel, ușurel, ușurel !

Temple se lupta să-și elibereze brațul, dar continua, cu gura mînjită de o spumă subțire :

— Socialismul a fost întemeiat de-un irlandez și primul bărbat din Europa care a predicat libertatea gîndirii a fost Collins [1]. Cu două sute de ani în urmă. El, filozoful din Middlessex, a denunțat vicleșugurile preoțimii. Trăiască amintirea lui John Anthony Collins ! De trei ori urra !

[1] Cunoscut ziarist al vremii (n. tr.).

O voce subțire răspunse dinspre marginea cercului :

— Țiú ! țiú !

Moynihan murmură la urechea lui Stephen :

— Da' ce ne facem cu biata surioară a lui John Anthony :

Lolota Collins și-a pierdut pantalonașii ;
Îi dai, te rog, nițel pe-ai tăi ?

Stephen rîse, iar Moynihan, bucuros de rezultat, murmură iar :

— Să mizăm în tot cazul cîte cinci biștari pe John Anthony Collins.

— Îți aștept răspunsul, zise MacCann scurt.

— Nu mă interesează cîtuși de puțin treaba asta, făcu Stephen plictisit. O știi foarte bine. De ce provoci o scenă ?

— Bine ! făcu MacCann și țocăi din buze. Așadar ești un reacționar ?

— Crezi că mă impresionezi agitîndu-ți sabia de lemn ? întrebă Stephen.

— Metafore ! îi reteză vorba MacCann. Să te vedem la fapte.

Stephen roși și se dădu la o parte. MacCann nu se lăsă bătut și continuă cu umor ostil :

[1] *John Anthony Collins* (1676—1729), filozof materialist englez, liber cugetător, discipol și prieten al lui Locke (n. tr.).

— Poeţii minori probabil că sînt mai presus de asemenea probleme triviale cum e problema păcii universale.

Cranly îşi înălţă capul şi întinse palma între cei doi studenţi în chip de propunere de pace, rostind :

— *Pax super totum sanguinarium globum*[1].

Stephen, dînd deoparte asistenţa, smuci din umăr, supărat, înspre portretul Ţarului şi zise :

— Ţine-ţi icoana. Dacă trebuie să avem un Hristos, să avem un Hristos legitim.

— La dracu' ! Asta-i bună ! făcu studentul ţigănos către cei din juru-i, asta a fost o vorbă straşnică. Mi-a plăcut enorm vorba asta.

Îşi înghiţi saliva de parcă ar fi înghiţit fraza ce-i plăcuse şi scărmănîndu-se în vîrful tichiei de *tweed*, se întoarse către Stephen şi-l întrebă :

— Scuză-mă, *sir*, ce vrei să spui cu fraza pe care ai rostit-o adineauri ?

Simţindu-se stimulat de studenţii din preajmă-i, li se adresă :

— Sînt curios să ştiu ce-a vrut să spună cu fraza aceea.

Se întoarse iar către Stephen şi spuse în şoaptă :

— Crezi în Hristos ? Eu cred în om. Fireşte, nu ştiu dacă dumneata crezi în om. Te admir, domnule. Admir spiritul omului independent de orice religie. Asta-i şi opinia dumitale despre spiritul lui Hristos ?

[1] Pace pe tot afurisitul de glob (lat.) (n. tr.).

— Zi-i înainte, Temple, făcu studentul gros, roşcovan, înapoindu-se, după cum obişnuia, la prima lui idee, te aşteaptă halba aia.

— Crede că-s un imbecil, îi explică Temple lui Stephen, fiindcă sînt un adept al forţei spiritului.

Cranly, luîndu-i de cîte un braţ pe Stephen şi pe admiratorul lui, spuse :

— *Nos ad manum ballum jocabimus*[1].

Stephen, pe cale de a fi astfel îndepărtat, dădu cu ochii de faţa încinsă, cu trăsături boante, a lui MacCann.

— Semnătura mea nu contează, spuse politicos. Ai dreptate să-ţi urmezi calea. Lasă-mă pe mine să mi-o urmez pe-a mea.

— Dedalus, răspunse MacCann dur, cred că eşti un băiat de treabă, dar trebuie să mai înveţi ce înseamnă demnitatea altruismului şi răspunderea individului uman.

O voce rosti :

— De intelectuali cu toane preferăm să ne lipsim în mişcarea noastră.

Stephen, recunoscînd tonul aspru al vocii lui MacAlister, nu întoarse capul în direcţia acelei voci. Cranly îşi croia solemn drum prin îmbulzeala studenţilor, ţinîndu-i alături pe Stephen şi pe Temple, ca un celebrant asistat de cei doi acoliţi ai săi, îndreptîndu-se spre altar.

Temple se aplecă plin de zel peste pieptul lui Cranly, întrebîndu-l pe Stephen :

[1] Traducere literală pentru : Vom juca handbal (lat.) (n. tr.).

— L-ai auzit pe MacAlister ce-a spus ? Junele ăsta e gelos pe tine. Ţi-ai dat seama ? Cranly pariez că nu şi-a dat seama. La dracu', eu, unul, mi-am dat seama imediat.

Pe cînd traversau holul interior, decanul de studii era pe cale să evadeze din conversaţia ce-o avusese cu un student. Sta lîngă scară, cu o gheată pe treapta cea mai de jos, gata să urce, strîngîndu-şi în juru-i, grijuliu ca o femeie, sutana uzată. Dădea din cap des, repetînd :

— Nici o îndoială c-aşa e, domnule Hackett ! Foarte frumos ! Nici o îndoială !

În mijlocul holului, prefectul congregaţiei colegiului vorbea grav cu un student intern, pe un glas moale şi morocănos. Vorbind, îşi încreţea puţintel fruntea pistruiată şi printre fraze muşca un creion subţire de os.

— Sper că cei nou înscrişi vor veni toţi. Pe cei din anul întîi cred că putem conta. Şi dintr-al doilea la fel. Trebuie să ne asigurăm de cei noi.

Temple se aplecă iar peste pieptul lui Cranly pe cînd treceau pragul şi spuse în şoaptă pripită :

— Ştii că-i om însurat ? Era om însurat înainte să-l convertească. Are pe undeva nevastă şi copii. La dracu', asta-i chestia cea mai bizară ce-am auzit-o vreodată !

Şoapta lui se înăbuşi într-un rîs şiret, cotcodăcit. De îndată ce trecură pragul, Cranly îl înşfăcă zdravăn de ceafă şi zgîlţîindu-l izbucni :

— Mă bîlbîitule, mă nătîng nenorocit ce eşti, îs gata să jur cu mîna pe evanghelie că nu se

află în toată nenorocita şi păcătoasa asta de lume un maimuţoi mai mare şi mai nătîng ca tine !

Temple se zvîrcolea sub pumnul lui, continuînd să rîdă şiret şi satisfăcut, în timp ce Cranly repeta cu hotărîre la fiecare nou zgîlţîit :

— Un nătîng, un păcătos de bîlbîit imbecil !

Străbătură împreună grădina cotropită de buruieni. Preşedintele colegiului, înfăşurat într-o pelerină ce-i cădea grea de pe umeri, venea către ei, citindu-şi rugăciunile. La capătul cărării se opri înainte de a-şi relua plimbarea şi înălţă ochii. Studenţii salutară, Temple scărmănîndu-se iar prin creştetul tichiei ca şi adineauri. Umblară înainte în tăcere. Pe măsură ce se apropiau de terenul de joc, Stephen desluşea buşiturile mîinilor şi plescăitul jilav al mingii şi vocea lui Davin scoţînd strigăte aţîţate la fiece lovitură. Cei trei studenţi se opriră în jurul lăzii pe care şedea Davin urmărind jocul. După cîteva clipe, Temple se strecură pieziş spre Stephen şi spuse :

— Scuză-mă, voiam să te-ntreb, crezi că Jean-Jacques Rousseau era sincer ?

Stephen rîse făţiş. Cranly, culegînd din iarba de la picioarele sale o doagă de butoi frîntă, se întoarse iute şi rosti aspru :

— Temple, Dumnezeu mi-e martor că dacă mai sufli o vorbă, oricum, în orice materie, te omor *super spottum* [1].

---

[1] Pe loc. Traducere glumeaţă, în jargonul latinizant al studenţilor, al englezescului *on the spot* (n. tr.).

— Era ca și tine, îmi închipui, un emotiv, zise Stephen.

— Afurisitul, blestematul ! exclamă tărăgănat Cranly. Nu-i mai vorbi. Sînt sigur că dacă vorbești c-un țucal, auzi tu, e ca și cînd ai vorbi cu Temple. Hai, cară-te, Temple. Pentru Dumnezeu, cară-te.

— Nu-mi pasă cîtuși de puțin de tine, Cranly, răspunse Temple, deplasîndu-se din raza doagei ridicate și arătînd spre Stephen. El e singurul bărbat ce-l văd eu în instituția asta care să aibă un spirit individual.

— Instituție ! Individual ! strigă Cranly. Cară-te, mă afurisitule, că ești un nătîng incurabil.

— Sînt un emotiv, făcu Temple. S-a exprimat foarte bine. Și sînt mîndru de-a fi un emotiv.

Ieși de pe teren strecurîndu-se pieziș, cu un zîmbet șiret. Cranly îl urmărea cu o față golită de orice expresie, indescifrabilă.

— Uită-te la el ! spuse. Ai mai văzut vreodată așa trîntor proptea de ziduri ?

Fraza lui fu întîmpinată de un straniu hohot de rîs scos de un student care trîndăvea proptit de zid, cu tichia-i ascuțită lăsată pe ochi. Rîsul subțiratic venind dintr-o statură atît de musculoasă părea nechezatul unui elefant. Tot trupul studentului se zgîlțîia ; și ca să-și dea drumul veseliei, își freca încîntat cu amîndouă mîinile partea de jos a pîntecelui.

— Lynch e treaz, spuse Cranly.

Lynch, drept răspuns, se îndreptă și-și umflă pieptul.

— Lynch își arcuiește pieptul — drept comentariu la adresa vieții, spuse Stephen.

Lynch își lovi sonor pieptul și întrebă :

— Cine are ceva de zis împotriva trunchiului meu viguros ?

Cranly fu cel care reacționă și cei doi începură a se lupta. Cînd li se încinseră fețele de efort se desprinseră, gîfîind. Stephen se plecă spre Davin, care, absorbit de joc, nu dăduse atenție vorbelor celorlalți.

— Și ce mai face mica mea gîscă domestică ? îl întrebă. A semnat și ea ?

Davin dădu din cap afirmativ și întrebă la rîndu-i :

— Și tu, Stevie ?

Stephen scutură din cap.

— Ești un om îngrozitor, Stevy, spuse Davin, scoțîndu-și din gură pipa lui scurtă — totdeauna singur.

— Acum c-ai semnat jalba pentru pace universală, spuse Stephen, presupun c-o să arzi caietelul pe care l-am văzut la tine în cameră.

Cum Davin nu răspundea, Stephen începu să citeze :

— Pasul mare, *fianna* [1] ! Aplecare spre dreapta, *fianna* ! Toată trupa, salutați, *fianna*, un' doi !

— Asta-i altă poveste, spuse Davin. Eu îs naționalist irlandez, mai întîi și mai înainte de orice. Dar așa ești tu făcut — să iei totul în bătaie de joc.

[1] Soldat, oștean (irl.) (n. tr.).

— La următoarea voastră rebeliune, înarmată cu crose de *hurley*, spuse Stephen, dacă vă lipsește indispensabilul delator, să-mi spui mie. Îți găsesc cîțiva aici în colegiu.

— Eu nu te pot înțelege, făcu Davin. O dată te aud vorbind împotriva literaturii engleze. Acum vorbești împotriva denunțătorilor irlandezi. Ce ești tu, cu numele și cu ideile tale ?... Ești de fapt irlandez ?

— Hai acum cu mine la arhive să-ți arăt arborele meu genealogic, rîse Stephen.

— Atunci vino alături de noi, spuse Davin. De ce nu înveți irlandeza ? De ce-ai părăsit cursurile ligii după prima lecție ?

— Unul din motive îl știi, răspunse Stephen.

Davin clătină din cap rîzînd.

— Hai, lasă — zise. Din pricina unei anumite domnișoare și a Părintelui Moran ? Dar asta-i scos-o din capul tău, Stevie, N-au făcut altceva decît să stea puțin de vorbă și să rîdă.

Stephen tăcu și așeză o mînă prietenoasă pe umărul lui Davin.

— Mai ții minte, zise apoi, cînd ne-am cunoscut întîi ? În prima dimineață cînd ne-am întîlnit m-ai rugat să-ți arăt drumul spre sala de înmatriculare și accentuai foarte tare prima silabă ? Ții minte ? Și apoi obișnuiai să le zici iezuiților *părinte*[1], îți amintești ? Eu mă întrebam : *Este oare atît de candid pe cît îi e vorbirea ?*

[1] Formula de adresare către un iezuit este *sir* (domnule) (n. tr.).

— Sînt o făptură simplă, zise Davin. Știi asta. Cînd mi-ai povestit atunci seara, în Harcourt Street, acele lucruri despre viața ta intimă, crede-mă, Stevie, n-am mai putut să-mi mănînc cina. Mi-era rău de-a binelea. Am stat mult treaz în noaptea aceea. De ce mi-ai spus lucrurile acelea ?

— Mulțumesc, făcu Stephen. Vrei să zici că sînt un monstru.

— Nu, răspunse Davin. Dar aș fi preferat să nu-mi fi spus.

Stephen începu să simtă năvala unei revărsări de mînie, pe sub suprafața calmă a dispoziției sale prietenoase.

— Neamul ăsta și țara asta și viața asta m-au făcut ceea ce sînt, spuse. Mă voi exprima așa cum sînt.

— Încearcă să fii unul dintre noi, repetă Davin. În inima ta ești irlandez, însă mîndria ți-e prea puternică.

— Strămoșii mei și-au lepădat limba și au adoptat alta, spuse Stephen. Au îngăduit să-i subjuge o mînă de străini. Îți închipui că voi plăti cu viața și cu ființa mea datorii făcute de dînșii ?

— Pentru libertatea noastră, spuse Davin.

— Din zilele lui Tone pînă la acelea ale lui Parnell, nici un om vrednic de stimă nu și-a dat în mîinile voastre viața și tinerețea și atașamentele fără ca să-l vindeți dușmanului sau să-l abandonați cînd s-a aflat în nevoie sau să-l defăimați și să-l părăsiți pentru a urma pe un

altul. Și tu mă inviți alături de voi. Prefer să vă văd ducîndu-vă dracului.

— Au murit pentru idealurile lor, Stevie, spuse Davin. Are să vină și ziua noastră, crede-mă.

Stephen, urmîndu-și propriile reflecții, tăcu o clipă.

— Sufletul se naște, spuse apoi pe gînduri, mai întîi în acele clipe despre care ți-am vorbit. El se naște încet și în întuneric — e o naștere mai misterioasă decît aceea a trupului. Cînd se naște sufletul unui om în această țară se zvîrle cu mreje după el ca să fie împiedicat să zboare. Tu îmi vorbești de naționalitate, limbă, religie. Eu am să încerc să zbor dincolo de aceste mreje.

Davin își scutură cenușa din pipă.

— Prea profund pentru mine, Stevie, spuse. Dar un om se gîndește întîi și întîi la țara lui, Stevie. Mai întîi și întîi gîndește-te la Irlanda, Stevie. Poet sau mistic poți fi după aceea.

— Știi ce e Irlanda ? întrebă Stephen cu o violență rece. Irlanda e purceaua bătrînă care-și mănîncă puii după ce i-a fătat.

Davin se sculă de pe ladă și se îndreptă spre jucători clătinînd trist din cap. Dar o clipă mai tîrziu îl părăsise mîhnirea și discuta aprins cu Cranly și cu cei doi jucători care-și terminaseră partida. Aranjară o partidă în patru, Cranly stăruind însă să se joace cu mingea lui. O zvîrli de vreo două, trei ori de pămînt prinzînd-o iarăși în mîini și apoi o izbi puternic și iute spre fundul terenului exclamînd drept ecou la bufnitura ei :

— Sufletu' tău !

Stephen stătu și el, alături de Lynch, pînă ce scorul începu să crească. Apoi își trase de mînecă vecinul dîndu-i a înțelege să plece amîndoi. Lynch se supuse, zicînd :

— Să ne cărăm de-aci, cum ar spune Cranly.

Stephen zîmbi la această aluzie ironică.

Străbătură înapoi grădina și ieșiră prin hol unde portarul tremurînd de bătrînețe era pe cale să prindă o înștiințare în cadrul anunțurilor. La piciorul scării se opriră și Stephen scoase un pachet de țigări și-l întinse însoțitorului său.

— Știu că ești sărac, spuse.

— Fi-ți-ar afurisită galbena ta de insolență.

Această a doua dovadă a culturii lui Lynch îl făcu pe Stephen să zîmbească din nou.

— A fost o zi mare pentru cultura europeană cea în care te-ai hotărît tu să blestemi galben.

Își aprinseră țigările și cotiră spre dreapta. După o pauză Stephen începu :

— Aristotel nu a definit mila și groaza. Eu da. Spun că...

Lynch stătu locului și-i zise pe șleau :

— Oprește-te ! Nu te ascult ! Mi-e rău. Am tras aseară o galbenă de beție cu Horan și cu Goggins.

Stephen continuă :

— Mila este sentimentul care reține spiritul față de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu omul care suferă. Groaza este sentimentul care reține spiritul față de tot ce e grav și constant în suferințele omenești și îl unește cu cauza secretă.

— Repetă, spuse Linch.

Stephen repetă rar definiţiile.

— La Londra o fată s-a suit acum cîteva zile într-un cupeu. Se ducea să se întîlnească cu mama ei pe care n-o văzuse de mulţi ani. La un colţ de stradă, o hulubă de camion sfărîmă geamul cupeului în formă de stea. O ţandără lungă, subţire, de sticlă străpunse inima fetei. Ea muri pe loc. Reporterul a numit-o o moarte tragică. Ceea ce nu este. E departe de groază, cît şi de milă, după termenii definiţiilor mele. Emoţia tragică este de fapt o faţă care priveşte în două direcţii, către groază şi către milă, ambele constituindu-i fazele. Ai văzut că folosesc cuvîntul *reţine*. Vreau să spun că emoţia tragică este statică. Sau mai bine zis emoţia dramatică. Sentimentele stîrnite de arta improprie sînt cinetice : dorinţă, repulsie. Dorinţa ne împinge să posedăm, să mergem spre ceva ; repulsia ne împinge să părăsim, să ne îndepărtăm de ceva. Artele ce stîrnesc asemenea sentimente, fie ele pornografice ori didactice, sînt deci arte improprii. Emoţia estetică (am folosit termenul general) este aşadar statică. Spiritul e reţinut, înălţat deasupra dorinţei sau repulsiei.

— Spui că arta nu trebuie să stîrnească dorinţă, reflectă Lynch. Ţi-am spus că într-o zi, la muzeu, m-am iscălit cu creionul pe dosul Afroditei lui Praxitele. Asta n-a fost dorinţă ?

— Vorbesc de naturi normale. Tu mi-ai mai spus şi că în copilărie, cînd erai la acea drăgălaşă şcoală carmelită, ai mîncat balegă uscată.

Lynch izbucni iar într-un rîs nechezat şi iarăşi îşi frecă pîntecul cu amîndouă mîinile, dar fără să le scoată din buzunar.

— Da, aşa-i, aşa-i ! strigă.

Stephen se întoarse spre însoţitorul lui şi-l privi o clipă cu stăruinţă drept în ochi. Lynch, revenindu-şi din rîs, răspunse acestei priviri cu ochii smeriţi. Craniul lung subţiratic şi turtit sub tichia lungă ascuţită evocă în mintea lui Stephen imaginea unei reptile cu scufie. Ochii, şi ei, aduceau cu ochii de reptilă, în luciu şi în fixitatea privirii. Dar în clipa aceasta, cînd priveau smeriţi şi treji, erau totuşi luminaţi de o mică scînteie omenească, fereastra unui suflet scorojit, ascuţit de dureros şi înveninat împotrivă-şi.

— Cît despre asta, spuse Stephen drept paranteză politicoasă, sîntem toţi animale. Şi eu sînt un animal.

— Eşti, zise Lynch.

— Dar acum ne aflăm într-o lume a ideilor, continuă Stephen. Dorinţa şi repulsia stîrnite de mijloace estetice improprii nu sînt cu adevărat emoţii estetice nu numai pentru că sînt de un caracter cinetic, ci şi fiindcă nu-s mai mult decît fizice. Carnea noastră se dă înapoi de la ceea ce o înfricoşează şi răspunde stimulării a ceea ce o atrage datorită unei acţiuni pur reflexe a sistemului nervos. Pleoapa ni se închide înainte să ne dăm seama că ne intră o muscă în ochi.

— Nu totdeauna, comentă critic Lynch.

— Tot astfel, continuă Stephen, carnea ta a răspuns stimulării unei statui goale, dar asta,

spun eu, doar ca o acţiune reflexă a nervilor. Frumuseţea exprimată de artist nu poate trezi în noi o emoţie de ordin cinetic sau o senzaţie care să fie pur fizică. Ea trezeşte, sau se cuvine să trezească, sau produce, sau se cuvine să producă, o *stare* estetică, o milă ideală sau o groază ideală, o stare deşteptată, prelungită şi în cele din urmă dizolvată de ceea ce numesc eu ritmul frumuseţii.

— Asta ce este exact ? întrebă Lynch.

— Ritmul, spuse Stephen, este prima relaţie formală estetică de la parte la parte a oricărui întreg estetic sau de la un întreg estetic la o parte sau la toate părţile sale sau de la oricare dintre părţi la întregul estetic din care face parte.

— Dacă asta e ritmul, s-auzim ce numeşti tu frumosul — şi te rog, aminteşte-ţi că, deşi e adevărat că am mîncat odată balegă uscată, nu admir decît frumosul.

Stephen îşi dezveli capul, ca şi cum ar fi salutat această declaraţie. Apoi, roşind uşor, îşi aşeză mîna pe braţul îmbrăcat în postav gros al lui Lynch.

— Noi sîntem cei care avem dreptate, spuse, iar ceilalţi se înşală. A vorbi despre aceste lucruri şi a încerca să înţelegem natura lor şi, după ce am înţeles-o, a ne strădui încet şi umil şi statornic să exprimăm, să stoarcem iară, din pămîntul brut sau din ce naşte el, din sunet şi formă şi culoare, care-s porţile închisorii sufletului nostru, un chip al frumuseţii pe care am ajuns s-o înţelegem — asta e arta.

Ajunseseră la podul canalului — se abătură şi merseră înainte pe lîngă copaci. O lumină crudă, cenuşie, oglindită de apa leneşă şi o mireasmă de ramuri umede deasupra capetelor lor păreau a se lupta cu mersul gîndurilor lui Stephen.

— Dar n-ai răspuns la întrebarea mea, spuse Lynch. Ce e arta ? Ce e frumosul pe care-l exprimă ea ?

— Asta a fost prima definiţie pe care ţi-am dat-o, mă adormitule, spuse Stephen, atunci cînd am început să încerc a-mi lămuri pînă la capăt problema. Ţi-aduci aminte de seara aceea ? Cranly s-a înfuriat şi s-a apucat să vorbească despre slănina de la Wicklow.

— Mi-aduc aminte, spuse Lynch. Ne-a vorbit despre afurisiţii ăia de porci ai dracului de graşi.

— Arta, spuse Stephen, este rînduirea de către om a materiei sensibile sau inteligibile într-un scop estetic. De porci îţi aduci aminte şi asta uiţi. Tu şi cu Cranly puteţi să aduceţi omul la disperare.

Lynch făcu o grimasă înspre cerul aspru, cenuşiu.

— Dacă-i vorba să-ţi ascult filozofia estetică, cel puţin mai dă-mi o ţigară. Pe mine nu mă interesează. Nici măcar femeile nu mă interesează. Din partea mea, du-te dracului şi ducă-se dracului totul. Mie-mi trebuie o slujbă cu cinci sutari pe an. Şi tu aia nu poţi să mi-o dai.

Stephen îi puse în mînă pachetul de ţigări. Lynch o luă pe ultima rămasă şi spuse simplu :

— Continuă !

— D'Aquino, zise Stephen, spune că frumos este ceea ce ne face plăcere să percepem.

Lynch dădu din cap.

— Îmi amintesc asta, zise, *Pulchra sunt quae visa placent*[1].

— El folosește cuvîntul *visa,* spuse Stephen, pentru a include perceperi estetice de tot felul, fie prin văz, fie prin auz sau pe orice altă cale de percepere. Acest cuvînt, deși vag, este îndeajuns de limpede pentru a înlătura bunul sau răul care stîrnesc dorință sau repulsie. Înseamnă desigur o stare de echilibru și nu o mișcare, o *stasis* și nu o *kinesis*. Dar adevărul ? Și el dă naștere unui echilibru al gîndirii. N-o să te apuci să te iscălești cu creionul pe ipotenuza unui triunghi drept.

— Nu, zise Lynch, vreau ipotenuza Afroditei lui Praxitele.

— Așadar statică. Cred că Platon e cel care a spus că frumosul e splendoarea adevărului. Eu nu cred că asta are alt sens decît că adevărul și frumosul sînt înrudite. Adevărul e văzut de intelect, pe care-l mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale inteligibilului ; frumosul este văzut de imaginație, pe care o mulțumesc cele mai satisfăcătoare relații ale sensibilului. Primul pas spre adevăr e să pricepem structura și capacitatea intelectului însuși ; să înțelegem actul însuși al intelecției. Întregul sistem filozofic al lui Aristotel se întemeiază pe cartea sa de psihologie și aceasta, la rîndu-i, se întemeiază pe afirmația lui că același atribut nu poate, în același timp și în aceeași conexiune, să aparțină și să nu aparțină aceluiași subiect. Primul pas spre frumos e să pricepem structura și capacitatea imaginației, să înțelegem lămurit actul însuși al perceperii estetice. E clar ?

[1] Frumoase sînt cele plăcute la vedere (lat.) n. tr.).

— Dar ce e frumosul ? făcu Lynch impacientat. Scoate altă definiție ! Ceva ce vedem și ne place ! Asta-i tot ce-ați putut găsi mai bun, tu și cu d'Aquino ?

— Să luăm femeia, propuse Stephen.

— S-o luăm ! spuse Lynch cu fervoare.

— Grecul, turcul, chinezul, coptul, hotentotul, continuă Stephen, fiecare admiră cîte un tip deosebit de frumusețe feminină. Pare a fi un labirint fără ieșire posibilă. Eu văd totuși două soluții posibile. Una este următoarea ipoteză : că fiece însușire fizică pe care o admiră bărbații la femei e în legătură directă cu multiplele funcții ale femeii în vederea propagării speciei. S-ar putea să fie așa. Lumea e mai searbădă decît ți-o închipui pînă și tu, Lynch. În ce mă privește, îmi displace această soluție. Duce mai degrabă la eugenie decît la estetică. Te scoate din labirint aducîndu-te într-o nouă și pompoasă sală de cursuri unde MacCann, cu o mînă pe *Originea Speciilor* și cu cealaltă pe Noul Testament, îți spune că ai admirat șoldurile superbe ale Afroditei pentru că ai simțit că ea ți-ar naște o progenitură zdravănă și că ai admirat sînii ei superbi fiindcă ai simțit că ar da un lapte bun copiilor ei și ai tăi.

— Atunci MacCann îndrugă niște minciuni galbene ca pucioasa.

— Mai rămîne o altă cale de ieșire, spuse Stephen rîzînd.

— Anume ? făcu Lynch.

— Ipoteza aceasta — începu Stephen.

O căruță lungă, încărcată cu fier vechi coti de după colțul spitalului Sir Patrick Dun, acoperind ultimele vorbe ale lui Stephen cu un vuiet și zdrăngănit strident de metal hurducăit. Lynch își astupă urechile și scoase un blestem după altul pînă trecu căruța. Apoi răsucindu-se brusc pe călcîie, luă altă direcție. Stephen se întoarse și el și așteptă cîteva clipe pînă cînd reaua dispoziție a tovarășului său se împrăștie.

— Ipoteza următoare, repetă Stephen, este cealaltă cale de-a ieși la lumină : că deși unul și același obiect poate să nu pară frumos tuturora, toți cei care admiră un obiect frumos găsesc în el anumite relații care satisfac înseși stadiile oricărei perceperi estetice și coincid cu ele. Aceste relații ale sensibilului, vizibile pentru mine într-o anumită formă și pentru tine într-alta, trebuie deci să fie calitățile necesare ale frumosului. Acum ne putem întoarce iar la vechiul nostru prieten sfîntul Toma, ca să-i mai cerem de doi bani înțelepciune.

Lynch rîse.

— Mă amuză enorm, spuse, să te tot aud citîndu-l pe sfîntul Toma, ca un drăguț de călugăr cumsecade. Nu cumva rîzi și tu pe sub mustață ?

— MacAlister, răspunse Stephen, ar numi teoria mea estetică *Aquinas aplicat*. De-a lungul

acestei laturi a filozofiei estetice, d'Aquino mă poate călăuzi foarte bine. Ajuns la fenomenele concepției artistice, gestației artistice și reproducerii artistice, îmi trebuie o nouă terminologie și o nouă experiență personală.

— Bineînțeles, făcu Lynch. La urma urmelor, d'Aquino, cu tot intelectul lui, n-a fost decît un bun călugăr cumsecade. Dar las' că-mi vorbești altă dată despre noua experiență personală și noua terminologie. Grăbește-te și termină partea întîi.

— Cine știe ? ripostă Stephen zîmbind. Poate că d'Aquino m-ar înțelege mai bine ca tine. Era și el poet. A scris un imn pentru Joia Mare. Începe cu cuvintele *Pange linqua gloriosi* [1]. Se spune c-ar fi cea mai înaltă fală a artei imnului. E un imn complicat și alinător. Îmi place mult : dar nu există imn care să poată sta alături acelui cînt de procesiune melancolic și maiestuos *Vexilla Regis* [2] al lui Venantius Fortunatus [3].

Lynch începu să cînte molcom și solemn cu o voce adîncă de bas :

Impleta sunt quae concinit
David fideli carmine
Dicendo nationibus
Regnavit a ligno Deus. [4]

---

[1] Cu glas de laudă, cîntă ! (lat.) (n. tr.).

[2] Stindardul regelui (lat.) (n. tr.).

[3] *Fortunat* (530—609), episcop de Poitiers, proclamat sfînt ; a scris versuri în limba latină (n. tr.).

[4] S-au împlinit cele cîntate de David în credincioasa-i cîntare grăind neamurilor : Domni-va Dumnezeul de pe lemn (cel răstignit) (lat.) (n. tr.).

— E grozav ! spuse, foarte satisfăcut. Muzică mare !
Cotiră pe Lower Mount Street.

La cîţiva paşi după colţ, un tînăr gras, purtînd la gît un fular de mătase, îi salută şi se opri.

— Aţi auzit rezultatele examenelor ? îi întrebă. Griffin a fost trîntit. Halpin şi O'Flynn au trecut la slujba în ţară. Moonan a luat locul cinci la slujba în Indii. O'Shaughnessy a ieşit al paisprezecelea. Irlandezii de la colegiul Clark i-au tratat aseară c-un ospăţ. Toată lumea a mîncat *curry* [1].

Faţa lui palidă şi buhăită exprima o maliţie binevoitoare şi pe măsură ce debita şirul succeselor, ochişorii lui înecaţi în grăsime piereau şi vocea lui slabă şi gîfîită se stingea.

Drept răspuns la o întrebare a lui Stephen, ochii şi vocea reapărură din ascunzişurile lor de pîndă.

— Da, MacCullagh şi cu mine, zise. El ia matematicile pure şi eu istoria constituţională. Eu mai iau şi botanica. Ştiţi că eu sînt membru al clubului cîmpenesc.

Se depărtă de ceilalţi doi într-un chip plin de demnitate, punînd pe piept o mînă bondoacă, înmănuşată în lînă, şi izbucni îndată într-un rîs înăbuşit, gîfîit.

— Adu-ne cîteva gulii şi cepe cînd mai ieşi la cîmp, spuse Stephen impasibil, să facem şi noi un ghiveci.

[1] Mîncare din carne pregătită cu mirodenii pisate şi ghimber (n. tr.).

Studentul rîse indulgent şi zise :

— Sîntem cu toţii persoane foarte respectabile în clubul cîmpenesc. Sîmbăta trecută am fost în excursie la Glenmalure, şapte dintre noi.

— Cu femei, Donovan ? întrebă Lynch.

Donovan îşi puse iar mîna pe piept şi zise :

— Ţinta noastră este dobîndirea cunoaşterii.

Apoi adăugă grăbit :

— Aud că scrii un eseu despre estetică.

Stephen făcu un gest vag de negare.

— Goethe şi Lessing, spuse Donovan, au scris o mulţime despre lucrurile astea — şcoala clasică şi şcoala romantică şi toate astea. *Laocoon* [1] m-a interesat foarte mult cînd l-am citit. Bineînţeles că e idealist, nemţesc, ultra-profund.

Nici unul dintre ceilalţi nu spuse ceva. Donovan îşi luă rămas-bun cuviincios.

— Trebuie să mă duc, se scuză blajin şi binevoitor, am o puternică suspiciune, devenită aproape convingere, că soră-mea intenţiona să pregătească astăzi clătite pentru cina familiei Donovan.

— La revedere, strigă Stephen pe urmele lui. Nu uita să ne aduci la amîndoi gulii.

Lynch se uită după el şi buzele i se schimonosiră cu încetul într-o grimasă de dispreţ, pînă ce faţa lui semănă cu o mască diavolească.

— Cînd te gîndeşti că acest galben excrement mîncător de clătite poate găsi o slujbă

[1] *Laokoon, oder über die Grenzen der Malerei und Poesie (Laokoon, sau despre graniţele dintre pictură şi poezie)*, însemnată scriere de estetică a celebrului dramaturg şi critic progresist german Gotthold Ephraim Lessing (1729—1781) (n. tr.).

bună, rosti în cele din urmă, și eu trebuie să fumez țigări proaste !

Se întoarseră către Merrion Square și merseră cîtăva vreme în tăcere.

— Ca să termin ce spuneam despre frumos, vorbi Stephen, relațiile cele mai satisfăcătoare ale sensibilului trebuie așadar să corespundă fazelor necesare ale perceperii artistice. Găsindu-le pe acestea, găsești însușirile frumosului universal. d'Aquino spune : *Ad pulchritudinem tria requiruntur : integritas, consonantia, claritas* [1]. Eu traduc așa : *Trei lucruri îi trebuie frumosului : integritate, armonie și luminozitate*. Corespund acestea fazelor perceperii ? Mă urmezi ?

— Firește că da, spuse Lynch. Dacă ți se pare că am o inteligență excrementoasă, fugi după Donovan și poftește-l pe el să te asculte.

Stephen arătă cu degetul spre un coș pe care un ajutor de măcelar și-l pusese pe cap cu fundul în sus.

— Uită-te la coșul acela, zise.

— Îl văd, făcu Lynch.

— Pentru a vedea acel coș, continuă Stephen, mintea ta mai întîi de toate separă coșul de restul universului vizibil, care nu e coșul. Prima fază a perceperii este o linie despărțitoare trasă în jurul obiectului perceput. O imagine estetică ni se prezintă fie în spațiu, fie în timp. Ceea ce-i audibil se prezintă în timp, ce e vizibil se prezintă în spațiu. Dar, temporală sau spațială, imaginea estetică este mai întîi luminos per-

[1] Frumuseții trei lucruri i se cer : integritate, armonie, lumină. (lat.) (n. tr.).

cepută delimitîndu-se pe sine și conținîndu-se pe sine, proiectată pe fundalul incomensurabil de spațiu sau timp care nu este ea. Ai perceput-o ca pe *un* lucru. O vezi ca pe un întreg. Îi percepi integritatea. Iată ce e *integritas*.

— La țintă ! spuse Lynch, rîzînd. Zi 'nainte.

— Apoi, continuă Stephen, treci de la un punct la altul, călăuzit de liniile formale ale obiectului. Îl percepi în cadrul limitelor sale ca parte cumpănită cu parte, îi simți ritmul structurii. Cu alte cuvinte, sinteza perceperii imediate e urmată de analiza perceperii. După ce ai simțit mai întîi că e *un* obiect, simți acum că e un *obiect*. Îl percepi drept complex, multiplu, divizibil, separabil, alcătuit din părțile sale, rezultat al părților sale și însumare a lor, armonios. Iată ce-i *consonantia*.

— Iar la țintă ! observă Lynch spiritual. Mai spune-mi acum ce e *claritas* și cîștigi țigara.

— Implicațiile cuvîntului, spuse Stephen, sînt mai degrabă vagi. D'Aquino folosește un termen care pare a fi inexact. Pe mine m-a lăsat multă vreme nelămurit. Te-ar face să crezi că în capul lui era un simbolism sau idealism, calitatea supremă a frumosului fiind o lumină din vreo altă lume și materia doar umbra ideii ei, doar simbolul realității ei. M-am gîndit că s-ar putea să înțeleagă prin *claritas* descoperirea și reprezentarea artistică a scopului divin în orice lucru, adică o forță de generalizare care ar face din imaginea estetică o imagine universală, ar face-o să iradieze dincolo de condițiile ei proprii. Dar asta e vorbărie literară. Eu înțeleg așa:

după ce ai perceput acel coș drept *un* lucru și l-ai analizat apoi în forma sa și l-ai perceput drept un *lucru*, faci singura sinteză îngăduită logic și estetic. Vezi că este acel lucru care este și nu altul. Lumina de care vorbește d'Aquino în scolasticul *quidditas*[1], ceea ce face ca acel lucru să fie el și nu altul. Această calitate supremă este simțită de artist din clipa cînd el concepe cu închipuirea imaginea estetică. Shelley asemuiește frumos spiritul în clipa aceea cu un jăratic sclipind înainte de a se stinge. Momentul în care această calitate supremă a frumosului, iradierea limpede a imaginii estetice, este luminos percepută de către spiritul reținut de integritatea ei și fascinat de armonia ei reprezintă starea de echilibru luminos și tăcut a plăcerii estetice, o stare de spirit foarte asemănătoare acelei stări cardiace pe care fiziologul italian Luigi Galvani[2], folosind o expresie aproape la fel de frumoasă ca a lui Shelley, a numit-o încîntarea inimii.

Stephen se opri și, cu toate că tovarășul lui tăcea, simți că vorbele sale creaseră în juru-le o tăcere pătrunsă de încîntarea gîndurilor.

— Ceea ce am spus, reîncepu, se referă la frumos în sensul mai larg al cuvîntului, sensul ce-l are cuvîntul în tradiția literară. Pe piață are alt înțeles. Cînd vorbim despre frumos în cel de-al doilea sens al termenului, judecata noastră e influențată în primul rînd de artă însăși și de forma acelei arte. Imaginea, e limpede, trebuie așezată între gîndirea sau simțurile artistului însuși și gîndirea sau simțurile celorlalți. Dacă ții minte asta, vei vedea că arta se împarte prin urmare în chip firesc în trei forme progresînd de la una către următoarea. Aceste forme sînt : forma lirică, adică forma în care artistul își prezintă imaginea în imediată relație cu sine-însuși ; forma epică, forma în care el își prezintă imaginea în relație intermediară cu sine și cu ceilalți ; forma dramatică, aceea în care el își prezintă imaginea în relație imediată cu ceilalți.

— Asta mi-ai spus-o acum cîteva seri, zise Lynch, cînd am început faimoasa discuție.

— Am acasă un caiet, spus Stephen, în care mi-am notat întrebări mai amuzante decît ale tale. Găsindu-le răspunsurile, am găsit teoria estetică pe care încerc să ți-o explic. Iată cîteva întrebări pe care le-am pus eu : *Un scaun frumos lucrat este tragic sau comic ? Este portretul Monei Lisa bun dacă doresc să-l văd ? Dacă nu, de ce asta ?*

— De ce, într-adevăr ? întrebă Lynch rîzînd.

— *Dacă un om, izbind furios într-un trunchi de lemn*, continuă Stephen, *produce acolo imaginea unei vaci, este acea imagine o lucrare de artă ?* Dacă nu, de ce asta ?

— Asta-i drăguță, zise Lynch. Are autentica duhoare scolastică.

— Lessing n-ar fi trebuit să ia drept subiect un grup de statui. Arta aceasta, fiind inferioară, nu înfățișează formele despre care am vorbit deosebindu-se limpede una de alta. Chiar și în

[1] Ce ? prin ce ? cum ? de ce ? (lat.) (n. tr.).
[2] *Luigi Galvani* (1737—1798), fiziolog italian, unul dintre întemeietorii electricității ca știință (n. tr.).

literatură, arta cea mai înaltă și cea mai spirituală, formele se confundă adesea. Forma lirică este de fapt cel mai simplu veșmînt verbal al unei clipe de emoție, un țipăt ritmic ca acelea care cu ere în urmă îl stimulau pe omul trăgînd la vîsle sau pe cel care căra pietre la deal pe un povîrniș. Cel care scoate țipătul este mai conștient de clipa de emoție decît de sine ca resimțind emoția. Cea mai simplă formă epică o vezi ivindu-se din literatura lirică atunci cînd artistul zăbovește și meditează asupra lui însuși ca centru al unui fapt epic și această formă progresează pînă cînd centrul de gravitate al emoției este la egală distanță de artist cît și de ceilalți. Narația încetează a mai fi personală. Personalitatea artistului trece în narație însăși, curgînd continuu în jurul personajelor și acțiunii ca o mare vitală. Acest progres îl poți vedea ușor în vechea baladă englezească *Turpin Hero,* care începe la persoana întîi și sfîrșește la persoana a treia. Forma dramatică este atinsă atunci cînd vitalitatea care a curs și s-a învolburat în jurul fiecărui personaj umple fiece personaj cu asemenea vitalitate încît ea sau el prinde o viață estetică proprie și intangibilă. Personalitatea artistului, la început un țipăt sau o cadență sau o anumită atmosferă, iar apoi o narație curgătoare și luminoasă, în cele din urmă se subție pînă ce piere, se depersonalizează, ca să zicem așa. Imaginea estetică în formă dramatică este viața purificată în imaginația umană și reproiectată de aceasta. Misterul creației estetice, ca și acela al creației materiale, este atunci împlinit. Artistul, ca și

Dumnezeul creației, rămîne înlăuntrul sau îndărătul lucrării sale, sau dincolo de ea ori deasupra ei, nevăzut, subțiat pînă la neființă, impasibil, curățindu-și unghiile.

— Încercînd să le subție și pe ele pînă la neființă, spuse Lynch.

O ploaie măruntă începu să cadă din cerul înalt, învăluit. Cotiră spre Duke's Lawn ca să ajungă la Biblioteca națională înainte de a se înteți ploaia.

— Ce rost are să trăncănești despre frumos și imaginație, spuse Lynch cătrănit, în mizerabila asta de insulă uitată de Dumnezeu ? Nu-i de mirare că după ce a comis țara asta, artistul s-a retras înăuntrul sau îndărătul lucrului care i-a ieșit din mîini.

Ploaia se iuțise. Cînd trecură prin pasaj pe lîngă Kildare House găsiră o mulțime de studenți adăpostiți sub arcadele Bibliotecii. Cranly, sprijinit de o coloană, își scobea dinții cu vîrful unui chibrit, ascultînd pe unii dintre colegi. Cîteva fete stăteau aproape de ușa de la intrare. Lynch îi șopti lui Stephen :

— Adorata ta e aici.

Stephen își luă locul în tăcere pe treapta de dedesubtul cetei de studenți, nepăsător la ploaia care cădea tot mai repede și întorcîndu-și la răstimpuri ochii spre ea. Și dînsa stătea tăcută printre tovarășele ei. N-are nici un preot cu care să flirteze, gîndi Stephen cu o lucidă amărăciune, amintindu-și cum o văzuse data trecută. Lynch avea dreptate. Mintea lui Stephen, golită de teorii și de îndrăzneală, recăzu într-o liniște apatică.

Îi auzea pe studenți discutînd. Vorbeau despre doi prieteni care trecuseră examenul final de medicină, despre șansele de a găsi slujbe pe transatlantice, despre vaduri de clientelă bogată ori săracă.

— Asta-i apă de ploaie. O clientelă de țară în Irlanda e mult mai de preferat.

— Hynes a fost doi ani la Liverpool și spune la fel. Zice că era o văgăună groaznică. Nici un caz interesant — doar să faci pe moașa.

— Vrei să spui că-i mai bine să iei o slujbă aici la țară decît într-un oraș bogat ca acela ? Eu știu pe unul...

— Hynes e un prost. Și-a luat examenele numai cu toceală. Toceală și-atît.

— Nu vă luați după el. Poți să faci o groază de bani într-un mare oraș comercial.

— *Ego credo ut vita pauperum est simpliciter atrox, simpliciter sanguinarius atrox, in Liverpoolio* [1].

Vocile lor îi ajungeau la urechi ca din depărtare, într-o pulsație întreruptă. Ea se pregătea să plece cu tovarășele ei.

Ploaia iute și sprințară se îndepărtase, zăbovind în ciorchini de diamante printre tufișurile grădinii din fața Bibliotecii, unde stîrnise o emanație din pămîntul înnegrit. Fetele stăteau pe treptele colonadei și botinele lor cochete țăcăneau guralive, pe cînd ele vorbeau liniștite și vesele, aruncînd priviri spre nori, ținîndu-și cu dibăcie umbrelele încît să le apere de ultimii cîțiva stropi de ploaie, închizîndu-le iarăși, strîngîndu-și cu gravitate poalele fustelor.

Și dacă o judecase aspru ? Dacă viața ei era doar un rozariu de ore, o viață simplă și stranie ca viața unei păsări, zglobie dimineața, fără de astîmpăr de-a lungul zilei, obosită în asfințit ? Inima ei simplă și neîmblînzită ca a unei păsări ?

Spre mijirea zorilor se trezi. O, ce muzică dulce ! Sufletul îi era scăldat în rouă. Peste mădularele sale, pe cînd dormea, trecuseră palide valuri răcoroase de lumină. Stătea nemișcat, de parcă sufletul i s-ar fi odihnit printre ape răcoroase, conștient de o muzică stinsă, dulce. Mintea i se trezea încet la o cunoaștere vibrîndă, matinală, o inspirație matinală. Îl umplea un duh, curat ca apa cea mai curată, dulce ca roua, tulburător ca muzica. Dar cît de lin se insufla, cît de senin, de parcă serafimii înșiși l-ar fi suflat asupră-i ! Sufletul lui se trezea cu încetul, temîndu-se a se trezi pe de-a-ntregul. Era ceasul din zori cînd vîntul încetează să freamăte, cînd nebunia veghează și se deschid spre lumină plante ciudate și molia își ia zborul tăcut.

Încîntare a inimii ! Petrecuse o noapte de încîntare. În vis sau într-o viziune cunoscuse extazul vieții serafice. Fusese doar o clipă de încîntare sau ceasuri îndelungi și ani și ere ?

Clipa inspirației părea acum răsfrîntă, din toate părțile odată, de o multitudine de reprezentări nebuloase, a ceea ce se întîmplase în realitate sau a ceea ce ar fi putut să se întîmple.

[1] În jargonul latinizat al studenților, aproximativ : „Eu cred că viața săracilor e pur și simplu atroce, ba chiar a dracului de atroce, la Liverpool.“ (n. tr.).

Clipa țîșnise ca un punct de lumină și acum, din văl nebulos în văl nebulos de întîmplare vagă, o formă confuză învăluia blînd lumina-i zăbavnică. O! În poala virgină a imaginației cuvîntul se întrupa. Gabriel serafimul venise în cămara Fecioarei. O lumină zăbavnică se lăsa tot mai profund în sufletul lui, din care flacăra albă pierise, tot mai profund, prefăcîndu-se în lumină roz, arzătoare. Acea lumină roz și arzătoare era inima ei stranie și neîmblînzită, stranie încît nici un bărbat n-o cunoscuse și n-avea s-o cunoască vreodată, neîmblînzită dinaintea începutului lumii; și ispitite de acea arzătoare vîlvoare roz corurile serafimilor cădeau din ceruri.

N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Versurile îi treceau din gînd pe buze și, repetîndu-le în murmur, simțea curgînd prin ele mișcarea ritmică a unei vilanele[1]. Arzătoarea vîlvoare roz își emana razele de rime: arzătoare, încîntare, dogoare, sfîșietoare, înfiorare. Razele ei consumau în flăcările lor inimile oamenilor și ale îngerilor: razele rozei care era inima ei neîmblînzită.

Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
In inima pe care mreaja ți-ai țesut
N-ai obosit pe căile arzătoare?

[1] *Vilanelă* — poezie cu formă fixă (întîlnită îndeosebi în literatura franceză), cuprinzînd nouăsprezece rînduri, pe două rime (n. tr.).

Și apoi? Ritmul se stingea, înceta, începea iar să tresară și să palpite. Și apoi? Nori de slavă, nori de tămîie înălțîndu-se de pe altarul lumii.

Iar fum de slavă peste-a dorului vîlvoare
Din țărm în țărm de-ocean se'nalță, renăscut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Fum de tămîie se-nălța de pe întregul pămînt, din oceanele fumegînde, nor de tămîie întru slava ei. Pămîntul era asemenea unei cădelnițe legănate întru slavă, glob de tămîie, minge elipsoidală. Ritmul se stinse deodată; vaierul inimii lui se frînse. Buzele lui începură să murmure iarăși și iarăși primele versuri; înaintară apoi poticnindu-se printre jumătăți de versuri, gîngav, împiedicate; apoi se opriră. Vaierul inimii se frînsese.

Ceasul învăluit, fără de vînt, trecuse și îndărătul ochiurilor de geam ale ferestrei goale se aduna lumina dimineții. Un clopot bătea slab foarte de departe. O pasăre ciripea; două, trei. Clopotul și pasărea tăcură și lumina albă, searbădă se împrăștia către răsărit și apus, cotropind lumea, cotropind lumina roz din inima lui.

Temîndu-se să nu piardă tot, se ridică brusc sprijinindu-se într-un cot și se uită după hîrtie și creion. Nu se vedeau pe masă; nu era nimic decît farfuria de supă din care-și mîncase orezul la cină și sfeșnicul cu scursurile de lumînare și cu suportul de hîrtie pîrlit de flacăra care se stingea. Întinse obosit brațul către piciorul patului, bîjbîind cu mîinile prin buzunarele vestonului atîrnat.

acolo. Degetele lui dădură de un creion și apoi de un pachet de țigări. Se întinse îndărăt și, rupînd pachetul, scoase cea din urmă țigară și-o așeză pe tocul ferestrei, apoi începu să transcrie strofele vilanelei cu litere mărunte, îngrijite, pe suprafața aspră a cartonului.

După ce le scrise pe toate, lăsă iar capul pe perna plină de ghemotoace și le murmură din nou. Cocoloașele din umplutura pernei de sub cap îi aminteau ghemotoacele de păr de cal din canapeaua camerei ei de primire, unde ședea de obicei el, zîmbitor sau grav, întrebîndu-se de ce venise, nemulțumit de ea și de el însuși, stînjenit de litografia Sfintei Inimi deasupra bufetului deșert. O văzu apropiindu-se de dînsul într-un moment cînd conversația ațipise și rugîndu-l să cînte unul din curioasele lui cîntece. Apoi se văzu pe sine șezînd în fața pianului vechi, scoțînd din clapele pătate acorduri încete și, în mijlocul zumzetului de vorbe ce reîncepuse în odaie, cîntîndu-i ei, care se rězima de etajera căminului, un cîntec gingaș de-al elisabetanilor, un trist și dulce cîntec de rămas-bun, cîntecul victoriei de la Azincourt, cîntecul vesel al *Frunzelor verzi*. Cîtă vreme cînta, iar ea asculta sau se făcea că ascultă, inima lui era calmă, dar de cum se sfîrșeau ciudatele cîntece vechi și se auzeau iar glasurile din odaie, el își amintea de propriu-i sarcasm : casa unde li se spune cam prea repede pe nume tinerilor.

Erau clipe cînd ochii ei păreau pe cale să i se încredințeze, dar așteptase în zadar. Ea trecea acum dansînd ușoară prin amintirea lui așa cum fusese în noaptea aceea la balul carnavalului, cu rochia-i albă nițeluș sumeasă, cu o ploiță de flori albe vibrîndu-i în păr. Ușoară, dansa în cerc. Dansînd venea spre dînsul și, pe cînd se apropia, ținea ochii în lături și obrajii i se încinseseră ușor. În pauza din lanțul mîinilor, mîna ei se odihnise o clipă într-a lui, ca un obiect catifelat.

— Nu te mai vede lumea de loc.

— Da, sînt născut a fi călugăr.

— Mă tem că eretic.

— Te temi tare ?

Drept răspuns ea se depărtase dansînd de-a lungul lanțului de mîini, dansînd discret și ușor, neabandonîndu-se nimănui. Ploița albă din păr vibra în tactul dansului și, cînd era în umbră, dogoarea din obraji i se adîncea.

Călugăr ! Îi răsări înainte propriu-i chip profanator al claustrului, franciscan eretic, supus, hotărît a nu se supune, țesînd un suplu păienjeniș de sofisme, asemenea lui Gherardino da Borgo San Donnino și murmurînd la urechea ei.

— Nu, nu era chipul lui. Semăna cu acela al tînărului preot în a cărui tovărășie o văzuse ultima oară, privindu-l cu ochi de porumbiță, pe cînd se juca prin filele glosarului ei irlandez.

— Da, da, tinerele doamne încep să vină alături de noi. Zi de zi pot să constat asta. Doamnele sînt cu noi. Cele mai bune ajutoare în sprijinul limbii noastre.

— Dar biserica, părinte Moran ?

— Biserica de asemeni. Și ea ni se alătură. Și acolo se lucrează bine. Să nu fiți îngrijorată în privința bisericii.

Aa ! n-are decît ! Bine-a făcut el c-a plecat din cameră disprețuitor. Bine-a făcut că n-a salutat-o pe treptele bibliotecii ! Bine-a făcut c-a lăsat-o să flirteze cu preotul ei, să se joace cu o biserică ce nu-i decît rîndășița creștinității.

O mînie primitivă, brutală, îi goni din suflet ultima clipă de extaz care mai zăbovea și sparse violent imaginea ei, zvîrlindu-i cioburile cît colo, în toate părțile. Din toate părțile, reflecții deformate ale imaginii ei porniră a i se trezi în amintire : florăreasa în zdrențe cu părul jilav, răvășit și cu fața obraznică, aceea care-și zisese drăguța lui și se rugase de el să-i cumpere primul buchețel, slujnica din bucătăria casei vecine, care cînta în clămpănitul vaselor, după felul tărăgănat al cîntăreților de țară, primele măsuri din *Lacurile și Munții din Killarney*, o altă fată care rîsese veselă cînd el se poticnise fiindcă i se prinsese talpa sfîșiată a ghetei într-o zăbrea din grilajul trotuarului, o fată ieșind de la fabrica de biscuiți Jacob, căreia el îi aruncase o privire, atras de gura ei mică și coaptă, și care-i strigase peste umăr :

— Ei, îți plăcu ce văzuși la mine — păr lins, sprîncene crețe ?

Și totuși simțea că oricît i-ar înjosi și ironiza imaginea, mînia aceasta era și ea un fel de omagiu. Părăsise clasa cu un dispreț nu pe de-a-ntregul sincer, simțind că poate îndărătul acelor ochi întunecați peste care genele lungi aruncau o umbră fugară se ascundea taina neamului ei. Plimbîndu-se pe străzi își spuse cu amărăciune că ea era prototipul femeilor țării sale, un suflet de liliac de noapte trezindu-se la conștiința de

sine în întuneric și taină și singurătate, zăbovind o clipă, fără dragoste și fără păcat, lîngă blîndu-i iubit și lăsîndu-l apoi pentru a-și murmura inocentele abateri de la virtute în urechea zăbreliță a preotului. Mînia lui împotrivă-i se ușura în sarcasme grosolane la adresa curtezanului ei care cu numele și cu glasul și cu trăsăturile sale îi jignea mîndria amăgită : un țăran popit, cu un frate polițist la Dublin și alt frate băiat de prăvălie la o cîrciumă din Moycullen. Acestuia îi dezvăluia nuditatea sfioasă a sufletului ei, unuia dresat în școală să execute rituri formale, mai curînd decît lui însuși, preot al eternei imaginații, care știa să preschimbe pîinea zilnică a experienței în radiosul trup al vieții veșnic vii.

Imaginea radioasă a euharistiei îi adună iar într-o clipă gîndurile amare și deznădăjduite, vaierele lor înălțîndu-se nestăvilit într-un imn de slavă.

Cernite cînturi, vaiere sfîșietoare
Ți-nchină un euharistic imn precum ai vrut
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Și mîinile înalță cu înfiorare
Potirul jertfei pînă-n vîrf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Rosti versurile tare, de la primele rînduri, pînă ce muzica și ritmul îi pătrunseră sufletul întorcîndu-l către o calmă îngăduință ; apoi le copie cu trudă, ca să le simtă mai bine văzîndu-le ; și apoi se lăsă iar pe pernă.

Venise lumina plină a dimineții. Nici un sunet nu se auzea ; dar el știa că jur împrejuru-i viața

era pe cale a se trezi în zgomote banale, voci răgușite, rugăciuni somnoroase. Dîndu-se înapoi de la acea viață își înfășură capul cu pătura ca într-o glugă și-și aținti ochii asupra florilor împrăștiate pe tapetul zdrențuit de pe perete. Încerca să-și încălzească bucuria pe cale de-a pieri la focul roșului lor aprins, imaginînd o alee de trandafiri de la culcușul lui pînă la cer presărată toată cu flori de un roșu aprins. Obosit ! Obosit ! Obosise și el pe căile arzătoare.

O treptată căldură, o langUroasă oboseală îl străbătea, coborîndu-i de-a lungul șirii spinării dinspre capul strîns înfășurat. O simțea coborînd și, văzîndu-se cum zăcea, zîmbi. Curînd are să adoarmă.

Scrisese din nou versuri pentru ea, după zece ani. Cu zece ani în urmă ea purtase șalul înfășurat ca o glugă în jurul capului, emanînd boare de răsuflare caldă în aerul noptatic, ciocănind cu piciorul strada sticloasă de frig. Era ultimul tramvai ; caii roibi o știau și-și scuturau clopoțeii în noaptea luminoasă ca pentru a o vesti. Taxatorul stătea de vorbă cu vizitiul, amîndoi clătinînd adesea din cap în lumina verde a felinarului. Ei stăteau pe treptele tramvaiului, el pe cea de sus, ea pe cea de jos. Printre fraze, ea se suise în mai multe rînduri pe treapta lui și coborîse iar, și o dată sau de două ori rămăsese alături de el, uitînd să coboare iar ; apoi coborîse. Las-o ! Las-o !

Zece ani de la acea înțelepciune de copil pînă la nebunia lui de acum. Dacă i-ar trimite versurile ? Ar fi citite tare la micul dejun, pe cînd se ciocăneau capacele ouălor fierte. Nebunie într-adevăr ! Frații ei ar rîde și ar țipa smulgîndu-și unul altuia pagina cu degetele lor puternice și aspre. Suavul preot, unchiu-său, șezînd în fotoliul lui, cu brațul întins spre a ține pagina la distanța potrivită, ar citi-o zîmbind și ar lăuda forma literară.

Nu, nu ; asta era nebunie. Chiar dacă i-ar trimite versurile, ea nu le-ar arăta altora. Nu, nu ; n-ar putea face una ca asta.

Începu să simtă că o nedreptățise. Un sentiment al inocenței ei aproape că-l îndemna la milă ; o inocență pe care niciodată n-o înțelesese pînă a nu ajunge la cunoașterea ei prin păcat, o inocență pe care nici ea n-o înțelesese cîtă vreme fusese nevinovată sau înainte să se fi abătut asupră-i pentru prima oară ciudata umilință a firii ei de femeie. Atunci începuse sufletul ei să trăiască, după cum sufletul lui începuse a trăi cînd păcătuise prima oară — și o duioasă compătimire îi umplu inima amintindu-și firava ei paloare și ochii umiliți și întristați de ascunsa rușine a feminității.

Pe cînd sufletul lui trecea de la extaz către langoare, ea unde era ? S-ar fi putut oare, pe căile misterioase ale vieții spirituale, ca sufletul ei să fi fost în aceleași clipe conștient de omagiul lui ? Poate că da.

Un val cald de dorință îi aprinse iar sufletul, îi încinse și-i umplu tot trupul. Conștientă de dorința lui, ea se trezea din somnu-i înmiresmat, ispititoarea vilanelei lui. Ochii ei întunecați se deschideau languroși înaintea ochilor lui. Goliciunea ei i se supunea, iradiindă, caldă, înmiresmată, trupul ei îmbia la nesfîrșite mîn-

gîieri, îl învăluia ca un nor lucitor, îl învăluia ca apa cu o viață fluidă ; și ca un nor de abur sau ca niște ape scăldînd de jur împrejur spațiul, literele fluide ale cuvintelor, simboluri ale elementului de mister, se revărsau acum fără opreliște peste gîndurile lui.

N-ai obosit pe căile arzătoare,
Ispită a serafimului căzut ?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Cu ochii tăi aprins-ai iar dogoare
In inima pe care mreaja ți-ai țesut.
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Iar fum de slavă peste-a dorului vîlvoare
Din țărm în țărm de-ocean se-nalță, renăscut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Cernite cînturi, vaiere sfîșietoare
Ți-nchină un euharistic imn precum ai vrut.
N-ai obosit pe căile arzătoare ?

Și mîinile înalță cu înfiorare
Potirul jertfei pînă-n vîrf umplut.
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

O, tu cu ochii-ți languroși de vrăjitoare
Și trupul mlădios pentru sărut făcut !
N-ai obosit pe căile arzătoare ?
Nu-mi mai vorbi de zilele de încîntare.

Ce fel de păsări erau ? Stătea pe scările bibliotecii să le privească, sprijinindu-se obosit în bastonul lui subțire de frasin. Zburau întruna în jurul umărului ieșit în afară al unei case din Molesworth Street. Aerul serii de sfîrșit de

martie reliefa limpede zborul lor, trupurile lor negre, săgetătoare, fremătătoare, zburau reliefîndu-se limpede pe cer ca pe un văl moale aninat de un pal și vaporos albastru.

Le urmărea zborul ; pasăre după pasăre : o săgeată neagră, un viraj, o fîlfîire de aripi. Încercă să le numere înainte de trecerea tuturor trupurilor lor săgetătoare, fremătătoare. Șase, zece, unsprezece : și se întrebă dacă numărul lor era oare cu soț sau fără ? Douăsprezece, treisprezece : căci două coborau în zbor rotit din înălțimile cerului : zburau cînd în înalt, cînd jos, dar mereu rotindu-se în linii drepte sau unduinde și mereu dinspre stînga spre dreapta, dînd roată unui templu de aer.

Le asculta țipetele : ca țiuitul șoarecilor îndărătul lambriului de pe perete : o ascuțită notă dublă. Dar notele erau lungi și ascuțite și vibrînde, nu ca țiuitul paraziților, cădeau cu o terță sau o cvartă și vibrau în tril pe cînd ciocurile zburătoare despicau aerul. Țipătul lor se auzea ascuțit și limpede și frumos de parcă s-ar fi lăsat fire de lumină mătăsoasă depănate de pe mosoare vibrînde.

Larma neomenească îi alina urechile în care murmurau insistent suspinele de plîns și mustrările maică-si, iar delicatele trupuri negre, fremătătoare, rotindu-se și fîlfîind și vibrînd în jurul unui templu aerian din cerul pal îi alinau ochii care tot mai vedeau chipul mamei.

Pentru ce privea spre înalt de pe treptele porticului, ascultînd dublul lor țipăt ascuțit, urmărindu-le zborul ? Aștepta un bun sau un rău augur ?

Îi zbură prin minte o frază din Cornelius Agrippa[1] și apoi îi zburară încolo și încoace prin minte gînduri fără de formă din *Swedenborg*[2] despre corespondența dintre păsări și cele ce țin de intelect, și spusele lui, cum că făpturile văzduhului își au cunoașterea lor, își știu timpurile și anotimpurile, pentru că au rămas statornice în rostul vieții lor, nu ca omul, pentru că ele nu și-au pervertit acel rost prin rațiune.

Și de-a lungul erelor, oamenii își înălțaseră privirile în înalt spre zborul păsărilor, ca el acum. Colonada deasupră-i îl făcu să se gîndească vag la un templu antic și bastonul de frasin pe care se sprijinea obosit, la bățul curbat al unui augur. Un sentiment de teamă în fața necunoscutului fremăta în inima oboselii sale, o teamă de simboluri și prevestiri, de omul-șoim al cărui nume îl purta, cel care evadase din captivitate planînd pe aripi împletite din răchită, de Toth, zeul scriitorilor[3], scriind cu o trestie pe o tabletă și purtînd pe capul lui îngust de ibis cornul lunii.

Zîmbi gîndindu-se la chipul zeului, fiindcă-i amintea de un judecător cu nas borcănat și cu

[1] *Cornelius Agrippa von Nettesheim* (1486—1535), medic și filozof german, adept al magiei și al unor teorii oculte (n. tr.).

[2] *Emanuel Swedenborg* (1688—1772), teozof suedez, a cărui doctrină filozofică mistică și vizionară, intitulată la timpul său *Biserica nouă*, a avut mulți aderenți (n. tr.).

[3] *Toth*, divinitate egipteană, care pare să provină din suprapunerea a două divinități lunare : un zeu ibis și un zeu cynocefal ; (maimuță mare, cu cap de cîine, adorată de egipteni). Grecii tîrzii l-au identificat pe Toth cu zeul Hermes (n. tr.).

perucă, punînd virgule într-un document pe care-l ținea cu brațul întins ca să vadă mai bine ; și apoi știa că nu și-ar fi amintit numele zeului dacă n-ar fi semănat cu o înjurătură irlandeză.

Nebunie. Dar oare pentru nebunia asta era el pe cale să părăsească pentru totdeauna casa rugăciunii și prudenței în care se născuse și rînduiala de viață din care se trăgea ?

Se întorceau cu țipete ascuțite pe deasupra umărului proeminent al casei, în zbor întunecat pe cerul tot mai pal. Ce fel de păsări erau ? Gîndi că trebuie să fie rîndunele care se înapoiaseră din sud. Însemna atunci că trebuie să plece, fiindcă ele erau păsări care mereu plecau și veneau, mereu zideau căminuri nestatornice sub streșinile caselor de oameni și părăseau mereu cuiburile ce-și clădiseră, pentru a pribegi.

Plecați-vă obrajii, Una și Elil
Mă uit la ei precum se uită rînduneaua,
Gata de pribegie peste-al valurilor vuiet,
La cuibul de sub strașină.[1]

O bucurie blîndă, fluidă, ca zgomotul multor ape, i se revărsa în amintire și simțea în inimă pacea blîndă a spațiilor tăcute de cer pălind delicat pe deasupra apelor, a tăcerii oceanice, a zborului rîndunelelor prin amurgul marin peste valurile curgătoare.

O bucurie blîndă, fluidă curgea printre cuvintele în care vocalele lungi, blînde, se ciocneau fără zgomot și se depărtau iar, clipocind și iar

[1] Versuri aparținînd poetului și dramaturgului irlandez *William Butler Yeats* (1865—1939) (n. tr.).

revărsîndu-se și iar îndepărtîndu-se, clătinînd mereu clopotele albe ale valurilor lor în dangăt mut și în ropot mut și-n blîndă lină chemare stingîndu-se în susur ; și simți că prevestirea ce-o căutase în păsările rotinde, săgetînde și în palul spațiu de cer de deasupră-i pogorîse din inima lui liniștit și grabnic ca o pasăre dintr-un turn.

Simbol al plecării sau al singurătății ? Versurile ce-i susuraseră în urechea amintirii realcătuiră cu încetul în fața ochilor care-și aminteau tabloul sălii în seara deschiderii teatrului național. [1]

Era singur într-o latură a balconului, privind cu ochi istoviți la cultivații Dublinului în fotoliile de orchestră și la decorurile de gust ieftin și păpușile omenești încadrate de luminile prea violente ale scenei. Un polițist gros asuda îndărătul lui și părea gata să intre în acțiune din clipă în clipă. Miorlăielile, fluieratul și strigătele de ocară veneau în rafale violente pornind de la colegii lui studenți împrăștiați prin sală.

— Defăimare a Irlandei !

— Fabricată în Germania !

— Blasfemie !

— Noi nu ne-am vîndut niciodată credința !

— Nici o femeie irlandeză n-a făcut vreodată una ca asta !

— Nu ne trebuie atei amatori !

— Nu ne trebuie boboci budiști !

Un zumzet scurt coborî brusc din ferestrele sub care stătea ; știu că se aprinseseră lămpile în camera de lectură. Se îndreptă către sala cu coloane, sui scările și trecu înăuntru, în clămpănitul portiței turnante.

Cranly ședea spre partea dicționarelor. O carte groasă, deschisă la frontispiciu, sta în fața lui pe pupitrul de lemn. Ședea rezemat în scaunul lui, aplecîndu-și urechea ca un confesor spre fața unui student în medicină care-i citea o problemă din pagina de șah a unui jurnal. Cînd Stephen se așeză la dreapta lui, preotul care ședea de cealaltă parte a mesei își închise exemplarul din *Tableta* pocnindu-l mînios și se ridică.

Cranly se uită după el cu o privire vagă și pierdută. Studentul în medicină continuă cu o voce mai domoală :

[1] Teatrul național irlandez (devenit mai tîrziu celebru, grație marilor săi dramaturgi și faimoșilor *Irish Players* — la origine o trupă de amatori) și-a deschis porțile în mai 1899 cu piesa poetului W. B. Yeats, *Contesa Kathleen*. Subiectul piesei a cărei premieră o evocă Joyce : În Irlanda vremurilor vechi, într-o perioadă de foamete, în care oamenii și-au vîndut demonilor sufletele pentru a căpăta hrană, contesa Kathleen face tot ce-i stă în putere ca să aline nevoile poporului. Demonii însă îi fură averea, oblingînd-o să le vîndă propriul ei suflet, în schimbul unei mari sume de bani. În final, contesa este iertată, deoarece intențiile ei au fost bune. Piesa, cu implicațiile ei, se pare că a suscitat o vie polemică. Tînărul Joyce, deși înflăcărat adept al teatrului lui Ibsen, a salutat cu entuziasm această primă manifestare artistică a teatrului irlandez — desolidarizîndu-se de cei ce o considerau drept blasfematorie. Mai tîrziu Joyce a luat atitudine hotărîtă împotriva *esteticismului folcloric* al scriitorilor grupați în jurul lui Yeats, considerînd limitarea la teme folclorice drept o piedică pentru integrarea culturii irlandeze în circuitul culturii universale (n. tr.).

— Pion la al patrulea cîmp de rege.

— Am face mai bine să plecăm, Dixon, avertiză Stephen. S-a dus să se plîngă.

Dixon împături jurnalul și se sculă demn, spunînd :

— Oamenii noștri s-au retras în desăvîrșită ordine.

— Cu arme și cu vite, adăugă Stephen, îndreptîndu-și arătătorul spre cartea lui Cranly, pe care sta tipărit : *Bolile Boului*.

Pe cînd treceau printre mese, Stephen spuse :

— Cranly, vreau să-ți vorbesc.

Cranly nu răspunse, nici nu se întoarse. Depuse cartea pe masa custodelui și ieși din sală țăcănind sec parchetul cu picioarele-i bine încălțate. Pe scări se opri și privind absent spre Dixon repetă :

— Pion la afurisitu' de-al patrulea cîmp de rege.

— Zii și-așa, dacă vrei, făcu Dixon.

Avea un glas liniștit, fără intonații, și maniere curtenitoare, iar pe un deget al mîinii sale durdulii și curate se arăta din cînd în cînd un inel cu pecete.

Pe cînd traversau holul, un bărbat cu statură de pitic venea spre ei. Sub cupola pălăriei micuțe fața lui nebărbierită începu să zîmbească de plăcere și-l auziră murmurînd. Ochii îi erau melancolici ca ai unei maimuțe.

— Bună seara, domnilor, zise fața țepoasă de maimuță.

— Ce vreme caldă pentru martie, spuse Cranly. Sus au deschis ferestrele.

Dixon zîmbea și-și răsucea inelul. Fața negricioasă, cu riduri de maimuță își țuguie cu o blîndă satisfacție gura de om și glasul hîrîi dulce :

— Încîntătoare vreme pentru martie. Pur și simplu încîntătoare.

— Sus sînt două domnișoare drăguțe, nerăbdătoare să vă vadă, spuse Dixon.

Cranly zîmbi și comentă binevoitor :

— Căpitanul are o singură dragoste : *sir* Walter Scott. Nu-i așa, căpitane ?

— Ce citiți acum, căpitane ? întrebă Dixon. *Mireasa din Lammermoor ?*

— Îl ador pe bătrînul Scott, rostiră buzele mobile, sînt de părere că scrie superb. Nu există scriitor să se compare cu *sir* Walter Scott.

Agita delicat în aer, în ritmul elogiului său, o mînă subțire, zbîrcită și brună, și pleoapele lui subțiri și agitate se zbăteau des peste ochii triști.

Și mai tristă era pentru urechea lui Stephen vorbirea lui — o rostire manierată cu glas jos și jilav, deteriorată de greșeli — și ascultîndu-l, Stephen se întreba dacă era oare adevărată povestea, dacă sîngele anemic curgînd prin trupul lui zbîrcit era un sînge nobil, zămislit de o dragoste incestuoasă ?

Copacii parcului erau grei de ploaie și ploaia tot mai cădea într-una în lacul ce se așternea cenușiu ca un scut. Un stol de lebede zbura prin apropiere și apa și țărmul de dedesubt erau murdare de spumele lor băloase, albe, verzui. Ei se îmbrățișau blînd, îmbiați de lumina ploioasă, cenușie, de copacii uzi și tăcuți, de lacul, ca un scut, ce le era martor, de lebede. Se îmbrățișau fără bucurie și fără patimă, brațul lui

cuprinzînd grumazul surorii. Ea purta o pelerină cenușie de lînă căzîndu-i în falduri oblice de pe umăr spre talie și capul bălai și-l ținea aplecat în sfielnică încuviințare. Lui îi atîrna în plete părul castaniu roșcat, iar mîinile dezmierdătoare și frumos modelate erau puternice și pistruiate. Fața? Nu se vedea nici o față. Fața fratelui era aplecată peste părul ei bălai, înmiresmat de ploaie. Mîna mîngîitoare, pătată de pistrui și puternică și frumos modelată, era mîna lui Davin.

Se încruntă mînios la gîndul ce-i venise și la omulețul pipernicit care i-l provocase. Îi țîșniră în amintire batjocurile lui taică-său la adresa clicii Bantry. Le îndepărtă și-și cloci iar neliniștit propriul său gînd. De ce oare nu erau acelea mîinile lui Cranly? Oare simplitatea și inocența lui Davin îl impresionaseră mai adînc?

Trecu înainte cu Dixon prin hol, lăsîndu-l pe Cranly să-și ia rămas bun de la pitic în chip elaborat.

Sub colonadă sta Temple în mijlocul unui mic grup de studenți. Unul din ei strigă:

— Dixon, vino-ncoa s-auzi. Temple e într-o formă grozavă.

Temple întoarse către cel ce vorbise ochii lui întunecați de țigan.

— Ești un ipocrit, O'Keeffe, spuse. Iar Dixon e-un zîmbitor. La naiba, cred că nu-i rău asta ca termen literar.

Rîse șiret privindu-l în față pe Stephen și repetînd:

— La naiba — sînt încîntat de expresia asta. Un zîmbitor.

Un student gros, stînd mai jos ca ei pe scări spuse:

— Întoarce-te la metresă, Temple. Vrem s-auzim chestia asta.

— Da, o avea, zău așa, spuse Temple. Și mai era și bărbat însurat. Și toți preoții se duceau să mănînce acolo. Ai dracului, cred că se-nfruptau toți cîte nițel.

— Cu alte cuvinte călăreau gloaba ca să cruțe calul de vînătoare, zise Dixon.

— Ia zi, Temple, spuse O'Keeffe, cîte halbe de bere ai băgat în tine?

— Tot intelectul tău sufletesc e în fraza asta, O'Keeffe, răspunse Temple cu dispreț fățiș.

Dădu ocol grupului, cu pași tîrîși, pentru a i se adresa lui Stephen.

— Știai că Forsterii sînt regii Belgiei? îl întrebă.

Cranly se ivi pe ușa principală a holului, cu pălăria împinsă spre ceafă și scobindu-se grijuliu în dinți.

— Uite și fîntîna înțelepciunii, zise Temple. Tu știi chestia asta despre Forsteri?

Se opri o clipă. Cranly luă o sămînță de smochină pe vîrful scobiturii lui groase și o privi cu insistență.

— Familia Forster, continuă Temple, se trage din Baldwin Întîiul, rege al Flandrei. I se zicea *the Forester*[1]. Forester și Forster e același nume. Un urmaș al lui Baldwin Întîiul, căpitanul Francis Forster, s-a stabilit în Irlanda și a luat-o de nevastă pe fiica ultimei căpetenii

[1] **Pădurarul (n. tr.).**

din Clanbrassil. Apoi mai sînt și Blake Forsterii. Asta-i altă ramură.

— Din Baldhead [1], regele Flandrei, repetă Cranly, scotocind iar pe îndelete prin sclipitorii săi dinți dezveliți.

— Unde-ai dat peste toată istoria asta ? întrebă O'Keeffe.

— Cunosc și toată istoria familiei tale, zise Temple, adresîndu-i-se lui Stephen. Știi ce spune Giraldus Cambrensis despre familia ta ?

— Se trage și el tot din Baldwin ? întrebă un student lungan și ofticos, cu ochi negri.

— Baldhead, repetă Cranly, sugîndu-și măselele.

— *Pernobilis et pervetusta familia* [2], îi spuse Temple lui Stephen.

Studentul gros, care stătea mai jos ca ceilalți pe scări, scoase un pîrț scurt. Dixon se întoarse spre el și zise blînd :

— Grăit-a oare un înger ?

Cranly se întoarse și el și spuse vehement, dar fără mînie :

— Goggins, ești cel mai afurisit porc împuțit pe care l-am întîlnit vreodată, auzi ?

— Am spus și eu ce-mi stătea pe suflet, răspunse cu fermitate Goggins. Sper că nu i-a făcut nimănui nici un rău ?

[1] Cranly deformează, desigur în batjocură, numele de *Baldwin*, solemn și medieval, citat de Temple, creînd prin joc de cuvinte numele *Baldhead* (Cap chel sau Căpățînă chealã) (n. tr.).

[2] Prea nobilă și străveche familie (lat.) (n. tr.).

— Să sperăm, făcu Dixon suav, că n-a fost din speța celor cunoscute sub numele de *paulo post futurum* [1].

— Nu v-am spus eu că-i un zîmbitor ? comentă Temple, adresîndu-se în dreapta și în stînga. Nu l-am poreclit eu așa ?

— Ba da. Nu sîntem surzi, spuse lunganul ofticos.

Cranly continua să se încrunte la studentul cel gros care stătea cu o treaptă mai jos. Apoi, pufnind disprețuitor, îi făcu vînt pe scări cu violență.

— Pleacă de-aici, îi spuse grosolan. Pleacă de-aici, țucal puturos. Asta ești, auzi ?

Goggins ricoșă pe pietriș și se întoarse numaidecît bine dispus la locul lui. Temple se îndreptă iar spre Stephen și-l întrebă :

— Crezi în legea eredității ?

— Ești beat, ori ce-i cu tine — ce dracu, tot încerci să-ndrugi ? făcu Cranly întorcîndu-și fața spre el cu o expresie de stupoare.

— Cea mai profundă frază care s-a scris vreodată, exclamă Temple cu entuziasm, este fraza de la sfîrșitul zoologiei : Reproducerea este începutul morții.

Atinse timid cotul lui Stephen și spuse cu zel :

— Tu simți cît de profund e asta de vreme ce ești poet ?

Cranly îndreptă spre el un lung deget arătător.

— Uitați-vă la el ! vorbi disprețuitor către ceilalți. Uitați-vă colo nădejdea Irlandei !

[1] Lucruri care se vor mai întîmpla (lat.) (n. tr.).

Un rîs general întîmpină vorbele și gestul lui.

Temple se întoarse curajos spre el, zicînd :

— Cranly, mereu îți bați joc de mine. Văd asta. Dar eu nu-s mai prejos ca tine deloc. Știi ce gîndesc eu acum despre tine în comparație cu mine ?

— Dragul meu, spuse Cranly politicos, tu ești incapabil să gîndești, înțelegi, absolut incapabil să gîndești.

— Dar totuși, știi, continuă Temple, ce gîndesc despre tine și despre mine, comparați unul cu altul ?

— Hai, dă-i drumul, Temple ! strigă de pe treapta lui studentul cel gros. Binișor, nițel cîte nițel — dă-i drumul.

Temple se întoarse în dreapta și în stînga, cu bruște mișcări neputincioase în timp ce vorbea.

— Eu îs o găoază, spuse, scuturîndu-și cu deznădejde capul. Sînt și știu că sînt. Și admit că sînt.

Dixon îl mîngîie ușurel pe umăr și rosti cu blîndețe :

— E o notă bună pentru tine, Temple !

— Dar el, reluă Temple, arătînd spre Cranly, e și el o găoază, ca și mine. Atîta doar că nu știe. Asta-i singura deosebire ce-o văd eu.

O izbucnire de rîsete îi acoperi vorbele.

Stephen urmărea fața suferindă, cu trăsături ferme, a lui Cranly, luminată acum de un zîmbet de simulată răbdare. Vorba grosolană trecuse peste ea asemeni unei ape murdare vărsate peste un chip de piatră răbdător la injurii ; și pe cînd îl urmărea cu privirea, îl văzu scoțîndu-și pălăria drept salut și descoperindu-și

părul negru care i se înălța rigid de pe frunte ca o cunună de fier.

O văzu pe ea ieșind pe porticul bibliotecii și trecînd cu privirea peste dînsul, înclinîndu-se drept răspuns la salutul lui Cranly. Nu se ivise o ușoară roșeață pe obrazul lui Cranly ? Lumina pălise. Nu se mai vedea bine.

Asta explica oare tăcerea distrată a prietenului său, comentariile lui colțuroase, subitele lui izbucniri de vorbe grosolane cu care atît de des spulberase îndărătnicele confesiuni arzătoare ale lui Stephen ? El îl iertase cu ușurință fiindcă găsea și în sine această asprime. Și-și aminti o înserare, cînd descălecase de pe o bicicletă scîrțîindă, de împrumut, pentru a se ruga lui Dumnezeu într-o pădure aproape de Malahide. Înălțase brațele și vorbise în extaz către sumbra navă a copacilor, știind că se află pe pămînt sfînt. Iar cînd se iviseră de după o curbă a șoselei întunecate doi agenți de poliție, el își curmase brusc rugăciunea pentru a fluiera un cîntec din ultima pantomimă.

Începu să ciocăne cu capătul tocit al bastonului de frasin soclul unei coloane. Oare Cranly nu-l auzise ? Totuși putea să aștepte. Vorbăria din juru-i încetă o clipă și din nou se auzi de la o fereastră un zumzet slab. Dar nici un alt sunet nu era în aer și rîndunelele al căror zbor îl urmărise cu ochi leneși dormeau.

Trecuse ea prin înserare. De aceea era aerul tăcut, în afară de acel singur zumzet moale care cobora. Și de aceea își încetaseră flecăreala limbile din juru-i. Cobora umbra.

Umbra coboară din văzduh.

O bucurie fremătătoare, pîlpîind ca o lumină blîndă, dansa în juru-i asemenea unui roi de zîne. Dar ce era oare ? Trecerea ei prin aerul înserării sau versul cu vocalele lui întunecate și sunetul inițial, bogat, ca de alăută ?

Se îndepărtă încet spre umbrele mai adînci din capătul colonadei, bătînd ușurel piatra cu bastonul spre a-și ascunde reveria față de studenții pe care îi lăsase în urmă și-i îngădui gîndului său să-și evoce vremea lui Dowland și a lui Byrd și a lui Nash [1].

Ochi, deschizîndu-se din umbra dorinței, ochi care făceau să pălească ivirea zorilor. Ce era farmecul lor languros decît dulceața lascivității ? Și ce era strălucirea lor decît strălucirea spumei ce învăluia cloaca curții unui Stuart moleșit ? Gusta în limbajul amintirii vinuri parfumate cu rășină, cadențe expirînde ale unor melodii dulci, falnica pavană, și vedea cu ochii amintirii amabile doamne aristocrate în Covent Garden gungurind provocator din balcoane, cu gurițe țuguiate, și fetișcanele ciupite de vărsat de prin taverne și tinere neveste abandonîndu-se voioase seducătorilor și îmbrățișînd strîns, îmbrățișînd întruna.

Imaginile ce și le evocase nu-i făceau plăcere. Erau tainice și ațîțătoare, dar imaginea ei nu se prindea în mrejele lor. Nu în felul ăsta trebuia să se gîndească la ea. Și nici nu se gîndea la ea în felul ăsta. Nu se putea deci bizui pe propriile-i gînduri ? Vechi fraze, a căror dulceață era doar dulceața celor exhumate, ca semințele de smochine ce le dezrădăcina Cranly de printre dinții lui sclipitori.

[1] Poeți din epoca elisabetană (n. tr.).

Nu era nici gînd, nici viziune, deși știa nelămurit că făptura ei străbătea orașul în drum spre casă. Mai întîi nelămurit și apoi tot mai intens îi adulmeca mireasma trupului. Un neastîmpăr conștient fierbea în sîngele lui. Da, îi adulmeca mireasma trupului, o mireasmă sălbatică și languroasă a mădularelor calde peste care se revărsase plin de dorință cîntecul lui, a pînzeturilor ascunse, moi, asupra cărora carnea ei distila parfum și rouă.

Un păduche i se tîra pe ceafă. Punîndu-și cu dibăcie degetul mare și arătătorul sub gulerul larg îl prinse. Îi frămîntă o clipă între degete trupul, moale și totuși dur ca un bob de orez, înainte de a-l lepăda, și se întrebă dacă va trăi sau va muri. Îi veni în minte o frază ciudată din Cornelius a Lapide [1], care spunea că păduchii născuți din sudoarea omului n-au fost creați de Dumnezeu o dată cu celelalte animale în ziua a șasea. Dar mîncărimea pielii de pe ceafă îl irita și-i încingea mersul gîndurilor. Viața trupului său, prost îmbrăcat, prost hrănit, mîncat de păduchi, îl făcu să-și închidă pleoapele într-un spasm subit de deznădejde ; și în întuneric vedea trupuri dure, luminoase, de păduchi coborînd din văzduh și răsucindu-se ades în timp ce cădeau. Da, și nu umbra cobora din văzduh. Ci lumina.

Lumina coboară din văzduh.

[1] *Cornelius a Lapide* — iezuit de origine olandeză, cazuist faimos (n. tr.).

Nici măcar nu-și amintise corect versul din Nash. Toate imaginile ce i le trezise erau false. În mintea lui încolțea vermină. Gîndurile lui erau păduchi născuți din sudoarea trîndăviei.

Se întoarse repede de-a lungul colonadei înspre grupul de studenți. Bine, atunci ducă-se și ea, n-are decît să se ducă dracului, n-are decît să iubească pe vreun atlet curat, unul care se spală în fiecare dimineață pînă la brîu și care are păr negru pe piept. N-are decît.

Cranly scoase altă smochină uscată din provizia din buzunar și o mînca agale și zgomotos. Temple ședea la piciorul unei coloane, rezemat înapoi, cu tichia trasă peste ochii somnoroși. Un tînăr scurt și îndesat ieși pe portic, cu o servietă de piele la subțioară. Merse înspre grup, izbind lespezile de piatră cu tocurile ghetelor și cu vîrful de metal al umbrelei sale masive. Apoi, ridicînd umbrela în chip de salut, se adresă tuturor :

— Bună seara, domnilor.

Izbi din nou lespezile și chicoti în timp ce capul îi tremura într-o ușoară mișcare nervoasă. Studentul lung și ofticos, Dixon și O'Keeffe vorbeau în irlandeză și nu-i răspunseră. Atunci, întorcîndu-se către Cranly, spuse :

— Bună seara, în special dumitale.

Îndreptă umbrela spre el într-un gest de indicare și iarăși chicoti.

Cranly, încă mestecîndu-și smochina, răspunse cu mișcări zgomotoase din fălci :

— Bună ? Da. E-o seară bună.

Studentul scurt și îndesat îl privi serios și-și agită umbrela blînd și mustrător.

— Văd, spuse, că înclini să faci constatări evidente.

— Hm, răspunse Cranly, întinzînd rămășița smochinei pe jumătate roasă și săltînd-o spre gura studentului scurt și îndesat de parcă l-ar fi îmbiat s-o mănînce.

Studentul scurt și îndesat n-o mîncă, dar cedînd toanei celuilalt, spuse grav, mai chicotind încă și scandîndu-și fraza cu lovituri de umbrelă.

— Vorbești despre asta...

Se întrerupse, arătă brusc către miezul mestecat al smochinei și spuse tare :

— Mă refer la asta.

— Hm, făcu Cranly ca și mai înainte.

— Vorbești despre asta, reluă studentul scurt și îndesat, ca despre un *ipso facto* [1] sau, să spunem, prin analogie [2].

Dixon se îndepărtă de grupul său și-i spuse :

— Te aștepta Goggins, Glynn. S-a dus pînă la Adelphi ca să te caute pe tine și pe Moynihan. Ce-ai aici ? întrebă ciocănind servieta de sub brațul lui Glynn.

— Lucrări de examen, răspunse Glynn. Îi supun la examene lunare ca să văd dacă profită de pe urma învățăturii ce le dau.

— Învățătură ! repetă Cranly grosolan. Presupun că vorbești despre copiii desculți pe care-i învață un blestemat de maimuțoi ca tine. Să le-ajute Dumnezeu !

Smulse cu dinții restul de smochină și lepădă cotorul zvîrlindu-l cît colo.

---

[1] Lucru în sine (lat.) (n. tr.).

[2] Referire la dublul înțeles al substantivului *fig* din limba engleză (smochină și moft, fleac) (n. tr.).

— Eu las copiii să vină la mine, ripostă Glynn afabil.

— Blestemat de maimuţoi, repetă Cranly emfatic, şi încă un blestemat de maimuţoi blasfemator.

Temple se ridică şi, trecînd în faţa lui Cranly, i se adresă lui Glynn :

— Fraza asta care-ai spus-o acum e din Noùl Testament — asta cu lăsatul copiilor să vină la mine.

— Du-te iar de te culcă, Temple, spuse O'Keeffe.

— Foarte bine, atunci, continuă Temple adresîndu-se lui Glynn, dacă Isus lasă copiii să vină, de ce biserica îi trimite pe toţi în iad dacă mor nebotezaţi ? De ce aşa ?

— Tu ai fost botezat, Temple ? întrebă studentul ofticos.

— Da' de ce-s trimişi în iad dac-a zis Isus să vină la el toţi ? repetă Temple, în timp ce ochii lui scrutau ochii lui Glynn.

Glynn tuşi şi spuse amabil, reţinîndu-şi chicotitul nervos al vocii şi agitîndu-şi umbrela la fiece cuvînt :

— Şi, conform observaţiei pe care a-i făcut-o, dacă aşa stau lucrurile, te întreb în mod emfatic : de unde vine această stare de lucruri ?

— Din pricină că biserica este crudă ca toţi păcătoşii bărîni, zise Temple.

— Eşti pe de-a-ntregul ortodox în această privinţă, Temple ? întrebă Dixon suav.

— Sfîntul Augustin spune asta despre copiii nebotezaţi, că s-ar duce în iad, răspunse Temple, fiindcă şi el era un păcătos bătrîn şi crud.

— Mă plec în faţa părerii tale, spuse Dixon, dar eu aveam impresia că pentru astfel de cazuri există limbo [1].

— Nu mai discuta cu el, Dixon, spuse Cranly brutal. Nu mai vorbi cu el şi nu te mai uita la el.

— Asta este ! spuse Glynn cu glas ferm. În punctul acesta, Irlanda e unită.

— Şi izbi cu vîrful umbrelei în pardoseala de piatră a colonadei.

— Iadul ! făcu Temple. Sînt în stare să respect această născocire a nevestei cenuşii a lui Satan. Iadul este roman şi, ca şi zidurile romanilor, puternic şi urît. Dar limbo ce e ?

— Pune-l înapoi în căruţul sugaciului, Cranly, strigă O'Keeffe.

Cranly făcu iute un pas spre Temple, se opri, bătu din picior şi strigă la el ca la o orătanie :

— Huşş !

Temple se dădu sprinten deoparte.

— Ştiţi ce e limbo ? strigă. Ştiţi cum îi spunem noi la Roscommon unui lucru ca ăsta ?

— Huşş ! Blestematule ! strigă Cranly pocnind din palme.

— Nici cur, nici cot ! strigă Temple plin de dispreţ. Asta zic eu că e limbo.

— Ia dă-ncoa băţul ăla, făcu Cranly.

Smuci bastonul din mîna lui Stephen şi sări jos de pe scări, dar Temple, auzindu-l cum se pregăteşte a-l urmări, o luă la fugă prin semiîntuneric ca o lighioană sălbatică, sprinten şi iute de picior. Ghetele grele ale lui Cranly

[1] Zonă la hotarele iadului, conform unor teologii creştine, lăcaşul după moarte al copiilor nebotezaţi (n. tr.).

se auziră năpustindu-se zgomotos la atac de-a curmezișul curții, iar apoi înapoindu-se greoaie, înfrînte și zvîrlind înaintea lor pietrișul la fiece pas.

Pasul îi era mînios și, cu un gest brusc și mînios, zvîrli înapoi bastonul în mîna lui Stephen. Stephen simți că mînia lui avea altă pricină, dar, simulînd răbdare, îi atinse ușor brațul și spuse liniștit :

— Cranly, ți-am spus că vreau să-ți vorbesc. Hai să plecăm.

Cranly îl privi cîteva clipe și întrebă :

— Acum ?

— Da, acum, spuse Stephen. Nu putem vorbi aici. Hai să plecăm.

Traversară împreună curtea fără a vorbi. Chemarea păsării din *Siegfried* [1], fluierată încet, îi urmă de pe treptele porticului. Cranly se întoarse și Dixon, care fluierase, strigă :

— Încotro vă duceți, băieți ? Cum a rămas cu partida aia, Cranly ?

Strigînd prin aerul calm, își continuau tratativele cu privire la o partidă de biliard ce urma să se joace la hotelul Adelphi. Stephen merse înainte și ieși în liniștea străzii Kildare, iar peste drum de hotelul Maple se opri să aștepte, din nou răbdător. Numele hotelului, nume de lemn incolor lustruit [2], și fațada incoloră îl loviră ca o privire de dispreț politicos. Răspunse pironindu-și mînios privirea către salonul scăldat în lumină dulce al hotelului, în care bănuia adăpostite calm viețile netede și

[1] Operă a lui Richard Wagner (n. tr.).
[2] Arțar (engl.) (n. tr.).

lucioase ale patricienilor Irlandei. Ăștia se gîndeau la înalte ranguri militare și la intendenți de moșii ; la țară oamenii îi salutau pe unde treceau ; cunoșteau numele unor mîncăruri franțuzești și porunceau vizitiilor cu voci stridente de provinciali care răzbăteau sub pronunțarea lor ultracorectă. Cum le putea el atinge conștiința, sau cum să-și arunce umbra asupra imaginației fiicelor lor, mai înainte ca ele să zămislească odrasle din sămînța acelor aristocrați rurali, încît să poată crește o rasă mai puțin infamă decît a lor ? Și sub amurgul ce se adîncea simțea gîndurile și dorurile rasei din care făcea parte zburătăcind ca liliecii de noapte prin drumurile întunecoase de țară, pe sub arborii de pe malurile rîurilor și în preajma mlaștinilor bălțate cu iazuri. O femeie așteptase în prag cînd trecuse Davin noaptea și oferindu-i o cană cu lapte mai că-l trăsese în patul ei, fiindcă Davin avea ochii blînzi ai unuia care știe să tacă. Dar pe el nu-l îmbiaseră ochii nici unei femei.

Își simți brațul strîns cu vigoare și glasul lui Cranly rosti :

— Să ne cărăm.

Merseră spre sud, în tăcere. Apoi Cranly spuse :

— Ce caraghios de idiot, Temple ăsta ! Jur că odată și odată o să-l ucid !

Dar vocea nu-i mai era mînioasă și Stephen se întrebă dacă nu cumva își amintea cum îl salutase ea sub portic.

Cotiră la stînga și merseră mai departe ca și pînă acum. După cîtva timp Stephen spuse :

— Cranly, am avut în după-masa asta o ceartă penibilă.

— Cu ai tăi ? întrebă Cranly.

— Cu mama.

— Cu privire la religie ?

— Da, răspunse Stephen.

După o tăcere, Cranly întrebă :

— Ce vîrstă are mama ta ?

— Nu e bătrînă, spuse Stephen. Doreşte să-mi împlinesc de Paşti îndatoririle religioase.

— Şi o vei face ?

— N-o voi face, spuse Stephen.

— Şi de ce nu ? întrebă Cranly.

— Nu vreau să slujesc.

— Observaţia asta s-a mai făcut şi altă dată, spuse Cranly liniştit.

— Şi se face acuma iar, se înfierbîntă Stephen.

Cranly strînse braţul lui Stephen zicînd :

— Ia-o uşor, dragă. Eşti al dracului de irascibil, ştii ?

Rîdea cu nervozitate în timp ce vorbea şi, privindu-l în faţă pe Stephen cu o expresie mişcată şi prietenoasă, repetă :

— Îţi dai seama că eşti irascibil ?

— Sînt, într-adevăr, rîse şi Stephen.

Sufletele lor, de curînd înstrăinate, păreau să se fi apropiat subit.

— Admiţi adevărul euharistiei ? întrebă Cranly.

— Nu-l admit, răspunse Stephen.

— Îl negi atunci ?

— Nici nu-l admit, nici nu-l neg.

— Mulţi oameni au îndoieli, chiar oameni religioşi, totuşi le înving sau le înlătură, spuse Cranly. Îndoielile tale în această privinţă sînt prea puternice ?

— Eu nu doresc să le înving, răspunse Stephen.

Pentru moment descumpănit, Cranly scoase altă smochină din buzunar şi se pregătea s-o mănînce cînd Stephen exclamă :

— Te rog, las-o ! Nu poţi să discuţi chestia asta mestecînd smochine.

Cranly examină smochina la lumina unui felinar sub care se oprise. Apoi o adulmecă cu amîndouă nările, muşcă o fărîmă, o scuipă şi zvîrli cu violenţă smochina în rigola străzii, adresîndu-i-se apoi cum zăcea acolo :

— Te dù de la mine, blestemato, în focul cel veşnic !

Luînd iar braţul lui Stephen, continuă :

— Nu te temi ca asemenea vorbe să-ţi fie spuse şi ţie în ziua judecăţii ?

— Ce mi se oferă ca alternativă ? întrebă Stephen. O fericire veşnică în compania decanului de studii ?

— Adu-ţi aminte că dînsul va fi lăudat, replică Cranly.

— Fireşte, făcu Stephen, cu oarecare amărăciune, e isteţ, agil, impasibil şi, mai ales, subtil.

— E un lucru curios, ştii, spuse Cranly fără patimă, cît de îmbibată ţi-e gîndirea cu religia în care spui că nu crezi. Cînd erai în şcoală credeai ? Pariez că da.

— Da, răspunse Stephen.

— Şi erai mai fericit pe atunci ? întrebă blînd Cranly, mai fericit decît eşti acum, bunăoară ?

— Adesea fericit, şi adesea nefericit, răspunse Stephen. Pe atunci eram altul.
— Cum altul ? Ce vrei să spui afirmînd asta ?
— Vreau să spun că nu eram eu cel de acum, cel care aveam să devin.
— Nu erai cel de acum, cel care aveai să devii, repetă Cranly. Dă-mi voie să-ţi pun o întrebare. O iubeşti pe maică-ta ?
Stephen clătină domol din cap.
— Nu ştiu ce înseamnă vorbele tale, răspunse simplu.
— N-ai iubit niciodată pe nimeni ? întrebă Cranly.
— Vorbeşti de femei ?
— Nu vorbesc despre asta, spuse Cranly pe un ton mai rece. Te întreb dacă ai simţit vreodată iubire faţă de cineva sau de ceva ?
Stephen păşi înainte pe lîngă prietenul lui, cu privirea aţintită în trotuar.
— Am încercat să-l iubesc pe Dumnezeu, spuse în cele din urmă. Se pare acum că am dat greş. E foarte greu. Am încercat să-mi unesc viaţa cu voinţa lui Dumnezeu clipă cu clipă. În asta n-am dat greş totdeauna. Asta poate că încă aş mai reuşi...
Cranly îi reteză vorba întrebînd :
— Maică-ta a avut o viaţă fericită ?
— De unde să ştiu eu ? făcu Stephen.
— Cîţi copii a avut ?
— Nouă, sau zece, răspunse Stephen. Unii au murit.
— Şi taică-tău era. ...Cranly se întrerupse o clipă, şi-apoi spuse : Nu vreau să-mi bag nasul în chestiile tale familiale. Dar spune-mi totuşi : taică-tău era ceea ce se cheamă un om cu stare ? Vreau să spun, pe vremea cînd creşteai tu ?
— Da, răspunse Stephen.
— Ce era ? întrebă Cranly după o pauză.
Stephen începu să înşire volubil atributele lui taică-său :
— Student în medicină, as în canotaj, tenor, actor amator, politician zgomotos, mic proprietar, mic rentier, băutor, băiat bun, povestitor de anecdote, secretarul nu ştiu cui, nu ştiu ce într-o distilerie, perceptor de impozite, falit şi în prezent apologet al trecutului său.
Cranly rîse, strîngînd mai tare braţul lui Stephen.
— Îmi place chestia cu distileria.
— Mai vrei să ştii ceva ? întrebă Stephen.
— Acum sînteţi într-o situaţie bună ?
— Am eu aerul de aşa ceva ? răspunse prompt Stephen.
— Va să zică, urmă Cranly contemplativ, eşti o odraslă a belşugului ? Rosti fraza tărăgănat şi tare, cum folosea adesea expresii tehnice, ca şi cum ar fi dorit să dea a înţelege că le folosea fără convingere.
— Maică-ta trebuie să fi trecut prin destul de multe suferinţe, spuse apoi. N-ai vrea să încerci s-o cruţi de altele, chiar cu preţul... sau ai vrea ?
— Dacă aş putea, răspunse Stephen, m-ar costa prea puţin.
— Atunci fă-o, spuse Cranly. Fă ce doreşte ea să faci. Ce contează pentru tine ? Nu crezi

în asta. E o formalitate, nimic mai mult. Şi ei îi redai liniştea.

Se opri, şi cum Stephen nu răspundea, rămase şi el tăcut. Apoi, de parcă şi-ar fi exprimat în continuare propriile gînduri adăugă :

— O fi orice nesigur pe maldărul ăsta împuţit de gunoi care-i lumea, dar iubirea de mamă nu. Mama te aduce pe lume, te poartă mai dinainte în trupul ei. Ce ştim noi ce simte ea ? Dar orice-o fi simţind, e real în tot cazul. Trebuie să fie. Ce sînt ideile ori ambiţiile noastre ? O joacă. Idei ! Iaca, afurisitul ăla de ţap imbecil, Temple, are idei. MacCann are şi el idei. Orice măgar care-ţi iese în cale crede că are idei.

Stephen, după ce ascultase vorbirea ascunsă îndărătul acestor cuvinte, spuse cu prefăcută indiferenţă :

— Pascal, dacă nu mă-nşel, nu suferea să-l sărute maică-sa, într-atît se temea de contactul cu sexul feminin.

— Pascal a fost un porc, făcu Cranly.

— Aloysius Gonzaga[1] mi se pare era de aceeaşi părere, spuse Stephen.

— Atunci a fost şi el alt porc, ripostă Cranly.

— Biserica îl numeşte sfînt, obiectă Stephen.

— Poate să-l numească oricine cum pofteşte — îmi pasă pe dracu' — eu îl numesc un porc, spuse Cranly aspru şi tranşant.

Stephen, pregătind minuţios în gînd ce avea să spună, continuă :

— Isus, de asemenea, se pare că a tratat-o pe maică-sa cu prea puţină curtoazie în public,

[1] Faimos iezuit (n. tr.).

dar Suarez, iezuit, teolog şi nobil spaniol, a prezentat scuze în numele lui.

— Ţi-e ţi-a venit vreodată în gînd, întrebă Cranly, că Isus nu era ceea ce pretindea că este ?

— Primul căruia i-a venit în gînd asta a fost însuşi Isus, răspunse Stephen.

— Vreau să spun, zise Cranly, înăsprindu-şi vorba, dacă ţie ţi-a trecut vreodată prin gînd că a fost el însuşi un ipocrit conştient, cum îi numea el pe evreii de pe timpul lui, un mormînt spoit ? Sau, ca să vorbim şi mai limpede, că era un şarlatan ?

— Ideea asta nu mi-a trecut niciodată prin gînd, răspunse Stephen. Dar sînt curios să ştiu, încerci să mă converteşti pe mine sau să te perverteşti pe tine ?

Se întoarse spre prietenul lui şi văzu pe chipul său un zîmbet nedibaci căruia o oarecare putere a voinţei se străduia a-i da un înţeles deosebit, subtil.

Brusc, Cranly întrebă pe un ton simplu şi rezonabil :

— Spune-mi adevărul. Ai fost cît de cît şocat de ce-am spus adineauri ?

— Oarecum, răspunse Stephen.

— Şi de ce ai fost şocat, stărui Cranly pe acelaşi ton, dacă simţi cu certitudine că religia noastră e falsă şi că Isus n-a fost fiul lui Dumnezeu ?

— Nu-s deloc sigur de asta. E mai asemănător cu fiul lui Dumnezeu decît cu fiul Mariei.

— Şi de aceea nu vrei să te împărtăşeşti, întrebă Cranly, fiindcă nici de asta nu eşti sigur, fiindcă simţi că şi cuminecătura s-ar pu-

tea să fie trupul și sîngele fiului lui Dumnezeu și nu o fărîmă de pîine ? Și fiindcă ți-e teamă să nu fie așa ?

— Da, spuse Stephen liniștit, asta simt și de asta mă și tem.

— Înțeleg, făcu Cranly.

Stephen, izbit de tonul lui concluziv, redeschise îndată discuția :

— Mă tem de multe lucruri : de cîini, de cai, de arme de foc, de mare, de furtuni, de mașinării, de drumuri de țară noaptea.

— Dar de ce te temi de-o fărîmă de pîine ?

— Îmi închipui, spuse Stephen, că există o realitate malefică îndărătul acestor lucruri de care spun că mă tem.

— Te temi așadar că Dumnezeul romano-catolicilor te-ar trăsni și te-ar afurisi dacă ai face o împărtășanie nelegiuită ?

— Dumnezeul romano-catolicilor ar putea face asta și acum, spuse Stephen. Mai mult decît de asta mă tem de reacția chimică ce s-ar produce în sufletul meu printr-un omagiu fals adus unui simbol îndărătul căruia sînt acumulate douăzeci de secole de autoritate și venerație.

— Într-o primejdie extremă, întrebă Cranly, ai comite acest sacrilegiu ? De pildă dacă ai trăi în epoca sancțiunilor bisericii ?

— Nu pot răspunde pentru trecut, zise Stephen. Poate totuși nu.

— Așadar, spuse Cranly, nu intenționezi să devii protestant ?

— Am spus c-am pierdut credința, răspunse Stephen, nu că am pierdut respectul față de mine însumi. Ce fel de eliberare ar fi aceea,

să părăsești o absurditate logică și coerentă ca să îmbrățișezi una nelogică și incoerentă ?

Ajunseră în plimbarea lor pînă în suburbia Pembroke și acum, pe cînd umblau agale de-a lungul bulevardelor, copacii și luminile risipite prin vile le alinau gîndurile. Atmosfera de bogăție și calm de care erau pătrunse locurile parcă le reconforta sărăcia. Îndărătul unui gard viu de tufișuri scînteia o lumină în fereastra unei bucătării și se auzea glasul unei slujnice cîntînd în timp ce ascuțea cuțite. Cînta, în măsuri scurte, întrerupîndu-se la răstimpuri, *Rosie O'Grady.*

Cranly se opri să asculte și spuse :

— *Mulier cantat* [1].

Frumusețea blîndă a cuvîntului latinesc atinse cu o nuanță de vrajă întunericul serii, o nuanță de vrajă mai duioasă și mai persuasivă decît atingerea muzicii sau a unei mîini de femeie. Disputa spiritelor se calmase. O siluetă de femeie, așa cum apare ea în liturghia bisericii, trecu tăcută prin întuneric : o siluetă înveșmîntată în alb, mică și zveltă ca un băiat, cu o cingătoare ce-i luneca spre șolduri. Glasul ei, firav și înalt ca de băiat, se auzea intonînd într-un cor îndepărtat cele dintîi cuvinte de femeie care străpung întunericul și clamoarea întîii cîntări a Patimilor.

— *Et tu cum Jesu Galilaeo eras* [2] ?

Și toate inimile erau mișcate și se îndreptau către glasul ei, strălucitor ca o stea de curînd

[1] Cîntă femeia. (lat.) (n. tr.).
[2] Și tu erai cu Isus Galileanul ? (lat.) (n. tr.).

răsărită, strălucind tot mai limpede, pe cînd intona proparoxitonul și mai stins, pe cînd se stingea cadența.

Cîntecul încetă. Merseră înainte alături, Cranly repetînd cu ritm accentuat sfîrșitul refrenului :

Și cînd de nevastă pe Rosy o s-o iau,
O, cît de ferice atuncea vom fi
Că dragă mi-e dulcea Rosy O'Grady
Și Rosy O'Grady pe veci m-o iubi.

— Asta-i poezie adevărată. Asta-i iubire adevărată.

Îi aruncă lui Stephen o privire cu coada ochiului, zîmbind straniu și întrebă :

— Tu consideri asta poezie ? Și simți înțelesul cuvintelor ?

— Întîi trebuie s-o văd pe Rosy, făcu Stephen.

— E lesne de găsit, spuse Cranly.

Îi alunecase pălăria pe frunte. O împinse înapoi și în umbra copacilor Stephen îi văzu fața palidă, încadrată de întuneric, și ochii mari întunecați. Da. Fața lui era frumoasă și trupul îi era tare și viguros. Vorbise de iubirea maternă. Simțea așadar suferințele femeilor, slăbiciunile lor trupești și sufletești, și avea să le apere cu brațul lui tare și hotărît și avea să-și plece spiritul înaintea lor.

Așadar, era timpul să plece. Un glas vorbea blînd inimii singuratice a lui Stephen, îndemnîndu-l să plece și spunîndu-i că prietenia lui se încheia acum. Da, avea să plece. El nu putea lupta împotriva altuia. Își cunoștea rolul.

— Probabil că voi pleca, spuse.

— Unde ? întrebă Cranly.

— Unde voi putea, spuse Stephen.

— Da, zise Cranly. S-ar putea să-ți fie greu să trăiești aci în împrejurările astea. Dar asta te face să pleci ?

— Trebuie să plec, răspunse Stephen.

— Fiindcă, urmă Cranly, n-ar trebui să te consideri obligat să pleci, dacă n-ai chef, și nici eretic, nici proscris. Sînt mulți buni credincioși care gîndesc ca tine. Te surprinde asta ? Nu clădirea de piatră e biserica și nici măcar clerul și dogmele lui. E întreaga mulțime a celor născuți în această religie. Nu știu ce dorești tu să faci în viață. Ce mi-ai spus în seara cînd stăteam în fața stației Harcourt Street ?

— Da, răspunse Stephen, zîmbind fără să vrea de felul cum își amintea Cranly gînduri în legătură cu locuri. În seara cînd te-ai ciorovăit jumătate de oră cu Doherty în privința drumului celui mai scurt de la Sallygap spre Larras.

— Căpățînă de ceaun ! spuse Cranly cu dispreț calm. Ce știe el de drumul de la Sallygap spre Larras ? Sau de orice altceva ? Cu căpățîna aia băloasă a lui, mare cît un ceaun !

Izbucni într-un hohot lung și zgomotos.

— Ei ? întrebă Stephen. Altceva-ți mai amintești ?

— Cu alte cuvinte, ce-ai spus tu ? întrebă Cranly. Da, îmi amintesc. Că vrei să descoperi modul de viață sau de artă în care spiritul tău să se poate exprima în libertate neîncătușată.

Stephen își scoase pălăria în semn de recunoaștere.

— Libertate ! Dar nu ești încă destul de liber pentru a comite un sacrilegiu. Spune-mi, ai fura ?

— Mai întîi aș cerși.

— Și dacă n-ai căpăta nimic, ai fura ?

— Vrei să mă faci să spun, răspunse Stephen, că drepturile de proprietate sînt relative și că în anumite împrejurări nu e nelegiuire să furi. Oricine ar acționa în credința asta. Încît nu-ți voi da un asemenea răspuns: Adresează-te teologului iezuit Juan Mariana de Talavera, care te va lămuri de asemenea în ce împrejurări ți-e îngăduit să-ți ucizi regele și dacă e preferabil să-i înmînezi otrava într-o cupă sau să i-o ungi pe veșmînt sau pe arcul șeii. Mai bine întreabă-mă dacă aș răbda să mă fure alții pe mine sau, de-ar face-o, dacă aș chema împotriva lor ceea ce se cheamă, cred, pedeapsa brațului secular ?

— Ai face-o ?

— Cred, spuse Stephen, că asta mi-ar veni la fel de greu ca și faptul de-a fi fost jefuit.

— Înțeleg, făcu Cranly.

Își scoase la iveală chibritul și începu să-și curețe spațiul dintre doi dinți. Apoi întrebă nepăsător :

— Spune-mi, de pildă, ai deflora o virgină ?

— Scuză-mă, făcu Stephen politicos, nu-i asta ambiția majorității tinerilor domni ?

— Care-i însă punctul tău de vedere ? întrebă Cranly.

Ultima lui frază, descurajantă, cu iz iute ca fumul de mangal, ațîțase creierul lui Stephen, deasupra căruia parcă ar fi stagnat fumurile ei.

— Ascultă, Cranly, spuse. M-ai întrebat ce-aș face și ce n-aș face. O să-ți spun ce-am să fac și ce n-am să fac. N-am să slujesc ceva în care nu mai cred — fie că se cheamă căminul meu, patria mea sau biserica mea — și-am să încerc să mă exprim în vreun mod de viață sau de artă pe cît de liber și pe cît de întreg voi putea, folosind întru apărarea mea singurele arme pe care îmi îngădui să le folosesc — tăcerea, exilul și viclenia.

Cranly îl luă de braț și-l întoarse astfel încît îl îndreptă din nou spre Leeson Park. Rîdea aproape șiret și strîngea brațul lui Stephen cu afecțiunea unuia mai vîrstnic.

— Viclenie, nu zău ! exclamă. Tu ești ăla ? Tu, biet poet, tu !

— Și acuma m-ai făcut să mă mărturisesc ție, spuse Stephen, mișcat la atingerea aceasta, după cum m-am mărturisit ție în atîtea alte lucruri, nu-i așa ?

— Da, copilul meu, răspunse Cranly, tot voios.

— M-ai făcut să mărturisesc de ce mă tem. Dar o să-ți spun și de ce nu mă tem. Nu mă tem să fiu singur sau să fiu respins de dragul altuia sau să părăsesc orice va trebui să părăsesc. Și nu mă sperie să fac o greșeală, chiar o greșeală mare, o greșeală de-o viață, poate chiar cît veșnicia de mare.

Cranly, redevenit grav, încetini pasul și spuse :

— Singur — singur de tot. Nu ți-e teamă. Și știi ce înseamnă vorba asta ? Nu numai să fii despărțit de toți ceilalți, dar să n-ai un singur prieten.

— O să iau acest risc.

— Şi să n-ai nici o singură ființă care să-ți fie mai mult decît un prieten, mai mult chiar decît cel mai ales și mai credincios prieten pe care l-a avut vreodată un om.

Vorbele sale păreau a fi atins o strună adîncă în propria-i ființă. Vorbise oare despre sine însuși, despre sine cum era sau cum ar fi dorit să fie? Stephen îi scrută fața cîteva clipe, în tăcere. Văzu pe ea o tristețe rece. Vorbise despre sine, despre propria-i singurătate de care se temea.

— Despre cine vorbești? întrebă Stephen în cele din urmă.

Cranly nu răspunse.

MARTIE 20 Convorbire lungă cu Cranly despre rebeliunea mea. El, în dispoziție solemnă. Eu, suplu și suav. M-a prelucrat pe tema dragostei ce o datorăm mamei. Am încercat să mi-o închipui pe mama lui: nu pot. Mi-a spus odată, într-un moment de distracție, că taică-său avea șaizeci și unu de ani cînd s-a născut el. Parcă-l văd. Tip de fermier solid. Costum sare și piper. Picioare lăbărțate. Barbă sură încîlcită. Probabil ia parte la alergări cu ogari. Își dă cu regularitate și cu moderație obolul Părintelui Dwyer din Larras. Cîteodată vorbește fetelor după ce se lasă întunericul. Dar maică-sa? Foarte tînără sau foarte bătrînă? Cazul dintîi puțin probabil. Să fie așa, Cranly n-ar fi vorbit cum a vorbit. Bătrînă, deci, și probabil neglijată. De unde deznădejdea din sufletul lui Cranly: odraslă a unor șale istovite.

MARTIE 21, DIMINEAȚA. Gîndit la asta aseară în pat, dar eram prea leneș și prea liber ca să mai adaug ceva. Liber, da. Șalele istovite sînt ale Elisavetei și ale lui Zaharia. Așadar, el este precursorul. Amănunt: se hrănește îndeosebi cu slănină și cu smochine. Citește: lăcuste și miere sălbatică. De asemeni, cînd mă gîndeam la el, vedeam totdeauna un cap sever, despărțit de trup, sau o mască mortuară conturîndu-se parcă pe o perdea cenușie sau pe-o veronică [1]. Tăierea capului se cheamă în turma credincioșilor. Uluit pentru moment de apariția sfîntului Ion la poarta latină. Și ce văd! Un precursor decapitat încercînd să spargă lacătul.

MARTIE 21, NOAPTEA. Liber. Sufletul liber și imaginația liberă. Lasă morții să îngroape morții. Și lasă morții să se căsătorească cu morții.

MARTIE 22. În compania lui Lynch am urmărit o opulentă infirmieră. Ideea lui Lynch. Mie-mi displace. Doi ogari costelivi și înfometați umblînd după o vițică.

MARTIE 23. N-am mai văzut-o din seara aceea. Indispusă? Șade poate lîngă foc cu șalul mămichii pe umeri? Dar nu ursuză. O ceașcă bună cu supă? Ei haide!

---

[1] Năframă albă cu care o evreică, numită Veronica, a șters sudoarea de pe fața lui Isus, pe cînd suia muntele Calvarului, și pe care, conform mitului religios, s-ar fi imprimat trăsăturile lui Hristos (n. tr.).

MARTIE 24. Început printr-o discuție cu mama. Subiect : B. V. M.[1] Handicapat de sex și vîrstă. Ca să scap, am recurs la raporturile dintre Isus și Papa față de cele dintre Maria și fecioru-său. Am spus că religia nu-i o casă de naștere. Mama indulgentă. A zis că am niște idei bizare și c-am citit prea mult. Inexact. Am citit puțin și-am înțeles și mai puțin. Apoi a spus c-o să mă înapoiez la credință pentru că am un spirit neliniștit. Asta ar însemna să părăsești biserica pe poarta din dos a păcatului și să te întorci prin ferestruica din pod a pocăinței. Nu mă pot pocăi. I-am spus asta și-am cerut șase peni. Mi-a dat trei.

Apoi m-am dus la colegiu. Altă ciorovăială cu micul Ghezzi, cap rotund, ochi de șnapan. De data asta cu privire la Bruno Nolanul[2]. A început pe italienește și s-a terminat în *pidgin-English*[3]. El spunea că Bruno a fost teribil de eretic. Eu am spus că a fost teribil de ars. Ceea ce a admis cu oarecare părere de rău. Apoi mi-a dat rețeta pentru ceea ce numește el *risotto alla bergamasca*[4]. Își împinge înainte buzele, pline, carnale, cînd pronunță un *o* moale, de parcă ar săruta vocala. Oare ? Și se poate pocăi ? Da, se poate : și mai poate și vărsa două lacrimi rotunde de șnapan, cîte una din fiecare ochi.

---

[1] *Blessed Virgin Mary* — Binecuvîntata Fecioara Maria (n. tr.).
[2] Aluzie la *Giordano Bruno*, născut la Nole (n. tr.).
[3] *Pidgin-English* — o englezească cu vocabular redus, folosită în colonii (n. tr.).
[4] Pilaf de Bergam (n. tr.).

Traversînd parcul Stephen's adică al meu[1], mi-am adus aminte că lui și nu mie i-au fost compatrioți cei care au inventat ce numea Cranly aseară religia noastră. O patrulă de soldați din al nouăzeci și șaptelea regiment de infanterie au șezut la piciorul crucii și au aruncat zarurile ca să tragă la sorți cămașa răstignitului.

Fost la bibliotecă. Încercat să citesc trei reviste. Inutil. Încă n-a ieșit. Sînt îngrijorat ? De ce mă tem ? Că n-o să mai iasă niciodată.

Blake[2] scria :

> *Mă-ntreb dacă William Bond va muri*
> *Fiindcă sigur e foarte bolnav.*

Ah, bietul William !

M-am dus odată să văd o dioramă la Rotunda. În final s-au dat imaginile unor granguri clasa întîi. Printre ei William Ewart Gladstone[3], care chiar pe-atunci murise. Orchestra cînta *O, Willy, ne-ai lipsit.*

Neam de țopîrlani !

MARTIE 25, DIMINEAȚA. O noapte agitată de vise. Vreau să le lepăd de pe suflet.

O galerie lungă cotită. Din podea se înalță coloane de aburi mohorîți. E populată cu chipurile de piatră ale unor regi fabuloși. Mîinile le sînt împreunate pe genunchi în semn de

---

[1] *Stephen's Green*, parc din Dublin, unde e situată universitatea (n. tr.).
[2] *William Blake* (1757—1827), poet englez (n. tr.).
[3] *William Ewart Gladstone* (1809—1898), om de stat englez (n. tr.).

oboseală și ochii le sînt mohorîți, căci greșelile oamenilor se ridică veșnic înaintea lor în chip de aburi mohorîți.

Figuri stranii înaintează ca dintr-o peșteră. N-au înălțime omenească. Nu par total desprinse una de alta. Fețele le sînt fosforescente, cu dîre mai sumbre. Își aținesc privirea asupră-mi și ochii lor par să mă întrebe ceva. Nu vorbesc.

MARTIE 30. Astă seară, Cranly, în porticul bibliotecii, supunea o problemă lui Dixon și fratelui ei. O mamă și-a scăpat copilul în Nil. Iar poveste cu mama. Un crocodil a înhățat copilul. Mama l-a cerut înapoi. Crocodilul a spus bine, dacă-i va spune ce-o să facă el cu copilul, îl mănîncă sau nu-l mănîncă.

Mentalitatea asta, ar spune Lepidus, chiar că s-a născut din mîlul tău și din soarele tău.

Dar a mea ? A mea nu ? Atunci în mîlul Nilului cu ea !

APRILIE 1. Dezaprob această ultimă frază.

APRILIE 2. Am văzut-o pe cînd bea ceai și mînca prăjituri la Johnston's, Mooney și O'Brien's. Mai bine zis Lynch cu ochii de lynx a văzut-o pe cînd treceam. Îmi spune că fratele ei l-a invitat acolo pe Cranly. Și-a adus oare crocodilul ? El e acuma făclia strălucitoare ? Ei bine, eu l-am descoperit. Afirm solemn că eu. Strălucea cuminte îndărătul unui ciubăr cu tărîțe de Wicklow.

APRILIE 3. Întîlnit pe Davin la tutungeria din fața bisericii Findlater. Era într-un tricou negru și-avea un băț de *hurley*. M-a întrebat dacă-i adevărat că plec și pentru ce. I-am spus că drumul cel mai scurt spre Tara e via Holyhead. Chiar atunci a răsărit tata. Prezentare. Tata politicos și observator. L-a întrebat pe Davin dacă-i dă voie să-i ofere ceva de băut. Davin n-a putut, mergea la o întrunire. Cînd ne-am depărtat, tata a spus că D. are o privire de băiat simpatic, de treabă. M-a întrebat de ce nu mă înscriu la un club de canotaj. Am pretins c-o să reflectez. Mi-a povestit apoi cum l-a dat gata pe Pennyfeather într-o cursă. Dorește să urmez dreptul. Zice că-s făcut pentru asta. Alt mîl, alți crocodili.

APRILIE 5. Primăvară nebună. Nori plutitori. O, viață ! Sumbru vijelios șuvoi de apă mîloasă pe care și-au presărat merii petalele gingașe. Ochi de fete prin frunziș. Fete sfioase și zburdalnice. Toate bălaie ori roșcate : nici una oacheșă. Roșesc mai frumos. Hop-la !

APRILIE 6. Desigur că-și amintește trecutul. Lynch spune că toate femeile își amintesc. Atunci, ține minte și vremea copilăriei ei și-a mele, de voi fi fost eu cîndva copil. Trecutul e consumat de prezent și prezentul trăiește numai fiindcă dă naștere viitorului. Statuile de femei, dacă Lynch are dreptate, s-ar cuveni să fie totdeauna înfășurate în văluri, o mînă a femeii pipăindu-și cu regret părțile posterioare.

APRILIE 6. MAI TÎRZIU. Michael Robartes își amintește de frumusețile uitate și cînd brațul lui le cuprinde, îmbrățișează farmecul

care a pierit de mult din lume. Nu asta. Defel asta. Eu doresc să strîng în brațe farmecul și frumusețea ce n-au venit încă pe lume.

APRILIE 10. Stins, sub cerul greu, prin tăcerea orașului întorcîndu-se din vise către somn fără vise ca un amant istovit pe care nu-l mișcă mîngîierile, sunet de potcoave pe drum. Mai puțin stins acum că potcoavele se apropie de pod ; și într-o clipă, pe cînd trec prin dreptul ferestrelor întunecate, tăcerea e spartă de vuiet ca de-o săgeată. Se aud acum în depărtare potcoave lovind în noaptea grea. ca niște nestemate, gonind peste adormitele cîmpii spre ce țintă, ce inimă ? ce vești ducînd ?

APRILIE 11. Citit ce-am scris azi-noapte. Cuvinte vagi pentru o emoție vagă. I-ar plăcea ei ? Cred că da. Asta m-ar obliga să-mi placă și mie.

APRILIE 13. *Tundish*-ul acela îmi stă pe inimă de mult. L-am căutat în dicționar și am găsit că e englezesc, și încă englezească bună, neaoșă. Să-l ia dracu pe decanul de studii cu „leica“ lui. De ce-a mai venit aici, ca să ne învețe pe noi limba lui ori s-o învețe el de la noi ? Să-l ia dracu în orice caz.

APRILIE 14. John Alphonsus Mulrennan s-a întors recent din vestul Irlandei. Jurnale ale Europei și Asiei, publicați vă rog știrea. Ne-a povestit că a întîlnit acolo un moșneag într-o colibă de munte. Moșneagul avea ochi roșii și pipă scurtă. Moșneagul a vorbit în irlandeză. Mulrennan a vorbit în irlandeză. Apoi Mulrennan și moșneagul au vorbit englezește. Mulrennan i-a vorbit despre univers și despre stele. Moșneagul a șezut, a ascultat, a fumat, a scuipat. Apoi a spus :

— O, trebuie că-s niște ființe din cale afară de ciudate la celălalt cap al lumii !

Mi-e frică de el. Mi-e frică de ochii lui opaci, cu pleoapele roșii. Cu el va trebui să mă lupt acum toată noaptea pînă în zori, pînă ce unul din noi va zăcea mort, să-l țin înșfăcat de beregata vînoasă pînă... Pînă ce ? Pînă mi se supune ? Nu. Nu vreau să-i fac nici un rău.

APRILIE 15. Am întîlnit-o azi tam-nesam în Grafton Street. Înghesuiți de mulțime, ne-am pomenit alături. Ne-am oprit amîndoi. M-a întrebat de ce nu mai vin deloc, a spus c-a auzit tot felul de povești despre mine. Asta doar ca să cîștige timp. M-a întrebat mai scriu poezii ? Despre cine ? am întrebat-o eu. Asta a zăpăcit-o și mai mult, încît mi-a părut rău și m-am simțit un ticălos. Am închis numaidecît supapa asta și-am pus în funcțiune aparatul refrigerator spiritualo-eroic inventat de Dante Alighieri și brevetat în toate țările. Am vorbit repede despre mine și planurile mele. În mijlocul acestei expuneri am făcut din nefericire un gest brusc de natură revoluționară. Trebuie să fi arătat ca unul care aruncă un pumn de mazăre în aer. A început să se uite lumea la noi. După o clipă ea și-a luat rămas bun și, dîndu-mi mîna înainte să plece, a zis că speră c-o să fac ceea ce am spus.

— Ei, asta zic și eu purtare prietenoasă, nu ? Dar mi-a plăcut azi. Puțin sau mult ? Nu știu. Mi-a plăcut și mi se pare o senzație nouă. Deci, tot restul, tot ce gîndeam și tot ce simțeam că simțeam, tot ce-a fost înainte de-acum, de fapt... A, lasă asta, băiete ! Du-te de te culcă și-ți trece.

APRILIE 16. Departe ! Departe !

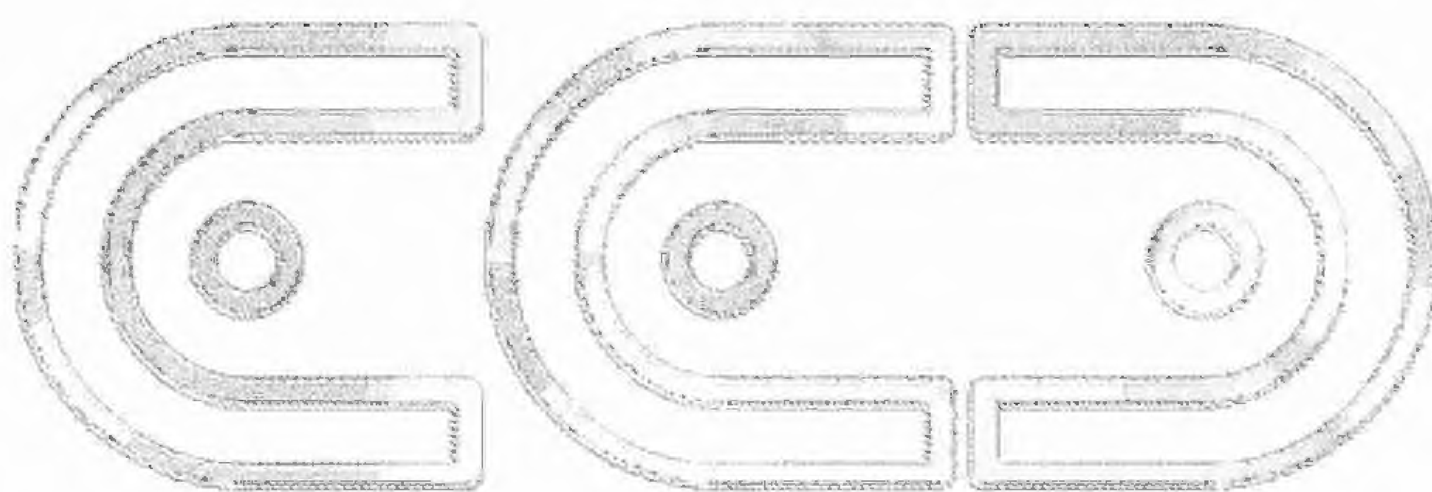
Vraja brațelor și a glasurilor : brațele albe ale șoselelor, făgăduiala lor de îmbrățișări strînse, și brațele negre ale navelor, înălțîndu-se pe cerul luminat de lună, povestea lor despre neamuri îndepărtate. Se întind și se înalță spre-a spune : *Sîntem singure — vino !* Și glasurile li se alătură zicînd : *Sîntem semenii tăi.* Și aerul e plin de prezența lor chemîndu-mă pe mine, semenul lor, ce mă pregătesc de plecare, scuturînd aripile tinereții lor exultante și teribile.

APRILIE 26. Mama îmi aranjează hainele noi, cumpărate de ocazie. Se roagă acum, așa spune, să-mi fie dat a învăța în viața cea nouă și departe de cămin și prieteni ce este inima și ce simte. Amin. Așa să fie. Fii binevenită, o viață ! Mă duc să întîmpin pentru a milioana oară realitatea experienței și să făuresc în forja sufletului conștiința nezămislită a neamului meu.

APRILIE 27. Bătrîne tată, bătrîne meșter, fii-mi prielnic acum și pururea.

Dublin, 1904.
Trieste, 1914.

Scanare și prelucrare digitală

de

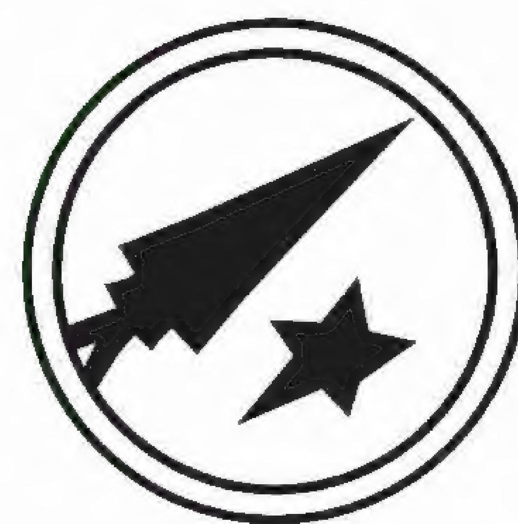

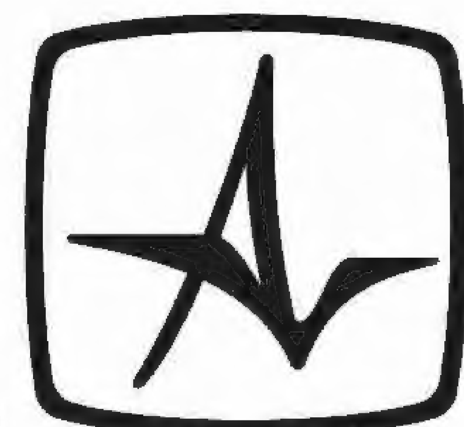
Anonim

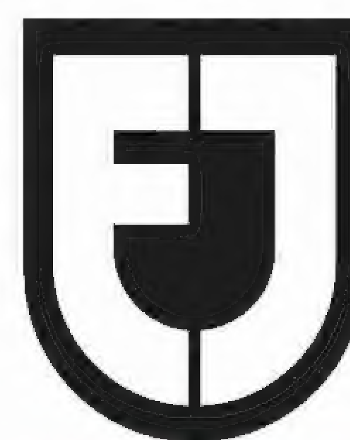
și

CAT Graur

Antwerpen

2024